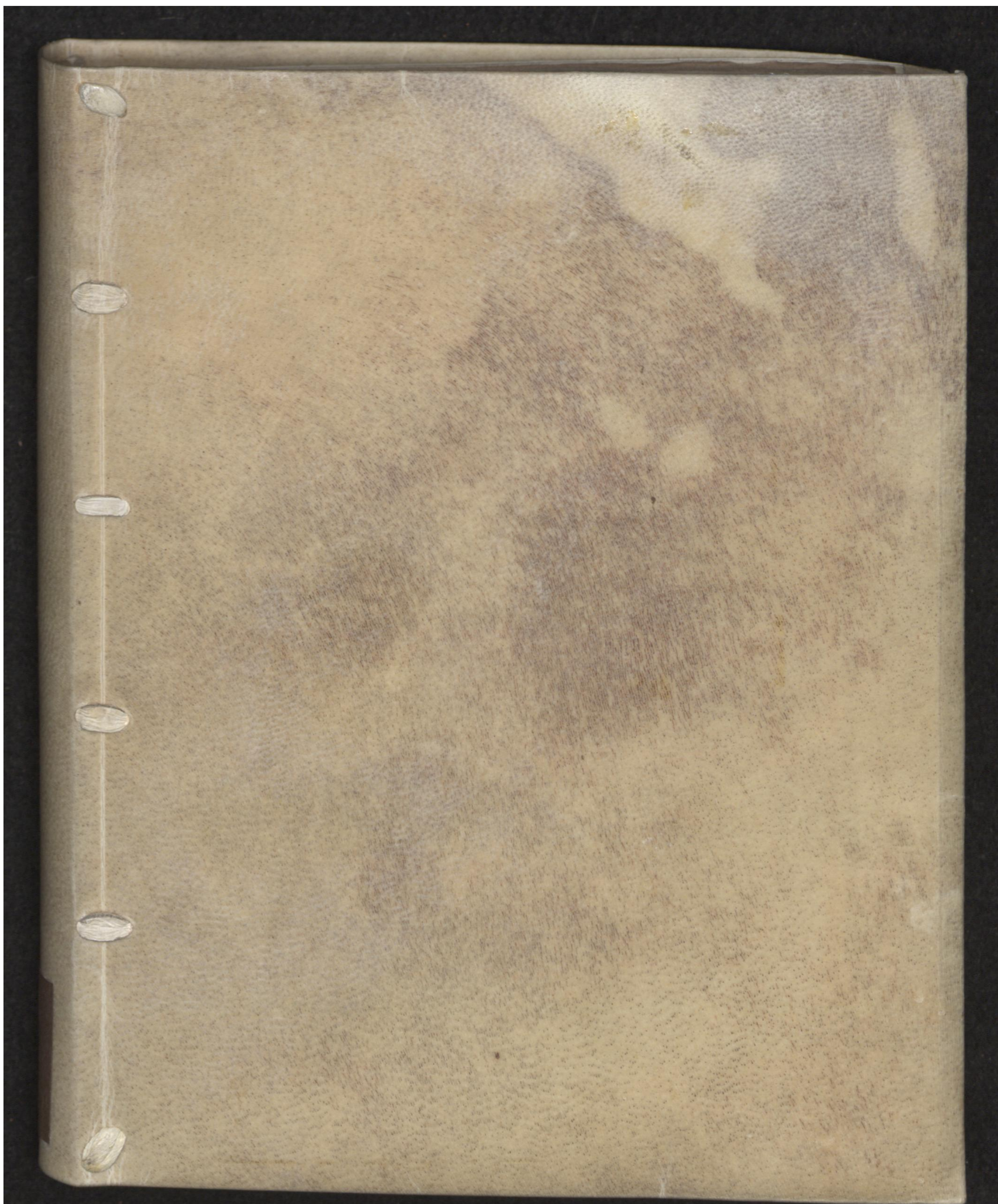

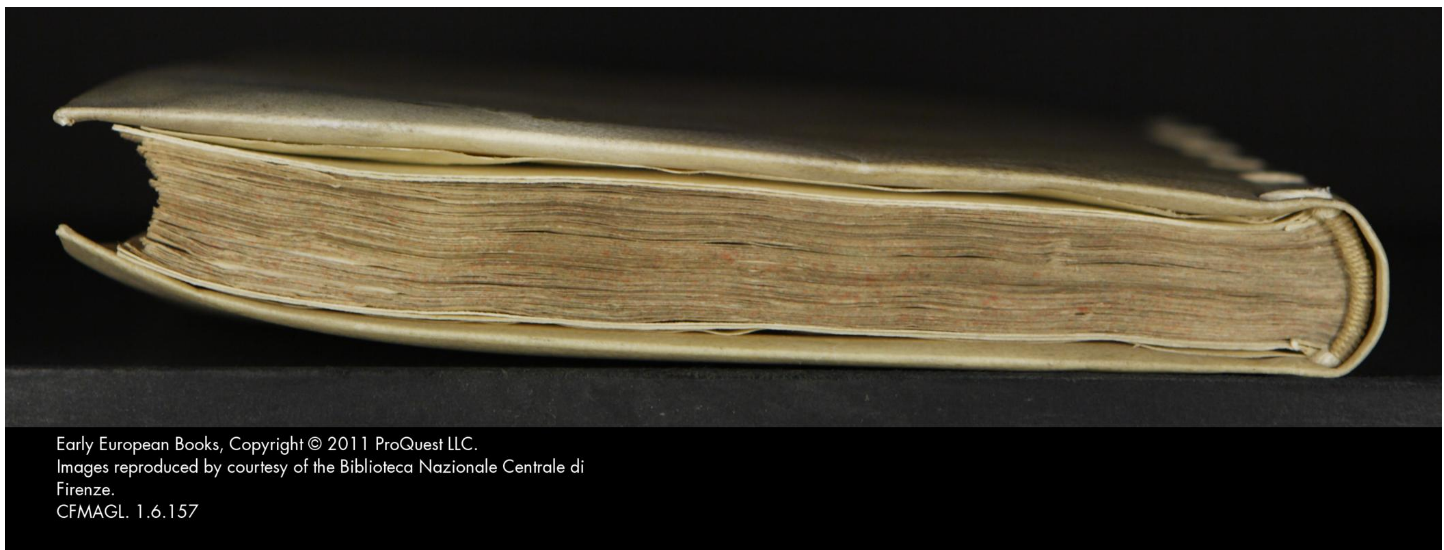
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

1C.6
1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

A

VIII

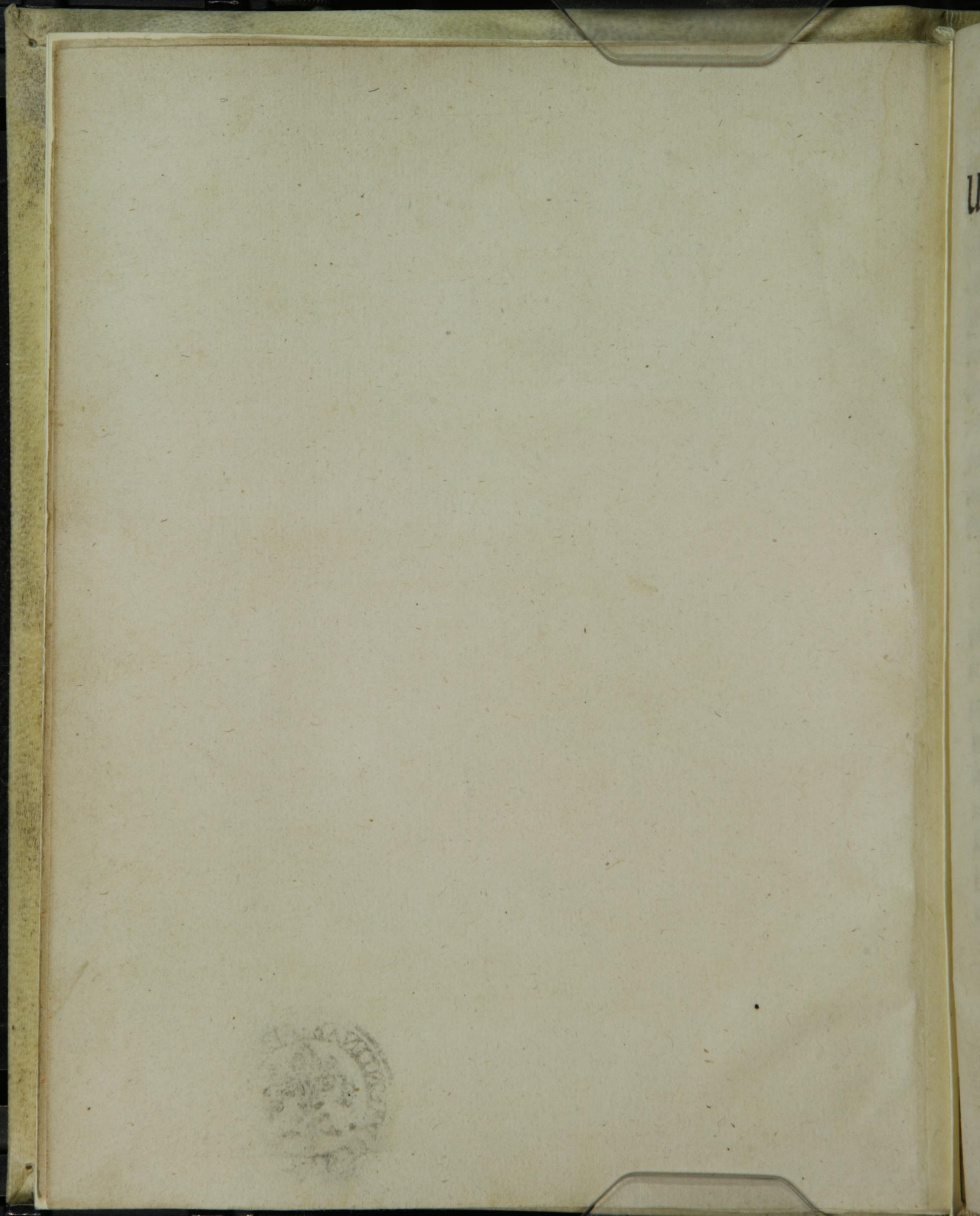
DIET.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

B

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

DIATRIBE
DE
USU, ABUSU ET NEGLECTU LECTIONIS SCRIPTORUM SECULARIUM ET ANTIQUITATIS,

Ex variis autoribus, mediocri industriâ concinnata.

operâ

JOHANNIS CUNRADI DIETERICHI
Butzbacensis Wetteravi.

HAFNIÆ DANORUM.
Typis MELCHIORIS MARTZAN.
M. DC. XXXVIII.

1. 6. 157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

❧(o)❧

J. Wouwerius cap. XV. Polym.

Philologia propriè est peritia linguarum & ἁπάσης ἀρχαιολογίας cognitio. Quæ cum pluribus artibus & multarum rerum scientia exuberet, Polymathia appellata est, amplexa omne studiorum genus. Quod si suos cuiq; Professioni terminos statuamus, literatura in scriptorum determinatione fines suos norit. Sed illa, ut Quintilianus ait, tenuis à fonte assumtis Poetarum & Historicorum viribus, pleno jam satis alveo fluit, cum præter rationem rectè loquendi prope omniũ maximarum artium scientiam amplexa sit. Hæc est illa Philologia, quæ ap. Martianũ Capellam nubit Mercurio.

Id. cap. XIX. pag. 183.

Primis artibus sua dignitas constabit, etiamsi sublimioribus impares. Quæ vel ideo legitimo censu æstimandæ, quod Philosophia ipsa, atq; adeo graviores scientiæ apud illas natæ & educatæ sint. Quod per eas demum ad sapientiæ mysteria via aperta fuit. Quare si studiorũ voluptates quærimus, si sermonem cultum amamus, si animum ipsum politum, si Philosophiam nitidam volumus, si deniq; optimas artes, si sapientiæ studia amamus, non repudiemus hanc artem, quæ reliquarum omnium altrix, parens & propagatrix.

Barth. Maierus in Philol. Sacr. Prodr.

Philologia sacra non minutiis adhæret Grammaticis, non occupata est circa doctrinam de scheva mobili aut immo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

immobili, de dages forti & leni, quæ & alia hujus generis rudiméta linguæ sanctæ tyronib⁹ proponi soleat, in quib⁹ nec præsidia nec incolumitas Sionis latet, sed longe altius illa ascendit, ac potissimum de iis satagit quorum gratia amariciem præceptionum Grammatices degustavit, h. e. linguarum proprietatem & genium expendit, ex Ebraicâ veritate ac linguæ sanctæ indole divinissimâ Vetus Instrnmentum, Novum a. ex hellenistica, quæ ejus ex matre Græca soboles exponit, sensus scripturæ reconditos solicitè rimatur & ex penetralibus linguarum in lucem profert.

Ph. Carolus in Gustu Philol. sacræ.

Dudum male audit nostra Philologorum familia, quod Paganismo quàm illustrandis Christianorum sacris auctorata sit. Plaut. & Petronius & nequitiarum similes Magistri ætatem occupant: Sanctiores literæ extra censum istis malè natis. Amemus has humanitates, nec similes simus Medicis, qui canem aut equum curant, hominem negligunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

VIRO
MAGNIFICO, ILLVSTRI,
STRENUO,
DN. DETLEFO
REBENTLAW
Hæreditario in Ziſendorff
& Reez,
SERENISS. REGIS DANIÆ
CANCELLARIO,
Patrono meo benigno.

RUDITIO ſecularis, Illuſtris DOMINE, quam Philologiæ nomine paſsim commendamus, in liberale SS. Theologiæ famulitium, cui plurimum inſervit, cauſâ utilitatis aſſumta cum tribus maximè hominum generibus experiri neceſſum habet. Primi ſunt ſupercilioſi illi &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

austeri Polymathiæ contemtores, qui cùm vix ultra prima literarũ elementa ipsi progressi sint, omne illud quod seculari literaturæ impenditur studium tanquam periculosum & inane eludũt. Planè ut olim deses illa & voluptaria Epicuræorum turba non nisi lixas & calones, hoc est, abjectissimas quasque animas Philosophiæ initiavit, affirmare ausa liberales artes ad sapientiam ne quicquam conferre. argumentum communis erroris fuisse credo, ut gulæ suæ ventrisq; cupiditatibus, ad quas in isto contubernio certatim præparabantur Sectatorum animi, ipsa tantò indulgentius vacare posset. Quanquam, quod pejus est, eâdem scabie adhuc hodie infecta sit serioris ætatis nostræ factio vaga Paracelsistarum, heri aut nudiustertius specioso habitu triplicis cujusdam scientiæ in theatrum novi orbis Enthusiastici introducta. Quorum quidem stuporem non nisi magnanimo contemtu Philologia vindicandum existimat: ut quos non ad docendum sed ad arguendum seculum nostrum videatur invenisse. Proximi his sunt, qui, dum Grajæ Latiæq; literaturæ autores non contemnunt quidem omnino, leviori tamen, quàm parerat, brachio tractant, seria studia, u-
bi

bi ad ea ventum fuit, immane quantum infamârunt, adeoq; corruptæ omnis literaturæ auctores extiterunt, ut priſcorum hâc in parte, & paucorum retro ſeculorum, in eruenda vel verborum origine vel rerum naturâ ridere liceat ſimplicitatem. Exemplo ſint, ut noſtram teſtemur hiſtoriam ſacram, librarii imperiti, qui, qvum ſenſum verborum de Caſtore & Polluce, geminis Tyndaridis, in Apoſtolorum hiſtoriâ non aſſequerentur, mirum in modum *Caſtorum* in *Caſtrorum* commutantes ridiculos & frivolos excogitârunt lectionis iſtius ſenſus. Alii vocabulo *Pellium*, quo pro caſtrenſibus tentoriis è pellium materiâ confectis utuntur Hiſtorici, decepti neſcio quam cutem humanam Bartholomæi interpretabantur. Non minor fuit oſcitantia Theologi illius Hiſpani, qui Candacem Æthiopiſſam in Reginam de Candacia convertit, non fœminæ ſed provinciæ Candaces vocabulum ratus Succedunt alii demum, quorum æquè ſpatiosè præpoſterum acumen atq; illorum hebetudo diffunditur; qui dum majeſtatem Philologiæ ubiq; præ ſe ferunt, miris cogitationibꝰ relicti nimis diſtendunt miſeram, varieq; lancinant & indignis modis diſcindunt. Horum induſtriam uti laudamus, ubi modum ſervat, ita

ubi immoderata fuit, ſeriò caſtigandam cenſemus. Sæpe enim diffluit ſerpitq; juſto longius ingeniorum quorundam libido atq; intemperies, quam neceſſe ſit coercere, tanquam vitem erraticam falce, ne profanitate temerarii ſcrutinii divinum altare coinquinet. Fit enim, ut qui palatū ac lingvam multo abſynthio habēt infectam, iis quidquid deinde guſtarint, ſapiat abſynthium; ita qui divinas literas rariſsimè legunt, iis non ſapiant id quod ſunt, ſed quod illi ſecum adferunt. atq; ita, dum illi oculos nimiâ profanorum ſcriptorum lectione paſcunt, perſtricta inde & caliganti acie ad ſacra converſi cæcutiant planè, & inſtar Theopompi illius in medio divinæ doctrinæ oceano naufragium faciant. Non exiſtimo neceſſarium eſſe diſputare exemplis velle, quæ obvia commodiori loco erunt. His autem vicibus quælibet ætas tulit vel malignos contemtores, vel deſidioſos Doctores, vel deniq; faſtuoſos judices. Hieronymus Rufinum, Cyprianus dictioſos Coprianos, alii alios, ſibi adverſos habuêre. Quod, quàm iniquè factum, paucis in examen vocavi, ut ſimul Philologiæ profanæ, quam vocant, honorem, (cujus *uſu* ut nil locupletius, ita *abuſu* & *neglectu* nil pernitioſius, quoquo nos vertamus,) tuerer, eâ ſpe ſimul innixus aliis ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

curatius dexteriusq; ſcrutandi fore occaſionem. Hunc ergo mediocris ingenii fœtum GEN. T.ᵆ omnino deberi ſcio, eò magis, quo illuſtriora affectûs Tui in me extiterunt indicia, tum maximè, cum me hominem antea ignotum, non ſine honore Glückſtadii & Hatterſlebiæ domeſtico convictu Tuo aliquandiu honeſtares, nullo vel virtutis vel doctrinæ meæ merito. Quæ inſignis Humanitas Tua, quoties animo meo obverſatur, pene fit ut erubeſcam, & ſuſtinere eam me poſſe debito animi cultu pene deſperem. Equidem felicem me exiſtimo, qui in tam turbulentis patriæ noſtræ turbis, ubi propter armorũ fragrores parum aut nihil literis otii relinquitur, incolumis hactenus ſervatus ſim. Feliciorem tamen, quod poſtquam inter ictus & vulnera anhelantem Germaniam reliqui, auſpicato itinere nec ſine ſummo divini Numinis favore in Danicum hunc orbem delatus, gratiam invenerim apud maximum terrarum Regem, qui in fatali hac & deploranda omnium pene regnorũ panoletria, inuſitato prudentiæ & fœlicitatis exemplo pacem hactenus regno ſuo præſtitit: eo etiam nomine felicior, quod Filium Sceptrorum ſuorum aliquando Succeſſorem videat, uti nomine ita ſummis virtutibus tanto Patri ſimilem,

 hoc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

hoc eſt, Principem ſine exemplo maximũ. Qui uterq;, quam prolixâ me Clementiâ proſecuti ſint, vel Academia hæc Hafnienſis, alma omnis eruditæ doctrinæ nutrix, teſtari poteſt. Quantò verò inſperatior & omni ſpe major accidit Clementia apud Talem ac tantum Chriſtiani orbis Regẽ; eò majori ſubjectione ac fidelitate me obſtrictum ſentio. Agnoſco utiq; Eam humilimo obſequio, agoq; grates immortali memoriâ ampliſsimas, adeoq; id agam in omni vita mea, ne pro tantâ unquam Clementia ingratitudinis argui jure poſsim. Hujus autem felicitatis meæ cum præter Generoſitatem Tuam nullum aliũ Muſæ noſtræ colant Pararium, meritò redeunt exhibituræ Patronorum optimo in obſervantiæ ſubmiſſæ obſignaculum memorisq; maximorũ beneficiorum animi teſtimonium præſens paucarum pagellarum ſcriptum; exiguum quidem, fateor, ac prope nullum; cui tamen multum lucis mirandæ Virtutis tuæ literatæ Splendor, ſi acceſſerit, fœnerabitur. Facies hoc, VIR MAGNIFICE, tantò libentiùs, quantò magis in concinnandis his adjutũ me illis libris profiteor, quos ipſe largâ manu ſupppeditaſti. Dignare igitur Tuo aſpectu opuſculum hoc, cultûs mei & grati animi nomine potius, quàm ſuo pretio,

& ſi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

&c simul memetipsum inter tot Clientes tuos infimum favore solito porro complectere. DEUS OPT. MAX. concedat hoc meis & piorum omnium precibus ac votis, ut afflictissimæ Germaniæ, quæ inter flammas suas & incendia interq; pristinæ fœlicitatis rudera Tuâ atq; Tui similium ope inspem pristini floris sui erigitur, sospes ac salvus in istâ Dignitate tua diu conserveris, & spiritu sapientiæ atq; consilii ad salutare Reipubl. & Ecclesiæ incrementum magis magisq; illustreris. Ita spero & voveo. HAFNIÆ a. d. III. Octob. ANNO
ClƆ IƆ C XXXIIX.

Generosiss: Nobilit. &

Magnif: Tua

devotissimus

JOH. CUNRADUS DIETERICUS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

PIO ET CANDIDO LECTORI SALUTEM.

Isto oculis tuis, *Benevole LECTOR*, ex Antiquitatis literatæ Viridario præsentem DIATRIBEM, infra mediocritatem σποράδην conscriptam, ut sobrio mentis judicio *Usum & Abusum literarum secularium & Antiquitatis* expendas, maximè in Reginâ Disciplinarum Theologiâ. Dixi in propylæo *Philologiam* Viridarium, quæ, si omnibus eam partibus intueor, bono literarũ nata rivulos *per omnes disciplinarũ campos* tam lato diffundit usu, ut inaniter oportet dicant, qui hîc prævaricantur. Quicquid uspiam idiotismorum extat & rituum, illa pretio suo & legitimo censu æstimat, ut, quisquis ejus neglexerit præsidia, altiori literaturæ frustra addixisse operam non frustra dicatur. Quid sanctæ memoriæ Viri *Lutherus*, *Chemnitius*, *Melanchton* hîc optârint, suo loco vidi, cum quibus & loquor, & libenter sentio. Quorum judicio *Theologi* erunt, qui Hebraismi & Hellenismi exactam & re nditam scientiam, adeoq; totum hoc, quicquid humanioris literaturæ nomine censetur, callent. Quicquid hujus studii est, Philologicæ dicitur esse contemplationis τῶν ἐν ἑκάστῃ λέξει καὶ ἑκάστῃ συλλαβῇ κεκρυμμένον νοῦν ἐξιχνεύειν*. Estq; eadem sententia *Epiphanii* ad sacrarum literarum Studiosos, cum interpretationi vocis ממלכך ex LXX. Interpp. sensu* προσφώνημα subjicit: Εὕροις ἂν, ὦ ΦΙΛΟΛΟΓΕ, καὶ τοῦτο εἰς ἑαυτοῦ ὠφέλειαν πρὸς φιλομάθειαν καὶ σαφήνειαν εἰς εὐσεβῆ σύστασιν καὶ φράσιν τῶν ἐν θείᾳ γραφῇ κειμένων*. Adeo* ut verè dictum Tertulliano*: *literaturam instrumentum eße ad omnem vitam*; cujus usus in omnes scientias latissimè diffusus o-

* *Basil. Proœm. de Spir. S.*

* *Esa. 18. v. 2.*

* *adv. Basilidianos.*

* *lib. de idolol.*

peram ſuam paſſim conferat, non ut dominetur leges latura earum objectis quæ uti non conſtituit & determinat, ita nec probat & defendit. Quælibet diſciplina ὑποκείμενον γένος, αἴτια καὶ παθήματα οἰκεῖα tractat*. Metaphyſici eſt, de primis rerum principiis diſputare, in univerſali omnia cognoſcere, ſcientias dirigere. Logici eſt, mentis diſcurſum informare, ut verum à falſo diſcernere queat; notiones ſecundas, ut vocant, efformando, quibus Philoſophus in inquiſitione veritatis utatur. Phyſici, arcana naturæ earumq; cauſas ſcrutari. Nobilis miniſtra *Philologia* inſervit ſtudio lingvarum, ut veritatem in verbis deliteſcentem rebus omnibus & diſciplinis q. in pabulum præbeat. Commendent JCti Labeones ſuos. *Medici* Hippocratem & Galenum ſuſpiciant; *Philoſophi* Ariſtotelem & Platonem, ſolicitè in vocum ἐπισκέψει rerum veritatem inquirentes. Nobis omnia Moses, πρῶτος τῶν Ἰουδαίων γραμματοδιδάσκαλος*. Eloquiorum divinorum majeſtatem θεοπαραδότων ſanctiſſimis nominibus, variis & multiplicibus verbis & phraſibus, commendat piis verbi Myſtis; quorũ pretia, ne decipiantur, in timore Domini cõſiderant; indeq; *Philologia ſacra* originem ſumit; non ut dominium affectet, ſed ut in famulitio ſit Cleri. Sicut nihil magis mercatorem decet, quàm ut æſtimationem mercium & pretia nummorum, ne decipiatur, intelligat; Ita vocum ac lingvarum ἰσοδυναμίας noſſe, ne diverſas notiones miſceat, aut alteram pro altera ſupponat, proprium Interpretis eſt. Mutuum autem eſt iter inter verba & res*; fontes quoq; & fundamenta rerum in iis eruditè monſtrantur, nec ſine iis evolvi poſſunt, eorumq; enarratio in explicatione ſingulorum Locorum utilitatem præſtat eximiam, ut nequeamus eſſe *cuſtodes doctrinæ divinitus repurgatæ*, niſi *Grammaticam* didicerimus & amaverimus; judicio magni illius Chemnitii*. *Omnis, quæ à rectâ ratione ſuſcipitur de re aliqua tractatio, debet à definitione* (nominis) *proficiſci, ut intelligatur, quid ſit, de quo diſputatur*; ait ipſe eloquentiæ Parens Cicero lib. III. officiorum. Itaq; haud abs re faciunt, qui in Diſciplinis πρῶτον ἀπὸ τῶν πρώτων

* *Ariſt. 1. Poſt. Anal. 8.*

Wouw. Polym. p. 178. ſeq. 21. 159. 180. 58. ſeq.

* *Clem. Alex. 1. Strom.*

Heinſius in Ariſt. pag. 219.

* *Strigel. in Coll. Vinar. p. 57.*

* *part. 1. L. C. pag. 246. & in H. E.*

τῶν

τῶν δεξάμενοι justo observato ordine (sine quo procedens equo habenas in caudâ ponit*. & lumẽ post laternam statuit*) verborum vim atq; significationes indagant prius, quàm ad ipsum rei nucleum transitum faciant; *rei enim intelligentia non tantùm ex serie & continuatione argumentorum, sed etiam ex verborum naturâ petenda est**; id quod in SS. Theologiâ quàm fructuosum sit, multis comprobant *Filii DEI epitheta* & *appellationes magnificæ*, ut discamus Christum præ Mose & Angelis magni facere, magna ab eo sperare, magna pro ipso pati & facere, ut alicubi Chrysostomus loquitur. Nec minus illa *Peccati* apud Ebræos & Græcos varia & multiplicia nomina magnitudinem mali exprimunt; *ut vel ipsa appellationum frequentia naturam nostram de extremâ corruptione seu depravatione accuset*; sicut eleganter D. Mentzerus observat. Quare sic edocti multis exemplis alîis, quæ in ipsis vocabulis q. fundantur*, magni æstimemus Philologiam sacram. *JCtos*, *Medicos*, *Philosophos*, duce Philologiâ infinitos sensus expedivisse, in *Wouwerio* passim obvium, quem compilent alii. Nec n. in alienâ Republicâ curiosum esse decet absq; Senatûs jussu. Hâc eam parte, qua se infinitate commendat, contemplati *Oceano* & *Campo* comparamus, quæ *margaritarum primitias* & *pabuli q. libamenta* scientiis præbeat. Juxta ea similia simile prensare nomen quid vetat? Ut illa *claudicant* Logicorum verbo, ita & in pari materiâ sæpe verba, in quæ neminem cogimus jurare. Nominis tralati, si non tralatitii, quia auctores habeo, invidiam deprecor; quo video, ne prorsus, inane videatur aut periculosum, etiam Veteres delectatos, ad eandem faciem titulos librorum ostendisse. nam eo sensu libros variæ & elegantis eruditionis *Prati* & similiũ inscriptione seculo relictos *A. Gellio** credimus. Nec dispari sensu *Grammatica*, quæ & ipsa Philologiæ subsellia occupat, quondam dici meruit *Nutrix scientiarum*, quam q. nutricem, ut animum pascat, artes liberales præ foribus collocasse Evodius ep. ad Agnellam scribit, etiam testimonio Tullii, cujus verba scio in sequiorem sensum neminem accepturum. *Si qua igitur titulis fides, horum cultu dignitas Philologiæ efflorescit, quam nemo deserit, nisi*

*Part. litig. l. 1. cap. 15. n. 4.
*Scal. Ex. 324.
*Trem. præfat. Bibl.
Exeg. A. C. pag. 57.
*Chemn. L. de Pecc. pag. 213.
*l. 20. c. ult.

qui arcti & compreßi animi per naturæ iram, quod Græci di-
cap. 15. p. 121. *cunt,* τοῖς χάρισιν σὺχ ἔθυσε; quod ait oculatissimus Philologiæ vindex *Job. Wouwerius*, argumentum Polymathias in omnes disciplinas latissimum fidâ curâ executus erudito libro, qui dignè legi, ut appareat, quàm idoneè cum ipsâ re consentiat metaphoram. Omne etiam hîc merentur punctum *Scaligeri* & *Casauboni, Voßii* & *Camerarii, Glaßii* & *Heinsii*, & si qui alii literarum divinarum & humanarũ Magistri, quorum vestigia è longinquo vel cum superstitione adoro. Quid n. inquis? *Quis novus hic nostris successit sedibus hospes?* Philologũ te esse dicis? Minimè, inquã. Non nescius, qui tituli eruditionis debeantur ei nomini Scrutari profundum ἁπάσης ἀρχαιολογίας oceanum proprium Philo-
*Wouw. p. 116. 117. logi munus est. Φιλόλογον *appellant*, quicquid variæ & elegantis ac festivæ eruditionis.* Philologi πολυΐστορες appellati. Quod si mihi sumerem, næ arrogantis esset. Liceat a. inter olores cano-
Symm. 1. Ep. 1 ros anserem strepere. Stricturas quasdam, quantum in me fuit, sequor, rituum verborumq; proprietates & naturam eruo, eorumq; in diversis gentibus q: affinitatem & connubium adinvicem considero. Quo successu, judicent, qui variâ exculti doctrinâ utramq; in utrâq; literaturâ fecerunt paginam. Rituum Antiquitatis profanæ saltem duco lineamenta, & quidem qua sunt in sacris serie; ἀπάξ cum Deo daturus integrum σύστημα *Antiquitatum Biblicarum*, suis jam Classibus distinctè dispositum & cõfectum, si ἀποσπασμάτιον hoc quale-quale non displicuerit. Hoc progymnasmate ad adyta præparare debui aditum, argumentum studio meo, cui auctoratus sum, non indignum ratus, quod πρὸς ὕμνον τῶ θεῶ utile sperarem futurum. Est n. SS. Codex verè πίναξ παντοδαπῶν συγγραμμάτων, quo titulo extitit liber Callimachi. Nil non subit Veterum rerum Philosophicarum, quarum materiem suis titulis strictim eruit *Alstedius*, sarcinator probus, libro peculiari, cui nomen *Triumphi Biblici* inscripsit. Recenset quoq; πολλὰ τῶν ἔξωθεν παρὰ πολλοῖς ἔθιμα ϗ νόμιμα; quæ non uniformia *locorum seculorumq; varietas* patitur; Etiam absq; gentilium fluctuantium animis fuisset. Omni tempore videmus fuisse Diabolum quidem eundem à primâ defectione in

nequi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

nequitia & fraudibus, varium tamen in diversitate cultuum & ceremoniarum; quâ hoc egit, ut vel depravaret sacros ritus Judęorũ nequiter; adeo sæpe dilaniatos, ut vix elementum elemento hęserit, cum à Judæis ad *Ægyptios*, ab his ad Græcos & Latinos & inde ad alios secesserunt. Hinc simul efficitur, *Autores*, quos produximus è diversis seculorum spatiis, mirè variasse in describendo Numinum monstrosorũ cultu; adeo confuso sæpe & disrupto, ut, nisi quis Oedipus, vix inter tantas discrepantium scriptorum sententias possit internoscere *τὴν πᾶσαν θεοποιΐαν ἀνάριθμον*. nam, ut error est variabilis, ita & Deorum cult⁹, in quo Satan variis lusit formis, ut unius Numinis notitiam, quam animis sapientum eripere nequivit, in vulgo obscuraret, quem variis de Diis eorumq; cultu fœdo delirationib⁹, tanquã procellis agitatum, miris modis exercuit: Sui etiam fuêre per traducem Antiquitatis, ut cum Aug. loqnar*, laudabiles *in communi vitâ mores* Ebræis Græcis & Latinis *communes*, quorum dedimus manipulum, prout & alia id genus. De *miscellâ Autorum recentiorum* hoc juxta mecum scis, ut aliũ alio eruditione sic & judicio præstare. Tuum sit judicare eorum frugem bonã, laudatos ab illaudatis discernere, & instar apum, quod in iis optimum, seligere. Satius duxi profiteri quemq; quàm ullum fraudare laude debitâ, quam merentur, qui *εἰς πάντα τὰ μαθήματα* facem prætulerunt. Ne fœcundus inventor, multorum exemplo, videri adfectarem, aut ingratus postularer pro datis, dedi omnes, quos in Schedis reperi. Non n. est dignus dandis, qui non est gratus pro datis, ut dicitur vulgatè. Ut nomen meum non quæro, ita nullius nomini obstruo. Si quæ mea sunt, pauca erunt & exigua. Apostatas, quibus una religio & nulla religio pari passu ambulant, nec non Fidei nostræ hostes acerbissimos *δικαίῳ ψόγῳ* tactos spem prę-sumo. *Ἀντιμετρούμενον* præceptũ illius Lutheromastygis sic usurpo mutatis personis. *In libris Christianus generatim reprehendet atq; insectabitur vitia. Nisi* Bemb⁹, Ignatius Lojola *& alia hujusmodi pestes vituperentur, aut forte* Scioppius & similes Gnathones & Philoxeni *sanctissima quaq; rodentes & carpentes.* Sæpe

* *quæst. 114. in V. & N. T.*

I. Bonif. lib. 1. de sap. fr. p. 72.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

hæc duo in iis Fidei desertoribus, quos Plauto & Petronio omne vitæ tempus consecrasse novimus, consensisse animadvertimus, ut & *turpiter* viverent & *impudenter* scriberent; ὅτι ζυνίζουσι τῷ Διῒ, καὶ διὰ τοῦτο ὑβρίζουσιν ἀδεῶς, ut illa Juno Luciani*. Apostatam ipsum *Nibusium** in ipsos audiamus. *Solent*, ait ille, *qui nil nisi Philologi* (Scioppiani) *sunt, sicut ultra crepidam suam non sapere. Ita Rhinocerotis aut certè Luciani nasum gerere.* Hîc προοιμιάζεσθαι necessum fuit, quia Archilochi isti *Nostrates Philologos* passim turpibus verbis παραδειγματίζουσι. Demum non deerunt præposterè curiosi formularum cantores syllabarumq; aucupes, ut Ciceroni dicuntur, qui verba pro fastu comtiora incassum quærent. Per nos liceat, qui λογοδαιδαλίαν quasi venalem gestant in omnibus compitis, fluctus maris in simpulo excitent, convectent tributim verba, circulentur quantum placet, verbis in ostentationem numerosis nobiles discursus jactitent, rerum non ita soliciti; iis certè non absimiles, qui calceum curant, & pedem, cui ille inservit, negligunt; qui in pede quàm in oculo curando se studiosiores præbent; quod vetat Plutarchus*. Cogitare oportet non versari nos in hymetio Oratorum, ubi exultet licet oratio, ut verborum mole auribus abblandiatur. Scaligeri judicium, quod Cl. Vossius* Majoragio nauseanti ad vocabulum *Contrarietatis* opposuit, hîc repeto. *Non versamur in foro aut in Romano comitio; sed in communi theatro sapientum, sub oculis veritatis, cujus supellectilem atq; apparatum, non tàm nitidum quàm opulentum esse decet.* Si quid vero hîc est minus nitidum aut artificii nexu benè junctum, monitus una litura expungam, ipsius Ciceronis, quo absolutiorem virum ætas non vidit, exemplo, qui non veretur sententiam refigere phraseos, *Inhibere remos*, ad Atticum sic locutus: *Inhibere illud tuum, quod valde mihi arriserat, vehementer displicet.* Non me magis pudebit revocare, quàm puduit *Augustinum* aut *Ciceronem*, Viros toto cælo notissimos. Me esse hominem memini, id est, eum, cujus sit labi, errare, nescire, decipi. eoq; melior spes veniæ erit, quo minus otii & libra-

*in Dial. Jun. & Lat.

*de Invoc. S. c. 2. q. 3.

1. de Orat.

*Com. de Philosophi cũ Princ. consuet.

*l. 4. Inst. Orat. c. 1. §3. p. 6.

Ep. 21. l. 13. ap. Voss. d. l. p. 25.

librariæ ſupellectilis in vitâ noſtrâ apodemicâ ſuperfuit. Ju-
venilibus annis proclivis eſt error. Sit ſua cuiq; ἠπιγορία, mo-
dò abſit Chriſtiano homine indigna κακηγορία, quæ κακοηϑ-
σίαν ſecum vehit. Tria verba in bona cauſa ſufficiant: טוב
ויחיל דומם*, nam ut nunc ſeculi mores, *ſpe certâ* & *pruden-* *Thren. 3, 25.
ti diffidentiâ ſive potius *ſimplicitate** nil utilius; quam faxit * Matt. 10, 16.
DEUS, ut apud omnes pios, quorum judicio confido, & re-
tinere & in dies augere queam. Chriſtiani eſt Servatoris no-
ſtri præcepto λόγοις φιλανθρώποις τὰς καθ' αὐτοῦ διαβολὰς ἀ-
ποτρίβεσθαι. Ἀδικεῖσθαι κρεῖττον ἢ ἀδικεῖν, Chriſtianè dixit,
qui dixit; ideo non eſt, ut Ariſtarchos Saturninos & inhuma-
nos Timones, quorum oculis ne Maronis quidem & Tullii Mu-
ſæ placuerunt, curem. Provoco potius ad Senatum Criticum,
cujus judicio, ut illo Areopagitico Athenienſium, nil ſanctius.
Quemadmodum *Pomponius Secundus*, olim Scriptor Tragœ-
diarum, ſi quid forte familiarior amicus tollendum, ipſe reti-
nendum arbitraretur, dicere ſolebat teſte Plinio: *Ad populum
provoco.* Sic & Ego æquo Cenſori ſupplico, det ſignum. Pla-
ceatne labor. *Si erravi**, *temere feci, pœnitet, ad judicium tu-
um confugio, delicti veniam peto, ut ignoſcas oro, ſi nemo im-* * Cicer. Orat.
petravit, arroganter, ſi plurimi, tu idem fer opem, qui ſpem de- pro Q. Ligario.
diſti. Adjeci coronidis loco Epiſtolam ſummi Fautoris Dn. Jo-
han. Frid. Gronovii, quâ priſtinæ dignitati Procuratorum, Præ-
torum & Imperatorum titulos aſſeruit. Sunt enim, qui *Pro-
conſulis, Imperatoris* & *Prætoris* nomina indifferenter quando-
que poni pertendant. Inde *Mitallerio* traditum ad Valerii
Maximi hiſtoriam, eandem provinciam nunc Proconſularem
nunc Prætoriam dici. & anguntur Viri docti *ad Annal. Taciti
lib. 1.* de Prætore Bithyniæ, qvum Bithynia Provincia Procon-
ſularis. Ajunt *Imperatorem Provinciæ Epheſinæ* apud Petroni-
um pro Proconſule Achaiæ capi. Sic viciſſim apud Tertullia-
num *Proconſulem* pro *Imperatore* poni. Ciceronis Epiſt. *IX.
lib. I. ad Lentulum* Inſcriptionem afferunt, quâ utrumq; con-
junxit: *P. LENTULO PROCOS. IMP.* Ita enim in libris MSS.

hanc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

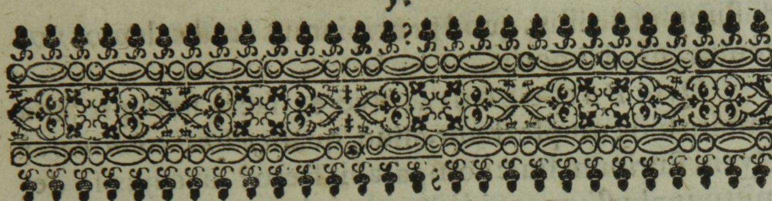
hanc epigraphen concipi teſtatur Gebhardus *in Notis*. Super hâc controverſiâ me nuper monuit Leidæ Batavorum Vir humaniſſimus, docta inſuper ad me data Epiſtola, qua difficultatem omnem ſubmovit. Eam omnino dignam mecum alii judicârunt, quæ ad calcem legeretur, quod non indignè laturum Autorem ſpero. Tantum veni præfaturus, *Amice LECTOR*, neſcius ne eſſes noſtri inſtituti & animi. Non movebit ſpero candorem tuum, quod hîc calamo aliquid indulſerim. Interim lege & judica, cum animo vacas remiſſo; tractantem graviora ne moleſtent. Dabam in Regiâ Danorum, quæ Hafniæ eſt, Academiâ. Ao. M. D C. XXXVIII.

E. T.

PAg. 3. *fœdatas*. p. 21. lin. penult. *Eccleſ. 39. v. 5.* p. 33. lin. ult. *decent*. p. 38. l. 6. *v. 609*. p. 39. in marg. *Conſ. 98.* p. 49. 15 *horto vicino* 24. ibid. *ſepeliebantur*. lin. ult. *Arabibus dicitur; de quâ*. p. 50. 22. *ſubceſ*. 53. 20. *Celſiß*. 56. 12. וצרות רבות 65. 4. רוקם. 80. 25. *vehement*. 93. 27. δυστράπελος 104. 26. πεθερείαν. 125. 10. *obtruſas*. 135. 9. Gehinnom 136. 23. *Alphabeto*. 167. רבא. 171. 13. Judæe. 178. προσκληθῆναι. 180. *Bæoticis*. 184. 19. *quarum*.

Alia ſi ſunt παροράματα ignoſce & corrige, quorum illud benevolentiæ erit, hoc humanitatis. Si qui etiam recto non ſtent numero auctores, erunt ἀθελήματα Schedarum, quas tanquam fidas memoriarum diſceptatrices in auxilium adhibueram. *Lamentavimus, nardus piſticus* &c. ut mea non ſunt, ita non corrigo. Ebræis vocibus cur puncta non addiderit Typotheta, non te celabit rogatus. B. V.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

בשם יהוה

PHILOLOGIA *pabulum omnium ſcientiarum* dici ſanè qvàm verè poteſt. Ea enim eſt, qvæ ſtudia artium alit, in ortus inqvirit ac rudimenta literarum, vim verborum examinat, ſenſus ignotos luce ſuâ aperit atq; illuſtrat; ſuperioribus diſciplinis ancillatur, tenebras labentis diſciplinæ diſcutit; qvæ de autoribus omnibus humanæ divinæq; ſapientiæ præclarè meretur, qvæ rerum antiqvarum memoriam eruit. Obſonium ejusmodi dico *Philologiam*, ubi cibus eſt, *qvem perfectus comedat, & qvem parvulus ſugat*, & cujus ſucco Reſpublica literaria creſcit, augeſcit, adoleſcit. Ita ut *Seminarium qvoddam* dici qveat, qvo ſtante ſtent omnes illæ literæ, ex quibus *Literati* nomen inveniunt, qvo cadente, cadant. Qvæ n. barbaries fuerit, cum Hebraicè, Græcè, Latinè neſcirent homines (ſi homines fas eſt dicere) hîc repetere otioſum eſt & odioſum. Magna ſunt, qvæ dicimus, ut tamen illis majora dixerint, in qvorum ingeniis doctrinæ lumen elucet, qvorũm permulti *Uſum Philologiæ in omni ſtudiorum genere* omnibus partibus piâ exeqvuti ſunt ſolicitudine; è quibus vivos teſtes hâc vice nominabo Clariſſimos Viros, *Jacobum Matthiæ* & *Johannem Weitzium*, quorum, in hoc ſcribendi genere, Diſſertationes ſeorſim inſtitutæ legi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

possunt. ut de illis, quod præcipiamus & ad calculos vocemus, nihil supersit.

Qvid PHILOLOGIA, sive ea sacra sive profana ambitu suo complectatur, aliud, quàm *scientiarum mare?* Qvem Euripum huic comparabis freto? in cujus se demittunt abyssum, quidam ut conchas ac margaritas legant, quidam, ut gemmas & pretiosos lapides; quos neq; Hermus neq; Pactolus neq; Indus suis divitiis ferunt, colligant.

—— —— *rari nantes in gurgite vasto.*

Dubitanter quidem, fateor, ac meticulosè in hunc me commisi Oceanum, partim fluctuum difficultate cõmotus, partim imbecillitate virium deterritus, partim vi ventorum impeditus. Qvàm enim indignus sim, qui in spatioso eo & altissimo mari, quod invidiæ secum volvit qvandoq; procellas, urinarer, mihi ipse probè sum conscius. Sumsi tamen animum necessitate efflagitationis magis qvàm voluntatis, eoq; magis, quò plures fuêre parati Auxiliatores, qvi ope suâ & favore caverũt, ne, qui in mari versarer, fluctibus obruerer. Fieri enim non posse spem fecerunt, ut timerem, qvem navigantem inseqverentur Patroni. Qvin potius cum Cicerone* liceret purgato sensu affirmare. *Ejice te de navi, præsto est qvi excipiat vel Delphinus, ut Arionem Methymneum, vel Pelopis illi eqvi Neptuni, qvi per undas currus suspensos rapuisse dicuntur.* In nomine itaq; DEI, qvi *à* * *mari usq; ad mare* dominatur, lintre Musarum vectus, nunc huc nunc illuc rete laxavi; nec frustratus meâ expectatione, inter Scyllam temeritatis atq; Charybdim socordiæ, non qvidem nobilem margaritam, sed *testam*, qvod Ebræi proverbio dicunt, *eduxi* omnium postremus, omnium infimus, aliorum, qvi plenis ferebantur velis, vestigia inse-

* 2. Tuscul.

* Ps. 72. v. 8.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

insecutus, lentoq; gradu raso littore ad portum confugi. Qvi fructus operis laborisq; expectandus sit, Musarum Thalassiarchæ, qvorum commendata est in judicando æquitas & perspicacia, ne me cælent, etiam atq; etiam obtestor. Illud enim est, quod probo tribunal. Benignissimus Sospitator DEUS, in qvo unica spes est conatuum, cœlesti sua aurâ deducat nos * in eam regionem, qvam ipsi navi petimus. * Ps.107.v.30.

In earum literarum, qvas certo respectu dicimus profanas, latifundium expatiari animus est, ut, qvas *usu* insignes experimur, simul deprehendamus *abusu* à pravis & otiosis ingeniis insigniter sæpe fœdatos. In superiori disciplinâ Theologiâ, qvantus sit usus literarum secularium & Antiqvitatis, nemo nescit, in illâ siquidem nos sine præviâ Scriptorum profanorum luce, & ex iis haustâ rerum rituumq; cognitione, in multis progredi non posse, in qvâdam, qvæ in publicum extat ab humili ducta principio, Exercitatione לפי ענוית דעתי, ut Ebræi loqvuntur, vel centum amplius testimoniis sacris monstravimus. Sunt enim perplurima loca, in utroq; Veteris & Novi Fœderis Codice sparsa, qvæ nisi *ex gentilium historiis, aut ex fabulis & figmentis eorundem, ex vetustis dicendi modis vulgaribus, ex priscorum hominum moribus, obsoletis & antiqvatis jam diu*, explicentur nullo pacto possint intelligi, nullâ viâ penetrari qveant. Agebant Scriptores divini contra Paganos, eorum mores & superstitionem multifariam taxabant, Prophetias contra eos instituebant. qvarum complementa ex exoticis scriptorib9 colligenda restant, ad qvod tanti operæ pretii studium cohortantur Andreas Franckenbergerus,* & Antonius* Gvevara. *In Theologo*, ait Lipsius,* *accuratum illud antiqvitatis studium si abest, fortasse non requiram. Si adfert.*

* Tract. de dignit. histor. Prophet.
* Præfat. in Habac.
* Epist. qstq; l. 3. Ep. 19.

fert, vehementer amplectar. Nec solùm, qvasi ornamentum, sed etiam, fas sit dicere, adjumentum. Nam in Historia sacrâ multa esse, qvorum penitior intelligentia pendeat à moribus & literis antiqvis, nemo negabit. Eum itaq; qvi in Reginâ Disciplinarum Theologiâ studet

optatam cursu contingere metam

Philologum esse oportet. nam, doctiorum opinione, qvi Philologiam ignorare se dicit, idem se plurima nescire fatetur.

Qvemadmodum autem Literæ humaniores habent utilitates & oblectationes animi infinitas, qvibus omnes omnium ordines, earum potiundarum cupiditate accensos, satiant. Fontes enim, cujus aqvæ non deficiunt, & fertiles agros possident, qvibus ut cum Poeta loqvar,

Æstiva qvantum decerpunt luce capellæ
Tantum fœcundus gelida ros nocte reponit.

Sic & incommoda sua ex culpâ perversè utentium. Multi namq; à regiâ dejecti viâ gravi temeritatis infamiâ raptantur in illos abusuum fluctus. Qvantum enim emolumenti è Philologiâ accedit ad disciplinas, tantum decedit, cum perversè utimur, & cum non utimur. Astutè & verè dixit Alphius. *Bona nomina non appellando fieri mala.* Nos in re dissimili non minus verè. *Profanas literas si perversè colas, fieri malas.* VOS IN HANC REM BONI QVIRITES TESTIMONIUM PERHIBETOTE.

Iliacos inter muros solet peccari & extra. Invenias enim homines, qvi in ellipsi peccant, imperitos atq; eosdem perqvàm morosos, inexpiabile clamantes crimen, si qvis *Ethnicorum lectionem* adhibeat, doctrinam eorum graves sarcinas supervacanei laboris continere ajentes: id qvod ævi antiqvi & nostri qvoq; pervicacium *Catharo-*

rum

rum, *Paracelsistarum*, *weigelianorum aliorumq́ Fanatico-*
rum nonnullis visum est, qvi dum vitant vitia, in contra-
ria currunt. Ab Hieronymi ætate dicendi sumam initiū.

Hostes Hieronymi subornârunt Magnum qvendam
Oratorem Romanum, qvi sciscitaretur à sancto Viro.
Cur Ecclesiasticis libris admisceret literas Ethnicorum, profa-
nisq́ sacra? Huic sanctissimus Vir satisfactur* affirmabat,
in Mosis & Prophetarum scriptis haberi qvoq nonnulla de li-
bris Ethnicorum aßumta. Salomonem Philosophis Tyri & mul-
tas proposuiße qvæstiones & ab illis propositas absolviße. Pau-
lum Apostolum Epimenidis, Callimachi, Menandri & Ara-
ti nonnunqvam versiculos usurpaße. Affert S. Pater, ut e-
orum qvàm sit absurda sententia declaret, exempla θεο-
πνεύστων scriptorum ἐν τοῖς τῶν ἔξωθεν μαθήμασιν τὴν διάνοιαν γυ-
μνασαμένων; utpote *Mosis*, primi mundi nascentis Histo-
rici, ἐν* πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων enutriti; qvi secundum Ori- * Act. c. 7. v. 22
genis, Basilii & Gregorii sententiam disertus censebatur
inprimis eâ, qvâ florent homines, eloqventiâ. utpote à
pueritiâ rudimentis in aulâ regiâ Pharaonis, liberaliter
instituti, & nobilioris ingenii culturâ perpoliti. qvem * Basil. in He-
Pharaonis filia adoptavit, regioq; modo * *sapientibus Æ-* xaem. princip.
gyptiorum adhibitis præceptoribus, educavit ac erudivit. ni-
hilominus celebratur ἠγαπημένος * ὑπὸ Θεοῦ. Qvod vero * Syrac. 45. v. 1
Philo *in vitâ Mosis* ait, eum Græcis fuisse usum Magistris,
repugnat index temporum; cum Cadmus, qvi primus
literas (unde Φοινικήϊα & Καδμήϊα γράμματα dicuntur) in
Græciam intulit, aliqvot seculis vixerit post Mosen.
A Mose ad Prophetas transit, qvos inter Daniel fuit in-
structus ἐν πάσῃ σοφίᾳ Χαλδαίων, בספר ולשון כשדים, *in lin-*
guâ & literis Chaldæorum, Daniel: cap. 1. v. 4. ubi in Com-
ment. Hieronymus ait. *Qvi de mensâ Regis & de vino po-*
tus ejus non vult comedere, ne polluatur; utiq si sciret, ipsam

 sapi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

sapientiam atq; doctrinam Babyloniorum esse peccatum, nunquam acquiesceret discere, quod non licebat. Proculdubio autem fuêre Magica in traditis Chaldæorum. ea tamen neglexisse Danielem dubitavit nemo. τὸν σοφὸν Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνος φασὶ τῆς σοφίας χαλδαίων καταμαθόντα, τότε τῶν θείων ἅψασθαι παιδευμάτων, ait Basilius Magnus. Prophetas

Orat. πρὸς νέους.

excipit *S. Paulus Tarsensis*, Gentium præco, quem in lectione prophanorum versatissimum fuisse tum ex Strabone colligunt, qui de Tarsensibus testatur, eos Philosophiæ, aliarumq; disciplinarum, quæ encycliæ vocantur, studio Alexandriam atq; ipsas adeo Athenas superasse: tum è sacris manifestum fit; nam *Epimenidis*, Poetæ Cretensis, versiculo usus est de Cretensium moribus fraudulentis. In aliâ quoq; Epistolâ *Menandri* posuit senarium de consortio malorum vitando. *Arati*, Poetæ decantatissimi, hemistichio in Evangelii gloriam usus est in concione ad Athenienses, quos δεισιδαιμονεστέρους in Areopago de DEO Opt. Max. instruit, & inscriptionem fortuitã, *ARÆ IGNOTI DEI*, torquet in argumentum fidei, ut noster Hieronymus loquitur. Deniq; ex libro, qui inscribebatur *Jannis* & *Mambris*, laudat historiam de illis Magis, qui restiterunt Mosi θαυματέργῳ in Ægypto. Quæ profectò Vir divinus non allegaret, si Christi cultoribus τῶν ἔξω scriptis voluisset interdictum. Hæc argumenta à Stridonensi Episcopo allata facient, nisi vehementer fallor, satis ei, qui non omnino pertinax falsi patronus defensorq; esse voluerit.

Tit. 1. v. 12.
1. Cor. 15. 33.
Act. 17. 28.
2. Tim. 3. v. 8.

Prolixius de hâc quæstione disputat in Epist. ad Magnũ Oratorem Roman. *ab infantiâ * detentus inter Grammaticos & Philosophos* Vir ille sanctus, divinâ humanaq; sapientiâ mirabiliter eruditus. Idem *in Epistolâ ad Titum* Grammaticen & Dialecticen ad bene disserendum, falsaq; à veris

* Præfat. in Jobum.

diju-

dijudicandum, Christianis utiles esse judicat, easq; si meliores in usus adhibeantur, plurimùm prodesse. *Itaq, inquit, si qvando cogimur literarum secularium recordari, & aliqva ex iis discere, qva olim omisimus, non nostra est voluntatis, sed (ut ita dicam) gravißima necessitatis, ut probemus ea, qva à sanctis Prophetis ante secula multa pradicta sunt, tàm Gracorum qvàm Latinorum & aliorum gentilium literis contineri.* Triviale vero est, quod multi, Rufino similiores quàm Hieronymo, humanarum rerum cultoribus objiciunt, Hieronymum ab Angelo fuisse percussum admonitumq;, ne dein humanas amplecteretur literas. quod ut factum videtur affirmari *Distinct. XVII. Decret.* his verbis. *Legimus de Beato Hieronymo, qvod qvum libros legeret Ciceronis, ab Angelo est correptus, eò qvod Vir Christianus Paganorum figmentis intenderet.* Quod attinet isthæc, non diffitetur ipse Autor fuisse somnium noctisq; ludibrium. sicuti suapte manu ad Marcellam scribit sese à calumniis purgans * Ruffini. *objicit mihi*, ait, *mixtum perjurium sacrilegio, qvod in libro* (ad Eustochiã *) *qvod ad instituendam Christi Virginem loqvor, ante tribunal Judicis dormiens pollicitus sim, nunqvam me literis secularibus daturum operam: & nihilominus damnata eruditionis meminerim. Nimirum iste est Salustianus Calphurnius,* (quem sæpius inculcat, nec liquet, quis sit) *qvi nobis per Magnum Oratorem non magnam moverat qvastionem; cui libello brevi satisfecimus. Nunc qvod instat pro sacrilegio atq, perjurio somnii respondendum est. Dixi me seculares literas deinceps non lecturum: de futuro sponsio est, non praterita memoria abolitio &c.* Neq; unqvam somniis hujusmodi fidem adhibendam differit, se enim nonnunqvam in somniis vidisse volantem, natantem maria, in sepulchro positum, qvæ vera fuisse neqvaqvam potuerunt,

* Tom. 3. fol. 95.

* Tom. 1. fol. 67. a.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

runt. *Qvanti*, pergit, *in somniis divites, apertis oculis repente mendici sunt? Sitientes flumina bibunt: & experrecti siccis faucibus æstuant. Tu à me somnii exigis sponsionem.* Somnium legas ap. eundem *in Epistolâ de Custodiâ Virginitatis ad Eustochiam*, ubi Censoris Erasmi verba leguntur. *Hæc est illa fabula, qvam memoriter etiam tenent omnes ij, qvi ne verbum qvidem unqvam legerunt in scriptis Hieronymianis.* Vapulavit, *inqviunt*, Hieronymus, qvod Ciceronem legerit. *Ac mirâ qvadam religione sic ab omnibus bonis abstinent literis, ut nec attingant, ne forte imprudenter incidant in aliqvod verbum Ciceronis & cum Hieronymo vapulent: & tum sibi videntur Apostolis proximi, si qvàm spurcißimè loqvantur. At D. Hieronymus, cum locum hunc objicienti respondet,* Somnium *vocat, etiamsi hic somnium fuisse neget. Nec hoc unqvam sensit Hieronymus Ciceronem non esse legendum: sed in hoc duntaxat, ut divina rectius intelligamus & commodius tractemus. Alioqvi qvid sibi vult, qvod scribit ad Oratorem Magnum.* Non possum qvin his addam verba Johannis Gersonis, Parisiensis Academiæ qvondam Cancellarii (cujus laus & sanctitas deprædicatur à Dauroultio *) qvæ in ejusdem sermone de Angelis extant. *Nolo exemplum istud ad hoc traducatis, ut abjiciendos prorsus æstimetis Infidelium libros; velut qvidam falsò argumentari satagunt. Alioqvin & ipse postmodum Hieronymus & Augustinus & Bernhardus, &, ut altius repetam, Paulus, Cyprianus, Origenes: imo ut generalius extendam, omnes prophetantes, omnes legistæ, omnes artistæ culpabiliter erraverunt: qvod dicere, intolerabilis est temeritas*, & qvæ seqvuntur. Plura in hanc rem lege apud eundem Erasmum ut & Marianum Victorium Reatinum, *in Descriptione vitæ Hieronymi*, Reinhardum Lorichium *in Scholiis ad Progymnasmata Apthonii fol. 105. 106.*

* in Flor. exẽp. c. 1. tit. 2. ex. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Eadem opinio insedit quorūdam mentib⁹ ætate *Gregorii Nazianzeni*, externas disciplinas, qvas exactè gētiles tradiderant, à Deo abducere homines; qvam in *Descriptione vitæ Basilii*, qvæ sub titulo *Monodiæ* extat, confutat magnus Ecclesiæ Doctor. Verba ejus in hunc modum Latinè vertit Raphael Volaterranus. fol. 59. b. *Existimo apud omnes, qvi sapiunt, jam esse in confesso, qvemadmodum* eruditio *seu* disciplina *primum est omnium bonorum, non solùm* Christiana, *qvæ non dictionum pulchritudinem, sed rerum sensum & intelligentiam seqvitur* (πᾶν τὸ ἐν λόγοις κομψὸν καὶ φιλότιμον ἀτιμάζουσα, μόνης ἔχεσθαι τῆς σωτηρίας, καὶ τοῦ κάλλους τῶν νοουμένων); *Verùm & ea*, qvæ extra fidem est, *qvamvè Christiani nonnulli velut à Deo separatam* (ὡς ἐπίβουλον καὶ σφαλερὰν καὶ Θεοῦ πόῤῥω βάλλουσαν διαπτύουσιν, ut insidiosam ac periculosam & procul à Deo avertentem,) *odio habuêre, malè qvidem judicantes. Si enim, qvemadmodum qvidam ex Philosophiâ alienâ noxam contraxêrunt ac in errores varios inciderunt, eâ de causâ despiciunt. Eodem modo & hi cœlum terramq́; & omnia, qvæ in eis continentur, odio poterunt habere: qvando plures inveniuntur, qvi hæc Deos constituunt, aut his alioqvi abutuntur. Similiter autem & ignis & elementa cætera & cibus ipse, qvæ interitum ac pernitiem malè utentibus ferunt, ab omnibus ut mala vitabuntur. Verùm contra conspicimus, qvod non solum ea, qvæ de genere sunt meliorum, sed omnino pestifera & vitanda, interdum ea probè accommodantes juvare inveniantur: jamq́; ex viperæ carne* (καὶ τῶν ἑρπυστικῶν θηρίων ἐστὶν ἃ τοῖς πρὸς σωτηρίαν φαρμάκοις συνεκεράσαμεν) *singulare morbis remedium inventū, qvod theriacā appellam⁹. Sic igitur ex græcis doctrinis, qvæcunq; ad naturæ cognitionem morumvè institutionem* (τὸ

μὲν ἐξεταστικόν τι καὶ θεωρητικόν) *ediscamus: quæ vero ad er-
rorem & superstitionem* (ὅσον ἢ εἰς δαίμονας φέρει καὶ πλάνην
καὶ ἀπωλείας βυθὸν) *ea vitabimus.* Appositè duobus
similibus ostendit, profanas literas non esse contem-
nendas Christianis; sed earum ornamenta, omnem-
qvè philosophiam, qvâ per injuriam erat abusa genti-
litas, in sacros usus congerendam. Qvo eodem artifi-
cio *Basilius Magnus* (qvem in celeberrimâ Athenien-
sium Academiâ ὁμόστεγον καὶ ὁμοδίαιτον habuerat S. Gre-
gorius) superbit in *Oratione* πρὸς νέους *de Utilitate ex Pa-
ganorum scriptis hauriendâ*, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο
λόγων. qvâ eruditè docuit doctrinæ liberalioris & ele-
gantioris divitias à profanis autoribus esse repeten-
das, atq; veritatis aurum illud è metallis divinæ provi-
dentiæ elaboratum, feliciores in usus transferendum.
unde qvædam similia in eam rem affabre excogitata
huc transportare non pigebit. *Qvemadmodum in le-
gendis rosis sentes vitamus; Sic in profanis autoribus, quic-
qvid est utile, carpimus, noxium vitamus.* ὅσον χρήσιμον
καρπωσάμενοι: τὸ βλαβερὸν φυλαξόμεθα. Qvod ipsum e-
xemplo apicularum illustrârat: qvæ optimum (ὅσον αὐ-
τῶν ἐπιτήδειον πρὸς τὴν ἐργασίαν) seligunt è floribus, reli-
qva omittentes. Idem porrò. *Sicut plantis, qvibus pro-
pria virtus est fructu pulcherrimo scatere, folia nihilomi-
nus ramis conjuncta qvendam ferunt ornatum. Sic & ani-
ma, cui præcellens qvidem fructus est veritas, non abs re
tamen exteriore sapientiâ* (τῇ θύραθεν σοφίᾳ) *circumdatur,
sicut foliis qvibusdam umbram fructui ac aspectum non in-
jucundum* (ὄψιν οὐκ ἄωρον) *præbentibus.* Ideoq; τοῖς νέοις præ-
cipit ἐπὶ τὴν τούτου παρασκευὴν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λογοποιοῖς, καὶ
ῥήτορσι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλεῖν: qvod ipsum statim sub-
junctâ pereleganti similitudine sumtâ *à Tinctoribus* de-

claras

clarat expressiùs. *Sicut enim Fullones ac tinctores, medicamentis qvibusdam prius rem tingendam solent parare, qvàm colorem, qvem cupiunt, sive purpureum sive aliqvẽ alium inducant.* Ita, inqvit, & nos, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἡ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες, τηνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακουσόμεθα παιδευμάτων. *ut solida honestatis jaciamus per solidum fundamenta, operæ pretium est à teneris mansvetioribus studiis intingi, antequam ad sacras & arcanas Scripturæ disciplinas accedamus.* V. Causinus de Eloqv. l. XV. Qvi Pater verè Magnus post acceptum baptisma Rhetoricam professus est aliqvandiu. qvod munus adeo magnificè implevit, ut Libanius, Sophista celebris inter Ethnicos, suas declamationes Basilii censuræ submiserit; eodemq; Libanio rogante, *ut Amphilochius* * scribit, discipulos à Basilio religione disjunctos Christianæ vitæ præcepta docuerit. * in vita Basil. Et qvidem Patres illi venerandi, *Basilius* & *Gregorius*, ex qvo literis operam dedêre Athenis, tantam sibi eruditionem in omni disciplinarum genere acqvisivêre: *ut non solùm apud Præceptores & socios* (dicam hæc verbis Gregorii à Billio conversis) *sed apud totam etiam Græciam ac præsertim clarissimos qvosq; Græciæ viros illustri famâ celebrarentur. Qvin etiam ultra Græciæ fines, ait, progressi sumus, sicut multorum sermone compertum est. Nam ut qvocunq; Athenarum fama, eodem quoq; Præceptorum nostrorum sese proferebat: Ita qvicunq; Præceptores, iidẽ qvoq; nos cognoscerent, simulq; de nobis audiebant & loqvebantur, ac par qvoddam non obscurum & incelebre apud eos & eramus & dicebamur.* Qvam eorum eruditionem & pietatem Athenis cognoverat *Julianus*, ut alibi * testatur Gregorius, cum qvo se Athenis versa- * Orat. in laudẽ frat. Cæsarii.

tum

tum fuisse, & ex vultu, habitu & gestibus pravam ejus
Invect. 1. in Julian. indolem animadvertisse affirmat*. Nec fefellit Vatem eventus: nam, ut de re præsenti loqvar, proditum est de eoipso Juliano apud Nicephorum *lib. X. cap. XXV.* qvod lege publicâ caverit, ne Christianorum pueri gręcis disciplinis imbuerẽtur, aut Poetas legerẽt, aut Scholas publicas frequentarent: *ne lingvis* (ehodum edicti causam!) *eorum acumine perpolitis, facile disputationibus nostris resistere, & sacra qvidem sua ædificare & amplificare, religionem autem nostram facile refelle-*
*lib. 3. c. 10. *re qveant.* Nam *si sint*, inqvit apud Socratem, * *lingvâ ad dicendum exercitatâ, facilè Dialecticorum, qvi sunt apud gentiles, argutiis occurrere poterunt.* Qvam ob causam in Julianum invehitur Gregorius Oratione I. Inde etiam doluit Ethnicus Apollophanes *Dionysium*
* Epist. 7. *Areopagitam* * τοῖς τῶν ἑλλήνων ἐπὶ τοὺς ἕλληνας χρῆσθαι. Sic apud Cyrillum *lib. 7. contra Jul.* miratur novus iste Ne-
* Orat. 1. ad Jul. bucadnezar, ut * Athanasius eum nominat. Cur Christiani suos arcerent ab idolothytis, & non potius à lectione librorum Ethnicorum, cum ab his plus periculi immineat, illius qvidem opinione. Cui Cyrillus. *Qvoniam dulce est omnia scire: idcirco hâc ratione & valde prudenter etiam Græcorum sententias diligenter discutimus, qvas de unaqvaq; re habuerunt, & ante alia de Deo, & inde ridendi occasionem accipimus, quod volunt innumeros Deos & immundorum Dæmoniorum multitudinem honorare*. Sed Julianum furere sinamus, nostriq; Cyrilli seqvamur doctrinam. Vel enim ob hanc qvoq; causam Deus optimos gentilium auctores extare voluit, ut ex comparatione intelligerent Christiani, quantum intersit inter ἐξουσίαν τοῦ σκότους & regnum Filii

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Dei, quantum distent tenebræ à luce. ἡ γὰρ ἐναντίων παρά-θεσις illustriorem utriusq; naturam reddit; quod verè studiorum consecranei, Basilius & Nazianzenus, scri-bunt. Ille in Orat. modò laudatâ. *Si nostrorum sermonum ac gentilium ulla est convenientia, illorum valde cōferret notitia. Sin minus, eos saltem simul conferendo differentiam discere libebit, cum ad melioris optionem atq; delectum non parum comparatio faciat.* Hic d. Monod. ait. *Non ex eorum dogmatibus parum ad Dei cultum* (πρὸς θεοσέβειαν) *proficimus, si nostra cum illis conferamus, ac comparatione ut sancta, pura, integra, vera, illis probrosis impuris, ineptis, longè præstare noscamus;* qvo sensu Volaterranus exprimit.

Qvid itaq; *Clementi Romano* visum fuit; quod *lib. 1. Constit. cap. VI.* jussit ab omnibus gentilium libris abstерreri, utpote *à Diabolo* excogitatis? Quid opinionis fuit Gregorio Magno? de qvo Antoninus, Archiepiscopus Florentinus,* refert, eum, *omnes libros,* quos habere potuit, *Titi Livii comburi fecisse, quia ibi multa de superstitionibus idolorum narrantur.* Quænam nausea incessit stoicum quendam Paracelsistam? qui non sine stomacho ad Plauti locum, qui extat in argumento Amphitruonis de Jovis adulterio, effutit hæc verba. *Nimis impium est Latinitatem discere ab illis, qui Deo, qui hominum bonis moribus injuriam inferunt. Satius esset Plauti Amphitruonem igni traditum, quàm istâ perditissima fabulâ Deitati & humanis virtutibus illudi.* Ut & Pontifici, multisq; aliis, *Franciscus Petrarcha,* omniū opinione doctissimus scriptor, Magus* *Virgilium* quod legisset, firmiter creditus. ut Andreas Schröderen *in ejus Vita pag. 30.* testatus est. Adeonè docti qui habe-

* part. 4. sum. tit. 11. c. 4. §. 3. sub fin.

* Vid. senil. l. 1. Ep. 3.

 ban-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

bantur olim, indocti erant & bonarum literarum inscii? *Magus* infœlici illo seculo putabatur, qui sub eclipsi istâ literarum Philosophiæ operam navabat. Qvæ hæc religiositas? Nos si legendum putamus, nisi quod Christianæ Religioni consonum est, abjiciamus sanè & omittamus omnes illos veteres Græcos Latinosq; autores. Exulet à Christianorum adytis Homerus, exulet Tullius, abeat Livius, & uno verbo, omnes antiqvi Poetæ Historici & Oratores. Nemo enim est ex illis, qvi non multitudinem inducat Deorum; nullus, qui non exempla suggerat magnorum & furiosorum peccatorum. *Si qua contraria sacris literis in gentilium libris inveniantur,* (quam Augustini γνώμην refert
*pag. 182. inter regulas * intelligendi sacras scripturas Fr. Ruizius, Ordinis S. Benedicti Abbas) *si falsissima: vel ex sacris refuta, vel etiam à vero David disce extorquere de manibus hostium gladium, & Goliathi superbissimi caput proprio mucrone truncare.* Qvis enim tàm sit stupidus, tàm amens, qui his scriptoribus *ob admixta cupiditatum ac libidinum exempla* longam salutem dicere velit; qvod
cap. 1. de Van. scient. quidem voluit Zoroastri discipulus Cornelius Agrippa. qvâ ratione qui moveretur, illum oporteret ne Christianorum quidem libris uti. Prodest potius profanorum lectio, qvò discamus, quàm impune grassata fuerit idololatria inter ipsos; quanta inde invecta fuerint flagitia, plenisq; velis, quæ impudica, quæ turpia, excepta. nimirum vident pii homines in his libris, velut in speculo, vitam moresq; hominum, atq; otii ac vitiorum reliquorum vituperationem luxuriosam sobriis accipiunt auribus. Lectionem enim nisi præparatis & animis & auribus aggredi non licet, eoq;

in genere Viri pientiſſimi juxta ac ſecularium literarum experientiſſimi, Joachimi Camerarii judicium perplacet, qvod in Plautum graviter reliqvit; qvodq; Catonis illius rigidi præpoſtero judicio meritò prævalere debet. Aſinariam Plauti commendaturus * ſic inſit. *Contemplemur quaſi in ſpeculo hujus Comœdiæ ſummam turpitudinem temporum illorum, & timeamus Deum atq; veneremur orantes, ut à nobis tantam atrocitatem pœnæ, id eſt cæcitatis & ἀδοκίμου νοῦ, benignè avertat, & molliat animos noſtros, commoveatq; per S. Spiritum ad pœnitentiam delictorum, & erigat ad ſpem ſalutis in fide Jeſu Chriſti Salvatoris noſtri Amen.* Pariter in Bacchid. *Fabula hæc elegãs eſt, ſed flagitia & turpitudinem nefariã proponit; ad cujus cognitionem terreri debẽt animi piorũ, conſideratione horribilis iræ divinæ,* & qvæ ſeqvũtur. Annon *Petronius* eſt impuriſſimus ſcriptor puriſſimæ Latinitatis, puriſſimo ſermone impuriſſimum tractans argumentum? nec tamen ideo exterminamus ex qvorundam inſcientiâ; qvo judicio nihil eſſe iniquius, *Goldaſtus* & *Pithoeus*, * *Barthius*, * monſtrant. Qvid de *Ariſtophane* dicamus? Facetiſſimum iſtum, ſed & obſcœniſſimum, veteris Comœdiæ ſcriptorem S. Johannes Chryſoſtomus, ſi hoſce ſpurcos ſcriptores non exiſtimaſſet legendos, ſub pulvino ſanè non habuiſſet, qvem habuit ſemper. *Si bene natus* (ut verba mutuem Theodori * de Juges) *bonis artibus imbutus & veræ Philoſophiæ* (addimus nos, Theologiæ) *placitis inſtructus fueris, tanqvam murex caſtitatis piſcis, non patieris corruptelam. Et ut Socrates ingreßu ſuo carcerem purgavit, ita ſi quid à virtute alienum & vitio adfine, purgabit tua fœlix & bona indoles.* Itaq;, ut cum Hieronymo Vida concludã.

* pag. 265. Edi. Lipſ. Anno 45

* ad Petron. diſſert.

* l. 49. Adv. cap. 11.

Florid: 5. Lect. ſubc. 7.

* Præfat. ad Petr. Satyr.

Poni-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Ponite crudeles iras & flagra Magistri,
Fœda ministeria, atq; minis absistite acerbis.

Alii ne profanos nobis libros crederent, *docendi sanctitatem*, qvæ tamen vix ulla est, opponebant; qvorum cohortatione nihil jejunius. Exemplo sint Monachi Anachoretæ & Cænobitæ, apud qvos veriverbium erat. *Profana sunt, legi non possunt.* Proavorum nostrorum secula mire id probant, ubi barbarorum plus erat, quàm muscarum in Armeniâ, republica literariâ collabascente. eoq; temporis scholarum erant ἀμυνϑήρια versa in σχολὴν, i. e. desidiam. & quibus incubuerat pietatem cum morum probitate conjunctam, literatâ facundiâ, propagare, inscitiam posteris propinabant, eliminatis autoritate prætoriâ bonis & probatis autoribus, nescio quo sanctitatis & stultæ severitatis prætextu. Johannes Dullardus suis instillare consueverat: *Qvantò eris melior Grammaticus, tantò pejor Theologus.* Hæc fuit quorundam olim temporum sancta (ita nominabatur) inscitia. Odiosum est ire per exempla; qvæ *Meisnerus, Finckius, Clauderus, Ebelius*, & alii in peculiaribus dissertationibus magno afferunt numero. Ut meritò exclamem de illo seculo;

O miseras hominum mentes, ô pectora cæca,
Qualibus in tenebris vitæ
degitur hoc ævi quodcunq; 'st.

Conantur in eo velamenta qværere, ut obtegant eorum in loqvendo simplicitatem sanctimoniæ magnitudine. Afferunt Concilii Carthaginensis IV. Dictatores, qvi *cap. XVI.* decretum evulgârunt. *Episcopus gentilium libros non legat.* Qvod etiam Gratianus,

Decre-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Decretorum compilator, ſuis inferſit* centonibus. * diſt. 37. c. 1.
Addunt *Iſidoros*, ingenii aliâs laude commendatiſſimos; alterum qvidem *Peluſiotam*, qui *lib. 1. Epiſt. 63.* Monacho ſive Anachoretæ tali ſtudio prorſus interdixiſſe videtur, propter admixtam rerum fœditatem atqve obſcœnitatem. Alterum *Hiſpalenſem*; cui *lib. 3. ſent. de ſummo bono cap. 13.* ſecularium lectio ob neqvitiam diſplicet. *Ideo* inquit *num. 2*, *prohibetur Chriſtianus figmenta legere Poetarum, qvia per oblectamenta inanium fabularum excitant ad incentiva libidinum. Non n. ſolùm thura offerendo dæmonibus immolatur, ſed etiam eorum dicta libentius capiendo.* Neſcio qvàm conſultè ſcribat; niſi benigna interpretatio admittatur, qvam ex §. 3. forſan habebis, ubi ait divinarum literarum amore raptus: *Cavendi igitur ſunt tales libri, & propter amorem ſacrarum ſcripturarum vitandi.* Cum ad ſeculi ſui calamitoſi forum hæc ſcripſerint, qvo indiſcretim cuivis lectionem gentilium permittere non erat tutū, multaq; poſſint dici in ſenſu comparato, qvæ non dici poſſunt abſoluto, benignè pro ratione temporis & perſonarum eorum verba interpretanda eſſe cenſerem; ut qvæ συγκριτικῶς, qvoad lectionem S. Scripturæ, qvæ ſola eſt βάσις ἐπιστήμης καὶ φάρμακον ψυχῆς, ſint dicta; qvomodo rectè inſtruit *Caſſiodorus* Monachos Vivarienſis ſui Monaſterii: quibus etiam ſecularis literaturæ codices omnis generis reliqvit, ut eos aſſiduâ tererent lectione, mundoq; exhauſto qvodammodo doctorū Virorum ingeniis tales è lectione evaderēt, qvi ſeculo eruditione ſuâ conſulerent; unde laudis fuit in Ruthardo*; qvi Monachus, ſanctitatis & eruditionis laude præſtans, *Gymnaſium Hirſaugienſe*, optimis inſtru-

* Trithem. in Hiſt. Monaſt. Hirſ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

ctum autoribus, ingressus literas docebat, relictis honoribus Episcopatus, qvos ei Ludovicus Imperator decreverat. Non minori gloriâ Carolus Imperator, & Bonifacius, Archiepiscopus Moguntinus, undante per Germaniam ex diuturno bello sangvine, *Fuldense cœnobium* bonis auspiciis erigunt, Musas exilio pulsas in libertatem vindicant, *Monachos quadringentos* in Collegium tanqvam in eqvum Trojanum inclusos Præceptori Sturmio expoliẽdos Græcis Latinisq; literis tradunt; ex qvibus multi, qva erant eruditione, ex Græco sermone in Latinum multa vertentes Gymnasium insigni bibliothecâ nobilitarunt, non sine totius Germaniæ emolumento, teste etiam Hispano* Doctore. Me ut liberem, audi* Cassiodorum. *Nec illud Patres sanctißimi decreverunt, ut secularium literarum studia respuantur; qvia non exinde minimum ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur. Si tamen divina gratia suffragante notitia ipsarum rerum sobriè ac rationabiliter inquiratur, non ut ipsis habeamus spem profectus nostri, sed ipsa transeuntes desideremus nobis à Patre luminum proficuam salutaremq; sapientiam debere concedi.* Ab eadẽ mente Paulinus, Episcopus Nolanus, de lectione gentilium id genus scriptorum differens, ait*. *Licet qvædam plerumq; de inanibus fabulis, ut de vulgaribus aliqva proverbiis* in usum veri ac serii sermonis *aßumere.* Rursum d. epist. *Tibi satis sit ab illis lingvæ copiam & oris ornatum, qvasi qvædam de hostilibus armis spolia, cepiße, ut eorum nudus erroribus & vestitus eloquiis fucum illum facundiæ, quo decipit vana sapientia, plenis rebus accommodes; ne vacuum figmentorum, sed medullatum veritatis corpus exornans non solis placitura auribus, sed & mentibus*

* Joh. Bonifacius Epp. de sapiente fructuoso lib. 5. pag. 641. 642.
* de div. lect. cap. 28.
* Epist. ad Jovium.

bus hominum profutura mediteris. Audito nunc Johannem Sarisberiensem lib. 7. cap. 9. *Sicut omnia animantia fuerunt concessa homini, excepto, quod non debuit comedere carnem cum sangvine; sic omnes scripturæ tàm Poetarum qvàm gentilium legi possunt ad utilitatem, exclusis tamen erroribus, qvi per sangvinem intelliguntur.* Et lib. 3. cap. 8. *Qvod si hoc ipsum patienter admittitur, ea qvæ à Philosophis gentium publicæ utilitatis gratia scripta sunt, audiri qvid prohibet? Qvæcunq; enim scripta sunt, inquit Apostolus, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Sed verò Apostoli autoritate in rem suam abutitur; qvemadmodum nonnulli dicto illo*, πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, non * 1. Tim. 4, 13. solùm librorum sacrorum evolutionem, sed humanam etiam, tùm Philosophorum, tum etiam Poetarum & Historicorum sapientiam Timotheo commẽdatam fuisse scribant. Qvod ex Patrum mente qvoq; affirmari annotat ibidem loci P. Stevartius*: quas qvidem interpretationes longè petitas suo relinquimus loco.

* pag. 368. Comment.

Qvorum augeat cumulum Princeps Patrum latinorum B. Augustinus: ex cujus cogitationibus piis, cũ illorum confererendo dictis, concentum aliqvem extruimus. Sic ille *lib. 2. de doctr. Christ. cap. 40.** scribit. * Tom. 4. f. 43. *Sicut Israelitæ idola & vasa aurea & argentea Ægyptiorũ auferunt, & ad justos & Deo placentes usus conferunt. Sic Christiani philosophiam & disciplinas liberales, quæ in Ethnicorum literis exstant, non eo prorsus relinquere debent, quod Ethnici eis impiè utebantur, sed ad* justum prædicandi Evangelii usum *transferre debent.* A vasis ab Ægyptiis mutuò sumptis præfiguratum esse scribit, *non esse negligendas* (sicut verba Greg. Nysseni istud Ebræ- de Vita Mosis pag. 506.

orum factum in eundẽ typum accommodantis habẽt) *doctrinarũ divitias, qvas gentes poßident, moralem naturalemq́ Philosophiam, Geometriam, Musicam, Dialecticam cæterasq́ scientias, quibus* alieni ab Ecclesiâ *florent, accipere ab illis, ac illos abutentes privare, si poßibile est, & in meliores usus transferre jubemur.* Jubet nos magnus ille Pater uti potius eorum literis, qvàm frui; eoq; dirigendam omnem studiorum rationem, ut illa superioribus inserviant ad usum veritatis, suadet. Eum in finem S. Augustinus (qvalis & qvantus vir!) librum elegantissimum, quo *Doctorem Christianum* instituit, elaboravit: atq; in eo totum consumsit, ut doceret, quemadmodum is, qui relicta gentium idolomaniâ Deo nomen dedit, post sui conversionem uti debeat *spoliis Ægyptiacis*, i. e. doctrinis gentium: qvæ optimè etiam in usum nostrum accommodamus; manet enim eadem res, mutatis tantùm personis; inprimis *capp. 20.22.23.28.29.31.37. lib. 2.* affirmat, Astronomiam, Physicam, Geographiam, Dialecticam, Rhetoricam, ad omnia genera qvæstionum & rerum, quæ in literis sanctis sunt, penetranda multum habere momenti, etiamsi *præter Ecclesiam* puerili discantur eruditione. Addit *cap: 40.* ante eum viros sanctitate præclaros in Ecclesiâ, humaniores literas ad sacras attulisse: *Aspicimus*, ait, *qvanto auro & argento & veste suffarcinatus exierint ex Ægypto Cyprianus, Doctor svavißimus & Martyr beatißimus: qvanto Lactantius, qvanto Victorinus, Optatus, Hilarius, ut de vivis taceam: qvanto innumerabiles Græci? quod prior ipse fidelißimus Dei famulus Moses fecerat, de quo scriptum est, quod eruditus fuerit omni sapientiâ Ægyptiorum.* Reqvirit autem *cap. 39.* in hisce doctri-

V. Gesneri & Calixti in h. l. Præfat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

doctrinis, qvæ apud gentes inveniuntur, cautionem qvàm diligentem: *ne ullas doctrinas, quæ præter Ecclesiam Christi exercentur, tanqvam ad beatam vitam capessendam securè seqvi audeant, beatam vitam qværentes.* Superstitiosa vitanda docet cap. 20. qualia inter sunt *consultationes cum Dæmonibus, cultus idolorum, variaq́; auguria, aliaq́; millia inanissimarum observationum, millia fabularum & falsitatum.* Superflua resecanda, necessaria utenda, *ad usum justum prædicandi Evangelii, in usum unius Dei colendi; in Christi obsequium*, cap. 40. monuit; ut, qvibus disciplinis illi utebantur in adjutorium falsi, iis nos uteremur in testimonium veri. Qvod ipsum augustè comprehendit Patrum ille maximus in opere illo eruditissimo, quo contra paganos *Civitatem Dei* architectatur, post veri cognitionem Dei Philosophica & Philologica alia passim assumens, passim etiam respuens.

Itaq; omnia ab Ethnicis dicta & scripta dicere *Ethnica*, sive *à Diabolo excogitata*, nimis turpe est dictu. Agnovit Aristoteles DEUM *unum*, eumq́; *ipsam vitam, unitatem & bonitatem* appellavit. Aratus, teste Apostolo, *Dei providentiam* posuit; ut alia infinita in hâc nota prætergream. Suntne propterea talia enunciata ethnica, i.e. ut illi explicant, à Satana profecta? Absit, ut ita dicamus. Magis est, ut dicamus, ubi quid est nimium, resecandum illud esse falce veritatis. Nec nos charybdis & scylla, ac fabulosum istud fretum deterrere potest; cum cautione hîc navigandum est, *bona & mala in omnibus tentanda in terrâ alienigenarum*, ut applicem verba *divini Scriptoris*; sordes mendaciorum aliarumq́; vanitatum sunt abstergendæ, &, ut

* Deut.21.12. lex loqvitur*, *circumcidendi ungves captivæ mulieris*, (quæ mulier, ut *S. Hieronymus* interpretatur*, illorum scriptorum lectio est, qui Christum nescierunt) *cæsaries radenda*, & *exuenda vestis*, in qva capta fuit, h. e. abjicienda sunt superflua, impertinentia, & si qvæ sunt impia: *Si quid enim superfluum de idolis, de amore, de curâ rerum secularium, hæc radimus, his calvitiū inducimus, hæc in ungvium morem ferro acutissimo desecamus*; inquit S. Hieronymus, exponens parabolam Evangelicam de Filio prodigo; quam eandem parabolam Herricus Altisiodorensis *Homil. in Sabbato post Dom. II. in Quadr.* ad doctrinas seculares, ut loquitur, *sterili suavitate resonantes* accommodat. Atq; ita societatis optimè ineundæ remora nulla est, modò hæc gentilis & captiva Philosophia & Philologia sicubi minus salubria docet, abrasâ cæsarie, resectis ungvibus, & abjectâ veste ad maritum suum, S. Theologiam, ducatur, cui licet manumissa serviat perpetuò, ut ne serviat. In qvo mirè nos capit insignis de hâc re locus Gregorii Nysseni, qui *in mysticâ enarr. vitæ Mosis pag. 35.* sic ex latinâ interpretatione extat. *Habet Philosophiæ secularis partus, humanaq; disciplina, carnale qvoddam præputium, quo circumciso; quod relinquitur, Israeliticæ invenitur esse nobilitatis: ut exempli causâ*, immortalem esse animam, *Philosophi perhibent, id autem pium est.* De corporibus in corpora transire *volunt, & de rationali etiam naturâ in rationis expertem transilire nonnulli asserunt. Hæc qvasi præputium circumcidenda sunt, & procul omnino abjicienda.* Deum esse, *non negant*, creatoremq; omnium, *à quo omnia dependent, verè asseverant, ac rationibus, quantum fieri potest, demonstrant: sed creatori velut egēti arti-*

*Ep. ad Pamm. de obitu Paulinæ.

Tom. 4. fol. 52

artifici, materiam ſupponunt, multaq́ alia hujusmodi ſunt veris excogitata rationibus, ſed abſurdis ac falſis oppoſitionibus maculata, quæ ſi tollimus, propitius nobis Dei Angelus fiet. Hoc eſt certum agere exploratorem in caſtris alienis: ut ſcitè dixit de Cabalâ ſuâ Reuchlinus*. [Fecerunt hoc multi ex priſcis illis Patribus, inprimis Chryſoſtomus, Gregorius Nazianzenus, Baſilius, Juſtinus, Clemens Alexandrinus, Lactantius, & alii, qvi contra Ethnicorum ſapientiam peculiare ſuſcipientes certamen, omnia gentilitatis cubilia & tentoria, tanqvam exploratores ſeduli in caſtris Moabitarum, luſtrare debuerunt; ut hoſtem ſuis eductum latebris ad riſum oſtenderent, & ex ore proprio ſervum neqvam judicarent. Cum enim illis res eſſet cum eruditiſſimis Veritatis hoſtibus, ad eorum errores evertendos, non tàm ex ſacris qvàm profanis erat certandum autoribus; ut ex eorum delirantibus placitis errores in Eccleſiam qvandoq; emanantes validiùs atq; certiùs reprimere valerent. Ideoq; quicquid veneni in naturalem veritatem, bonos mores & in ſancta fidei decreta, conſperſerant, diligenter erat inquirendum. Quid enim cauſæ fuiſſe putatis, ut Viri illi ſanctiſſimi atq; etiam doctiſſimi, tàm multa tamq; præſtantia ſcripta contra Ethnicos conſcripſerint? Nimirum his neceſſitas iſtam ſcribendi legendiq; licentiam dedit: fruſtra enim laboraſſent, niſi probe perſpecta ipſorum ſcripta ſacræ fidei præcones habuiſſet. *Non defugi*, ait Lactantius, *hunc laborem, ut implerem materiam, quam Cyprianus non exeqvutus eſt in eâ Oratione, qua Demetrianum, ut ipſe ait, oblatrantem atq; obſtrepentem veritati redarguere conatur: quâ materia non*

* lib. de Verbo mirifico.

Luc. 19.

lib. 5. de juſtit. cap. 4.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

est usus, ut debuit. Non enim scripturæ testimoniis, qvam ille utiq; vanam, fictam, commentitiam putabat, sed argumentis & ratione fuerat refellendus. Nam cum ageret contra hominem veritatis ignarum, dilatis paulisper divinis lectionibus formare hunc à principio tanquam rudem debuit, eiq; paulatim lucis principia monstrare; ne toto lumine objecto caligaret: nam sicut infans solidi ac fortis cibi capere vim non potest ob stomachi teneritudinem, sed liquore lactis ac mollitudine alitur, donec firmatis viribus vesci fortioribus poßit: ita & huic oportebat, quia nondum poterat capere divina, prius humana testimonia offerri, id est, Philosophorum & Historicorum, ut suis potißimum refutaretur autoribus. Suffragatur Origenes apud Eusebium quibusdam respondens, qvi profana obtrectabant studia, hunc in modum: *Cum ad verbi Dei me convertißem studia, & fama de nobis celebrior haberetur, atq; ob id nonnulli Philosophorum, vel ad percontandum vel ad obsistendum adire nos & congredi convenirent, hæreticorum qvoq; quamplurimi ad impugnandos nos excitarentur: visum mihi est, vel Philosophorum vel hæreticorum dogmata diligentiùs perscrutari, ne ad convincendos eos, si ignorarem, qvæ apud ipsos sunt, imparatior invenirer. Hoc autem fecimus, exemplum seqventes prioris nostri Apostolici viri Panteni, qvi in Græcorum studiis & Philosophorum eruditionibus qvam maximè effloruit.* Nunc cum adversa sint tempora, non eadem sit ætas, non hominum eadem sors, non ingenia, non mores, non rerum temporumq; conditio; malè factum ab iis putârim, qvi ingenii acumine in eo abutuntur, ut omnes loculos scriptorum paganorum venentur; qvorum hâc in parte licentia exiit in immensum. Nec enim

nostra

nostra eadem ratio est, qvæ olim Patrum. *Nos Dei beneficio in sinu Christiani orbis nati commoramur: ut tales ne videamus etiam; nos scribimus Christianis solùm, docemus miseram & rudem plebeculam; illi eruditos philosophos & Paganos. Itaq; non decet tot Centones proferre, qvi magis arguunt ostentationem ingenii, qvàm pietatem. Inprimis hoc vitiosè fit ab iis, qvi tempus sacris destinatum ad illa Ethnica scripta transferunt. Modum tenuêre beati:* qvibus verbis obsignat doctam suam Dissertationem de lectione Ethnicorum Benedictus Aretius.

Perplures ἐν ὑπεροχῇ peccant; qui ingeniis & studiis Ethnicorum plus solito tribuunt; qvi uno ore cum Jovis laudibus Christi personant laudes; ut utar verbis Gregorii M.* qvibus Episcopum Desiderium increpabat: qui obscœnis fabulis, Philosophorum commentis, nugisq; Poetarum vacant libentius, qvam immortalitatem beatæ nobis vitæ promittentibus scripturis; quod ait H. Buschius*; qui Ethnicorum virtutes & facta (quod facit impiè-doctus Machiavellus, maculatum istud Hetruriæ vellus) Christianæ religioni sine ullo pudore anteponunt; qui tempore sacris destinato profanis vacant: quod olim obtigit tempore Gregorii, qui Episcopum quendam reprehendit, non quod literas seculares didicerit, sed qvod contra officium suum pro lectione Evangelicâ Grammaticam populo exponebat. Et post Italiæ vastitatem à Gothis Vandalisq; affectam Religiosi fuerunt attentiores in legendis Comœdiis, quàm in Evangeliis: nobiles matronæ majore cum plausu audiverunt lyram Flacci, quàm præcepta Salomonis; exercitatiores fuerunt in artibus Nasonis, qvàm in lectione Pauli: illud Damaso Pon-

* dist. 86. c. 5.

* de Autor. S. Script.

Jus Can. dist. 37. §. Turbat.

ſo Pontifici conqveritur Hieronymus; hoc Abbati Salmoni Victor Maſſilienſis.

Nigrum theta heîc ponimus φιλοσοφοτεχνοθεολόγοις, ſive impiè Theologizantibus Philoſophis: qui Theologiam ita deformârunt terminisq́; Ethnicis obruerunt, ut vix ulla amplius ejus imago manſerit: qvippe Scripturam non per Scripturam explicantes, ſed ὕστερον πρότερον ex Platone, Ariſtotele & ſimilium cæcorum ducibus ſine judicio enarrantes ſive pro cathedrâ ſive pro ſuggeſtu.

Ethnica tunc adeo manſit ſapientia paſſim,
Vt Chriſtus inde terminis ſit Ethnicis
Submerſus, verbiq́ ſacri cœleſtia dona
in technicam, pulſâ fide, contorſerint.

Thomas ἀριστοτελικώτατος, ut nominat Eraſmus, fere primus fuit, qvi Ariſtotelem ex antro ad lucem revocavit, ut Ariſtotelica miſceret ſacris; ſicut ipſe Gerardus Liſtrius *in Eraſmi Moriam p.187.* annotat. Ex hoc fonte naſcebantur infinitæ diſputationes, conſultationes, conciones, hortationes; quibus rem in utramq; partem agitabant, ſcholasq́; agitabant, ex qvo dicta *Scholaſtica eſt.* de qva ſi vellem enumerare, nunqvam finis eſſet. Thomas Bradwardinus, Archiepiſcopus olim Cantuarenſis, *in præfatione* (qvam totam Autor Catalogi teſtium veritatis in ſuum transfudit Syntagma) *ad tres libros de cauſa Dei contra Pelagium,* poſtqvam fuiſſet conqveſtus ſuâ ætate multos cum Pelagio pro libero arbitrio contra gratuitam gratiã pugnaſſe, & contra Paulum pugilem gratiæ ſpiritualẽ, inter cætera exclamat: *Sicut antiqvi Pelagiani ventoſo nomine*

ſecu-

secularium scientiarum inflati Consistorium Theologicum contemnentes Philosophicum flagitabant; Ita & moderni. Magnam certè fuisse dogmatum, ex Aristotelis & Platonis fontibus haustorum, confusionem præteritis temporibus, vel ex lectione solâ libri istius lectori innotescet; quem nuper ex sex *MSS.* in commodum rei literariæ edidit in Angliâ Henricus Savilius. Tempus perdebant in Decretis & Decretalibus, Thoma Scoto, & aliis sententiarum, ut vocant, Magistris. Speculationes istæ in intima Theologiæ intromittebantur, pulpita & suggestum occupabant. Biblia sancta vix in vulgata translatione legebantur; nedum in lingvâ originali, qvæ ipsis erat incognita. Testis est auritus, Thomas Freigius*, Aristotelem sæpe fuisse pro concione explicatum Magistris istis: qvibus erat moris fere nihil pertexendi pro concione sine Aristotele, aut alio quopiam secularis gloriæ tympano, parcè interim adhibito Propheta aut Apostolo; nisi forte *Sententiarum Magistro*, cujus erat doctrinæ genus ex malè detortis Scripturæ Sacræ sententiis, & confusis cum Platonis & Aristotelis disputationibus consutus Cento. Idem de *Aristotelicis concionatoribus* post Buschium d. l. cómprobat Vitus Winshemius* de Monacho qvodam magistralium definitionum, conclusionum & propositionum copiâ turgido, qui Tubingæ pro cócione *Aristotelis Ethica* explicârat. Sicut & Philippus Melanchton *in Erotematibus Dialecticis* meminit cujusdam ajentis, amissis libris Propheticis & Apostolicis Ecclesiam doceri posse ex Ethicis Aristotelis, qvæ nonnulli ablegato Evangelio enarrabant populo: uti etiam Nostrates *in Apologiâ Augustanæ Confessionis fol. 13.*

* Orat. de Unit. Dei.

* in Orat. fun. Philip. Mel.

fol. 13. b. edit. 1. Lutherus *Tom. 1. Germ. Jen. fol. 248. a.* Johannes Waremundus in **gemeiner** Protestation **vnd Klagschrifft wider das** Interim d. iij. b. vs. **Zum Fünfften.** Rud. Gvaltherus *Hom. 244. in c. 48. Esa. fol. 301. b.* conqvesti sunt. Nec eos indignos fide autores judicabis, nec de mendacio convinces: in his enim nugis, velut in cimmeriis tenebris, eos cespitasse, ut ulterius probemus, ad partes advocamus Johannem Bonifacium, qui in Epistolâ* ad Franc. Riberam hanc κρίσιν de ineptis concionibus istis præmisit: *Mirari satis neqveo illiteratam qvorundam concionem, ineptam, jejunam, sangvinis succiq; expertem, nihilq; neq; â sacris literis neq; à sanctis Doctoribus mutuantem. Quis enim ferat nugas & somnia veteris concionis, cujus adhuc in urbibus, non modò oppidulis mansêre vestigia? Sunt qvidem concionum commenta magna ex parte sublata, stultaq; & ridenda virtutis ornandæ svadendæq; ratio* (ex Aristotele) *plurimum obsolevit, eoq; turpiores videri debent, qvi reliqvi ex illa* antiqvorum barbarie *fœminam pro concione vestiunt, parentem illum Universitatis Deum, aut chartis aut pila ludentem faciunt, certamen armorum instituunt, choreas ducunt, de humanis artubus & membris lentè & fastidiosè philosophantur, sunt in Physicis infiniti, ex anilibus fabulis & ex ludis puerorum fructuosiores sensus frustra conantur eruere, naturales (sic enim nominant) citare non desinunt, cum nil illa sit historia mendosius, eaq; bestiis, sive natantibus & aqvarum incolis, sive volucribus liberoq; cælo fruentibus, sive serpentibus, sive gradientibus tribuunt, qvæ natura non dedit. In Astrologia etiam, in historia temporum, in annalibus ridendos se præbent. Illa enim dicunt, qvibus aut ratio ipsa repugnat, aut nulla bo-*

*l. 3. Epp. de sap. fruct. pag. 256.

ni scriptoris autoritas suffragatur. Prophetàrum, Evangelii, & Apostolorum verba qvasi machinis qvibusdam trahunt, Veterisq; Testamenti figuras inscienter accommodāt. & qvæ seqvuntur alia lectu non indigna. Qvorum Matæologorum tanti habitam doctrinam cum videret Beatus *Lutherus*, cujus ope Ecclesia, Deo ita providente, à Thomisticis & Scotisticis tenebris liberata est, ac S. Scriptura ex oblivionis antro & ex obscuritatis tenebris ad lucem revocata exeruit caput, de suis libris modestissimè sensit, seduloq; cavit, ne culpâ hominum abstraherent à lectione S Scripturæ, prout in Papatus tenebris cum Thoma & Scoto factum erat. *Ego ipse*, ait, *eam ob causā odi meos libros, & sæpe opto eos interire, quod metuam, ne morētur lectores, & abdūcant à lectione S. Script. qvæ sola omnis sapiētiæ fons est. ac terreor exēplo SUPERIORIS ÆTATIS. Postquam n. in hominū commentarios inciderunt, qvi sacris studiis dediti erant, non solùm plurimum temporis in lectione Veterum Theologorum consumserunt: sed etiam tandem occupati sunt in* Aristotele, Averroe *& aliis, ex qvibus postea nati sunt Thomæ Scoti & similia portenta.* Magnus ille & desideratissimus Vir, Desiderius Erasmus (quem Adversarii *Erat mus*, quia ulcera eorum rodit, per convitium nominant) cum in eos homines incidit, mirum qvàm invehat. Impræsentiarum unicum ejus super ista verba, *Philosophi Patriarchæ hæreticorum**, sermonem juvat appingere. *Cur non in jus vocant Hieronymum isti qvidam Theologi, qvi nihil putant intelligi in divinis literis, nisi bonam vitæ partem* in Aristotele *contriveris: impudentissimum esse concionāri apud populum de Christo, nisi* Aristotelis Physicam *&* Metaphysicam *ad amussim calle-*

Tom.2.in Gen. c.19.f.143.a.

* Tom.3.f.117 b. Hieron. ed. Basil.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

calleas. Indocta putant omnia, nisi centies inculcâris Philosophum. Actum putant de Christianâ religione, si qvis Aristotelis decreta rejecerit. Neq; vero hæc dixerim, qvod Aristotelicæ philosophiæ studium improbem, aut ullum omnino studium, modò bonarum literarum. Sed qvod nolim in prophana gentilium doctrinâ sacræ Christi doctrinæ præsidium constitui. Idem in descriptione Vitæ Hieronymi, cum illos refutasset, qui ex somnio Hieronymiano omnes bonas literas despiciebant, subjungit. *Si crimen est, habere libros seculares: & si Christum negavit, qvisqvis hos legit, cur solus vapulavit Hieronymus? Cur hodie in Theologorum scholis celebrior est Aristoteles, qvàm Paulus aut Petrus?* Perhibet Theobaldus Thammerus, ob Apostasiam fœdam notus, in Exhortatione ad Theologiam Marpurgi Hessorum editâ, *plures Aristotelicos* extitisse superiori seculo, qvàm Christianos, plures Thomistas, qvàm Biblicos. Certè hi Aristotelis admiratores non addubitarunt Magistrum suum assimilare Johanni Baptistæ, CHRISTI anteambuloni. *Qvemadmodum enim*, ajunt, *Johannes Baptista præcursor fuit Christi in Theologicalibus; ita Aristoteles Christi præcursor fuit in Physicalibus.* Ridete, qvicqvid est cachinnorum. Qvin & Aristotelis scripta, qvæ studiosissimè legebantur ab omnibus, demonstrationibus niti, verbum verò Dei probabili ratione, somniabant. unde eò perversitatis res processerat, ut Aristoteles & Magister sententiarum pluris haberentur, qvàm ipsissimus S.S. Bibliorum Codex. *Biblicus* enim (sic vocabant) in isto seculi sqvalore *Baccalaurei* sive initiati primore laurea & prærogativa Theologicâ, meruit nomen. Sed *SENTENTIARIUS Doctoris* assume-

bat ti-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

bat titulum; qvemadmodum Joh. Spangenbergius *in Postill. serm. 1. in die Pasch. fol. 200. b.* retulit. Non diffitetur Melchior Canus, Canariensis Episcopus, Autores Scholasticos *CCC. annis* lingvarum ignorantiâ, sola Latina fuisse contentos. ideo suspectus erat hæreseos, qui præter solam Latinam ad Græcam & Ebræam veritatem, qvam minimè noverant, recurrere desideraret, ut iterum fatetur d.l. Canus, & Espencæus** in Titum. Etiam usq; eò rudes fuêre qvidam, ut ne *Latinè* quidem fari scirent, Missamq; celebraturi vocis sono subagresti, ne solœcismos committerent longas & breves syllabas debito sono spoliando, notis diacriticis lingvam regerent. e. g. *Domine exaudi orationem &c.* Mediocriter legere assveverant: in compendiosâ scribendi ratione, ut tempora erant, qvandoq; cespitabant. Hîc si legendum erat in hymnis Ecclesiæ: *Jesum Nazâr; Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas; Erat autem Barrabas latro; Ego sum Alpha & Omega &c.* Isti extra intellectum & æstimationem sensûs dimidiatis & semesis verborum sonis portentosè dicebant: *Jesum Nazum; Jarlim, Jarlim, qvæ ocqvecedisse profans; E, e, erat autem bilebaretro; Ego sum alphati-tout menga;* Hæc ut scias, ita esse, lege, qui exempla recitat, Estienne Tabourot*. Imò (quod immanius dictu) nondum elapso seculo Sorbonensis Collegii Theologici non infimus ignorabat adhuc. Qvid esset Novum Testamentum. *Miror*, inquiebat idiota, *qvod isti Juvenes semper allegent nobis Novum Testamentum. Per Deum, ego habebam plusquam L. annos, qvod nesciebam, quid esset N. T.* Cum Robertus Stephanus subinde rogabat eos, quo loco N.T. aliquid

scri-

in Loc. Th. 2. 13.

** Pag. 105.

* l. 1. Var. c. 7. edit. Paris.

R. Stephanus in Resp. ad Cens. Theol. Paris. præfat.

ſcriptum eſſet, reſpondebant, ſe illud apud Hieronymum aut in Decretis legiſſe, quid vero N.T. eſſet, ignorare. Egregiam verò laudem! *Novi*, ſcribit Gerardus Liſtrius, *permultos Theologos, Doctores ut vocant, qvi ante 50. annum nondum evolverant omnes Epiſtolas Pauli, ut per familiaritatem mihi fatebantur. Iſti qvoties ad interpretandum ſacras literas accedunt, Dii boni, quàm frigent, qvàm ſordent omnia, quàm nihil adferunt Chriſto dignum.* In eandem qverelam ſolvitur Rodulphius à Toſſignano *in Dictionario pauperum*, cum *pag. 107.* ſcribit. *Singularis mortalium abuſus eſt, qvi incautæ juventuti ſub ſpecioſo eloqventiæ pallio aniles fabulas & vana Philoſophorum deliramenta, in qvibus juvenes conſeneſcunt, proponunt. Theologiæ verò tàm altum eſt ſilentium, ut ejus (nec ſine fidei noſtræ detrimento) vel minima ratio habeatur, cum tamen ad eam acqvirendam danda eſſet diligens opera: quia pietatis & Chriſtianæ noſtræ Religionis fundamenta ex fontibus Theologorum potius, quàm ex rivulis Ethnicorum, vel ex verborum lenociniis comparanda ſunt. taceo, quia (heu) ſunt multi etiam inſignes & præſtantiſſimi Theologi, qui vix integra Biblia perlegerint.*

Not. ad Eraſmi Moriam pag. 185.

Quid itaq; mirum, ſi in profanis fuêre exercitatiores; ſi plures ſententias ex Platone, Socrate & Ariſtotele, Thoma & Scoto, σκοτεινοὶ meminerunt recitare, qvàm ex S. Scripturâ; ſi præter profanas ſententias nil vel admodum parum in medium proferre ſcivêrunt: qvâ de ſocordiâ poſt Nicolaum Clemmangium & Johannem Lithocomum conqveſtus fuit olim Vir doctus & eloquens, Antonius Codrus Vrceus, Profeſſor Bononienſis, in ſermone I. fol. II. a. *Non poſſum*, inquit, *non deridere qvorundam Declamatorum ſive Theologorum arrogan-*

Edit. Venet. Anno 1506.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

rogantiam, qui cum eorum officium sit Evangelica prædicare, & Deum ac animam Catholicè & Theologicè definire, confugiunt ad Philosophos, recitant omnes illorum opiniones: citant Platonem, allegant Aristotelem, producunt Senecam, quorum dicta fabulas eße demonstravi. Insinua mihi Reverende Pater Pauli Epistolas, catenam auream Thomæ, & alia hujusmodi. Et paucis interjectis concludit. *Qvin & Religio ipsa primò certa, postea incerta, nondum ad Catholicam fidem perduci potest.* Idem de Italis scripsit Gvido Fabritius ad Henr. III. Galliæ Regem: nempe *Aristotelis & Averrois placita dogmataq; lubentius sæpißimè eos* tractasse, qvàm *legem Mosis aut Evangelium Christi.* Comprobantur hæc verba, qvæ veritatis fidiculæ homini *factioni Lutheranæ* alioqvin minimè addicto expresserunt, vocibus, qvæ notæ sunt orbi Christiano, impiis quorundam Italorum: I. *ANGELI POLITIANI*, Canonici Florentini: quem Antiqvitatis profanæ vindicem & adsertorem summum nominabant. Is interrogatus, *an legeret Biblia?* nauseabundus respondit. *Semel perlegi librum illum, & nunqvam collocavi pejus ullum tempus.* Videamus, inqvit Ludovicus* Vives, quid idem in pretio haberet. Disputavit, qvamdiu vixit, dicendumne esset. *Vergilius*, an *Virgilius. Carthaginensis* an *Carthaginiensis, primus* an *preimus*, & si quid otii ab hujusmodi nugis superfuit, Epigramma aliqvod Græcè composuit in Cupidinis aut præposteræ Veneris laudem. 2. *PETRI BEMBI*, Cardinalis, qui cum ad Sadoletum venisset, & eum in enarratione Epistolæ ad Romanos aliquid operæ collocare intellexisset. *Omitte*, inquit, *has nugas, non decet gravem virum* (ignoscat DEUS referenti blasphemiam)

ad N.T. Syr.

* lib. 2. de verit. fid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

am) *tales ineptiæ.* Alfonſus de Caſtro *lib.1. cap.13. adv. hæreſes*, impiè ſcribit, plus damni ex lectione Bibliorum in lingvis vulgatis eſſe, quàm ex lectione librorũ Ethnicorum. Increpet te Deus Satan. Horret animus plura huj⁹ generis afferre ſcommata & impia judicia, qvorum apud Ottonem Melandrum, Apoſtatam, *in Jocoſeriis part.1.c.134.135.136.137.138.139.140.349.* qvædam memorantur. Hos irriſores tangit Dominicus Nanus Mirabellius in Præfat. ad Polyantheam Anno 1517. Argentinæ editam, cum ſic ſcribit ad Gvielelmũ, Marchionem Montisferati: *Videbam nonnullos ſcripturam ſacram irridentes, & qvicquid Maroniano Ciceronianoq; caret lepore ita dedignantes: ſolâ aurium delectatione allectos; ut etiam contra Catholicam veritatem interdum ſentirent.* Et qvicqvid ejus fecis homines ſunt alii, ſannis ſarcasmisq; appetentes libros noſtros ſacros, ut non erubeſcant Spiritus S. lingvam correctioni & ferulæ ſuæ puerili ſubjicere ipſi digni ferula & ſcutica.

Ex eadem claſſe ſunt, qvi qvædam dogmata, Chriſtianismum impugnantia, ſplendore Antiqvitatis paganæ venditant, bellantium copiis deſtituti. Ante annos qvinqvaginta, & quod recurrit, Pariſienſes Doctores in Articulis ſuper materiis fidei determinatis, Art. XII. *Invocationem Sanctorum* ſtabilire conantur ex literis gentilium. candidè interim fatentur, nos fundamentum tenere noſtræ Religionis inconcuſſum, cum in hæc verba incautè erumpunt. *Si non eſſet hic invincibilis clypeus pro nobis* (Eccleſiam non poſſe errare) *eſſemus jam centies victi à Lutheranis, cum habeant pro ſe apparentiam veritatis, & fortibus argumentis nos premãt.* Eadem δεισιδαιμονία (cur enim leniore utar voce?)

Cornelius à Lapide pro cultu Sanctorum affert eandē rationem, religiosè colendos esse illos, ne Ecclesia hâc in parte *superetur* à gentibus. *Nec enim decet*, inquit, *ab impiâ superstitione gentilium vinci piam religionem fidelium, qvi proinde sibi & aliis jugem Dei & sanctorum memoriam ac præsentiam per cruces, imagines, altaria, exhibere & repræsentare debent.* Vult Jesuita, ut Christiani in rebus non modò scripturæ ignotis, sed etiam planè adversis impios gentiles superent: qvos etiam *Jacobus Gretserus**, impudentissim9 scriptor, pro- *lib. 2. de discipl. cap. 3.
ponit in rebus illicitis ad incitandum, excitandum, extimulandum Christianos. En parallelismum Paganismi & Papanismi! Per globulos preces persolvunt ad sanctos sanctasq; miseri homines, qvinqvies, decies, vicies; numeris servandis sæpè intentiores, quàm precibus concipiendis; ut numero, non pondere animiq; ardore vincerent Deum; simili fermè cum gentilibus βαττολογία*, qvam Christus reprehendit, Batto- *Matt. 6. v. 7.
logi isti

Barbottant Patres nostros Aveq; Marias.

Qvid differant ab illis falsorum Numinum Græcorū aliarumq; gentium invocatione tales preces, præterquam nomina quod mutantur, nescio, inqvit alicubi Camerarius. & fassus est ipse Ludovicus Vives* Vir ex- *in August. l. 8. cap. ult.
tra omnem irreligiosi animi suspicionem (qvo elogio donat Claud. Espencæus) non posse discrimen aliqvod inveniri cultus Ethnici & Papistici ad statuas, nisi qvod nomina & titulos tantùm mutârint: ubi liceat Papistico sangvine ulcisci Papistas, ut in hoc qvoq; Madianitam ab alio Madianita confodi videatis. ἡ γὰρ ἀλήθεια παρὰ τῶν ἐναντίων ἀνακηρυττομένη διαλάμπει; ait Chrysosto-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

* Homil. 91. in Matth.

* in Catal. Test. Ver. fol. 207. 2.

mus*. Sic enim Apostata famosissimus Georgius Wicelius (qvem Wilhelmus Eisengrein adversus hæreticorum phalangas constanter decertavisse* scribit) cōtra hanc invocationem decertat. *Mihi* (inquit in Epist. dedic. Exercit. veræ pietatis) *displicere fateor nescio qvarum* Duliarum *prophasi seu prætextu affirmari Divos Divorumq́ statuas adoratione coli tàm posse qvàm debere. Veteris Ecclesiæ Theologi prædicârant ad populum, sanctos honorandos non adorandos esse. Etenim qvi istud de sanctis ipsis verè prædicârunt, qvid putas de sanctorum statuis vel in speciem adoratis, vel similitudine divini cultus honoratis prædicaturos? Qui adorant in Ecclesiâ statuas ullâ specie, non multùm dissimiles esse videntur, qvi olim adorârunt Deos Deasq́: cujusmodi est saxum qvadriforme temporibus Drusi Germanici ac aliorum Ducum Romanorum ab ipsis Ethnicis fabrefactum, quod in horto domus* (Moguntiæ sc. ubi monumenta Ethnica qvamplurima visuntur, qvæ collecta dedit in lucem Joh. Huttichius) *è qvâ istuc exaro, visitur. Ubi nostræ mentis est sobrietas, contra legem divinam, ad adorandum incurvari coram sculptilibus aut conflatilibus; illisq́ honores Deo debitos impendere?* Adhuc si viveret Ennius, & ritus Romanorū videret, vix dubitamus quin ut olim dixit, sic jam esset dicturus.

Moribus antiqvis res stat Romana.

Ad hoc probandum multa eximia adferre poterit, si qvis legerit de Ethnicô-Papismo Dn. D. Nicol. Hunnium in Tractatu pereruditο *de Apostasia Ecclesiæ Romanæ,* qui nominatim pag. 499. edoceat Gretserum & complices, qvomodo Ethnicos in exemplum Christi-

anis imitandum adſciſcere debeant. Davidem Mejerum *in Tranſenna Hiſtoricô-Theologicâ de Papatu Romanenſi per Ethniciſmum impraegnato.* Caſp. Grevinchovium *in Collatione Papatus cum Paganiſmo.* Qvos qui legerit, non illos

Expectata ſeges vanis eludet avenis.

Goliath iſte & Hector Pontificiorum ROBERTUS BELLARMINUS *Purgatorium* probare non erubeſcit ex univerſali conſenſu omnium populorum; ex Alcorano, Platone, Cicerone, Virgilio, Claudiano. Sic enim apertè *lib. 1. de Purgat. c. XI.* ſcribit. *Tertia ratio ſumitur à communi opinione omnium gentium. Id enim confitentur Ebrai, Mahumetani, Gentiles, iiq; tàm Philoſophi qvàm Poetae. De Hebrais patet ex lib. 2. Maccab. cap. XII. nam ſaltem fides eſt adhibenda ei libro, qva adhibetur Livio. De Mahumetanis patet ex Alcorano, ubi Purgatorium diſertè confitentur. De Ethnicis patet ex Platone in Gorgia & Phaedone: ex Cicerone in Somnio Scipionis in fine & Virgil. 6. Aeneid. Ergò exercentur panis; veterumqvé malorum ſupplicia expendunt. ut ex Claudiano lib. 2. in Ruffin. circa finem,*

Qvos ubi per varios annos, per mille figuras
Egit Lethaeo purgatos flumine.

Sicut etiam Bernardus Lutzenburgenſis *in Praefat. lib. de Purgat.* ſcribit. *Saraceni fidei noſtrae amuli erunt eorum* (negantiũ Purgatoriũ) *judices. Nam & Mahumetus artic. 10. & Plato Purgatorium ponunt.* Qvi ipſe tamē novitatē hujus dogmatis non obſcurè innuit, qvando pergit. *In primitiva Eccleſia rara fuit de purgatorio mētio, eò qvod tùm non neceſſaria fuit Purgatorii & Indulgentia-*

rum fides, atq; nunc est. Per Deum, ajebat ille, Lutherani* indigni, qui Purgatorium intrent. Per nos liceat suum sibi retinere Purgatorium, *Langvētibus in purgatorio, qui torqventur ardore nimio, subveniat tua compassio;* Qvod ex Ethnicismo ad eos fuisse derivatum, Ludov. de la Cerda *Comm. in Virgil. VI. Æneid. v. 606. & v. 735.* Natalis Comes *3. Mythol. cap. 9. & 20.* non diffitentur. Frustra autem sunt, quod universalem gentium consensum obtrudunt. meminimus qvidem* istius paragraphi, *quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, id apud omnes populos peraqvè custoditur, vocaturqvè jus gentium, qvasi quo jure omnes gentes utuntur.* At vero *in rebus merè humanis*, regula ista rectè applicata locum habet; unde ex plurium gentium scitis, placitis moribusq; receptis deduci solent argumenta. *In rebus divinis* res aliter se habet. quis enim diffitetur, rectum humanæ rationis, qvæ pro naturalis juris indice haberi solet, usum circa res divinas ex plurimarum gentium moribus, qvod facit Bellerminus, non rectè desumi? Nam per omnia secula & orbis terrarum regiones, homines extra Judaismum & Christianismum de hujusmodi rebus, aut sine examinis congrui accuratione, aut commodis suis, aut plebis indoli inservientes, de divinis decernere sunt soliti; ut Pagani & Saraceni Purgatorium statuentes & id genus alia.

* Scherer. in Fuga Mel. pag. 550.

* Instit. de jur. nat. §. jus nat.

Frigidè, non tamen in παπαμανέντων gratiam frustra, MARTINUS BECANUS *lib. 1. cap. 13. concl. 13.* allegat pro suorum cœlibatu impuro consvetudinem Romanorum, qvi militibus prohibebant conjugium, ut tātò faciliùs vacare possent militiæ; uti ex Cornelio Tacito & Dione docet. A conjugio arcebant milites Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

manæ leges, non à Venere sive scortatione, qvæ patratum pauxillulum est gentilibus atq; Papistis. Unde & leges de militibus concubinariis procaciter clericis concubinariis adaptari non veretur Roland⁹ à Valle* *in hac materiâ*, ait, *æqviparatur miles armatæ militiæ & cœlestis*; cum probare vellet, clerum non posse concubinæ suæ legare. Invehit alibi Becanus* virulẽter in Chemnitium, qui *in Loc. de Justif. pag. 625.* vocis δικαιόω (qvâ in negotio justificationis utitur Apostol⁹) significationem genuinam eruit non tantùm ex perpetuo S. Scripturæ usu, sed etiam ex profanâ literaturâ. constanter enim tàm sacri qvàm profani autores τὸ δικαιοῦν in suâ quisq; lingvâ in forensi significatione pro *accusatum in judicio absolvere* & *justum pronunciare* usurpant; qva de re Theologi & pleniùs & planius. Inter cætera Becani verba sunt, qvæ subjicio. *Quid sentiant profani Autores de hoc nomine* (justificare) *non multùm refert: malim ego ex sanctis Patribus, qvàm ex Plauto vel Terentio discere sensum & interpretationem Scripturarum. Hoc notent nostri Novatores.* Malim & ego ex S. Scriptura & venerandâ Antiqvitate Cælibatũ vestrum mihi probari, sive, ut cum tui similibus loqvar, exemplificari, qvàm ex Cornelio Tacito & Dione. Hoc notent nostri Novatores in omnem calumniandi occasionem intenti; quos adire jubemus luculentum Tractatum D. Calixti *de Conjugio Clericorum*; in qvo frangent potius dentes, quàm impriment.

* Vol. 1. Conf. 68.

* c. 2. qvæst. 5. n. 9. de just.

Rom. 3. v. 24.

Frigidè iidem & perabsurdè ex *Funeratione Jacobi* Ægyptiorum more adornatâ, *Trigesimas, Septimas, Anniversaria*, volunt ostendere. Ex magicorum librorum incendio apud Ephesios, nostrorum Codicum

crema-

cremationem & condemnationem, concludunt. Ex figmentis Platonicis apparationes Spirituum. Ex fabulâ Euridices quasi occasione Protevangelii cõfictâ, ad probandam lectionem spuriam. *Ipsa conteret caput serpentis*, Carbonarius rationem miserè, cum idem per idem falsum probetur, arcessit. Cur enim, cedo, fabula Euridices, morsu serpentis interemtæ, magis ex hâc scripturâ conficta sit à Poetis, qvàm illa de Apolline Pythonem serpentem interficiente? de Hercule hydram Lernæam conficiente? Et unde constat, fabulam Euridices ex scriptura fuisse contortam? Deum immortalem! qvam rancida sub hìs involucris latet argumentationum farrago, qvam nugatoribus relinqvimus.

Nec minus illi irreligiositatis effugiēt notam, qvi, qvod legant Latinis τὸ *Facere*, usurpari quod *rem divinam facere* sive *sacrificare*, nescio qvid ad SS. mysterii verba: *Hoc facite in mei commemorationem*, ineptiunt, ne quid graviùs dicam. Eadem στρεβλόσοφοι, Justus Velsius, Haganus, cum Francofurti ad Mœnum publicè disputasset *de libertate arbitrii hominis*, solitus erat (ut erat homo arrogans) dicere, se Calvinum Antagonistam jugulasse *gladio Aristotelis*, & Theologum à se Philosopho fuisse debellatum. Ejusmodi στρεβλωτής erat *Petrus Pomponatius*, qui enarrans *Aristotelem* & *Averroem* Bononiæ *animas post corporis mortem interituras* ex Aristotelis sententia probare nixus, juventutem valde corruperat, & ad dissolvendam Christianæ vitæ disciplinam fœda fundamenta jecerat, seq; eo tuebatur, qvod *philosophicè* loqueretur, sed aliter, cum Christianus esset, sentiret. *Immortalem esse animam*, inquiebat,

Opmeer in Chron. f. 496.

bat,

bat, *non credo sed scio;* quam sententiæ profanitatem ipse detestatur Petrus Opmeer *in Oper. Chr. pag. 453.* Ejusmodi glandibus, relictis frugibus, vescitur ille Philosophus, qui defendit hanc propositionem, *Mundus est æternus,* veram esse in Philosophiâ, falsam in Theologiâ. cum tamen nihil philosophicè & verum & Theologicè falsum sit, veritas enim una & simplex est; sicut una rei essentia. de quo subtiliter tractat Cornelius Martini, *in Malleo Impietatis Hofmanniana;* adeoq; illi secundum hominem, non secundum Deũ, philosophati sunt. Hinc multum subsidii qværere, est ἐπὶ ῥιπὸς τὸν αἰγαῖον διαπλεῦσαι, id est: *virgultea scaphâ Ægeum transmittere;* & ψηφοπαικτεῖν τὴν ἀλήθειαν, veritatem evertere subtilibus commentis. Crassum enim genus istud, quoniam è profanis præposterè judicat ea qvæ sunt Spiritûs, passim labitur & errat. Qvæ non exempla hîc possent congeri eorum, qvi, aut dejecti subsidiis sacri codicis, aut præjudiciis abducti, fragili lembo in vasta philologiæ æquora excurrunt,

miseri spe præfulgente lucelli?

Frivolum est & inconveniens, qvod Georgius Enjedinus *in lib. Explic. locorum V. & N. T.* Paulinam illam phrasin de æternâ Christi Deitate *Gal 1. v. 1.* Παῦλος Ἀπόστολος, οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπου; ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ, ad illam Aristophanæam *in Pluto act. 1. sc. 1.* Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοὶ, confert. Inquit *Apostolicâ oppositione Christum è numero hominum non excludi; sed propter excellentiam ac singulare privilegium, qvod præ cæteris hominibus habet, à reliquis vulgaribus hominibus eximi & seorsim nominari, omnibusq; in terrâ viventibus hominibus, non quidem natura, sed conditionis*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

ſaltem ratione opponi. Tàm profanis qvàm ſacris, tàm Græcis quàm Latinis ſcriptoribus in more poſitum eſſe, ut unum aliquem propter excellentiam & ſingulare privilegium è numero & ordine cæterorum ejusdem generis & ſpeciei eximant. Primum exemplum ex Ariſtophane depromit; cætera è ſacris Evangeliſtarum verbis. Sufficit ad inſtitutum noſtrum negare, Ariſtophanem in primo ſui Pluti verſu ſimili uti locutione; ſiqvidem ille copulatè loqvitur. Ζεῦ καὶ θεοί. Apoſtolus vero hîc non copulatè, δι᾽ ἀνθρώπου καὶ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ; ſed ἀντιθετικῶς, οὐδὲ δι᾽ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ. ex qvâ antitheſi verè mõſtratur Chriſtus, non nudus tantùm homo, ſicut illi ſunt, è qvibus & per qvos ſe vocatum negat Apoſtolus, ſed multò plus, qvàm illi ſunt, qui tantùm hominis ψιλοῦ merentur nomen; ſc. Homo-Deus.

*De genitrice puer, de genitore Deus**.

* Lev. Torrentius.

Eſt non-nemo (cuj⁹ magnifacio nomen, cujus eam ob causã prætermitto nomen) qui ad Petroniũ, in quo eſt nihil non ſordium impudicarũ, ſtudioſè congeſſit ex Cãtico Canticorũ, in qvo eſt nihil ſordium impudicarum, Spiritus S. ῥήματα. Ut præbeam guſtum. Verba illa de ſponsâ Eccleſiâ apud Salomonem*. *Nigra ſum, ſed formoſa.* de nigredine fuſcâ Ægyptiorum explicat; *quia Sunamitis erat Ægyptia Pharaonis Regis filia. Ægyptii autem & Syri ſubnigri ſunt & fuſci.* Hoc nimirum eſt ſpectra prodere pro rebus, & dona ingenii divinitùs conceſſa in frivolis conſumere. Mirum in illum philologum tantam potuiſſe cadere ἀβλεψίαν! Parum enim providè graviſſima & diviniſſima ſenſa Cantici ad ſermones laſcivos amantium torqvet. nam qvæ in hoc genere à Petronio traduntur, & impia & laſciva

*Cant. c. 1. v. 7.

ſunt,

ſunt, ac proinde Chriſtianis Interpretibus debent eſſe invisa. Qvis enim dabit mundum ſenſum ex immundo? ut ex Jobo* loqvar. Taceat Canticum in Magiſtro neqvitiæ Petronio, & Magiſter inſcitiæ Petronius, qui de vitiis & corruptis moribus & amoribus Romanorum, æviq; Tiberiani ac Neroniani ſpurcè ſcripſit, in Cantico, cujus ſcriptor divinus non in humanis (qvod ille interpres putavit) ſed divinis verſatur amoribus; quorum explicationem puram, illibatam, virginalemq;, non meretriciam Petronianeam, eſſe percupimus. Et qvid Ægyptia Sunamitis ad filias Jeruſalem, quas alloqvitur divinus autor? nam de ſe ſic ait ſponſa: *Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem* כאהלי קדר כיריעות שלמה, *ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles* (δέῤῥεις) *Salomonis*. Lutherus: **wie die teppiche Salomo**. Genevenſes in margine: comme les pavillons i. e. ſicut conopêa ſive lecti tentoriola: quod vocis etiam de caſtrenſi tabernaculo ipſis uſurpatur. Senſus eſt: *Foris non ſplendeo, inſtar hypocritarum, ſed ſum denigrata afflictionibus.* quomodo, ut calamitates exaggerent, Judæi apud Prophetam* conqveruntur pelles ſuas denigratas inſtar clibani, nigrorem contrahentis, à facie tempeſtatum. *Sordeo ante conſpectum mundi; intus a. fulgeo variis Spiritus S. donis.* Elegans translatio à tabernaculis Cedar & aulæis Salomonis deſumta; ut membrũ unum alteri invicem ex mutuâ verborũ trajectione reſponderet; *Tabernacula Cedar*, quæ ſub dio æſtui Solis expoſita nigreſcunt, *nigredini* ſponſæ; pelles vero ſive *aulæa Salomonis*, qvæ ex יריעות i. e. cortinis fiebant, *formoſitati*; ita ut ordo verborum ſic ſeſe habeat. Nigra ſum, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacu-

* cap. 14. 4.

* Thr. c. 5. v. 10

la Cedar, ſed formoſa, ſicut tapetia Salomonis. Alluſit autem Scriptor divinus vel maximè ad gratioſam venuſtatem orientalium, ut divini amoris myſteria q. ob oculos poneret; *ut, qvod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem exemplaq; teneatur*, quod ait alicubi Hieronymus*. Eſt autem nigredo, oculorum præſertim, in delitiis etiam nunc populis orientalibus; qui etiam collyrio, quod ex lapide quodam Perſico conficitur, palpebras amabili nigredine ſolent inficere. Nec ſolùm his, ſed etiam aliis populis occidentalibus; notante Meurſio*. Sic olim Cyprianus *de habitu Virg.* notavit oculos circumducto nigrore fucatos, & inter alia faciei medicamenta *nigri pulveris* meminit. Quæ ipſa, ut digna ſunt fide, citra omne dubium exprimere voluit Salomon: non vero amorem illum, quo deperibat ἀλόγῳ ἡδονῇ, ut Joſephus vernaculus Judæorum hiſtoricus loquitur, externas mulieres, reſpicere. Retrahamus ergo oculos à vanis: & intueamur hîc caſtê eloqventiam ſacram, magis ut Cicero humanam, tanquam Virginē: *domi teneamus eam ſeptam liberali cuſtodiâ, & hos ignotos atq; impudentes procos repudiemus, tueamurq;, ut adultam virginem caſtè, & ab amatorum impetu, quantum poſſumus, prohibeamus**. Res ſacras eo animo in manus ſumere cavebis, qvo ſumis Noctes Gellianas, Satyricon Petronii, Ovidii Metamorphoſes aut fabulas Æſopi. In tali arte ars nulla, argumentum nullum conveniens, nulla tuta fides. Ideoq; cave ſis ſequaris modum Interpretis doctiſſimi, & cogites tecum. Quid ſui (Petronio) cum amarantho? Quid facit cum Pſalterio Horatius? Quid commercii Chriſto & Ariſtoteli?

* in Matt.

* in ſpicil Theoc. pag. 17.

* lib. ult. de Cl. Orat.

ſtoteli? cum Evangeliis Maro? cum Apoſtolis Cicero? Non conveniunt Davidi arma Saulis. Intra terminos φιλολογεῖν oportet: nec licet temerè cantare canticum Domini in terrâ alienâ. Quod utinam J. P. P. non neglexiſſet! Ex Orco revocat iſte Plautum, ut cum Diis Plautinis labefactet ſanctiſſimum religionis Chriſtianæ myſterium, de omnipræſentiâ Chriſti, quà hominis. Verba ejus dabo: *Certe* Plauto noſtro portentum illud Ubiqvitatis ne qvicquam perſvaderi potuiſſet: qvo ſtatuitur illud in pluribus locis ſimul eſſe. Refutavi illud in Amphitruone.* Subjungit verba contraria facto. *Sic n. literæ humaniores tractandæ ſunt, ut ad gnomonem ſacrarum literarum dirigantur.* ô cœlum, ô terra! Argumẽtum ſanè Ethnico homine potius qvàm Chriſtiano, qualis ille vult videri, dignum. quod ne quidem Vir magnus Joh. Gruterus* in homine iſto ferre poteſt; cum paucis deceat philoſophari, ut ille apud Ennium Neoptolemus. Nos mordicus teneamus illud Apoſtolicum*. *Nos non ſpiritum mundi accepimus, ſed ſpiritum, qvi eſt ex Deo, ut ſciamus, qvæ à Chriſto nobis donata ſint, quæ & loquimur*, οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνοις σοφίας λόγοις, *non ſermonibus, qvos docet humana ſapientia, ſed qvos docet Spiritus Sanctus ſpiritualia ſpiritualibus comparantes.* Διακρίσει n. opus eſt cautâ, ne ex profanis explicemus, quæ ſunt Codicis ſacri propria & peculiaria. Suis enim utitur ut rebus, ita vocibus & phraſibus, quæ ſunt inimitabiles in myſteriis fidei; Videndum quid uſus & idioma hujus vel illius lingvæ ſecum ferat: habet enim, ut ſciunt lingvarum periti, qvælibet lingva ſuas proprietates & conſuetudines ab aliarum lingvarum more diverſas. adeo ut aliter lingva Cadmi ſonet, ali-

* in Elect. Plaut. Tit. de Homine pag. 382.

* in Aſini Cumani Fraterculo p. 89. 90.

* 1. Corr. 2. v. 4. 5.

quando aliter lingva Canaan. Vox illa κεχαριτωμένη peculiari derivatione ἀπὸ τῆς χάριτος *Luc. 1. 28.* apud* nullum græcum autorē reperitur. De voce εὐλογίας simile quid tradit Hieronymus. Ecclesiæ nomen etsi de omnī cœtu vel convocatione apud Græcos enunciari solet, tamen quia res divinæ & sacræ sua majestate, veritate, dignitate, omnibus deniq; modis humanas & profanas superant, eò factum est, ut Ecclesiæ nomine κατ' ἐξοχὴν congregatio illa designetur ex scripturæ usu, quam Deus vocatione salutari evocat. quæ verba sunt Fr. Junii. Sic Flacius *part. 1. Clav.* notat disparem usum vocis *Imaginis* apud Latinos & Ebræos quem sequitur Andreas Libavius, qui de variâ hujus vocis significatione, apud Theologos, Philosophos & alios interpretes egit. Sic vox *Electionis* sive *Prædestinationis* aliter apud profanos usurpatur, aliter in scripturâ. Idem judiciū esto de multis. Joachimi Camerarii verba egregia de locutionibus quibusdam eximiis & singularibus Scripturæ Sacræ hoc loco afferre non prorsus alienum puto. *Locutiones reperiuntur aliæ qvædam eximiæ & singulares de iis rebus, quæ neq; captu humanæ mentis comprehendi, neq; orationis facultate demonstrari possunt; quæ sunt figuræ sermonis communiter, &, ut ita loquar, naturaliter omnibus mortalibus ubicunq; locorum & gentium inusitatæ. Neq; quicqvam significant uspiam, nisi in cœtu & congregatione eorum, qui præconio divino vocati Magistrum habent & doctorem veritatis Spiritum Sanctum, qvem ab æterno Patre suo unigenitus Filius mittit Ecclesiæ suæ, in qva Verbum Dei religiosâ pietate prædicatur & auditur. Sunt autem eximiæ & singulares istæ locutiones eæ, quibus dogma comprehenditur, id est, capita* fidei

* Full. 1. Misc. 8. Mayer. part. 2. Phil. p. 161.

Loc. de Eccl. cap. 1.

fidei Christianæ, & quibus arcanæ rei aperta actio institui-
tur. Quæ sunt Græcis μυστήρια, Latinis Sacramenta.
Hæc enim ad sagacitatis humanæ vestigationem nullo modo
revocari debent, neq; in his quasi enucleandis adhiberi ad-
jumenta ulla solertiæ aut calliditatis. Cumq; refragentur
ista intelligentiæ & perspicaciæ hominum, non etiam figu-
rarum quasi beneficio ita conari quenquam oportet ita ex-
plicare, ut jam neq; arcana & sacra, sed vulgaria atq; pro-
fana appareant. Sed est fide & aßensione tantum hâc in par-
te opus, quæ quidem sit ἀδιαλόγιστος καὶ ἀδιάκριτος. His a.
singularibus, eximiis, inusitatis locutionibus exceptis (in
quibus tamen & ipsis verba orationemq; intelligi si quis as-
sentiri debeat, neceße est, nemo non videt) ad cætera omnis
sagacitas ingenii, animi solertia, studii industria, deniq;
mentis facultas atq; vis adhibeatur licet, ut quid, quomodo
dicatur, planè & perspicuè intelligi poßit. Hæc iste in præ-
fat. Notat. Figurarum sermonis in libris 4. Evangelio-
rum pag. 7. & 8. Conf. eund. in c. 26. Matth. super ver-
ba. λάβετε, φάγετε. Id autem putarem negligi non pos-
se, ut, cum id ipsa feret occasio, S. Scripturæ non
tam ritus quàm sermones, cum qvibusdam profano-
rum testimoniis sobriè componeremus, quando &
qvantũ opus erit, quod ab optimis quibusq; fieri vide-
mus, sc. ut hujus gentis Hebrææ cum inferioribus, Græcis
Latinisq;, qvà *lingvã*, qvà *ritus*, comparationẽ instituamus.
*Non est qvod mireris, ex eâdẽ materiâ suis quemq; studi-
is apta colligere. In eodem prato bos herbã qværit, canis lepo-
rẽ, ciconia lacertã;* quod Seneca Epist. 108. ait. Nos, pro-
ut occasio & navigationis nostræ facultas tulerit, in u-
troq; genere exempla aliquot ponemus, è quibus da-
bitur intelligere, quid sit sacrum studium cum alieni-

gena-

genarum & proselytorum ritibus institutisq; confer-re: non quod dogmata Ecclesiæ propria ex his confirmare studeamus; fallitur enim

fidei qui propria scita
Fulcit docetq; ex Ethnicorum literis:
Non tamen aspernatur condimenta profanæ sapientiæ, nec ornamenta negligit.

[Vetustissimus inunctionum Usus.

Ruth. cap. III. v. 3. *Lavare & ungere & induere cultioribus vestimentis.* Mos fuit Ebræorum, Græcorum, & Romanorum, ut se ante cœnam & à balneis inungerent. In balneo solebant se ungvento perfundere non modò divites, sed etiam infimæ sortis homines & pauperes, ut notat Casaubonus *ad Theophr. cap. 19.* qvin & ipsas aquas ungventis odoratis perfūdebant*: huicq; rei perficiundæ serviebant etiam ἀλείπται, *perunctores* Latinis; servi, qui in balneis Dominum ungebant, atq; illi muneri destinati erant, Victor *37. Var. lect. 1.* ubi testatur spectari Romæ in antiquo lapide, unctorem dextrâ manu guttum tenentem (vas sc. olei plenum, è quo guttatim fundebat servus) nec longè ab eo strigilem incisam. Inde locus in balneo *unctariū* vocabatur, & *unctaria cella;* de quo Dempster *ad Rosinum.* Hodiernorum orientalium autoritate satis etiam probari potest. Turcarum gens deditissima est balneis, quorum usus per totam Turciam frequentissimus. nam inungunt universam faciem & corpus diligentissimè. de quibus vide *3. Obser. 34.* Bellonium. Ad eum respicit morem Noomi, cum jussit, ut Ruth se lavet & inungat. Ejus moris etiam exemplum invenimus in historiâ Judith, quæ profectura ad Holofer-

* Scriver ad 10 Mart. 13.

fernem prius ungvento faciem lotam inunxisse legitur c. 10. v. 3. *Et lavit os aquâ, & unxit ungvento pingvi, & imposuit mitram super ipsum, & induta est vestimentis jucunditatis suæ.* De Susanna lavante in horto, & famulas mittente, *ut afferant oleum & smigmata*, lege sis Dan. cap. 13. ℣. 17. ubi memorabile illud impurorum Presbyterorum scelus in mulieris pudicitiam tentatum, tum ipsorum falsitas atq; impurities animi scelerata, describitur & detegitur. *Exod. 2. v. 5.* legitur descensus Filiæ Pharaonis, *ut lavaretur in flumine.* quam fuisse lotionem expiatoriam, ἁγνείας causâ in sacris gentilium usurpatam, aliqui volunt. David cum quiete meridianâ frueretur, & è somno evigilans in tecto regiæ suæ ambularet, ecce Uriæ, sui fidelis ministri, *uxorem Bathsebam in horto vicina vidit nudam & sese lavãtem.* nuntiumq; ad eam misit, atq; *ad eam ingreditur*, ut Psal. 51. titulus loquitur. In thesauris Hiskiæ Regis 2. Reg. 20. *aromata* & *ungventa* recensentur. Eodem, respicit Eclesiastes cap. 7. v. 2. *Melius est nomen bonum* משמן טוב *præ ungvento bono.* ut dicat, gratiorem esse famam post mortem, quàm odorem fragrantissimi ungventi; quo ipso etiam ad condiendi cadavera ritũ simul respexisse censet Autor μικρογκόσμου, sub Emblemate: *Gentilium cadavera sepeliebatur laurea.* Eodem puto, sensu Eccles. cap. 24. *Myrrha dedit odorem suum*, dicitur; myrrha n. à Theophrasto cõnumeratur inter lachrymas odoratas, quibus ad ungventa utuntur; ut etiam tradit Dominicus Vigna, Pisanus, *in Animadv.* (ridiculis ferme) *ad Theophrast. de Plant.* ubi etiam cum Benjui cõtulit, quæ est lachryma Javensis. omnis n. lachryma odorifera באן Arabib⁹ diciturâ; de quo Gar-

 cias

cias ab Orto *lib. 1. cap. 5.* in nominis etymologiā erravit. In *Psal. 103. v. 16.* vino tribuitur *exhilarare faciem in oleo* hoc est, sicut oleum vel plusqvam oleum, *quod faciei illustrandæ* præter cæteros usus inservit. Ex hac communi hominum consuetudine, formæ loquendi infinitæ natæ sunt in omnibus Scriptoribus; quas nemo intelliget, nisi ipsam naturam, indolem, & quasi ingenium rerum rituumq; probè nôrit; ita enim sæpè comparatum est, ut sensa verborum ab arcanis rerum, quibus ut scalis ad culmen solidioris scientiæ verborū scanditur, pendeant. Hinc *illuminare faciem*, ex humano more ad Deum transfertur ad ejus clementiam & benignitatē judicādam, & quæ sunt autorū loca alia.

Theologumena tractantibus notum est, mutilatos deminutosq; ac multato (ut verbo Taciti utamur) corpore ad sacerdotium in V. T. non fuisse adhibitos; sanxit enim Deus Israelis *Levit. cap. 21. v. 17. seqq.* ut qui vitio aliquo corporis laborarent sacerdotes, manci videl. gibbosi, vari, valgi, strabones, pæti, aut aliter deformes, sacrificiis abstinerent. Exemplum de Hircano apud Drusium *5. Observ. 2.* legitote. Canones Pōtificii idem statuunt; ut Bisciola *l. 4. Horar. subscis. c. 21. Tom. 1.* recenset. Idipsum & Ethnicis cautum, monet Declamat. 4. Seneca, ubi de Metello inquit. *Sacerdos integer sit. Metellus Pontifex, qvum arderet Vestæ templum, dum rapit Palladium, oculos perdidit, sacerdotium illi negatur.* Et mox. *Sacerdos non integri corporis, quasi mali ominis res vocanda* (vitanda) *est. Hoc in victimis notatur, qvantò magis in sacerdotio.* Etiam hoc agebant, ut omni macula libera veste uterentur, *puraq; in veste Sacerdos*, ut Virgilius cecinit, Sacrificium perageret.

Servius

Servius testis est in Fragmentis, in sacris *puram vestem appellari, quæ nec funesta sit, neq; maculam habeat ex homine mortuo.* Nec sacrificium licebat nisi mundis tangere, ut ille apud virgilium *lib.2. Æneid.* testatur de se:

Tu genitor cape sacrâ manu patriosq; penates
Me bello è tanto digressum & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Sic Telemachus Palladi supplicaturus manus aquâ lavit marinâ, ne impurus accederet, aut indigniùs, quàm sacrorum jus poscebat, sese gereret. Atq; hæc quidem lotio vel purificatio corporis, maximè ante sacrificia usitata, duplex erat: altera *ad manum* pertinebat, altera *ad totum corpus. Illa* propriè χέρνιψ, ut ex Homero & Athenæo Lil. Gyraldus & Rhodiginus notârunt; hæc περίῤῥανσις appellatur. Existimarunt enim quamcunq; noxiam symbolicâ istâ corporis purificatione à se removeri. quo externo ritu etiam Pilatus, picturatissimus homo, malignitatem actionum suarum amovere conatus est: *nam acceptâ aquâ lavit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sangvine hujus justi.* Matt.27.v.24. Neq; autem ille simulatæ virtutis vanus ostẽtator ideo fuit innocens, quia lavabat manus suas: discere enim debuisset à Poeta suo, qui Christum Doctorem veritatis respuebat.

Ah nimium faciles, qui tristia crimina cædis Ovid.l.2.Fast.
Fluminea tolli posse putatis aquâ.

De quô ritu sic scribit Anticlides lib.74. Redituum. *Erat antiquorum mos, qui nunc etiam servatur, ut qui cædem hominum vel aliorum animalium commisissent, per-*

enni aquâ manus abluerent ad commissi piaculi lustrationem. Hippocrates lib. de morbo sacro: *Nos terminos templorum Diis designamus, ut nullus, qui non purus sit, transcendat, & ingressi aspergimur, non velut, qui inquinemur, sed si quod etiam prius scelus habemus purificemur.* Ad qvem usum in templis erant περιῤῥαντήρια & λουτρα; è quibus, qui templum ingrediebantur, sese aspergebant ipsi, aut à sacrificulis aspergebantur, ut puri castiq; Deos accederent. Vetera hæc relinquo sileriq; patior, vel nostræ memoriæ exemplis ero contentus. Ob eandem causam Turcæ hodie *fontes* & *cisternas* habent ad vestibula & introitum templorum, è quibus ante ingressum sacrorum & precationes publicas solent manus, pedes, faciem, omniaq; sensuum organa, purgare; eò indicantes puro animo esse peragenda sacra, purgandumq; illi animum ab omni labe, qui Deum accedere velit, quemadmodum ipsi puro ingrediuntur corpore; In desertis vero si quando non datur aquæ copia, peregrè euntibus licet juxta concessionem legis Muhammedicæ adhibere *pulverem* sive *arenam*, qua sese fricent purgētq;. Lotioni addūt, ut in omni operis, teste Georgiwizio, initio, precationem per totū Alcoranum, & omnes omnino libros Arabicos decantatissimā: *In nomine Dei miseratoris misericordis.* Id indicat Autor Elenchi τῶν Ισμαηλιτῶν, qui in Saracenicis apud Sylburgiū p. 29. extat: Κελεύει τοὺς εἰς εὐχὴν ἐρχομένους, καθαρίζειν ἑαυτοὺς. ὕδατι μὲν, εἰ πάρεστιν. εἰ δὲ ἄπεστι, χώματι. Adde testes omni exceptione majores, cum oculati sint. Nicolaus Clenardus Epist. Fesæ Anno 1541. datâ ad J. Latomum, quæ lib. 1. Epp. pag. 62. extat, sic refert: *Fesa divisa in duas partes. Urbs vetus ingens est &*

popu-

populosa. ajunt ibi esse templa ferme CCCC. *totidem balnea. nam Mahometistæ crebrò lavant, nec possunt sine lustratione horarias preces peragere, si vel pepederint tantū. Cave rideas, non nosti eorum ceremonias.* Georgi⁹ Dousa in descript. itiner. sui Constantinopolitani pag. 73. ad Patrem. *Lotioni corporis plurimum tribuunt, putantes frequenti lotione animi sordes elui. Immane apud eos piaculum illotis pedibus & veretro templum ingredi. Nunquam etiam videas Turcam ad requisita naturæ secedentem, qvin statim deinde partes obscœnas lavet.* Istud à perfidis Judæis Muhametum perfidè accepisse Dionysius Carthusianus *in Refut. Alcoran. l. 2. art. 20. pag. 154.* sentit. Hâc in parte Rutheni Græcos imitati certis qvoq; ceremoniis aquam consecrant: quo peracto, viri fœminæq; ultro citroq;, absq; ullo pudoris signo, in amnem se præcipitare solent, aquâq; ista idola humectare, ut bene sit Numinibus, candorem puritatemq; animi simul contestati; quam ipsorum amentiam literis mandârunt in Narratione historicâ itineris Moscowitici, qvod Celciss. Duci Holsatiæ JOHANNI fatale, heu, fuit. quod etiam antea non modò genere sed etiam inter Danos literatâ virtute, quâ sui similes qvàm plurimos habet, Nobilissimus JACOBUS ab Ulfeld *in Hœdoporico Ruthenico* (quod Nobil. MELCHIOR Goldastus ab Haiminsfeldt edi curavit) *pag. 20.* ex *αὐτοψία* testatus fuit. Nemo tam hospes est in Ebræorum Antiquitatibus, qui nesciat in magnificentissimo Salomonis templo fuisse mare æneum seu mare fusile, vas nempe capacissimum, in quo Sacerdotes lavarēt; cujus erat usus, ut inde Sacerdotes templum introeuntes *manus ac pedes abluerent* ad altare ascensuri. Istud

 Simia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Simia Dei Diabolus imitatus eſt; nam à lege eas ceremonias derivatas fuiſſe ad gentes, contendit Lipomanus, ex quo operoſus ſcriptor Villalpandus* probavit. Lex Dei *pollutos Sacerdotes* ſacris & eſu ſacrorum, quousq; mundabantur, arcebat, neq; ceremonialiter immundos & ad tractanda vel comedenda ſacra admittebat; *Levit.cap.21.* & *cap.22.* Idem & Ethnicis perſvaſum fuit, *Sacrificia ab impuris oblata*, non eſſe Diis grata. in victimis Deos ſuos etiam externâ puritate coluiſſe, vulgatiſſimum eſt inter Latiæ Grajæq; gentis autores. Τὸ δαιμόνιον μᾶλλον πρὸς τῶν θυόντων ἦθος, ἢ πρὸς τὸ τῶν θυομένων πλῆθος βλέπει: ait Porphyrius*. Solebant inſuper gentiles ſacrificiis peractis convivia agitare ex reliquiis ſacrificii in honorem Deorum ſuorum: ut ex *Deut.c.32.v.38. Jud.c.9.v.27. Baruch.6.v.27.28. 1. Cor.10. v.21.* colligere eſt; & ut ex hiſtoriis liquet, ſolebant interdum ſacrificia liberalius fieri, & tanta cum copiâ victimarum, ut earum carnes in epulis ſacris ſimul omnes abſumi non poſſent. Tunc ergo quæ reliquæ fiebant, in macello vendebantur, & ex his collecta pecunia ad ſacerdotes redibat. Aliqui ex carnibus victimarum partem aliquam domum deferebant, ut domeſtici ſui, qui convivio ſacro non poterant intereſſe, ejus ita participes fierent. Addo, Chriſtianos tempore Apoſtolorum Corinthi, ad illas de idolothytis epulas inſtructas invitatos acceſſiſſe: quod in illis reprehendit *1.Cor.10.* Paulus, eosq; ad verum Deum jamjam cõverſos, à commercio epulantium amicorum, à quib⁹ invitati acceſſerant, dehortatur, ne ita ſint in communione Diabolorum ℣.22. Eaq; cauſâ fideliter poſtea tàm religione qvàm etiam pietate edoctos Chriſtianæ

* T.2. Expl. Ezech. part. 2. cap.38.

* l.2. de abſtin.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

gentis homines abhorruisse ab his profanis cibis ex
Minutio constat, apud quem hanc religionem expro-
brans Christianis ait: *Præcerptos cibos & delicatos potus
abhorretis.* Etiamnum tàm Arabibus quàm Turcis suæ
sunt, quæ *Corban* dicuntur, victimæ votivæ: quarum
cutis, caput, pedes & quarta pars carnis sacerdoti præ-
betur, altera datur pauperibus, tertia vicinis, reli-
quam Victimatores sibi & Comites parant ad vescen-
dum: quod *Drusius** observat. & referuntur quoq; istæ *lib.2.c.17.de
Turcarum ceremoniæ πατροπαράδοτοι à Barth. Georgi- sect. Judæorum
evitz* & Benjamino Tudelensi *in Itinerario*. Quæ ru- *l.2.c.1.R.T.
dera sunt, ex occasu illius antiquioris moris Judæorũ;
nullus n. dubito morem hunc gentilibus observatum,
à Judæorum sacrificiis dimanasse, ubi dabatur ex Dei
ordinatione portio iis, qui ipsa obtulerant, ut coram
Domino edentes unà exhilarentur. Hanc Dei ordina-
tionem Diabolum in sacrificiis gentilium æmulanter
affectasse, nemo negabit, cui nota sunt κακοζηλίας e-
xempla; quo de vide Bonfrerium *in Pentateuchum*, &
Wolfgang. Frantzium *de Sacrificiis*.

1. Reg. IV. v. 13. *Asa Rex Maacham matrẽ suã amovit, ne* Miplezeth &
princeps esset in sacris Priapi. Ebræũ *Miplezeth* Vet⁹ inter- Baal-Peor Pri-
pres *de Priapo* intellexit; quem hortorium fuisse Deum apo assimilati.
ex Ethnicis Scriptoribus pervagatum est, & de cujus
fœditate plus est in eorum libris, quàm castitati legen-
tium interest. Tigurini, ut librum cuivis relinquerẽt
judicium, Ebræum nomen מפלצת retinent. Idem
placuit Luthero; qui *in notis* ait. **Wer der Miplezeth
gewesen sey/ ist ungewiß. Etliche sagen/ es sey
der Abgot** Priap⁹ **gewesen.** Interpretes alii ad verbũ,
unde deductum est, respicientes appellativè vertunt.

nam

nam Ariæmontanus *Terriculamẽta* expoſuit. Junius & Tremellius: *Horrẽdam ſtatuam.* Gallicus interpres: *Un marmouſet*; quod exponit ſtatim; *un eſpoventail;* & de eo dicitur, quod terrorem incutit ſive terriculum, *μορμολυκεῖον*; nam *eſpouvanter* illis ſonat: *territare, terrere.* Piſcator: **Ein ſcheuƷlichen GöƷen.** Quæ verſiones optimè cum Ebræo Miplezeth quadrant; eſt n. מפלצת à פלץ, terreri, formidare, contremiſcere: quia idola omnia ſuis cultorib⁹ ſũt אימים ועצבים i.e.
*Jer. 50. v. 38. *terrores & dolores*; uti ex ſacris*habemus. itaq; concin-
Oſ. 4. 17. nè R. Levi Ben-Gerſom h.l. nominis rationem eſſe ait לפי שהוא מביא פלצה וצרות לעובדיו *ideo quod tremorem affert & calamitates multas eis, qui eum coluêre.* nam dolores & anguſtias ſecum fert potius, quàm tranquillitatem animis cultorum Miplezeth. Idem de Priapo, avicularum & Furum terriculo & prohibitore, autores habent. Horatius:

Deus inde ego, Furum aviumq;
Maxima Formido.

Eundem in modum explicandus Virgilius:

Et cuſtos furum atq; avium cum falce ſaligna
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.

Geminum cum Priapo fuiſſe *Belum Phegorium* ſive *Baal Phegor*, veteres contenderunt, Gyraldo teſte. Baal Peor autem idolum fuiſſe Moabitarum, ſatis conſtat ex hiſtoriâ, quæ habetur *Num. cap. 25. v. 3.* Iſidorus orig. l. 8. *Beel-Phegor interpretatur ſimulachrũ ignominiæ* (Origeni hom. 20. in Num. dicitur idolum turpitudinis) *Idolum enim fuit Moab cognomento Baal ſuper montem Phegor, quem Latini Priapum vocant, Deum hortorum.*

rum. Et Hieronymus ad Eſa. c. 15. idolum Moabitarum Camos nomine tantummodò à Baal-Phegor diſtare ſenſit; *In Nabo*, ait, *erat Chemos idolum conſecratum, quod alio nomine appellatur Beelphegor.* Apollinarius Saturno comparavit, cujus verba ſunt: εἴδωλον δὲ τὸ Βάαλ ἐν τόπῳ Φεγώρ. ἕλληνες δὲ τὸ Βάαλ βὴλ ὀνομάζουσι, ὃν φασὶν εἶναι τὸν Κρόνον. *Simulacrum eſt Baal in loco Phegor. Græci Baal Belum appellant, quem ajunt eundem eſſe Saturnũ.* Idolum iſtud, qualecunq; ſit, à monte Phegor, cujus mentio fit *Num. 23. v. 28.* nomen accepiſſe Suidas, Theodoretus & alii volunt. Qui literas in literis ſectantur, à *denudando* & *aperiendo* nomen habere dicunt. פער enim ſignificat, *aperire, denudare, diſtendere;* nimirũ quod Priapo (quod ipſum à פער levi metatheſi deduci poteſt) ut *Autor obſcœni carminis* obſcœnè dicit, virile membrum ſemper ſit apertũ, nunquam veſte obtectum, ſed tentum; ſicut τὸ αἰδοῖον *Catullo** & *Horatio** dicitur, quæ ut purgentur verba, ad Anticyras mittimus. Sic autem loqventem introducit:

* Carm. 81.
* Epod. od. 12.

Cur obſcœna mihi pars ſit ſine veſte, requiris?
Quare tegat nullus cur ſua ſigna Deus.

Et iterum: *Nos pudore pulſo*
ſtamus ſub Iove coleis apertis.

Figuram hanc, quam deſcribit Poeta, ex antiquo marmore repræſentat Antonius du Pois *in Diſcurſ. ſur les medailles & graveurs antiques:* Item Boiſſardus *in Antiquit. Rom.* Nec diverſam, puto, figuram tetigit Propheta Oſeas; cujus ſententiâ ob fœdum aſpectum, & obſcœnam colentium libidinem, *pudendum idolum* pronuntiatur, cum *cap. IX. u. 10.* ſui ſeculi hominum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

libidinem summam reprehendisset in his verbis: *Ipsi venerunt ad Beelphegor, & separaverunt se pudori,* (Luth: **dem schändtlichen Abgott.**) *& fuerunt abominationes secundum amorem ipsorum.* Vocabulum, quod in Ebræo habetur, בשת significat *pudorem* vel *pudendum* à R. בוש, *erubescere, pudere, pudefieri;* & idipsum non aliâ quàm putidâ notione occurrit ap. Prophetam *Jeremiam c.3. v. 24. 25. Boschet devoravit laborem patrum nostrorum;* ad quem locum scribit *Kimchi* sic Baal vocari. sanè commutari inter se *Baal* & *Boschet* ex sacris discimus. Dicit itaq; Oseas, Israelitas degeneres itasse ad idolum pudendum & turpe Beelphegor; atq; in ipsius honorem fornicationem exercuisse tàm corporalem quàm spiritualem *Num c.25. v. 1. 2. 3.* quibus in versibus perhibetur, fœminas Moabiticas eleganti formâ, hortatu Balaami, Israelitas non tàm ad scortationem quàm cultum idolorum, quem sub stupri & libidinum vocibus ob similitudinem affectuum & effectuum sacro sermone describi mox infrà videbimus, illecebris suis cepisse; sicut etiam justâ irâ motus Moses *cap. XXXI. v. 15 & 16.* ait: *Cur fœminas reservastis? Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Dominum super peccato Phegor, unde & percussus est populus?* Hieronymus* iterum: *Beelphegor idoli nomen est, quod apud Madianitas præcipuè à mulieribus colebatur. Interpretationem nominis ipsius, cum requireremus attentius inter Ebræa nomina, hoc tantùm invenimus scriptum, quia Beelphegor species sit turpitudinis.* Turpitudinem illam in denudatione (sit honos auribus) membri virilis ejusquè ostensione constitisse, affirmat in Commentariis

* in Interpret. Nom. Ebr.

ad Oſeam. quamvis de ſingulari hac colendi ratione,
quæ cõſiſtit in fœdis libidinib⁹, ap. Moabitidas, meritò
dubitet Rivetus, quem *in Comment. ad Oſ.cap.4.p.144.*
& ad c.9.pag.303. conſule. Ipſi etiam Ebræi doctiſſi-
mi Pehoris cultum deteſtandum denudatione pudẽ-
dâ fuiſſe factum tradunt, atq; ex iis omnium doctiſſi-
mè CL. Dn. D. L'Empereur *in Notis ad Cod. Middoth*
cap.3.ſect.5.pag.116.117. Eò ocyus inquiſitio lectoris
decurrat. Accedit ad hanc idoli turpitudinem, quod
inſanis & pudendis ſacris iſtius *Meretrices* adhibeban-
tur Antiſtites, ſi rectè ex Oſea Hieronymus colligit.
nam cũ pri⁹ quædam pręmiſiſſet de ſacerdotib⁹ Cybe-
les, ſubjecerat iſta: *Iſtiusmodi idololatria erat in Iſrael,*
colentibus maximè fœminis Beelphegor ob obſcœni magni-
tudinem, quem nos Priapum poſſumus appellare..... Scien-
dum autem, quod in præſenti קדשות *meretrices,* ἱερεῖς *id*
eſt, ſacerdotes Priapo mancipatas vocet. Ut etiam dice-
bantur קדשים ſacerdotes Aſtartæ Deæ: de queîs Sel.
denus *Syntagm.2.cap.2.p.237.* & de Miphlezeth ac Baal-
Peor *Syntag.1.cap.5.* & *Syntagm.2.cap.5.* conſulendus.
LXX. τετελεσμένους vocant, i.e. μεμυημένους, τὰ τῶν δαιμό-
νων μυστήρια διδασκομένους, ut *Theodoretus* explicat, initia-
tos idolis. & eodem ſenſu τελεῖσθαι καὶ τελειοῦσθαι uſurpatur
Pſal.105.v.29. ſ. *Pſal.106.v.28.* Καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βελφεγώρ.
Initiata vel conſecrata erant Beelphegor, dum ſolennes ac
feſtivos ei dies celebrarent. nam τέλη καὶ τελεταὶ ſunt ſa-
cra & ceremoniæ Deorum, luſtrationes, quas, teſte
Platone, τελετὰς vocabant, quòd ἐν τῷ τέλει i.e. *in mor-* lib. 2. de Rep.
te, ea ſacrificia fierent Diis Manibus. de quibus ſacri-
ficiis d. Pſ. agi quibusdam viſum eſt; & *ſacrificia mortu-*
orum vocari, quæ Diis falſis & idolis inanimis offerrẽ-
tur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

tur. ubi Bellarmini verba f. 694. sunt. *Comederunt sacricia mortuorum*, id est, *comederunt sacrificia oblata Diis mortuis, non Deo vivo, qui unus verus est Deus: dicuntur autem Dii mortui, vel ipsa idola, quæ veluti mortua oculos habent, & non vident; aures habent & non audiunt: vel homines mortui, qui à paganis referebantur in Deos, quales erant in Ægypto Apis & Serapis; apud Græcos Jupiter & Apollo; apud Romanos Romulus & alii.* Atq; indè venit ὁ τελεσφόρος i. e. μυσταγωγὸς, ὁ τελειωτὴς, μύστης. de quo *Deut. 23. v. 17.* οὐκ ἔστι τελεσφόρος ἀπὸ τῶν θυγατέρων Ισραὴλ &c. quæ verba de initiatione pudendâ in sacris idolorum doctè à Bonfrerio* explicantur.

* p. 1002. seq.

Lotio funerandorum.

Act. c. IX. v. 37. Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἀσθενήσασαν αὐτὴν ἀποθανεῖν, λούσαντες δ' αὐτὴν ἔθηκαν ἐν ὑπερῴῳ. *Factum est autem in diebus, ut infirmata moreretur: quam cum lavissent, posuerunt eam in cœnaculo.* Facile expiscatu ex veterum monimentis, Dorcada fuisse lotam, quid in Actis sit? Soliti sunt Veteres *Judæi*, *Græci*, *Romani*, corpora defunctorum aquâ lavare, & lota deinceps ad sepulturam tibiis canentibus efferre. Nam ubi apud *Romanos** animam exhalare cœpisset ægrotus, qui proximiores erant, spiritum ejus excipiebant, morientisq; claudebant oculos. Defuncti dein corpus conclamabatur, & aquâ calidâ ablutum ungebatur, cui operi destinati Pollinctores, atq; demum flebile carmen ad tibias in funeris deductione canebant. *Græci* itidem solebant morientes ὀρθοῦν, eorumq; membra abluere. Apud illos miser Socrates, meliore dignus sorte, cicutam hausturus, primùm se lavare velle ait, ne mulieribus molestiam abluendo cadavere præbeat; & novissima verba hæc fuisse: *Mi Crito, debemus*

* Rosinus 5. Antiquit. 39.

Gallum

Gallum Æsculapio, quæso persolvatur, scribit in Phædrone Plato. In Bione, cujus extat Epitaphium Adonidis, *idyll. 1.* Adonin mortuum lavant Amores & ungit Venus. Apud Euripidem Creon Jocasten accersit, ut filium mortuum lavet & componat. *De Judæis* notamus ex Hal. Ebhel c. 8. testimonium. *Abradunt* (mortuo) *pilos corporis & lavant mundissimè, in testimonium futuri judicii quia coram tribunali comparituros puros esse decet, mox vestiunt involucris, candido filo lineo consutis, neq; pretiosis.* Ebræa si desideras, adi Cl. Schickardum, *in de Jure regio Ebr. cap. 6. pag. 157.* Eam cadaverum lotionem hodie durare in locis aliquib⁹ traditur, præsertim in Cretâ & partibus Italiæ; & testis est auritus Angelus Roccha à Camerino * per *præficas mercenarias*, quæ ut luctui præessent, pretio conduci solebant, lugendi consuetudinem etiamnum in Siciliâ, Apuliâ & Calabriâ conservari. Nec hodie inter Turcas *lotio cadaverũ* desiit, de quâ *in hist. Sarac. Elmacini l. 2. cap. 11. pag. 146.* in funere XXX. Regis Muslimorum Haronis Wacici exemplum legimus; ut & *lib. 3. cap. 2. pag. 213.* memoravit, tantam fuisse pestem Bagdadi; ut multi *sine oratione & ablutione* mandati fuerint terræ. Singulis autem diebus Veneris Turcicæ fœminæ ad tumulum cognatorum & agnatorum, patris & matris, currentes inclamant nomen defuncti, ut næniis honorent. Triplicem veterum næniam fuisse Guntherius *1. de jure manium 23.* observat. 1. ἐπικήδιον & θρηνῳδίαν, quâ per vias ad tibicines ducebatur ad rostrum, ubi laudatio fiebat. 2. ad rogum. 3. ad tumulum. Sic observatio longè crevit, ab atavis quondam cœpta. Erant autem illæ næniæ accommodatæ ad exitandum

* Comm. in Bibl. Vatic. p. 344.

mœrorem apud ſpectatores & auditores. Feſtus. *Præficæ dicuntur mulieres ad lamentandum mortuum conductæ, quæ dant cæteris modum plangendi, quaſi ad hoc ipſum præfectæ.* Nævius: *Hæc quidem, mehercule præfica eſt, quæ ſic mortuum collaudat.* Laudationes autem iſtas *nugas* dictas Scaliger *in Varronem* notat, & ex eo Druſius*. Hæc eò dicimus, quia apud Evangeliſtam Matthæum *cap. 9. v. 23.* præter ὄχλον θορυβέμενον, per quem ipſas ſimul intellexit præficas magnus Chemnitius*, οἱ αὐληταὶ adfuiſſe leguntur filiæ Jairi demortuæ ad tibiam

mœrentes, flentes, lachrymantes ac miſerantes.

A gentilibus tibicines in funerum curatione mutuatos fuiſſe Judæos, Ambroſius *lib. 8. in Lucam* ſcripſit; & probat Barth. Majerus*. David Chytræus v. *lib. de Vitâ & morte*, aliiq; conſuetudinem hanc à Judæis ad Ethnicos deſcenſum feciſſe ſentiunt. Qvicquid ſit de anticipato more, hoc conſtat fuiſſe antiquiſſimum. & id magis, ſi certum eſt, apopthegma illud ſacrum, *Cantavimus vobis tibiis & non ſaltaſtis: lamentavimus & non ploraſtis*, huc pertinere, quod *Sculteto** placet. Tibicines autem adhibebantur in *luctu* & *luxu*: quem tibiarum uſum neminem expreſſiſſe aptius Ovidio* putamus:

Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mœſtis tibia funeribus.

Idem Poeta *Triſtium l. 5. Eleg. 1.* de tibia exequiali:

Tibia funeribus convenit iſta meis.

Varro *lib. IV. de vitâ Pop. Rom.* apud Nonium in Nænia: *Deinde næniam cantari ſolitam ad tibias & fides.* Nænias iſtas fuiſſe νεκρῶν ἐγκώμια, audivimus. In fragm. XII. Tabb

* in Amos c. 5. v. 17.

* Harm. Evangel. c. 67. fol. 1278.

* Prod. Chald. ſacr. pag. 225.

* lib. 2. Exerc. Evang. c. 55.

* lib. 4. Faſtor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Tabb. inter leges Xvirales & hæ ſunt, quas Cicero *lib. 2. de LL.* recenſet: ***Sumtum minuito, tria ſi volet reicinia & vincula purpuræ, & decem tibicines adhibeto, hoc plus ne facito***; quarum doctam explicationem ſi deſideras, adi Virum, etiam judicio Dempſteri, variæ doctrinæ & multiplicis lectionis, Rittershuſium *in Dodecal. claß. cap. 4. & ſeqq.* Nec in Latinis ſolùm is mos obtinebat, ſed quoq; Græcis; quorum defunctis ἀοιδοὺς, θρήνων ἐξάρχους, præſto fuiſſe, docet Poetarum ἔξαρχος Homerus, ac tot alii; quos omnes, σὺν Θεῷ δ' εἰπεῖν, in eleganti *de Tibiis* libro ita daturus eſt CL. V. Stephanus Stephanius, ut poſt Homerum Iliada ſcribere opus non ſit. Cauſa igitur evidens, cur monumentarii Ceraulæ & Siticines viſi in Jairi Archi-Synagogi domo pullatâ, ac propter funus filiæ deſideratiſſimæ luctûs ac mœroris plenâ, ad tibiam cum ὄχλῳ θορυβουμένῳ à Servatore reperiuntur κλαίειν καὶ * ἀλαλάζειν. Nec neceſſe eſt nobis cum Theophylacto dicere: ἐπειδὴ ἄγαμος ἦν, μετὰ τῶν γαμικῶν αὐλῶν αὐτὴν ἐθρήνουν. Moris etiam fuit, ut ad fores privatarum ædium tantiſper dum illæ funeſtæ eſſent, *vas magnum* ſtatueretur, *aquâ luſtrali plenum*, quâ aquâ ſeſe quisq; exiens aſpergeret. quemadmodum Poeta Maro *lib. 6. Æneid.* in deſcriptione rei funebris ſubjecit oculis. easq; antiquiores ceremonias in uſus ſuos transtuliſſe Catholico-Romanam Eccleſiam Joh. Baptiſta Criſpus* fatetur. Fuit & apud Judæos magnus lavationum & purificationum uſus, quas Autor Eccleſiaſtici *cap. 34. v. 30.* βαπτισμοὺς ἀπὸ νεκροῦ appellat: qui locus juxta ſenſum *verſ. 11. & 13. cap. 19. Num.* capiendus; non vero ad lotionem, ante & poſt deductum funus peractam, unicè examinandus; ut perperam

Roſin. l. 8. A. R. cap. 6.

Marc. 5. v. 38.

* lib. in Plat. pag. 441.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

ram facit Philippus Carolus. Videantur de purgatione ob contactum cadaveris Casaubonus *ad Theoph. Char.* περὶ δεισιδαιμονίας *pag.288.* & *in l 9. c.18. Athen.* Cerda *in Virgilium.* Gutherius *2. de jure manium 7.* Kirchm. *3. de fun. Rom.9.* Sed quod funere peracto clamabatur, etiam nos,

ILICET.

PSAL. *CXXXIX. vers. 15.* רקמתי בתחתיות ארץ· *LXX.* Ἐποικίλθην ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς. Vulgata versio malè: *Substantia mea in inferioribus terræ.* Psaltes Metaphorã *ab Acupictoribus* ad formationem πολυποίκιλον corporis humani, ex variis membris, venis, arteriis, ossibus, carne, cute, eleganti varietate constantis *in inferioribus terræ*, id est, in utero materno, demonstrandam inducit elegantissimam, quæ in animos legentium tàm penetrat, quàm ipsa vocis Ebrææ, רקמתי, & suavitas & magnitudo, ut vix parem locutionem in literaturâ profanâ observare liceat; Etenim plusquam significãte verbo רקם (ex quo* Italicum verbum Ebræo quadrans manavit, quod in Latinum, *racamare*, transformavit Arias montanus) utitur, διάπλασιν nostri iis assimilans vestibus, quas Idæi phryges, cati artifices, invenêre, indeq; *Phrygiones* appellati sunt; vocatq; *opus Phrygionum*, admirandam istam texturam in utero humano ossium, nervorum, arteriarum, vertebrarum, spinæq; illius tam musicè & ad amussim fabrefactæ, quæ à collo ad os usq; sacrum mirabili protenditur artificio, picturâ prorsus textili; & quid *corporis ornatus* reliqvus possit plenus artis & venustatis, declarant abunde Medicorum sive Anatomicorum filii; cujus beneficii nos immortali Deo, rerum omnium laudandarum

* David de pomis in Diction. fol.196.

darum largitori, non eſſe ſinit ingratos. Significat autem τὸ רקם juxta omnes Lexicographos, *acu pingere, veſtes auro & variis filis diverſorum colorum intexere*, ſeu *arte phrygionicâ pingere*. רקם *eſt acupictor*, qui acu veſtes intexit, qui varias formas & figuras multis coloribus effigiare novit in tapeto; cujus artificii, ut hæc addam obiter, illuſtria ſpecimina, quæ omnes Regum Daniæ res geſtas illuſtriores variis exhibent coloribus, memini me in propugnaculo Cronæburgico, quod Helſingorę Danorum freto imminet; ut & in nitidiſſimâ arce Friderichsburgenſi inter alia ἀξιοθέατα luſtraſſe ſummâ cum admiratione. Itaq; non ἀνεμφάτως Paraphraſtes Johannes Campenſis (quem autorem, Roſchildiæ in Daniâ Anno 1536. cum notis Roſæfontani impreſſum, non ſine quadam legi voluptate) reddidit. *Veluti* tapetum *è nervis & venis contextus ſum in utero matris, loco magis abdito, quàm ullum eſt antrum terræ*. LXX. vertunt ποικίλλειν i. e. *variegare*, variè diſtingvere: & inde ποικιλτής *Variegator* dicitur, quâ voce transtulit Ebræum Johan. Forſterus*; *Plumarium* reddidit Philoxenus, quâ utitur voce *Vulgatus* alibi, indequè venit πλουμαρικὸν: de quo apud D. Meurſ.* agitur. Plumarii ſunt, qui ex plumis avium veſtimenta conficiunt, aut acu pingentes plumas imitantur; ut deſcripſit Philander ad illa Vitruvii verba: *Plumariorum texturæ pictorumq; officinæ;* ſicut Americæ pleriq; populi ſibi veſtes ex avium plumis elegantiſſimè concinnãt, cum apud eos omnis generis avium variarum multitudo: quod annotat Bened. Baldvinus*. & Druſius apud Indos durare opera plumaria, *in Comm. ad diff. loca*

* in Lexic. pag. 103.

* in Gloſſar. p. 430. 431.

* lib. 6. cap. 6.

* de calc: antiquor. cap. 3.

 Exodi

Exodi cap. 46. scripsit; quod tamen ante eum notavit Nicol. Fullerus. De eâ arte intellige Corippum:

Auratum scandens solium, sedemq; paternam
Constructam plumis pulchrisq; tapetibus aptam.

Quis hominum non in corpore humano Deum Opt. Max. artificem deprehendit? Si consideret vim illam formatricem admirabilissimam, ut organicæ partes ex iis fiant, quæ naturali vitali & animali subserviant facultati: si spectet cæteram membrorum compaginem aptè inter se dispositam, ut prima mediis, mediis ultima aptissimo nexu respondeant; quæ omnia tantæ tamq; stupendæ sunt admirationis, ut meritò exclamet Regius Propheta: *Mirabiliter formatus sum in utero.* Formatus, inquit, & mirabiliter formatus variis membris more phygionum, & in utero materno, qui est veluti thesaurus locupletissimus divinaq; quædam favissa, phrygiatis formatus sum imaginibus. quod ipsa natura, cujus ager est uterus, pleno ore prædicet, nullo fortuito concursu, nullo mentium cœlestium illapsu vel alio casu tam omni ex parte jucundam, amabilem & admirabilem generationem perfici posse; quod & Jobus agnoscens *cap. 10* ait: *Conglomerationem* vel convolutionem meam *viderunt oculi tui*; alludens ad variam istam Embryonis in membranas involutionem & partium corporis cõglobationem, qvam comparat *coagulationi casei: Nonne* inquit, *sicut lac fu-*
Versu 10. *disti me, & sicuti caseum coagulasti me. Pelle & carne vestivisti me & ossibus ac nervis cooperuisti me.* Eandem seqvuntur comparationem Galenus *lib. 2. de sem.* Gellius *lib. 3. cap. 16.* & Plinius *lib. 7. cap. 15.* ut hunc mirabilis structuræ artificem ipsi admirati fuerint, solo naturæ

Iu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

lumine ducti. Hermes Trismegistus in Pimand. Dei opera in uno humano corpore miratus est; cum enim admiratus fuisset, quis aures naresq; mirabiliter tornaverit, quis labia distenderit oris, quis nervos tetenderit atq; ligaverit, quis pyramidis insculpserit cordi figuram, & alia hujusmodi, ex eo jussit deinde nos cavere, ne unquam artificium privaremus artifice. Galenus, homo paganus, structuram corporis humani ita admiratur, ut libros suos *de usu partium* vocet *sacrũ sermonem**, addatq; verba buxo & cedro digna: *Quem ego conditoris nostri verum hymnum compono: existimoq; in eo esse veram pietatem, non hecatombas taurorum ei plurimas sacrificari, & casias aliaq; sexcenta odoramenta atq; ungventa suffumari. Sed si noverim ipse primus, deinde & aliis exposuerim, quanam ipsius sit sapientia, quæ virtus, quæ bonitas. quod enim cultu convenïente exornare omnia, nihilq; suis beneficiis privatum esse voluerit, id perfectissimæ bonitatis speciem esse statuo, & hâc quidem ratione ejus bonitas hymnis nobis est celebranda. Hoc autem omne invenisse, quo pacto cuncta potissimum adornarentur, summæ sapientiæ est. Effecisse autem omnino, quæ voluit, virtutis est invictæ & insuperabilis.* Lege totum *cap. X. lib. 3.* & admirare hominis ethnici ὑψηρεφὲς ingenium.

* lib. 3. cap. 10. Vid. D. Casp. Hoffman. Notas.

Proverb. XIV. ℣. 17. קצר אפים יעשה אולת. *Brevis irarum facit stultitiam.* Voculæ אף & *narium* & *iræ* significationem tribuerunt Ebræi. Nasus enim est iræ index. Hæc figura sermonis valde frequens occurrit in literaturâ profanâ: & ab eâ origine est, quod ut frõtem pudoris, risus lienem; sic & iræ & affinium ei motuum sedem esse Nares veteres statuerunt. Persius:

Disce, sed ira cadat naso, rugosaq; sanna.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Plautus in Amphitruone: *Fames & mora bilem in nasum concitant.* Lucilius: *Eduxiq́; animam in primoribus naribus.* Ex facili possent addi plura, sed adi sis Is. Casaub. *in Lect. Theocrit. cap. 1. p. 238.* Gvevaram *in Habac. pag. 567.* Sanct. *in Esa. cap. 2. p. 38.* Ebertum *in Animadv. Psalt. Decad ult.* Dounæum *in Chrysost. hom. 38. in Acta pag. 685.* & Erasmum Adagiographum.

Deut. c. XXVIII. v. 35. *Sanariq́; non possi à plantâ pedis usq́; ad verticem.* Speciem adagii habet hæc locutio, ἐκ ποδὸς ἐς κορυφὴν, & ἐκ τῶν ποδῶν εἰς τὴν κεφαλὴν. Sic Esaias *cap. 1.* in descriptione vulneratæ tum Ecclesiæ tum politiæ in regno Juda *versu 6.* scribit. *A plantâ pedis usq́; ad verticem,* מכף־רגל ועד ראש, *non est in eo* (corpore) *sanitas.* Nec in *doloribus* tantum, sed & *amoribus* adagio huic locus. De Absalomo *2. Sam. c. 14. v. 25.* vide. Geminum extat in Apulej. *lib. 3. Met.* Plaut. *epid. act. 5. sc. 1.* Aristoph. *Pluto,* Ammian: *lib. 25.* de Juliano Imperatore. Vid. Colvium *ad Apulejum* & Taubman. *ad Plautum.*

Militia Veterum in arcu & gladio.

Judith. IX. ℣ 9. Ἐγαυρίασαν ἐν βραχίονι πεζῶν, ἤλπισαν ἐν ἀσπίδι καὶ γαισῷ καὶ τόξῳ καὶ σφενδόνῃ. *Gloriati sunt in brachio peditum. speraverarunt in clypeo, gæso & arcu & funda.* De Veterum ὅπλοις, qvum hodie non appareant, divinationem potius, quàm rationem instituere oportet. Præcipua erant Arcus & Gladius. Jonathan* ad declarandam animi sinceritatem, Davidi, fido amico, inter arma sua confert arcum & gladium. *Exuit autem Jonathan tunicam, quâ erat indutus, & dedit eam Davidi, sed & interiorem vestem suam, deinde & gladium suum & arcum suum cum balthe o suo;* ut vertit Vatablus. Eadem intendit Ps. 37. v. 14. *Gladium è vagi-*

* 1. Sam. 18, 4.

nâ exemerunt impii & arcum *suum tetenderunt.. v.* 15. *Gladius eorum penetrabit cor ipsorum, &* arcus *eorum cõfringetur.* Sic Pſ.44.v.6. *Non in* arcu *meo ſpem ponebam, nec enim meus* gladius *ſervare me potuiſſet.* Et Pſ.46.v.8. *Eja contemplamini quæſo opera Domini, ut videatis, quàm admiratione digna deſignaverit in terra.* v. 9. *Ceſſare fecit bella per totum orbem, & omnes angulos illius,* arcum *confregit, ſagittas &* lanceas *perdidit, currus bellicos igne exuſſit.* ex interpretatione paraphraſticâ Joh. Campẽſis. Similiter loquitur de Deo Pſal. 76. v. 3. *Illic confregit* potentias arcuum, *telum, gladium & bellum.* ubi Euthymius, ex editione Philippi Sauli fol.213.b. ſcribit. *Juxta hiſtoriam hoc pertinet ad Aſſyriorum deſtructionẽ. illic enim in Sion* Deus, *arcuum vires contrivit, hoc eſt, diſſolvit & inanes reddidit. Per telum autem, pro quo in græcâ lectione* ὅπλον *legimus, non offenſiva hoc in loco arma intelligi debent, ſed defenſiva, veluti thoracem, aut aliud quid ſimile: unde apud Græcos militem thorace armatum,* ὁπλίτην *appellabant, ad eorum militum diſtinctionẽ, qui hujusmodi carebant armaturâ, quosq́;* ψιλοὺς *hoc eſt* nudos *vocabant.* Arcuuin *vero* potentias *ſeu* robur *dixit, quia Aſſyrii* arcu *plurimum utebantur, atq́; in eo armorum genere ſuas potiſſimum vires collocabant. Per* telum *igitur, defenſiva omnia, & per* arcum *offenſiva omnia arma ſignificavit.* Synecdoche autem illâ per Arcus contritinem *ceſſatio belli* indicatur; ut è contrario, per arcus extenſionem *ad bellum præparatio.* Hac bellicâ hypotyposi de Deo, clypeo ac ſcuto inſtructo, כלשון בניאדם ſive ἀνθρωποπαθῶς loquitur Pſaltes in his verbis: החזק Pſal 32. v. 2. 3.
מגן וצנה, *Apprehende clypeum & ſcutum, & fer ſuppetias mihi. Evacua* haſtam & gladium, והרק חנית וסגור

ut occurras persecutoribus meis. qua eadem dicendi formâ Deus iratus describitur comm. 12. Ps.7. *Gladium suum acuet Deus, & arcum tendet.* Et comm.2. Psalm: 38. *Sagittæ tuæ altè infixæ hærent in me.* Et Esa.c.34.v.6. *Gladius Domini ebrius & plenus sangvine* dicitur; eodem sensu; quo cap.32.v.42.Deut. *Sagittæ sangvine occisorum inebriatæ.* Nahum.2.v.4. מגן מאדם, *clypeus rubefactus,* & apud Virgilium, *lorica sangvinea*, dicuntur. Ac eleganter apparatus bellicus, qui constiterat ex *pharetris, curribus, equitibus & clypeis*, Elamitarum & Græcorũ sive Medorum à Deo immissus ad invadẽdam urbem Hierusalem ab Esaia *cap.22. v.6.* recensetur. Nec minꝰ contra Pharaonem Necho apud Jeremiam *cap.46. v.4* Deus loquitur: *State in gladiis, polite lanceas.* Stare, verbum signatum est in militiâ, ab excubiis militum, sive standi excubandivè functione desumtum. Sic apud Virgilium *lib.9. Æneid.* sumitur:

Stabat in egregiis Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera.

Et iterum:

Stetit acer in armis Æneas.

ὅπλα, sicut & *arma* apud Latinos, sæpe accipiuntur speciatim de *scutis*, quæ parata erant corpori defendẽdo ab imminentibus telis; & formæ ac materiæ ratione apud Ebræos, Græcos & Latinos varias accipiebãt denominationes. *Scuta* oblonga erant magis, quàm lata; ideo Græci θυρεοὺς dicunt, quod referant similitudinem januarum, quæ longiores sunt, quàm latiores, testibus Turnebo & Drusio. *Clypei* vero erant ἀσπίδες εὔκυκλοι, rotundi & in orbem justum redacti. Monstra-

vit

vit hoc discrimen figuris Fridericus Taubmannus *in Virgil. Culic. v. 31.* Apud Ebræos id discriminis satagunt invenire in vocibus מגן, צנה, סגור: e quibus מגן, si accuratè examines, est *clypeus*; ast צנה, *scutum*, clypeo multò majus, totum fere hominem tegens. ut d. Psal. 35. conferre licet. סגור autem à סגר cinxit, nomen instrumenti bellici cujusdam, ob rotunditatem dicta videtur *Parma.* quemadmodum eadem ratione Gallis dicitur *Rondelle*; rond enim illis est rotund⁹, orbiculatus. inde rondelle sive rondache est targue ronde, & rondelier, *parmularius.* Vel etiam, ut quibusdam placet, esse potest *sagaris*, qui est gladius Persicus, sive aliud gladii genus, quo commodè pugnabant cominus, sicut sagittis eminus. Cæterùm γαισὸς quid sit, apud Veteres obvium, quod Alex. ab Alex. *lib. 6. cap. 22.* & ibi Tiraquell. *in notis f. 972.* Lipsius *in Poliorcet. lib. 4. dial. 4.* Xyland. *ad Plutarch. Tom. 1. pag. 679.* explicant. Eo exponunt τὸ כידון LXX. *Jos. cap. 8. v. 18.* Ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου ἐν τῷ γαίσῳ, בכידון, τῷ ἐν τῇ χειρί σου ἐπὶ τὴν πόλιν. V. *Leva* clypeum, *qui in manu tua est contra urbem.* nempe stratagemate illo Josuæ in occupatione urbis Haj adhibito explicatione *hastæ vexillaris*, quam γαῖσον dicunt, signum dabatur insidiantibus irruendi in civitatem, & fugientibus faciem in hostem obvertendi; ac monebantur eo vexillo, tùm fugientes, tum qui erant in insidiis. illi, ut in hostem se converterent, hi, ut ex insidiis prodirent, Haj urbem incensuri. Gesum, quod alii *gæsum* scribunt, fuisse εἶδος ἀκοντίου, ἐμπόλιον ὁλοσίδηρον, Hesychius ait. Servius *in VIII. Æneid. Virgil:* interpretatur hastam virilem. Festus: *Gesum, grave jaculum.* Papias: *Gesum, hasta, jaculum.* Varro de

vita

vita pop. Rom. l. 3. *Qui gladiis cincti sine scuto cum binis gesis essent.* Livius lib. VIII. *Leves autem, qui hastas tantum, gesaq; gererent.* Virgilius *lib. 8. Æneid. v. 661:*

duo quisq; Alpina coruscant
Gæsa manu, protecti corpora longis.

Eo etiam utitur Joh. de Mandevile, in Itinerar. cap. 8. *Circumstant apparitores extensis brachiis levatos tenentes gladios,* gezas *& macharas ad feriendum & occidendum.* In vulgato isto versiculo:

Non amat hic Iesum, qui fert ad prælia gæsum.

Paulus Gericius, ut & hoc addam, vertit **Ein Hellepardé**/ i. e. **Helmbard**/ dictione compositâ ex **Helm**/ *galea*, & **barde**/ *ascia, dolabra,* quod cassidem dolare & galeam asciare possit. De fundæ perantiquo usu & inventione Pinedam *in cap. 41. v. 19. Job.* Martin. *in Lexic. Philolog. pag. 965.* vide.

Ose. II. ℣. 2. ונאפופיה מבין שדיה· Καὶ τὴν μοιχείαν αὐτῆς ἐκ μέσου τῶν μαστῶν. *Et adulteria sua de medio uberum suorum.* Usitatissimum esse Prophetis, sub phrasibus adulterii & scortationis, idololatriam cultumq; alienorum Deorum, reprehendere, atq; substratas idololatricæ conscientiæ ceremonias flagellare, nemo est in sacris tam ἀναλφάβητος qui nesciat. In libro sapientiæ *cap. 14.* illustris & prolixa extat de origine & cultu simulacrorum περιήγησις; & v. 12. ista: Ἀρχὴ πορνείας ἐπίνοια εἰδώλων. *Initium scortationis* (spiritualis) *est excogitatio simulacrorum.* Luth. **Den Götzen auffrichten / ist die höchste Hurerey.** Unde & illud Jer. *cap. 2. 27.* explicandum. Τῷ ξύλῳ εἶπον, ὅτι πατήρ μου εἶ σύ, καὶ τῷ λίθῳ, σὺ ἐγέννησάς με. In libro Ezechielis, aptissimâ similitudi-

litudine *c.16.* sub hypotyposi mulieris adulteræ de populi Judaici prævaricatione dicitur; quod relicto Ecclesiæ cõjugio, cum alienis Diis adulteriũ cõmiserint. Sicut & *cap.XXIII.* sub parabola duarum meretricum declarat idololatriam Samariæ & Jerusalem, ut & *c.8. vers.5. idolum Zeli*, juxta Polychronium, dicitur translatè à fœminis, quæ, quòd viris relictis cum alienis miscentur, concitant ad zelotypiam maritos. Hinc & se *Zelotem* Deus appellat metaphorâ à virorum istâ zelotypiâ ductâ. quâ ostendit, fœdus cum Ecclesiâ, tanquam sponsâ, initum ab iis violari, qui idololatriam* *Exod.34 v.15
committunt. Ut enim maritus ferre non potest scor- 16. 17. Deut.31.16.
tationem in uxore, nec corrivalem in lecto; Sic Deus non alterius cultum in populo suo, nec Samaritanismum in Ecclesia; nec *ejulatum in cubilibus** i.e. tem- *Os.7.v.14.
plis cultui idololatrico dicatis, juxta quorundam glossam. Pari allegoriâ Oseas *cap.1.v.2.* per אשה זונכם Synagogam repræsentat Judaicam; cum quâ cõtendit, tanquam cum meretrice, quæ fidem datam violabat marito, & *idolis sese* associabat, in Dominum* perfida*: *cap.4.v.17.
nam ea *filios alienos*, זרים, *ab Ecclesiâ peperit* per *cap.5.v.7.
spirituale adulterium, dum, quos Deo, quem maritum habebat, consecrare debebat, Diis destinabat alienis, vero derelicto, dum alienos cultus & Deos sequebatur, id quod inprimis *cap.1.2.&3.* declaratur multifariam in reprehensione Israelitarum ob idololatriam; quæ expressè *scortatio* appellatur. & quidem eam ἐμφατικῶς *Os. cap.1.2.* indicat *Futurum*, quod in generali sententiâ per mansionem quandam & durationem rei, quam narrat, in illâ eadem temporis differentiâ significat; ut ibi observat Ribera. nam per fu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

turum significant sæpe Ebræi, quod est in communi usu & perpetuâ consuetudine positum; ut ita impensissimum in idololatriâ studium exprobraretur. quemadmodum *Esa. 57. vers. 5.* voce חמם idem indicatur; quòd esset simile ardori libidinis, quo adultera in adulterum incalescit; & in plurali numero apud Oseam S. Spiritus, *Fornicationes* & *adulteria*, nominat, ut significet omni modo frequentem & continuum spiritualis impudicitiæ actum. Hæc omnia inservient explicationi *versûs 2. cap. 2. Oseæ.* ubi inquit *Litigate cum matre vestrâ, litigate; quoniam ipsa non est uxor mea, & ego nòn sum vir ejus: quò removeat scortationes suas à facie suâ, & adulteria sua è medio uberum suorum.* Postquã eam meretrici comparavit, adscribit etiam, quæ meretricibus sunt usitata; non enim contentus Propheta, ut ingenium Israelitarum adumbraret, dicere *Meretricem*, quæ fidem conjugii spiritualis non servaret, addidit insuper, ut mores idololatricos eò melius & luculentius depingeret, mores meretricum nefandos *à faciei & uberum denudatione*; quibus signis impudicitia illarum & animi impudentis turpitudo notatur. alluditur enim ad impudicas meretricum pigmentitias artes, quibus faciem inficiunt, adeoq; mammillas vernantes totumq; corpus ad scortandi libidinem ostendunt, ut καλλωπίσμασιν ementitisq; genarum & labiorum coloribus amatorum animas inescent, atq; spurcâ indecentiq; uberum detectione in complexus alliciant. quæ *adulteria faciei* & *uberum* nominantur; quia in illis corporis partibus impudicitia meretricum sese prodit externè; eaq; sub *ornatu meretricio* Prov. cap. 7. (Luth. **Hurenschmuck**) comprehenduntur. Etiam

Sal. Jarchi in Oseam notavit eundem adulterarum modum, quomodo sese inter mammas suas ornent, & faciem variis fucorum generibus adulterent, quò oculis scortatorum formosæ apparerent; interprete Coddæo. Metaphorâ istâ ab uberibus desumtâ in sacris & profanis solet describi, & amor pudicus, & amor impudicus. De utroq; videre liceat. Autor Proverbiorum c. 5. v. 18. 19. amorem vehementem & continuum conjugum symbolicè per ubera designat, his usus verbis: *Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ: cerva tua charissima, & gratissimus hinnulus: ubera ejus inebrient te.* ubi רוה, *abunde irrigari, ubertim expleri*, à LXX. passim per μεθύειν redditum delectationem sufficientem significat. Autor Cantici canticorum identidem usurpat in exprimēdo Christi amore erga Ecclesiam, juxta interpretationem Vulgati interpretis, Lutheri, Osiandri & aliorum. quod enim in Ebræo est דודיך, *Dodecha*, id de uberibus דדיך bellè explicant, quasi illa duo vocabula invicem sua permutarent significata. *Meliora sunt*, inquit*, *ubera tua vino.* & iterum cap. 4. v. 10. *Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa, & pulchriora sunt ubera tua vino.* Quæ ubera spiritualia laudaverat Spir. S. à succulentiâ, nitore, suavi odore, æqualitate & amabilitate, ut amorem singularemq; bonitatem, quâ erga Ecclesiam tanquam sponsam exardescebat, commendaret. Sic in mammis amoris signum constituit d. c. v. 5. *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis.* & cap. ultimum iisdem verbis claudit: *Fuge & assimilare capreæ hinnuloq; cervorum super montes aromatum.* Egregiè non minùs per hinnu-

*cap. 1. v. 2.

lorum quàm per uberum similitudinem designat ardentem affectum in alendo fœtu lacte verbi divini. Quare autem cōjungit hinnulos? Hæc capi intellectu potest metaphora, si adjuverint, qui commemorāt res orientis. Referunt esse elegantissimum in partib⁹ orientis capreolæ genus; constans pilis tenuissimis & nitidissimis, membris aptè & figuratè inter se dispositis. unde, quicquid velint commendare Arabes, *capreolam* dicant, eò quod hæc in delitiis esse soleat; ut virginibus nostris canes melitæi. Inde etiam amorem suum (liceat parva componere magnis) Arabs iste ap. Poetam doctissimum Tograum descripsit. Meretricius verò & impurus amor describitur de vestibulo, ut ita dicam, oculorum vagabundorum, à quibus cæterum ornatum interiorem censere licet. Hinc monuit subinde Salomon, ne caperemur nutibus adulterarum, quæ subrigunt oculos, ut carnem prurientem ad se rapiant signisq́, ad luxuriam invitent, ut motu oculorum impudico adspicientium libidinem incendant; sicuti de filiabus Israel conqueritur Esaias*: Quas blanditias Ennius venustè de meretrice impudicâ his exprimit verbis: *Quasi in choro pila ludens dadatim dat sese & communem facit. Alium tenet, alii adnutat, alibi manus est occupata, alii pervellit pedem, alii dat annulum spectandum, & à labris alium invocat, cum alio cantat.* Sunt etiam apud Petronium in his ipsis verba lasciva. Oculos in amore utroq; duces esse amantiumq́ laqueos, honesta fœmina Judith* testatur, qvū Deum, Holofernem ut caperet solo aspectu, inclamat his verbis: *Capiatur laqueo oculorum suorum in me, & percuties eum ex labiis caritatis meæ.* cum & divinus

* cap. 3. v. 15.

* cap. 9. v. 10.

Pro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Proverbiorum ſcriptor, ubera oculos ac crines in ſpecioſâ puellâ vulnerare cor inſpicientis, dicat... Atq; modo laudatus Arabs ſimiliter expectat amoris, quo ille dies noctesq; ſauciabatur, ſignum, *jactum unum oculorum patentium*, quo defeſſos mœrore oculos atq; exhauſtos recrearet. Eo conſilio callido ac ſtratagemate inſigni ad caſtra Iſraelitarum, ut à morum probitate ac verecundiâ ad libidinem & idololatriam eos pellicerent, pellices Moabitarum miſſæ ſunt à Balaamo; *& prævaricari eos fecerunt in Dominum ſuper peccato Phegor: unde & percuſſus eſt populus.* Propriiſſimâ notione hujus verbi, *peccare* apud antiquos erat *pellicari*, hoc eſt ſcortari, mœchari. hinc & in Scriptura peccatores dicti prævaricatores divinorum præceptorum, quòd ſpreto & relicto thoro Chriſti cum alienis Diis adulterentur, & caſtitate Eccleſiæ proſtitutâ, cum carne, mundo & Diabolo liberè voluptentur: ſicut etiam meretrix dicitur Ebræis זרה*, ex eo, quod fractâ fide amoris conjugalis ſe à viro alienat; aut quia extraneum recipit diſcurſitãdo forâs; meretrix enim, quia ſemper evagari ſolet, נפקת ברא, *foris exiens* mulier dicitur; è quibus ſi quis comparationem inſtituere vellet, concinnè in eodem tertio convenirent, *meretrix*, quæ ſpurios extra matrimonium gignit, & *gentilis*, qui eſt extra Eccleſiam, per fornicationem ſpiritualem genitus. inprimis cum S. S. idololatras vocet adulteros. Sed ne & ipſe, dum aliud ago, in Philologum aut grammaticum dilabar, illud admoneo, docuiſſe Salomonem, vitioſam amoris conſuetudinem altos & generoſos ſpiritus frangere, imperium in luxuriam vertere, tandemq; cum tædio peſtifera largiri.

Num. 25. v. 1. & cap. 31. v. 16.

Erhard. Symb. Petron. p. 640.

* Prov. 5. 20. & c. 22, 14. & c. 23. v. 27.

Favus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus. novissima autem illius amara quasi absinthium, & lingva ejus acuta quasi gladius biceps; inquit Rex in Exhortationibus*, suo exemplo edoctus; nam isipsus improvidâ vi ardentis affectûs in *externarum mulierum**, quas toto orbe conquirebat, amplexus ruebat; ac demum, cum cupiditas insatiabilis deflagrabat, reliqua vitæ tempora lacrymis & conquestionibus consumebat; ipseq; novissimè sibi odio est, ac cygneâ quasi cãtione in diversis, quos sanctus codex immortalitati consecravit, libris veram sapientiam, ipse sapientissimus, rectiùs tradit, quàm Seneca, Plutarchus & reliqui Philosophi immensis suis voluminibus*; eaq; si evolveris omnia, nulli unquam mortalium rapinam & prœdam meretricii amoris feliciter cessisse invenies. Quemadmodum nunc ex oculorum lasciviâ fornicatio describitur; ita etiam ex denudatione & illicio pectoris atq; uberum, quæ palpari & comprimi permittunt in fornicibus; unde scortum, garrulum & vagũ, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris nunc in plateis insidians dicit: *Veni, inebriemur uberibus: & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies.* Hinc & ubera subacta Ezech. c. 23. v. 3. (quem locum R. Kimchi rectè ad Oseam retulit) meretricum signa sunt. *In adolescentiâ suâ fornicatæ sunt. ibi subacta sunt* ubera *earum, &* fractæ *sunt* mammæ *pubertatis earum.* ubi elegantissimè Interpreti dicuntur sororiantes mammæ tractatione *fracta.* cujus vim verbi videbis explicuisse cap. 16. Diat. in Statium J. F. Gronovium. Sic & Prophetæ nostro nil aliud sunt *adulteria uberum*, quàm vel amatoria uberum

* Prov. 5. v. 3.

* 1. Reg. 11. v. 2

* Campensis præf. in Eccles.

Prov. 7. v. 7.

καλλωπίσματα, vel, ut cum Plauto loquar, papillularum horridularum oppressiunculæ, מעשקות השדים: sicut ex eodem sensu Horatius *adulteros crines Paridis* dixit, quorum sc. comptu ac pulchritudine Helenæ cupido ad adulterium & desertionem præter cætera incitata est. Allegoricè ex petulantiâ illâ, de quâ diximus, cultum alienorum Deorum reprehendit Oseas. nam, quæ alibi Hieronymi verba sunt, vult scriptura sacra non solùm auribus doceri populum, sed etiam oculis. Verba Dei sunt ad Prophetam: *Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationis.* Habet hîc scripura manifestius & altius aliquid; ut animos non tàm per ea, quæ in aurem segniùs demittebantur, quàm quæ oculis subjecta fidelibus, ut ex Horatio* loqui liceat, informaret. Jam quanti illud putandum, quod orientales pudicæ Virgines (Eb. עלמות hinc explicatur) & matronæ domi se continebant: atq; cum prodirent vel ad cultum divinum vel ad officia alia necessaria obeunda, honestatis ergo non incedebant absq; faciei velamine & totius corporis pallio, qvod mulierum caput usq; ad coxas tegebat, in quo etiam duo foramina ad oculos patebant *. nam tegebant caput peplo; & faciem reticulo, quod erat contextũ ex tenuissimo filo aut serico, minutis maculis & plagulis interstinctum. Pudicas vero virgines non ubera nudasse, neq; papillas eminulas ostendisse, post mores vetustos etiam recentes ostendunt in toto oriente; de quo etiam testatus fuit Hieronymus, qui incola Palæstinæ fuit, ejusq; terræ notitiam multùm sibi profuisse ad multa intelligenda in sacris professus est. *Theristra*, inquit in Esaiam, *nos possumus appellare* palliola

cap. 1. v. 3.

* in art. Poet.

* Ant. Giggejus, Thes. ling. Arab. Tom. 1. pag. 759.

liola

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

liola, *quibus obvoluta erat Rebecca, ut hodie quoq; Arabiæ & Mesopotamiæ operiuntur fœminæ, ab eo, quod ἐν θέρει id est, in æstate & caumate corpora protegant fœminarum.* Tertull. de vel. virg. cap. 17. *Arabiæ fœminæ ethnicæ non caput, sed faciem quoq; ita totam tegunt, ut uno oculo liberato contentæ sint, dimidia luce frui malentes, quàm totam faciem prostituere.* Quâ de causâ nescio an probare queam Bessarionis in lib. 2. calumn. Plat. verba ista*: *Nec temporibus nostris Italicæ mulieres, quæ facie, collo* pectoreq; aperto *ambulant, magis ad libidinem movent hominem continentem, quàm Turcicæ, quæ membris omnibus obnuptæ domo prodeunt.* Neq; enim hæc laus in Virgine est collo pectoreq; apertam in propatulo circuire, quod etiam nunc apud nos multæ, heu pudor, faciunt; oculos proxenetas esse luxuriæ, præsertim ubi blanditur occasio, docet ingressus Davidis ad Bethsabeam; & ex multorũ fide novim⁹, ut flammã fumo proximã, ita etiam optimis interdum istam imaginẽ cupiditatis flammam excitasse. ideoq; prudenter Alexander Magn. Darii uxorem filiasq; noluit vel intueri; sed iis salutatis oculos in terram defixit; nam quod festivo acro amatę dixit ap. Curtium ille, *dolores oculorum* erant *Persicæ* (addat Bessario Italicas) *puellæ*; quas tanquam statuas præteribat. Homines sumus, nec vehentissimum hunc affectuum frenare satis docti. Utinam verorum Christianorum oculos tam turpi spectaculo (absit dicto invidia) liberarent, & offensiones oculorum (quæ verba sunt Ezechielis, sed alio sensu de idolis) abjicerent!

* ed. Venet. f. 70. b.

cap. 20. v. 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Qui videt, is peccat: qui non te viderit, ergo
non cupiet; facti crimina lumen habet. Propert. 2. Eleg. 12.

Sed quî nos sermonis cursus in rituum illorum contentiones abripuit?

Jon. cap. IV. versu 6. *Præparavit Dominus* hederam, *& ascendit super caput Jonæ.* Oriens cùm habuerit suas plantas & arbores, nobis occidentalis orbis incolis ferè incognitas, eò laboris plus est in indagatione exotici terræ corporis, quod ad notitiam nostram nondum perduci potest recto itinere; tamen, qui viam tentantes per gentem alienam humana divinaq; simul tractant, obliquo cursu εἰκονισμοῖς & vestigia plantarum in profanis inquirere audent. Ab his, quæcunq; in solo remoto percepimus, afferamus. Stirpẽ eam, quam Jehovah-Deus juxta Ninivem, urbem magnam Deo*, pro umbraculo Jonæ Prophetæ præparavit, constituit vulgaris noster Interpres *Hederam;* cujus tres species secundum Dioscoridem Botanici tradunt. Viri doctissimi, Joh. Mercerus & Ben. Ariæmõtanus, in suis ad eum locum commentariis, docent eam esse herbam, quam *Ricinum*, vulgò Palmam Christi, vocamus. Dioscorides *lib. 4. cap. 158.* & Plinius *lib. 15. c. 7.* eandem plantam Kiki, quæ alio nomine κρότων dicitur, appellant: quod cum Ebræo Kikajon, קִיקָיוֹן, sono quodam apud nostrum convenit; ideoq; Junius, Drusius, Ariasmontanus, Mercerus & alii, quos rei obscuritas cogit ad vocum affinitatem confugere, Ricinum sunt interpretati. Genevenses & Helvetii in versione verbum Kikajon retinuêre; quos sequitur Rev. D. Resenius in interpetatione Bibliorum Danicâ. Angli in suâ versione ad marginem ponunt palme-

Jonæ umbraculum.

* Jon. 1. v. 2.

crist, i.e. *Palma Christi*, à figurâ, qua volam palmamq; digitis expansis æmulatur Ricinus. Arabibus vocatur *Alkarva*; quod etiam nos juvat. nam Hieronymus in Commentariis ait, plantam Kikajon lingvâ Syrorum esse Elkeroa. τὸ יקרבון Arabũ idem ac Ebręorum קיקיון
* in Lex. Arab. fol. 536.
esse Raphelengius* putat; vox a. ista Arabica *cucurbitam* significat. quo sensu & Lutherus reddit (quem, quod summè miror, Piscator Simia Tremellii sequitur) accommodans se ad nostras regiones; quod non semel ab ipso Theandro fuisse factitatum meminimus accommodè ad popularem intelligentiam; sicut ipse Hieronymus Hederam, ut quia proximè ad Kikajon putabat accedere, posuit, cum tamen fateatur, hederam non esse. Umbraculum Jonæ Ricinum fuisse, facile nobis persuaderet plantæ (si planta est) facies & natura, si certam haberemus. In Hispaniâ ad fretum Herculeum Ricini fruticem humanæ crassitudinis & trium hominum proceritatis extitisse Carolus Clusius αὐτόπτης testis est, & ex eo refert Matthias Lobelius in
* pag. 392.
stirpium observationibus*. Bellonius, qui Palæstinam & Syriam peragravit, vidit Ricinum in Cretâ arboreæ magnitudinis. Cæterum vidi ipse in horto Leydensi cultissimo & plantarum exoticarum ditissimo Ricinũ Americanum, cavo, tenui & molli constantem caule, foliis fermè sesquipedalibus. addo & hoc, D. Adolfum Vorstium, dum eam plantam in publicis demonstrationibus ostendisset, affirmasse, dubitanter tamen, eandem fuisse Jonæ in umbraculum. Quin & D. Casp. Bauhinus, Medicus Basiliensis, cum in Pinace
* lib. 11. sect. 5 pag. 432.
Theatri Botanici* in cujuslibet herbæ nomina varia studiosè inquirit, *Kikajon S. Jonæ* ad Ricinũ retulit.

Idem

Idem fecit Remb. Dodonæus in histor. stirpium lib. 2. pag. 367. Novissimam fecit nominis notationem Marcus Marinus in Arca Noæ*. *De Kikajon*, ait, *dubitatur, quid significet, quamvis certum fere sit, arbusti speciem esse. Alii* hederam, *alii* cucurbitam, *alii* coloquinthã *interpretantur. Quidam conjectant esse, quem Latini* Ricinum *appellant, vulgò* Palma Christi *dicitur. Et quidem Ricinum juxta nonnullorum sententiam Græci* Chichi & Croton *appellant, Arabes* Cherva, *Germani* **Wunderbaum & Creutzbaum.** *Seminis hujus illud esse proprium dictitant, quod acceptum certo granorum numero vomitum provocare soleat præter alias vires ejus; quod si verum est, fortasse dicitur Hebraicè* קיקיון *quasi vomitorius, vim vomendi præbens, à rad.* קיא. *ex quâ derivatur &* קיא vomitus. *In hoc v.* פ *radicis, quod est* ק, *duplicatur ad augendam significationem, quod etiam atq; etiam notes velim.* Nocte a. una & crevit & aruit à verme corrosus frutex iste, instar herbæ solstitialis; de quâ Ausoni⁹:

* Tom. 2. fol. 135. a.

Solstitialis velut herba solet
Ostentatus raptusq; simul.

Et apud Comicum:

Plaut. Pseud. Act. 1. sc. 1.

Quasi solstitialis herba paulisper fui:
Repente exortus sum, repentino occidi.

Sicut in textu eleganter exprimitur Ricini repentinũ excidium, בן־לילה היה ובן־לילה אבד i.e. *Filius noctis fuit, & filius noctis periit.* cum significaret, eum unâ eademq; nocte, ut ita dicam, & natum & denatum. Sunt qui cum LXX. Interpp. de *Colocynthide*, quæ cucurbita quædam sylvestris est, explicant: quomodo accipi volunt *2. Reg. 4. v. 39. 44.* ubi legitur Elisæum

farinâ ſuſtuliſſe & correxiſſe vim colocynthidos maleficam: malignitatis n. aliquid in ſe alit, & ſuâ viciniâ veneni modo, inquit Meſue, ſtirpes inficit; ita ut cordi, jecinori & ventriculo quam maximè adverſetur, faſtidium & inteſtinorum tormina excitet, vaſorum oſcula aperiat; ſicut docet Matthiolus in Dioſcoridē*. Ideo dicebant ad deſignandam acredinem v. 40. *Mors in ollâ vir Dei.* Ad corrigendam autem virulentiam adduntur antidota, quæ ad id præſtant; vid. maſtiche, cinnamomum, zingiber, & alia, quæ facultatem habent coercendi; indeq; formantur trochiſci, qui parati in officinis habentur, Alhandali. In eo autem ſcripturæ loco monet Valeſius*, aliqua ex parte quidem *naturale* fuiſſe, quod farinâ aſpersâ mitigata fuerit colocynthidis vis & mordacitas; ſed addit bene, magis fuiſſe *ſupernaturale*, ut naturalem quoq; cauſam cum divinâ illâ conjunctam nobis perſuaderet. Sed hæc judicentur in foro Theologorum; quorum eſt leges præſcribere, Philologorum verò obedire.

* lib. 4. c. 71. pag. 643.

* de Philoſ. ſacr.

Marc. XIV. ℣. 3. Ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς. *Venit mulier habēs alabaſtrum ungventi nardi ſpicati pretioſi.* Hiſtoria nobilis refertur mulieris, quæ Chriſtum ungvento ſuo pretioſo donaverat. in quâ quid ſit ℣. 3. *Nardus piſtica* variè diſputatur. Nardus, teſte Plinio, præcipua eſt in ungventis odoratis: quia non tantùm ſpicâ ſuâ, ſed etiam foliis celebratur, geminâ dote; aſpectu quidem humilis herba, ut apud *Dioſcoridem** legere eſt, quæ tamen redolet ſuaviſſimè: ita ut ex illa pretioſum componatur ungventum. Optimam a. eſſe nardi ſpeciem, quæ in ariſtas aſſurgit, iterum autor eſt Plinius. Hinc eſt, quod

lib. 12. cap. 12.

* lib. 1. cap. 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Vulgatus vertit. *Nardi spicati;* ut intelligatur eximium & optimum ungventum confectum de spicis nardi. Venerabilis Beda in hunc versum sic descripsit: *Nardus est frutex aromatica, gravi, ut ajunt, & crassâ radice, sed brevi ac nigra fragiliq; quamvis pingvi, pinum redolēte aut Cypressum, aspero sapore, folio parvo densoq;, cujus cacumina in aristas se spargunt ideoq; gemina dote pigmentarii nardi spicas ac folia celebrant. Et hoc est, quod ait Marcus*, ungventi nardi spicati pretiosi. *quia videlicet ungventum illud, quod attulit Maria Domino, non solùm de radice confectum, verùm etiam quo pretiosius esset, spicarum quoq; & foliorum ejus adjectione odoris ac virtutis illius erat accumulata gratia. Ferunt a. de nardo Physiologi, quod principalis sit in ungventis. unde meritò unctioni capitis & pedum Domini oblata est.* Sollicitant præterea vocem πιστικῆς (quam *Vulgatus* Latinum esse vocabulum in scripturam græcam translatum forte putabat) Interpretes, & variis sententiis inter se agitant; quarum quasdam Erasmus *in Annot. ad h.l. collegit.* Cyrillus, cujus tamen fecit Erasmus silentium, γενικῶς scribit; ungventum esse nardi *à loco quopiam* Quæris, quo loco? Hic nos Cyrillus derelinquit. Lampada v. tradit *Joh. Hartungus*, summi Theologi Brentii discipulus; qvum à loco *Opis* pisticam, vel, ut ipse vult legendum, *Opisticam* nardum dici *in Criticis suis Decadibus** existimavit; ut intelligatur Babylonicum ungventum pretiosissimum*. nam Opis fuit vicus propinqvus Babyloni, emporio celebris. Quam Hartungi divinationem suo calculo approbat *Abrahamus Scultetus:* jure improbat *Chr. Becmannus*, qui Hartungum, principem hujus speciosæ lectionis, extra oleas vagari *in*

* Dec. 3. c. 6.
* Pollux, lib. 6. cap. 19.

 Origi-

Originibus suis affirmat. Aliis placet ἀπὸ τῆς πίστεως, nardum puram, probatam & fidelem Latinis dictam, appellare; id quod verum est. πιστικὸν n. παραγωγικῶς dixit ἀντὶ τοῦ πιστοῦ non infima tantùm Græcia, sed etiam melior: ut ex *Athenæo & Artemidoro* ὁ πάνυ Salmasius *in Exercitationibus Plinianis ad Solinum pag. 1065.* docuit. immò doctissimus Casaubonus *in Exerc. 14. num. 6. §. 13 ad Baronium* adstipulatur explicationi; qui tamen antea in Notis, quas additas legimus N. T. παρὰ τὸ πιεῖν hoc nominis deduxerat; ut acciperetur ungventum illud delicatissimum, quod in potum quidam addidêre, teste Plinio. sicut νάρδον καταπίνειν apud *Athenæum* legitur; & *vinum & nardum infundere* apud *Hirtium* eodem intelligimus sensu; nardum n. pro ipso *nardino ungvento* usurpant. Quæ ipsa interpretatio ad Evangelistam ducitur ab Henrico Stephano; qui vertit, nardi liquidæ. *nam*, inquit, *liquidis, non crassis ungventis perfundi in conviviis solebant**. punctumq; meretur ipsius Bezæ, qui *in Notis* ungventum ex nardo duplex facit; alterũ crassum, alterum liquidum & quasi potabile, ex Plinio, Horatio & Æschylo. Hoc ipsum volunt *Racovienses*, qui *in Versione N. T.* Anno *1630.* editâ in eundem sensũ reddidère. **Da er zu Tisch lage / kam ein Weib / das hatte ein Alabaster mit flissender sehr köstlicher nardensalbe.** Lutheri versio omnib⁹ palmam præripit; quæ habet. **mit ungefälschtem und köstlichem Nardenwasser.** Scil. à seplasiariis non adulteratam, pisticam i. e. fidelem. Super quâ certè explicatione miror fidem Autoris *Vocabularii veteris*; ubi legitur: *Pisticus, a, um. fidelis à* πίστις, *fides. unde* nardum pisticum *id est, fidele, purum, non adulteratum commixtione aliarum*

* Tom. 3. Lex. Græc. pag. 141.

rum rerum. Sic S. Odo Abbas ſerm. de Magdalena: *Utiq; in pedes Domini ungventum nardi piſticum, id eſt, fidelem, fundit.* Firmamus hæc ex Plinio, qui tradit *novem herbarum ſpecies* eſſe, quæ nardum imitentur & adulterent. unde intelligimus, in tantâ fraudis copiâ uſum loquendi obtinuiſſe, ut πιστικὴ *nardus* diceretur, ἀπὸ τῆς πίστεως, à fide, planè ἄδολος h. e. germana & nullâ arte vitiata. Ut jam non ſit dubitandum, quin nardum piſticam in Evangelio interpretari oporteat *nardum puram & fidelem, ſinceram & incorruptam,* καὶ μετὰ πίστεως σκευασθεῖσαν, ut Theophylactus loquitur, ἀπὸ τῆς πίστεως deductâ voce. & in eo caſtigandum Abrah. Scultetum videmus, quod eas doctiſſimorum virorũ ſententias unâ liturâ *in obſervationibus ad Marcum c.80. pag. 121.* obducit. *Grammaticorum alii*, inquit, πιστικὴν *à* πιεῖν *derivant, ut nardus potabilis intelligatur. alii* πιστικῆς *pro* σπικάτης* *ſcriptum, Latinamq; vocem* σπικάτης ſpicati *pro Græca ab Evangeliſta poſitum ſuſpicantur, cum nihil de piſtica nardo in claſſicorum ſcriptorum libris reperiatur: alii à* πίστις *deducunt* πιστικὴ. *Omnia fruſtra. Nam à* πιεῖν *unde veniat* πιστικῆς? *Quod ſi à fide dicta ſit,* πιστὸς *ſeu* πιστὴ, *dicenda, non* πιστικὴ *fuerat.* Veretur à πιστὸς leviſſimam ob ratiunculam deducere πιστικὸς: & tamen ab ὄπις cum Hartungo ὀπιστικὸν non ὀπικὸν, derivat. Nullam itaq; videmus cauſam, cur Scultetus procuratoriâ quadam autoritate vocem πιστικὴν rejiciat tantis autoritatibus bonorum ſcriptorum munitam, & rei etiam, de quâ agitur, non inconvenientem. Vide deinceps nuper natam Cl. Ludovici de Dieu obſervationem *in ejusd. Animadv. ad cap. 13. Actorum.* de quâ judicandi aliis ſiremps lex eſto.

* Camer. Not. ad Marc. p. 135

Luc.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Luc. XXII. ℣. 25. οἱ βασιλεῖς τῶν ἐθνῶν κυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ ἐξουσιάζοντες αὐτῶν Εὐεργέται καλοῦνται. *Reges gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent,* Benefici *vocantur*. Olim, qui dignitate alios antecederent, titulos assumsêre varios, ne quid ad majestatem faciens deesset. Longum esset ire per exempla. Unicum se offert præsenti loco; dicti enim Εὐεργέται οἱ ἐξουσιάσοντες i. e. *benefici* ac *liberales*, seu spontanei ac voluntarii ad benefaciendum, Mildgebendte Herrn. Lutherus, Gnädige Herrn. Racovienses: Gutthäter. Sic n. principes à liberalitate & beneficentiâ nomina desumunt in sacris & profanis literis. Vocabantur Ebræis נריבים, eò quod Principes deceat beneficentia & justa liberalitas. נדיב enim propriè est, qui *munificus* est, at *cum judicio*; unde opponitur ei נבל id est, *stultus*, *Esa.c.32.v.5.* eò quod hic modum nesciat in *judicandis* divitiis: sive *sordidus* dicatur, sive *prodigus*; ut Brentius *pag. 421. 422**. explicat. Eundem in modum קרימון, *Kerimon*, Arabibus *Vir nobilis & strenuus* dicitur propriè: cum v. præcipua nobilitas consistat in liberalitate, *liberalem* quoq; significat. Erga egenos qui attendunt duplici liberalitate, quæ tàm ex arcâ quàm ex corde proficiscatur, dicuntur elegãter בעלי צדקה in Itinerario Benjaminis Judæi*: ideoque D. L' Empereur de *beneficis* intellexit, quem *in Notis pag. 145.* consule. Atq; vix aliter Rex Calecutanus, unus è potentissimis inter Indicos Principes, à principatûs nobilitate & munificentiâ *Zamorini* appellationem sortitus est; quemadmodum Augustus *Patris*, teste Tertulliano, & Titus Imperator benefici;

* Com. in Esa.

* pag. 5. Edit. Leid.

fici; cujus beneficentia ex illâ exclamatione elucet, poſtquam diem aliquando egerit immunem: *ô amice, diem perdidi!* Ratus, illum omnino diem perdi, qui nullo regiæ beneficentiæ monumento ſignaretur. Itaque ex uſu ſeculi ſui Chriſtus loquitur generaliter de magnatibus, qui נדיבים, id eſt, ἐυεργέται vocabantur. eò quod Principum ſit beneficentiâ eſſe liberalem; quod ideo ad ſuos Reges tranſtulerunt Ægyptii, ut *Evergetæ* dicerentur; quorum unus Philadelphi ſucceſſor fuit: cujus in *præfatione libri ſui* Syrach mētionem injecit; ubi Druſius *in Notis* ſubjecit; eò reſpexiſſe Chriſtum. Et Matthias Flacius in Clavi Scripturæ ſub V. ſpontaneus. *Spontaneus* נדיב *aliquando vocatur Princeps, propterea quod Princeps debet eſſe liberalis, beneficus. Vocantur a. communiter hoc nomine Magiſtratus & Principes, quia eſſe debent à Deo excitati, & multis heroicis virtutibus ornati, ut in ſubditos ſe illis virtutibus beneficos & liberales exhibeant. Ad hoc nomen credo illud græcum* ἐυεργέται *Luc. 22. accommodatum eſſe; unde etiam duo Reges Ægypti ſpecialiter hoc nomine ornati ſunt.* Sacerdos coram Ægyptiis vota preceſq; pro Regis ſalute ſoluturus ſolebat de Rege prædicare, *leviores infligere pœnas, majores vero reponere gratias, quàm pro delictorum aut beneficiorum meritis*, apud Diod. Siculum lib. I. Conf. Martinii Lexicon in V. Munificus.

Joh. II. ℣. 10. Πᾶς ἄνθρωπος πρῶτον τὸν καλὸν ὄινον τίθησι, καὶ ὅταν μεθυσθῶσι, τότε τὸν ἐλάσσω. *Omnis homo primùm bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius.* Conſuetudo erat in conviviorum exordiis *nobilius vinum* adminiſtrare; quod vero erat *vilius*, in ultimam reſervare horam. de quo Martia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

lis 1. *Epigr.* 24. monet Sextilianum, ut si decimum cyathum transilire velit, ne bibat Opimianum aut Falernum, sed Laletanum: nempe post decem cyathos jussit deterius bibere Sextilianum. Ad quem morem allusisse Christum adjecit Raderus *in Notis.* Nec sanè videtur Architriclinus ebrietatem illam, quæ porcorũ est non hominum, innuere: ut eo nomine accepit Nonnus Paraphrastes Græcus; nescio tamen an incogitanter, judice Heinsio*. de quo aliquando, puto, nos uberiùs instruet magnus ille ingenio Vir *in Opere Exercitationum sacrarum in N.T.* cui plurimùm eum ob laborem utilissimum studiosa juventus, sacris operata, debebit; haud enim scio, an quis alius exquisitiùs & eruditiùs, in hoc quidem materiæ genere, summã sacrarum literarum scientiam hisce liberalioribus studiis exornârit: cui permultos similes optaremus existere Philologos. Sed aliter canes olent, aliter catuli; quod proverbio dicunt. Hellenistis τὸ μεθύειν ex usu lingvæ Ebraicæ paullò hilariorem potationem significat; non semper *excessum* potandi vitiosum sive temulentiam: quæ mentem de statu deturbat, & è sapiente reddit insipientem seu hominem stultum, juxta *cap.* 20. *v.* 1. Proverbiorum. *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas. Quicunq; his delectatur, non erit sapiens.* Ebræus כל־שגה בו i. e. *omnis qui in eo errat*, vel *modum excedit*; vox enim שגה in eo Proverbiorum libro sæpe dicitur, ut *Esa. c.* 28. *v.* 7. de *rei excessu.* modũ enim & certos rerum fines non observat, qui nimius est in rebus, & in rerum *aberrat* usu. & ita, qui modũ in bibendo excedit, ut *stultescat* oportet. Stulti enim nomen ei, qui nescit modum in quacunq; re observa-

* Arist. c. 4. p. 111, 112.

re, quasi proprium esse lingvâ Prophetarum, ex dicto Prophetæ loco, ut alios prætereâm, intelleximus, cum de נדיב nobis esset sermo. sicut de *Nabal*, viro Abigail, inconsideratè cum Davidis Legatis agente, scriptũ extat: quod secundum nomen & rem *stultus* fuerit, & *stultitia cum eo*; nescivit n. modum in divitiis tenere, turpissimo modo σκυθρωπὸς Legatos dimisit nimis attentus ad rem, nescivit homo ebriosus leges ponere gulæ. ideo additur v. 36. *Erat a. ebrius valde & vecordia temulentus erat*. Quemadmodum autem Ebræi sua lingvâ de largiori potu, & potu etiam inebriante voce סבא (unde Critici Germanicum nostrum **sauffen** derivant) & שכר utuntur: ita vicissim voce שתה de largiori potatione, & potu etiam modicè sumto loqui amant. Prov. c. 31. v. 4. *Non est regum bibere vinum*, i. e. se vino inebriare*. Esa. c. 5. v. 22. *Væ potentibus ad bibendum vinum*, לשתות יין, & *viris roboris ad miscendum siceram*, למסך שכר. *Sicera*, dicẽte Hieronymo*, *Ebræo sermone omnis potio nominatur, quæ inebriare potest, sive illa, quæ frumento conficitur, sive pomorum succo: aut cum favi coqvuntur in dulcem potionem: aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisq; frugibus aqua pingvior coloratur*. His convenienter eunt verba Flacii in d. Clavi p. 1134. *Certior est definitio, notari omnes potiones à fructibus expressas, in quarum dulcedine eadem fere est illecebra, qualis est in vino. Et hodie quoq; orientales populi sibi tàm ex dactylis palmarum, quàm ex aliis fructibus liquores conficiunt apprime suaves & delicatos*. Eò alludit eleganter verbum מסך, ut *mixtio* indicetur; sic videmus verba ap. Ebræos sæpè mensurari rebus sive ritibus; inde Amamæ* מסך denotat frequenter *potum*

1. Sam. 25. v. 25

* Drus. in Lev. cap. 28. p. 261.

* ad Nepot.

* in Gram. Eb.

ex more calidarum iſtarum regionum *aquâ miſcere*; Qui in Scholâ onomatologiarum ſobrii verſantur, ſciunt ſeparare verba actionibus implicita ab iis, quæ communiter ſunt ſive in idea notationum; de quâ artifex trahit futuri operis exemplar, æſtimatione factâ, quidnam in ſuo fundamento i. e. conceptu univerſali importent; quidnam in relatione, quâ ſe oppignerāt materiæ. Non vero hæc Helena ruſticè tractanda eſt. Solebant autem, quod hîc non omnino alienum erit obſervare, vinum mixtum aquâ ad vitandam ebrietatem bibere, non merum. quam in vino diluendo & vitanda ebrietate regulam præſcribit Salomon d. l. Proverbiorum. Idem & aliis fuit gentibus: de quibus vide Eraſmum in Adag. *Perdidiſti vinum infuſa aquâ.* Item in Adag. *Aut quinq; aut tres.* Hier. Mercur. *1. Var. lect. 18.* Lipſium *1. Elect. 4.* Muſambertium, ſive Theod. Marcilium *in Commonit. ad Ramireſii Hypomnemata.* Tanta nimirum ex rerum cognitione *in verba* deſcendit utilitas, quâ abſq; tædio frui liceat; Sive itaq; revoces verbum boni illius Architriclini, μεθύειν, ad ſcammata helleniſtica, ſive ad hellenica, in promtu habebis, de quo ex antiquitate, quoad licet, agas; ſed hæc ut ampla miſſa facimus.

Epheſ. V. ℣. 4. Καὶ αἰσχρότης, καὶ μωρολογία, ἢ εὐτραπελία. *Aut obſcœnitas, aut ſtultiloquium, aut urbanitas.* Dicitur εὐτραπελία παρὰ τὸ εὖ τρέπεσθαι τὸν λόγον nativâ ſuâ ſignificatione, quæ hîc non obtinet, *urbanitas*. Hîc tamen intelligitur non εὐτραπελία illa, quæ virtus eſt & urbanitas dicitur Latinis, de qua Ariſtoteles *4. Ethic. 8.* nam lepiditatum tempeſtiva raritas, urbanitasq; peropportuna permittitur. ſed αἰσχρολογία, ſcurrilitas,

ſcur-

ſcurrilis, ut ita dicam, urbanitas, gravi viro indigna, μωρολόγος εὐτραπελία, obſcœna & indecora dicacitas ab Apoſtolo prohibetur. *quia n. facile eſt ex hâc virtute in ὑπερβολὴν prolabi, & ſæpe etiam ὑπερβολὴ illa pro μεσότητι habetur, nomen μεσότητος τῇ ὑπερβολῇ fuit inditum:* quæ ſunt verba fœliciſſimi ſenis Dn. M Eraſmi Schmidii*. Ad eum fere modum loquitur S. Lucas *cap. 16. v. 8.* de ingenio callidi & fraudulenti œconomi, cui *prudentiam* i. e. verſutiam, aſtutiam, tribuit. Sic etiam Euſebius Emiſenus *Hom. Dom. X. Trinit.* prudentiam interpretatur *calliditatem*. Nec in eo abeunt Græci & Latini ab Ebræis & Arabibus: quibus חכמה i. e. *ſapientia*, etiam de *aſtutiâ* dicitur. Idem de Radice verum; ut *Exod. 1. v. 9.* נתחכמה לו, καταςοφισώμεθα αὐτούς. *Aſtute nos geramus in ipſos.* nam & *in aſtutia* prudentia latet; ideo etiam Salomon *cap. 8. v. 13.* utramq; conjunxit. *Ego ſapientia habito cum aſtutiâ*; & οἱ LXX. calliditatem ſerpentis ad prudentiam referunt, atq; *prudētiſſimum* faciunt. Gen. c. 3. v. 2. Vides, ut ſignificata verborum invicem permutentur ob μεταλλαγὴν μεσότητος & ὑπερβολῆς in rerum naturâ; quæ multotiens verba honeſta rapit ad infamiam. Tanta nimirum ex rerum metallage in ipſa verba migrat mutatio; adeo ut ob illarum culpā, pœnæ reatum in ſe ſuſcipere verba cogantur. Non in verbis vitium, ſed in animo ipſo hominum eſt, qui εὐτραπελίαν non referunt ad finem honeſtum. Quis v. δυστραπέλως-εὐτράπελος? Chryſoſtomus *in h. l.* accuratè deſcribit ποικίλον, παντοδαπὸν, εὔκολον, πανταγινόμενον, ταχέως τρεπόμενον καὶ μεθιστάμενον, qui novit καὶ σχῆμα καὶ ῥῆμα καὶ γέλωτα, καὶ βάδισιν καὶ πάντα μιμεῖσθαι: καὶ σκώμματα ἐπινοεῖν. Ipſi *Scurræ*, quo nominis ſibi convenientis

* in Pind. Pyth. pag. 194.

fugiant invidiam, se *urbanos* potius appellari libenter audiunt; estq; istud hoc ipso sensu Germanis familiare. Hos scurras optimè novit lepidissim⁹ scriptor Comœdiarum. *Nil est profectò stultius, neq; stolidius, neq; mendaciloquius, neq; confidentiloquius, neq; perjurius, quam quos* scurras *vocant.* quosq; nullo honore censet Hieronymus, quando ad Nepotianum Epistola sic de servandâ severitate severè præcipit: *Omnes delitias & lepôres & risu dignas urbanitates in Comœdiis erubescimus, in seculi hominibus detestamur: quantò magis in Monachis & in Clericis, quorum & sacerdotium proposito, & propositum ornatur sacerdotio.* S. Bernardus, Abbas Claravallensis*, sacrorum hominum facetias gravissimâ voce *blasphemias* vocat. Facetiarum acerrimus accusator in iisdem Clericis fuit multis in locis Eras. Roterodamus: qui etiam occasione Paulini locutionis generis eos reprehendit, cum *in Annot. ad N. T. pag. 425.* scribit. Εὐτραπελία, *i. e. facetia sive lepos; nam in bonã partem apud Philosophos accipitur. Sentit autem* urbanitatem scurrilem *& indignam gravi viro. Tametsi Hieronymus ejusmodi quoq; sales, qui tantùm risûs causâ dicuntur, indignos esse putat verè Christianis, adducens illud ex Hebraico Evangelio: Nunquam læteris, nisi cum videris fratrem tuum in caritate. Equidem ut jocos utcunq; tulero, modo docti sint & sale conditi; ita non fero quosdam qui quoties* urbani *videri volunt, è divinis literis ad suas ineptias detorquent aliquid.* (ô quam multi hîc vapulãt!) *Quod infestivum festivitatis genus* (verba seqq. omiserunt olim Colonienses in edit Evang. not.) *impensè video placere Monachis quibusdam ac sacerdotibus etiam nonnullis, qui si cupiant vel insectari quempiam, canticum*

*l. 2. de consid. ad Eug. Pap.

Ma-

Mariæ, vulgò dictum, Magnificat, aut canticum vulgò dictum, Te Deum, commutatis aliquot verbis detorquent ad virulentiam. Victor. Strigelius h. l. Εὐτραπελία *ap. Aristotelem est nomen virtutis, cujus extrema sunt* βωμολοχία & ἀγροιότης: *sed quia difficile est urbanis modum servare, & hæc virtus facile degenerat in alterum extremum; ideo* εὐτραπελία *pro scurrilitate usurpatur.* Imò profanis hoc esse in usu, Huldricus Geminius in Epistola, annexa Pindaro loco epilogi *A. 1526.* probat. Verba sunt: *In Epistolâ ad Ephesios vetat Paulus* εὐτραπελίαν *inter sanctos nominari, quæ in* urbanitatem *aut* comitatem *apud Latinos vertitur. Vetus Interpres, in* urbanitatem *transtulit. qvum tamen Paulus alibi doceat sermonem nostrum esse debere sale conditum; unde non videtur esse verisimile, quod civilissimus Apostolus urbanitatem vetuerit; sed priscis est* εὐτραπελία *pro* scurrilitate *quoq; usurpata; quod æquè apud hunc nostrum* (Pindarum) *invenis.* Loca Pindari annotabimus: In Pyth. α. ἀνῆ. ε. v. 10. Μὴ δολωθῇς, ὦ φίλε, κέρδεσιν εὐτραπέλοις. *Ne decipiaris, ô amice, lucris urbanè nugacibus.* ut vertunt. Alter extat Pyth. δ.

Εἴκοσι δ' ἐκτελέσαις
Ἐνιαυτὰς, οὔτε ἔργον
Οὔτ' ἔπος εὐτράπελον. i. e. *verbum turpe.*

Matth. XIV. ℣. 31. Ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας; *Modicæ fidei quare dubitasti?* Dignus sermo πάσης ἀποδοχῆς Martini Lutheri in Genes. cap. XVI. *Grammatices studium omnino necessarium est, sed nisi cum Grammatica etiam res ipsas discas, nunquam fies bonus doctor.* Philippi quoq; Melanchtonis simile effatum fuit: *Scriptura non intelligitur Theologicè, quando non intelligitur Grãmaticè.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Etiam ſic Chemnitius: *Eccleſia tantum debet eſſe Grammatica*; & quæ ejusdem ſunt alia, quæ collecta dedit Tarnovius *in Exercitationibus Biblicis.* Quorum ſummorum Virorum dicta meritò objicimus Miſophilologis, quibus nil rectum videtur, niſi quod ipſi ſuperciliosè agunt; qui, cum Grammaticam audiant nominari, cantionum ſuarum cantatores cottidiani neſcio quam exprobrant Grammaticam. Multùm autem ad rem pertinet, quo propoſito ad Philologiam, quæ in Grammaticâ vocum enarratione accuratiori non minimum paratum ſibi habet præſidium in divinorum humanorumq; ſcientiâ, accedas. Multa quidem ſunt *in Græco N. T. textu* ad λέξεως Hebraicæ & Chaldaicæ imitationem dicta & ſcripta: de quibus N. T. Ebraiſmis & Chaldæo-Syriaſmis ediſſerunt earum Helleniſticarum rerum gnari, *Scaliger, Caſaubonus, Heinſius, Glaßius, Dieu*; de quibus etiam nuper integrum promiſit tractatum *Lampertus Alardus*, quem tamen videre nobis nondum contigit; qui ſi viderit lucem *exactè* & *ſolidè* elaboratus, omnibus commendatiſſimus eſſe debet. Non pauciora ſunt, quæ ex profanis locutionis genere diſpaleſcunt, lucemq; capiũt. Hoc ſtudium uti in ſacris maximè commendat Mart. Chemnitius, τὰ θεῖα γνῶναι καὶ ἑρμηνεῦσαι δυνατός: ita exemplum ejusdem præbet in aureo libro Examinis C. T. ubi *part. 1. pag. 390.* de fide juſtificante acturus, emphaſin prius vocis Διστάζειν ex Ariſtotele adduxit his verbis: *Utitur verbo διστάζειν, quod ſignificat, quando animus affectibus nunc huc nunc illuc impellitur, ut non maneat in unâ ſententiâ*, (ſicut viator in bivio cõſtitutus*) *Ita uſurpatur 7. Ethic. c. 2.* Locum non appingit optimus

* in Ll. Cc.

mus

mus autor, quare à nobis habeto. Sic infit Philosoph⁹. Ἀλλὰ μὴν, εἴγε δόξα, καὶ μὴ ἐπιστήμη, μηδ' ἰσχυρὰ ὑπόληψις, ἡ ἀντιτείνουσα, ἀλλ' ἠρεμαία, καθάπερ ἐν τοῖς διστάζουσι συγγνώμη, τῷ μὴ ἐμμένειν ἐν ταύταις πρὸς ἐπιθυμίας ἰσχυράς. *Atqui* si opinio est incontinentis, non scientia, neq; firma existimatio, quæ adversetur & obsistat cupiditati, sed infirma & imbecilla, ut iis contingit, quorum in dubio est animus:* (veluti in iis*, qui variis sententiis distrahuntur, qualis est in ambigētibus*) *profectò ei ignosci debet, si in ea non permaneat adversus vehementes & firmas cupiditates.* Eleganter indicatâ vocis origine Etymolog⁹ explicat, οἱονεὶ δύο στάσεις ἔχων κατὰ διάνοιαν; homo incertâ mente vacillans & claudicans; cujus animus in varias dividitur sententias, ἀκατάστατος ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ. ut apud Jacobum ℣. 8. cap. I. vocatur ἀνὴρ δίψυχος. Latinis insigni metaphorâ, *Fluctuare*, dicitur, ὃ νόος, ἤΰτε κῦμα, εἱλεῖται; ὁ μετήορον ἦτορ ἔχει; ut Oppiani verbis *ex 3. Halieut. v. 505.* & *4. Hal. v. 200.* dicam; ad quem Rittershusii Commentarium fol. 28. & 295. vide. Christus ergo diffidentiam Petri ὀλιγοπίστου increpans verbo dubitationi convenientissimo utitur.

* Casaubonus.
* Riccobonus.
* Folicianus.

Luc. XII. v. 29. Μὴ μετεωρίζεσθε. *Nolite in sublime tolli.* Observat Chemniti⁹ allato loco, super h. l. Μετεωρίζεσθαι *significat animum habere ancipiti & solicitâ dubitatione suspensum, quo res evasura sit: sicut quæ in sublimi suspensa sunt facili momento huc illuc impelluntur. Ita Thucydides lib. 2. Tota Græcia* μετέωρος ἦν. Confer eundem *in part. 2. LL. Cc.* ubi eandem tradit, simulq; monet significationem illam, quâ *arrogantem esse* notet, non congruere huic loco. & *in Harmon. lib. 3. cap. 51. pag. 471.* Thucydides *lib. VI.* Rempublicam dubiam & quasi

 pen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

pendulam in discrimine μετέωρον nominat. Apud Xenophontem περὶ ἱππικῆς, eleganter *eqvus* μετέωρος dicitur eqvus φρυακτής, qui posteribus pedibus insistens se erigit. Hinc concinnâ Metaphorâ translatum ad animum, significat suspensionem animi & dubitationẽ, ut hoc in Lucæ loco, ad quem Theophylactus. Μετεωρισμὸς λέγει τὸν περισπασμὸν καὶ τὴν τοῦ λόγου ἄστατον περιφορὰν ἄλλο καὶ ἄλλο ἐνθυμουμένου. Mens enim Christi. Nolite fluctuare curis; ne sitis suspensis animis, non sitis inter spem metumq; dubii, sed acquiescite agnitione præsentiæ Dei & firmâ ope auxilii divini: & certò statuite, omnes petentes bona corporalia juxta promissionẽ, etiam in hâc vitâ consecuturos esse. Hæc hujus locutionis inobservantia fecit, ut ille locus non rectè intelligeretur ab illis, qui verterunt: *Non curate meteora* i. e. causas cometarum, pluviarum & omnia tempestatum signa, more gentium & Mathematicorum. Vel qui interpretantur per μεγαλοφρονεῖν & ὑψηλοφρονεῖν. Neutra n. significatio est hujus loci. Quare nos deserere malumus Interpretes istiusmodi, quàm falsa pro illis dicere; *nam quod non ita est, ut dicitur, etiamsi honos videatur, injuria est*, ait alicubi Cassianus Cœnobita.

Meurerus in Quæst. Meteor. pag. 11.

Joh. VIII. v. 25. Τὴν ἀρχὴν ὅτι καὶ λαλῶ ὑμῖν. *Principium quod & loquor vobis.* Benedictus Aretius part. 2. Problem. Theol. Tit. de lectione E. S. fol. 237. a. hæc scribit: *Certum est, sæpe difficiles controversias ac nodos sacræ Scripturæ usitatâ phrasi & sententiâ ab Ethnicis petitâ expediri. Apud Johannem Christus inquit*, Principium quod & loquor vobis. *In quâ sententiâ mirum est, quàm anxia sit explicatio multorum Interpretum.* (Horũ

Varias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

varias opiniones, eorumq; rationes, qui volet, apud Maldonatum quærat.) *Sed mens Christi facillima est intellectu, si expendas phrasin græcæ lingvæ, quâ τὴν ἀρχὴν adverbialiter pro πρώτως primitus accipitur. Sic Aristoteles eâ voce usus est lib. 7. Polit. cap. 11. ad finem; quasi dicat. Hoc sum, quod vobis initiò dixi, sc. sum Via, Veritas, Filius Dei.* Hæc Aretius. Locum Aristotelis prætermissũ h. l. addemus. Extat ille circa finem *cap. XI. lib. 8.* (non lib. 7.) ubi loquitur Philosopus de munitis urbibus, quas non facile aggrediuntur hostes. Verba illius sunt: Ἀρχὴν γὰρ ὐδ' ἐπιχειρῦσιν ἐπιτίθεσθαι τοῖς εὖ παρεσκευασμένοις. Dionysius Lambinus vertit. *Nam ab initio ne conantur quidem in eos impetum facere, qui præmuniti ac præparati sunt.* Notatu digna est Flacii in Clavi Scripturæ explicatio, qui τὸ ἀρχὴν significationem βεβαιώσεως habere scribit: quæ observatio non caret fundamento: eo n. modo occurrit vox ista apud Demosthenem & Sophoclem, quorum testimonia ἐπὶ πᾶσιν ἄριστα apud Glassium *in Grammatica sacrâ pag. 448.* videre licet.

Act. c. V. v. 29. Πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. *Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.* Apostoli Concilio Judæorum idem responsi dedêre, Act. 4. v. 19. *An justum sit in conspectu Dei vos potius audire quàm Deum, judicate.* Eadem sunt Socratis verba, nemini non nota, in Apologiâ apud Platonem*: quem cum Amici hortarētur, ut Senatui Atheniensi cederet, respondisse ferunt: Ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι ὑμᾶς καὶ φιλῶ. Πείσομαι δὲ τῷ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ὑμῖν. *Ego quidem vos amplector & amo, Viri Athenienses. Sed Deo potius, quàm vobis obtemperabo.* Vid. Cl. Dilherrus *1. elect. 3.* & Piccartus *in Orationum volumine pag. 347. & 348.*

* pag. 364.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Act. cap. IX. v. 5. Σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζειν. *Durum est tibi contra stimulos calcitrare.* Est proverbialis locutio, profanis etiam Scriptoribus non infrequēs. Terentius Phorm. act. 1. sc. 2. v. 27. *Nam quæ inscitia est, adversus stimulum calces?* Hoc Græci ita referunt. πρὸς τὰ κέντρα μὴ λακτιζέτω: quomodo ex Euripide & Pindaro adduxit Erasmus *in Chiliadibus*, & ex Æschylo Franciscus Fabricius *Annot. in Terentium*. Ἀπολακτίζω, idem dicit; quod in Latinum transformat Plautus *5. Epid. 2.*

Rom. VII. v. 22 Κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. *Secundum interiorem hominem.* Genus hoc loquendi in Scholâ Platonis usitatum fuit: in quâ docebatur, alium esse τὸν ἔσω ἄνθρωπον, alium τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον: unum esse, qui ratione uteretur: alterum, qui affectibus, non ratione regeretur. Apostolus ἱερανοδίδακτος eodem modo (si genus loquendi spectes) de diversâ re loqui amat, sub lustri modo tenebricosam dictionem & formam loquendi Platonicam ad eam traducens doctrinam, quæ autorem habet eum, cujus luce animi nostri magis, quàm solari corpora, illuminantur; uti loquitur Henricus Stephanus, hâc de elocutionis formâ *in lib. 1. Schediasm. cap. 2.* considerate disserens, ubi legē judicandi relinquo Theologis, quibus omnino notū, quod Veteres pleriq; non attentè considerârint hoc discrimen hominis interioris & exterioris. Huc tēdit Joachimus Camerarius, insigniter eruditus homo, *in Notat. Figurarum N. T. pag. 13.* cujus verba sunt: *Non absurdum mihi dictu videtur, Apostolum in hâc disputatione ad illas Platonicas μεγαληγορίας respexisse, & explicare rem verè studuisse, de homine & actionibus externis & interi-*

lib. 9. de Rep. pag. 589.

interioribus; ut intelligeretur hæc istiusmodi esse non cogitatione, sed re ipsa, vel pravitate ac corruptione naturæ, vel beneficio vel gratiâ instaurationis Spiritus Sancti. Caro enim, id est, natura humana in nobis peccatrix est. Spiritus Sanctus a. largitor & effector innocentiæ in iis, qui credũt Evangelio. Hactenus Camerarius, studiosus verborũ ex ἀρχαιολογίᾳ enucleator; cujus exempla in ejusdem Notationibus passim observare licet: eaq; quædam ita vult accipi, non quasi his veritatem rerum divinarum stabiliri velimus, sed ut verborum significationes sint certiores; multò autem minus q. sacra cum profanis miscenda sint, & in has cœlestes res terrenę commentationes inculcandæ. ut habent ejus verba *in cap. 1. Johannis pag. 222.* differentis de voce λόγος. Quod & nobis omninò arridet, atq; in totâ hâc diatribe observatum cupimus.

1. Cor. IV. v. 3. ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἡμέρας. *Ab humano die.* Dei organum Paulus, quem Græcarum rerum gnarum perinde ut lingvæ fuisse constat, suas habet locutiones patheticas & interdum singulares. Diem humanum vocat hominis judicium, ex interpretum consensu, metonymicè, quia judiciis stati sunt dies. unde & phrasis. *Dicere diem*, pro in jus vocare. & *Dies Domini*, pro judicio extremo. B. Hieronymus *è Cilicum sermone*, è quorum regione Paulus oriundus erat, hoc loquendi genus contraxisse Paulum insinuat *Tom. 3. Epist. 181. ad Algas. quæst. 10. fol. 36.* Ebræis tamen fuisse in usu, ex Jerem. cap. 17. v 16. discimus, ne quis ex more Cilicum totum existimet dictum. Conf. Dn. D. Glassius *in Philol. sacr. pag. 312.* & in Not. Philol. *in Medit. Epistol. Dom. part. 1. pag. 90.* Sic τὸ καταναρκᾶν 2. Cor. 11.

 versu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

versu 9. verbum esse Cilicum Hieron. d. quæst. notat; & probat Dounæus ad Chrys. hom. 23. fol. 350.

Philipp. III. ℣. 19. ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία. *Quorum Deus venter.* Dictum ex illo Euripidis Poetæ illustrari potest. apud quem Cyclops negat, se Diis sacrificare, ἀλλ' ἑαυτῷ, καὶ τῇ μεγίστῃ γαστρὶ δαιμόνων, *sibiipsi & ventri maximo Deorum.* nullum aliud Numen agnoscens, quàm ventrem suum, cui soli se munera offerre fatetur, alia dicit esse κόμπους καὶ εὐμορφίας λόγων. Cyclopũ
de jejun, c. 17. enim Deus venter fuit, quorum, ut ait Tertullianus, *Deus venter est, pulmo templum, aqualiculus altare, sacerdos coquus, condimenta charismata, ructus prophetia.* Dicuntur *Matth. cap. 6. v. 24.* δουλεύειν μαμμωνᾷ Avari, quibus Plutus arridebat & pro Deo erat; quod eleganter Aristophanes *in Pluto* exprimit. Hinc Avarus dicitur *Idololatra* Ephes. 5. v. 5. quia pecuniam sibi Deum statuit, non quasi nummum ipsum DEUM esse credat, sed quod spes vitæ ejus boniq; inde pendeat, tanquam à Numine tutelari. Eodem sensu Venter Deus dicitur. Sic 1. *Joh. cap. 2.* v. 16. *Quicquid est in mundo, aut est concupiscentia carnis* (voluptas & libido) *aut concupiscentia oculorum* (avaritia) *aut superbia vitæ* (fastus.) Quæ tria eleganti includit disticho Baptista Mantuanus;

Ambitiosus honor & opes & fœda voluptas
Hæc tria pro trino Numine mundus habet.

Qualia Numina colunt, qui τὸ εὐδαίμον γαστρὶ μετροῦσιν, & pleno laudant jejunia Ventre. Epicurus, Philosophus voluptuarius, sive, ut Seneca nominat, *Magister voluptatis**, docuit summum bonum *Voluptatem*
* ep. 18. *animi*, quæ καταστηματικὴ i. e. *stabilis* dicatur, *in non dolendo* po-

do positam. Eam *ex corporis voluptate* nasci & in eam resolvi, dolorem animi ex corporis dolore oriri; virtutes voluptatis causâ comparari, easq; nullas esse, nisi voluptatem pariant. unde apud Plutarchum Menodorus* περὶ γαστέρα τὸ ἀγαθὸν inter olentes Epicuræorũ animas metitus πᾶν ἔργον κενὸν esse dicit, ὃ μὴ εἰς τοῦτο καταλήγει. Καὶ ἡδονῆς γὰρ (inquit ib. Plutarchus) τὸ μέγεθος, καθάπερ κέντρῳ καὶ διαστήματι, τῇ γαστρὶ περιγράφουσι. *lib. πρὸς κολ.

Apoc. cap. II. v. 17. Δώσω αὐτῷ ψῆφον λευκήν. *Vincenti dabo calculum album.* Proverbio isto, λευκὴν ψῆφον προσθεῖναι, *album calculum addere*, in exteris Scriptoribus *rei alicujus approbatio* indicatur. de cujus origine videatur Erasmus Chil. 1. cent. 5. adag. 53 qui idem *in h. l. pag. 544.* ait: *Olim* in *calculis ferebant suffragia. unde albo* lapillo notari *dicuntur quæ probantur, atro, quæ damnantur. Et in suffragiis comitiorum nomen ejus, cui favebatur, calculo inscribebant.* Absolutionis nota fuerat calculus albus. namq; erat receptum, ut albo calculo in urnam conjecto reus absolveretur. cum contrariæ sententiæ testes nigri & perforati calculi. Ovidius *XV. Metam.*

Mos erat antiquis, niveis atrisq; lapillis
His damnare reos, illis absolvere culpâ.

Ex eo metaphoram sumtam ab Autore Apocalyptico ajunt. ut calculus albus gloriæ cœlestis symbolum sit. Arethas, Cæsariensis Episcopus, in Comment. h. l. *Vincenti Diabolum pollicetur Deus calculum candidum, quod is notus esset his, qui in theatris ac stadiis certabant & vincentibus tradebatur.* Dissentit Samuel Petitus *Var. lect.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

lect. cap. VII. qui d. l. iſtam interpretationem albo calculo non ſignare videtur.

Hæc hactenus de *collatione literaturæ ſacræ cum profanâ* dicta ſunto; ubi multa alia eruditè colligunt qui ſtudio ac diligentiâ ad dicendum in ſacris cum apparatu, quem aliis, nobis doctioribus, relinquimus, ſe comparant. Nunquam autem veri & puriores Chriſtiani fuêre adeo dementati, ut phraſibus & loqvutionibus ſacris profanas prætulerint, & divinis haut ſatis piè immiſcuerint. Non quidem defuiſſe, qui quædam ex ſacris Ebræorum literis translata Græcis lenociniis expolire ſtuduerint, Demetrius Phalereus, Orator apud Ptolomæum Regem, ex Theopompi ore affirmat; eosq; repentinâ conturbatione perculſos quæſiviſſe ex Deo cauſam mali hujus: tùm reſponſum θεόθεν accepiſſe in ſomniis, *quia res divinas fuco inquinaſſet verborum*, inſuper narrat, ſi vera ſunt, Euſebius *lib. 8. Præpar. Evang.* Viderint alii, quid egerint, cum non modò veritati ſed & Antiquitati obſiſtentes, neſcio quos ſolœciſmos, barbariſmos, incongruas & incohærentes phraſes & ſententias, in ſacris ſe inveniſſe efferatè ſcribant, quos Patres perſtrinxerunt; inprimis, quem meritò conteſtor, *S. Chryſoſtomus**, Vir acerrimi judicii, qui tranquillum, lene & ſingulare in rebus arduis diſſerendi genus in oratione ſacrâ admiratus, τὴν τοῦ ἔξωθεν λόγου περθείαν (vel ut in aliis Codd. φλυαρείαν) & καλλωπισμὸν *peregrinæ eloquentiæ præſtigium*, ut Brixius vertit: Iſocratis nimirum λειότητα, Demoſthenis ὄγκον, Thucydidis σεμνότητα, Platonis ὕψος, Pauli orationi & ſermoni poſtponit. cujus Apoſtoli certatim elogia cantat. Lutherus ſanctiſſimè dicit: Ein Wort

* lib. 4. cap. 4. de Sacerdot.

Wort *Pauli* hat drey *Orationes Ciceronis*. quem tamen
Oratorem, tanquam omnis eloquentiæ Romanæ parentem, in suo foro magni æstimavit. *Quis*, inquit, *Christianorum vel uni Ciceroni, ut Græcos taceam, ingenio, eruditione, diligentiâ, comparandus est?* Et sanè, si eloquentia est copiosè loquens sapientia, quis neget eloquentiam S. Pauli fuisse summam? Quis Latinorum Oratorum vel uni Paulo, ut Græcos taceam, ingenio, eruditione, diligentiâ, majestate dicendi, comparandus est? Adeo grandia magnificè, mediocria temperatè, humilia demissè, tractat, ut necessum sit erubescere, qui in illo triplex illud ab Oratore Romano* descriptum dicendi genus (*Humile, medium, sublime*) desiderant. Quem omnem ornatum oratorium, in rerum & abstrusarum & admirabilium circuitu positum, qui piè considerant, facere non possunt, quin omne tribuant punctum Apostolo. Qui a. illum dicendi summum artificem in divinâ sapientiâ legem dicẽdi violasse dicunt, similes Grammaticis illis fastuosis omnino sunt; quibus Cicero in illâ pro Cælio Oratione parum latinè videbatur loqui; atq; in eloquentiæ virtute aberrasse: ut autor est Gellius*. Vitiosi oculi sunt, qui lucem reformidant, cœci, qui non vident*. Cœcutit, si quis existimat deesse Paulo oratorium vigorem sententiarumq; stimulos. Est qui in Stephani Protomartyris oratione splendidissimâ quædam reprehendit ut minus Rhetorica; requirit etiam in sacris immodicam ἀκρίβειαν & plusquam laconicam brevitatem; ut cum apud S. Marcum c. 5. v. 26. de muliere ægrotâ extat: *Multa fuerat perpessa à compluribus medicis, nec quicquam profecerat, sed magis deterius habebat.*

de servo arbitr. c. 60. pag. 90. ed. Neost.

* Cicero ad Brutum.

* lib. 17. N. A. cap. 1.

* Sen. 3. de benef. 1.

hoc ultimum, inquit, (magis in deterius habuit) satis fuisset*. Invenit luxuria interpretis, quod inquietaret, & q. ungvibus Harpyiarum contaminaret. Ecquis non agnoscit in sanctiore secessu S. Scripturæ morem illum laudatum; quo aliquam nobis actionem volẽs narrare, amplificare, exaggerare, diversis sententiis idem significantibus exprimere solet. Nasuti homines, quæ in Cicerone & Plauto interdum, ut grandia & gravia, laudant, in scripturâ ut levia ducunt. Ciceronis qui seqvuntur præceptum, locum aliquem, in quo vis quædam inest, variis sententiis modisq; versant, laudant, extollunt, admirantur. Hæc, inquam, in aliis mirantur, in sacris damnant, ubi cur reprehẽdant non habent. Platonis majestatem in elocutione neminem assequi posse, Caselius in Galenum reliquit scriptum. Pro S. Paulo stemus. Cujus δεινότητα & sermonis gravitatem nemo unquam imitatus fuit; cujus dicendi suavitatem & vim in dicendo magnam interpretabatur *insaniam*, cum illam assequi non poterat, Festus Act. c. 26. v. 24. utq; ab illo veritatis hoste libentius audiretur, sermonis acerbitatem prudentissimè declinavit; eademq; oris facundiâ Regem Agrippam delinivit. nam 1. in pleno q. theatro, quæ erant sibi cœlitus ostensa eloquia, ordine decenti ut narraret oratoria prius præmonstrat signa, decorosq; veterum gestus, quos præmittebant impetraturi silentium. ideo coram Festo, Agrippa cæteraq; adstantium turbâ, cœpit *extentâ* dicere *manu* ℣. 2. locuturorum ritu consueto, qui olim manu porrectâ audientiam parabant, sibiq; ad indicandam confirmandamq; sententiam *calida silentia turba majestate manus*, ut graviter ait Persius,

* V. Z. Com. ad Rhet. Herenn. pag. 92.

Sat. 4. v. 348.

postu-

postulabant: quod autores ajunt, κατασείειν τῇ χειρὶ σιγᾶν, coetum manu venerari, voce manuq; murmura comprimere, voce ac manu venerari turbam, dextrâ sedare tumultum, manu significare quietem. 2. modicâ interveniente morâ, priusquam iret in ipsum orationis cursum, paraturus benevolentiam suaviter & artificiosè dicit v. 2. *Æstimo me beatum, REX AGRIPPA, apud te cum sim defensurus me hodie.* 3 originem accusationis injustè institutæ altè repetit, & cum pervenit ad summum, dictionem temperat interrogatione, apostrophe, subjectione, voto aliisq; figurarum flosculis; tantaq; mansuetudine & animositate (nescio autem quæ major fuerit) frangit animum Agrippæ, ut tantum non gemebundus fassus fuerit, Paulum disertissimo ore, si non in totum, tamen in tantum persuasisse. ℣. 28. *In modico suades me Christianum fieri.* Suades, inquit, non persuades. Quid ad hæc Festus, vir vehemens? Vir ille paganus, qui ab Agrippæ latere nondum discesserat, eâ perculsus dicendi peritiâ, quam pro Dei gloriâ graviter absolverat magnâ spiritûs vehementiâ divinus Orator, suorum affectuum incontinens nescio quo impetu naturæ eo ruit, ut coram omni multitudine elatâ voce insaniam objecerit Paulo, cujus concrescebat ut pluvia doctrina, fluebat ut ros eloquium*. Μαίνῃ Παῦλε, τὰ πολλά σε γράμματα εἰς μανίαν περιτρέπει. Mavult voluntatem divinam de hominum salute, ore hominis enuntiatam, insaniam interpretari ex gentium, quibus Christus salutis effector stultitia erat, invidiâ, quàm Deo sapientiæ gloriam dare; mavult Paulum ex eruditionis sive eloquentiæ efflorescentis jactantiâ ea protulisse, quàm ex corde

Act. 12, 17. c. 13 v. 16. c. 19, 33. Tac. lib. 16. Ovid. 1. Met. Claud. in bell. v. 135. Gell. l. 9. c. 13.

* Deut. 32. v. 2.

ita sensisse. Sed quam Paulus affert defensionem? Οὐ μαίνομαι, inquit, κράτιστε Φῆστε, ἀλλ᾽ ἀληθείας καὶ σωφροσύνης ῥήματα ἀποφθέγγομαι. nempe intermissâ contentione, quæ olim Oratorum quorundam erat, immoderatum adversum se impetum mitissimo sustinuit animo, atq; ita in communi loco placidè refutavit, ut novam visus fuerit colligere benevolentiam; nam *Optimum* vocat. Mox ad Agrippam converso sermone ait: *Opto apud Deum non tantùm te, sed omnes etiam, qui audiunt, fieri tales, qualis ego sum, exceptis his vinculis.* Idē Apostolus de novitate doctrinæ apud Græcos accusatus insigni coram Atheniensibus oratione, prudenti mansuetudine temperata, rem egit. orditur autem suam orationem v. 22. Act. c. 17. præloquio consueto: Ἄνδρες Ἀθηναῖοι. nam usitatum erat in alloquio usurpare; quomodo etiam Athenienses compellavêre Demosthenes in init. Orat. περὶ στεφ. & Socrates in Apologiâ. cui captandæ benevolentiæ ergo alibi* subjicitur: Ἀδελφοί. eaq; appellatio etiam in aliis fuit lingvis; cujus dat exemplum Elmacinus Historicus Arabs, in eo sermone, quem ad Medinenses de eligendo successore Muhammedis disceptantes instituit Abubecrus, Rex postea designatus; cujus initium erat: *ô Viri Medinenses**. Illi a., cum quibus in *lingvatâ civitate** disputandum fuit Paulo, fuêre Epicurei & Stoici, Philosophorum omnium maximè contrariæ Sectæ: altera n. casu, altera vero necessitate omnia definiebat; altera nimium tribuebat voluptati, altera nimium carentiæ voluptatis; una ἔκρινε τὴν ἡδονὴν, τὴν ἀρετὴν altera; & qvæ sunt ejusmodi alia in tot illustribus autoribus. de qvorum conflictionibus cum S. Paulo consule Augustinū

*c. 7, 2. & c. 22 v. 1. Act.

*lib. 1. hist. Sarac. c. 2.

*Tertul. de animâ.

in

in Tract. de Epicureis & Stoicis, in quo agit de differtatione, quam *Collationem* vocat, habitâ inter Apostolum ac Philosophos. Eâ in parte utiq; videntur non quidem laude sed admiratione digni Lystrenses, qui Paulo nomen *Mercurii*, quem credidit Vetustas superstitiosa Eloquentiæ Deum, indiderunt, quod Dux verbi fuisset*; cuj⁹ gratia locum infrà tractabimus. Quidni igitur admiremur eloquentiam divinam? Nemo alius est Deo dignus, quàm qui divitias lingvæ sanctæ admiratur. Volumus hoc loco referre verba religiosa Mich. Neandri, quæ in Gnomolog. fol. 46. extant: *Sermo Scripturæ aliis simplex & imperitus est nimis, & splendorem requirunt & eloquentiam majorem; cum in una syllabula, uno apice, una aliqua sententia, sæpe plus sit splendoris, eloquentiæ divinæ, doctrinæ & sapientiæ cœlestis & inenarrabilis nobis in hac imbecillâ vitâ, quàm in omnium sapientum mundi libris sapientiæ, doctrinæ & eloquentiæ, si in unum conferas, reperire possis. quasi v. Spiritus S. infans sit, & nisi orationis lumina à Demosthene, Platone, Isocrate & Cicerone ipse balbus petat, eaipsa aliunde habere non queat.* Instituit demùm post elogia varia Scripturæ sacræ collationem sententiarum moralium, quam nunc adjicio. Plautina sententia de malâ conscientiâ, *nihil est miserius, quàm animus hominis sibi conscius*, quãdo in Scholis recitatur à Præceptoribus, strepunt auditoria ampla calamis, theatra applausu personãt. Miseram scripturam, quæ cum convivium sit sapientiæ, tamen nil putatur habere simile: cum *in omnibus excessibus* de omnibus virtutibus, deniq; de cunctis, quæ in vitâ accidunt, habeat multò meliora, clariora, eaq; è cœlo allata & in Bibliis (quæ verè βίβλοι sunt) ab ipso

* Act. 14. v. 12.

in Mostell.

 scri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

ſcripta. ***Impii q. mare fervens, quod quieſcere non poteſt,***
Eſa.57.v.20. inquit Spiritus S. per Eſaiam ἁγιοπνευστοπύρεσευτον. ***Non eſt pax impiis***, dicit Dominus. An hoc nihil eſt dictum? an nullus verborum ſplendor hic eſt? Quis unquam ita depinxit malam conſcientiam Apelles? Quis bonam melius & ſuccinctius Salomone? ***Bona mens quaſi juge convivium.*** Et Syracide quis Rhetorum aut Poetarum magis graphicè deſcripſit: ***Bona eſt ſubſtantia, non peccatum habere in conſcientiâ.*** Malis itaq; mulis illi vehuntur, qui dulciores ſententias & pulchriora figurarum lumina in Platone, Pindaro, Terentio, Plauto, aliisq; Scriptoribus exteris, quàm in Pſalmis Davidis, ſcriptis Pauli, aliisq; libris Biblicis quærunt. Quid di-
lib. 10. inſtit. cemus de unico Davide? David certè (ut Quintiliani encomium Pindaro attributum noſtro Davidi applicem) longè princeps extitit ſpiritu, magnificentiâ, ſententiis, figuris, beatiſſimus rerum verborumq; copia
Epiſt. ad Paul. & eloquentiæ flumine. Quo nomine etiam Hieronymus ſuum vocat Simonidem Pindarum & Alcæum, Flaccum quoq;, Catullum & Serenum, qui Chriſtum lyra perſonuerit. Erat David ad Nablium inſignis Poeta lyricus; quandoquidem ſpiritus Domini loquebatur per ipſum.

Σίγησον Ὀρφεῦ, ῥίψον Ἑρμῆ λύραν,
Τρίπους ὁ Δελφοῖς δῦνον εἰς λήθην ἔτι,
Δαβὶδ γὰρ ἡμῖν πνεύματος κρούων λύραν
Τρανοῖ τὰ κρυπτὰ τῶν θεοῦ μυστηρίων.

Ut in laudem Regis David, ejusq; Pſalterium, elegantes ſunt ἀδήλου Jambi, quos cum heroico uno iſto (Ἁρμονίης ἱερῆς μελιηδέα ἄσματα Δαβίδ) è Menologio deſcri-

ptos

ptos exhibet Andreas Schottus in Isidorum. Quid dicemus de ejus Poematibus? maximè si cæteris antiquiora esse meminerimus; non ex imitatione sed ex mero affectu profecta. Qværis tu triumphales currus? habes, sed Deo exercituum consecratos. Vis nuptiales? non desunt, sed qui Dei & piorum castos amplexus celebrent. Vis & Bucolica? Eclogæ innumeræ occurrunt, sed Deo pastore, Israele grege. Ars in illis adeo eximia, ut qui verteret, magnum decus consecutus videatur. Affectus vivi, adeo ut cæteros exstingvant & suffocent. Quid habet tandem (dic, quisquis es Paganorum admirator) antiqvitas pagana, quod cum eloquiis Davidicis qveat comparari? quod cum majestate eloqventiæ divinæ in comparationem possit adduci? Ipsi Pagani, cum in sacras inciderunt literas, non potuerunt non earum admirari majestatem. Dionysius Longinus in lib. περὶ ὕψους Mosen & Homerum comparat; ex hoc producit Neptunum; ex illo v. verba ista. Dixit Deus, fiat lux. addit Mosen non fuisse virum de trivio: dein mentis sapientiam, τὸ κράτιστον καὶ περὶ τὰς νοήσεις ἁδρεπήβολον, in eo miratur: hac, inquit, excellentiâ præstabat ὁ Ἰουδαίων θεσμοθέτης, οὐχ ὁ τυχὼν ἀνὴρ. ἐπειδὴ τὴν τοῦ θείου δύναμιν κατὰ τὴν ἀξίαν ἐγνώρισε. id est, Judæorum ille legislator non fuit vir de trivio, qui virtutem divinam pro dignitate cognovit. Amelius, Scriptor græcus Platonicus, fatetur in Ebræâ lingvâ permagnam esse emphasin, brevitatem, perspicuitatem, minus quidem varietatis, quàm in græcâ lingvâ, sed minus ambiguitatis. Ἔχει δὲ βάρβαρα ὀνόματα πολλὴν μὲν ἔμφασιν πολλὴν δὲ συντομίαν. ἀμφιβολίας τε ἐλάττονας μετέσχηκε, καὶ ποικιλίας ἐκ τοῦ πλήθους τῶν λέξεων. O divinæ ve-

Mornæus c. 24. de ver. R. C.

Causinus de Eloq. p. 2. & 196 & 954.

rita-

ritatis vis adamantina! quæ improvidas adverſariorũ mentes ita occupas, ut ultrò victricem palmam deſerant. De Propheta noſtro regio, ut ad Davidem redeam, pronuntiat piè Henricus Stephanus*, comparari eum poſſe cum Homero aliisq; illuſtriſſimis Poetis, ac ejusmodi ab eo proponi paſſim, ut ne Homerus quidem aut Pindarus qvicqvam usq; adeo Poeticè dixerint. Eodem pietatis adfectu Petrus Martinius *Davidem Poetarum maximum* non ſolùm *rerum merito* ſed & *carminis majeſtate atq; elegantiâ Pindaricis Odis omnibusquè omnino Græcis & Latinis* anteponit; ac præ ipſo *Pindaros & Horatios omnes* contemnit*. Similiter Marcus Marinus in præf. ad Arcam Noæ ſive Theſaurum lingvæ ſanctæ dicit, nullum Oratorem cùm latinum tùm græcum Moſe & Eſaia dictionum puritate eſſe facundiorem; nullum Poetam Davide & Jobo figuris & tropis in verſu argutiorem; nullum Hiſtoriographum Samuele fideliorem. De Pauli ſermone nobis ſatisfacit κρίσις dexterrima Theodori Bezæ, qui fertur omnes Græcos autores, ſacros & profanos, evolviſſe, antequam Annotationes in N. T. inciperet: *Cum orationis Pauli*, inquit, *totam indolem & χαρακτῆρα propius conſidero, nullam ego in ipſo Platone ſimilem grandiloquentiam, quoties illi libuit Dei myſteria denotare, nullam in Demoſthene parem δεινότητα comperiſſe me fateor, quoties animos vel metu divini judicii perterrefacere vel commonefacere, vel ad contemplandam Dei bonitatem attrahere, vel ad pietatis ac miſericordiæ officia conſtituit adhortari: nullam deniq; in ipſo Ariſtotele & Galeno, præſtantiſſimis alioquin harum rerum artificibus, magis exactam methodum invenio.* Gnaviter itaq; impolitum fuiſſe (ſi vera ſunt,

* præf. in Marlor.

* in Præfat. Technol.

not. ad 1. Cor. 11.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

sunt, quæ perhibent) Angelum Bassum, quem à patriâ Politianum dicimus, oportet; cujus sermo profanus, sed communis valde multis, de Pindaro & Davide circumfertur. qvũ enim interrogaretur, quid de Davidis Psalmis judicaret. *Ego v.* inquit, *illa antiqua Poemata plena sapientiæ esse video. Sunt ibi omnium virtutum præcepta, commonefactiones de providentiâ, comminationes de sceleratorum pœnis, & promissiones de justorum proemiis & protectione. Inserta sunt & veteres historiæ illius gentis, & simul pœnarum & defensionis exempla in cõspectu sunt. Hanc sapientiam magnifacio, utilem vitæ & moribus: & figuras in suâ lingvâ concinnas esse existimo. Sed in* Pindaro *res eædem* dulciùs *narrantur & exemplis splendidiùs illustrantur.* Hæc Politianus, Peucero referente*. Cujus tamen patrocinium suscipit Casp. Barthius*. Eodem œstro insaniæ percitus Lazarus Bonamicus stulto fastu ajebat, se Odas Pindaricas præferre Psalmis Davidicis*. O hominem vesanum, qui ipsam vult σοφίαν sapientiam! Null⁹ etiam opinabitur certare Pindarum *elegantiâ pari* cum cytharâ Davidis, & tantum inesse Ebræorum Poematis tùm eruditionis tùm gratiæ, quantum esse apud Pindarum; quod tamen omne μάλα ὑπερβολικῶς scribit Huldericus Geminius sive Zvinglius in doctâ præfat. ad Pindarum; cujus curas de usu lectionis Pindaricæ ad sacrarum literarum intellectum unicè adscriberem, nisi vererer falcem Criticorum. In metro quidem conveniunt, sed non in metri argumento. quod utrumq; apud Davidem illustrius & splendidius esse P. Martinius d. l. & Henr. Stephanus ad Psalmos indicârunt. Metricam legem Poeseos Ebrææ veteris cum Græcorum vetustissimâ, ex

*in Epist. ad Pindarum.

* 47. Adv. 5.

* Selnec. ad Corinth. p. 406

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Sophocle, Pindaro, aliquando & Euripide, contulit nuper D. Franciscus Gomarus, ante quem nemo repertus est, qui simile quidquam ediderit. Quid eloquentia divinitus tradita ei præstet eloquentiæ, quæ extat humanitus scripta, S. Bernhardus ad Episcopos Aquitaniæ, & Isidorus lib. ult. Epp. ab Andr. Schotto editarum declarant, quæ jam relinquo. Conferatur Car. Regius in Oratore Christ. lib. 4. cap. 2.

Olim cultoribus Christi nescio quam sermonis ruditatem objiciebāt divinæ eloquentiæ osores & rosores: atq; Christianos contemptui habebant, ut ex Arnobio, Lactantio, Clem. Alexandrino, discimus. *Nonnulli eorum*, Theodoretus scribit, *quod Poetarum participes atq; Oratorum jam facti sunt, Platonisq; adeo elegantiam degustârunt, sacrarum literarum monumenta contemnunt, ut quæ calamistris eloquentiæ comta non sint, indignosq; idcirco piscatores existimant, à quibus veritatē primum edoceantur.* Platonis facundiam, Aristotelis artificium, Ciceronis ornamenta, velut Ægyptias plagas, in Ecclesiam Dei irrepsisse ægerrimè tulêre Gregorius Nazianzenus *Orat. 20* & Hieronymus *proœm. l. 3. in Epist. ad Galatas.* Non fuit quidem ea patrum opinio, Ciceronis redarguere elocutionis præcepta, nam & ijipsi dicendi copiâ ex iisdem instructi paria fecerunt in sermonis verborumq; nitore, quem tot monumenta relicta ostendunt: ex quo Lactantius Cyprianum vocat *Ciceronem Christianum*, Lactantius Hieronymum *fluviū Tullianæ eloquentiæ*; ut cætera Ambrosii Augustini encomia sicco prætereAam pede*. Sudes v. fuit in Veterum Theologorū oculis fastus quorundā nugatorum, qui à simplicitate Christianismi, lenocinius

V. Elmenh. ad Arnob.

* V. Beem manud. ad lingv. lat. c. 2. in fin.

niis & blandimentis è Cicerone & Platone speciosè emendicatis, rudiores Christianorum animas abducere conabantur. Hinc illæ lacrymæ Patrum! Etenim ævo illo in Ecclesiæ chorum, *omissa Apostolicorum simplicitate & puritate verborum*, q. ad Athenæum conveniebant, *ut plausus circumstantium excitarentur, ut Oratio Rhetoricæ artis fucata mendacio, quasi quædam meretricula procederet in publicum, non tàm eruditura populos quàm favorem populi quæsitura**. Et in Epist. ad Paulinū cap. 6. eosdem his exagitat verbis; *Taceo de mei similibus, qui si fortè ad scripturas sanctas* post seculares literas *venerint, & sermone composito aurem populi mulserint, quicquid dixerint, hoc legem Dei putant, nec scire dignantur, quid Prophetæ, quid Apostoli senserint, sed ad suum sensum incōgrua aptant testimonia, quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus depravare sententias, & ad voluntatem suam scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Homerocentonas & Virgiliocentonas: ac non sic etiam & Maronem sine Christo possimus dicere Christianum; quod scripserit. Jam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna.* Natum ex hoc Scripturæ contemtu & supinâ in sacris oscitantiâ initium Hæresiologiæ; hinc opinionum portēta, hinc sectarum divortia & turbulēta hæreticorum dissidia fluxerunt. sicuti passim conqueruntur priscæ illius Ecclesiæ Antistites, in hæreticorum commentariis pravitatem ex gentilium, potissimum Platonicorum, lectione initia sumsisse. *Ipsæ hæreses*, inquit Tertullianus, *Philosophiâ* (per accidens) *subornantur: & si hæreticis auferantur, quæ cum Ethnicis sapiunt, & de solis Scripturis quæstiones suas sistant stare non possunt.* Ideo etiam dixerat alibi Hieronymus*

* Hier. d. l.

lib. de carnis resurr. c. 3.

* l. ad Ctesiph. adv. Pelag.

Philosophos *Hæreticorum Patriarchas*. Causa erat: *quia omnia dogmata eorum cum frigeant & volare non possint, sedem sibi & requiem inter Aristotelis & Chrysippi spineta reperiunt*. Ab unius Platonis lectione universam deceptionem, tum circa eloquium, tum circa hæresim Secundianis accidisse, Epiphanius *lib. 2. contra hæreses tom. 2.* animadvertit. A Platone venenum hausisse *Marcionem* Clemens Alexandrinus *Strom. 3.* observat. Ideoq; necesse erat Ethnicorum redarguere scripta & elidere rationes. in quam sententiam Tertullianus *lib. de anima cap. 23.* ait. *Cum igitur hujusmodi argumenta insinuentur à Platone, quæ hæretici mutuantur, satis hæreticos repercutiam, si argumenta Platonis elidam*. S. Augustinus valdè doctus Philosophiam Platonicam Platonicos passim admiratur & laudat, eorumq; doctrinam ad Christianam quam proximè accedere affirmat; sed non sine errore, quem cautior factus laudabili modestiâ retractat *lib. 1. Retract. cap. 1.* ubi in hæc verba desinit: *Laus quoq;, quâ Platonem vel Platonicos Philosophos tantùm extuli, quantum impios homines non oportuit, non immeritò mihi displicet, præsertim quorum contra errores magnos defendenda est doctrina Christiana*. Sciebat namque Vir pientissimus in illis illecebris ne tum quidem rectè caveri, cum maximè cavetur. Experto crede Augustino, nam idem *lib. 3. Confess. cap. 5.* narrat, se aliquando incidisse in Hortensium Ciceronis complectentem Encomium sapientiæ: *Sermone illo*, inquit, *excitabar, accendebar, & ardebam æstu cordis incredibili quærendæ sapientiæ. Institui ergo animum intendere in sacram scripturam, sed visa est mihi indigna, quàm Tullianæ dignitati compararem*. Addit alibi se illo Scripturæ fastidio

stidio incidisse in Manichæorum hæresim, quæ per novem annos ipsum detinuerat. Propterea *in speculo pecc. cap. 6.* ait. *Erubescat superbus & infelix peccator, & timeat elatione occæcatus, irâ inflammatus, cui plus placet ars Aristotelis, quàm scientia de Apostolis. Plus Codex Platonis, quàm liber divinus.* Non pigeat lectorem exemplum Conversionis Augustinianeæ perlegere apud eundem *in libris Confessionum;* quia de plurimis eum utiliter informare aptum. Quid referam de Platonis Deificatoribus? Trinitatem ipsum docuisse affirmant, reliqua etiam doctrinæ Christianæ capita fabulis suis affabre involvisse dicunt, qui Platoni & Platonis sententiis tanquam Oraculis se consecrarunt. *Videmus,* inquit Johan. Baptista Crispus*, *Platonis verborum ac sententiarum talem interpretandi usum, atq; ita religiosè à quibusdam fuisse observatum; ut nihil ab eo, (esto quantumvis exorbitans) dictum sit, quod Allegoriarum machinis ad rectum sensum non perducatur. Et (si Deo placet) ad Evangelii sententiam non pertractum fuerit. Sin vero falsa protulerit, & in figmentis (ut solet) evanuerit. Proh pudor? quò non penetrant, quid non excogitant illi, quo, nedum allegoricis, verùm etiam anagogicis sensibus, Platonis mysteria interpretentur. Si deniq;, vel impudenter Platonem lapsum conspiciant, cave putes tale quidquam de Præceptore illos confiteri. Atq; utinam Christianorum pleriq; Platonem, tanquam Mosem Atticum non venerarentur.* Jure ille accusat illam recentiorum quorundam monstrosam interpretationem, quæ omnium sibilis explodi meretur; uti diductè d. lib. disputat. Neq; non animadvertendum est SS. Patres interdum modum excessisse in allegandis Platonicorum locis; quos

* in præfat. oper. de Ethnicis Philosophis cautè legendis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

è sacris Scriptoribus malè adfectatos judicabant. Eusebius *lib. de Præp. Evang.* nostra ad Platonem cuncta fere ad satietatem usq; retulit. Justinus in Exhortatorio ad gentes multus est in exemplis ex Homero, Platone, aliisq; corradendis. Similia colligunt ex Platone, Numenio, Constantinus *in Orat. ad S. Cœtum*, Clemens Alexandrinus, Theodoretus, alii; de quorum piâ curiositate alii disserunt; Anxiè pii Veteres in scripta exterorum, ut inde doctrinæ Christianæ præcipua capita contra Paganos astruerent, inquirebant, quanquam sæpissime frustra; ut Cl. Marcus Boxhornius *in Quæst. Rom. pag. 62. seqq.* docet. Eos ὠφεληθέντας hoc fecisse certum est, quibus unicè hoc propositum fuisse videtur, ut multa contra gentiles coacervarent argumenta; juxta illud:

Et quæ non prosunt singula, multa juvant.

Recentiorum quorundam deliramẽta nota existimo, quorum pertinacia non leves excitavit procellas. Ex eorum numero est *Paulus Scalichius*, *Comes Hunnorum* (quo titulo superbit) qui in libris *de justitia æterna*, item *de Gradatione*, laboriosus in eo est, ut evincat ex Epistolâ Platonis ad tres amicos, ex Proclo, Trismegisto, Orpheo, aliisq; dogma Trinitatis. *Extat*, inquit, *apud superiores Theologos, quibus tota Theologia comprehenditur, hæc nomina Filii Dei, Verbum, Mens, Opifex, causa. Quæ cum apud Veteres Theologos habeantur, Platonem, Aristotelem, Anaxagoram, Chaldæos, Sibyllas, Mercurium, Orphea, omnem Platonicam gentem, apparet totam de Filio, quæ nunc colitur ac celebratur, Theologiam cognitam, adoratam, prædicatam, antequam ipse homo fieret.* Theodorus Zvingerus *in Theat. Vitæ humanæ sub*

titulo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

*titulo Metaphysices**, apertius sensisse de hoc mysterio Hermetem, quàm quosdam Judæos scribit: *Hermes Trismegistus Ægyptius maximus Sacerdos, maximus Rex & maximus Philosophus fuit; primus de sacrosanctâ Trinitate in divinis tractavit, καὶ ἐν τριάδι μίαν εἶναι θεότητα asseruit, lumine intellectus id assecutus, quod Hebræorum plurimi, etiam sacris invitati testimoniis, comprehendere non potuerunt*. Largiter erratum abs tanto Viro, cum iste Trismegistus, verus an falsus, monstrosa de Diis eorumq; cultu habeat; quæ videre licet apud Augustinum*. Unde & expurgantur illa verba Zvingeri in Indice Expurgatorio Theol. Hispan. apud Possewinun*. Eidem opinioni adstipulantur Joh. Picus Mirandulanus, Augustinus Steucus *in libris de perenni Philosophiâ*. Antonius Majoragius *Reprehens. contra Nizolium lib. 2. cap. 15. pag. 197.* contra quos pronunciat durè Leonhardus Lessius *lib. 2. de justit. & jure c. 44. dub. 2. n. 6* omnes Platonicos vel fuisse Magos vel Magiæ favisse. inter quos retulisse *Marsilium Ficinum* audax fuit facinus; qui si vixisset, par Lessio Epitaphium reliquisset, quod olim contigit Georgio Trapezuntio:

Hâc urna Trapezuntii quiescunt
Georgii ossa, parum Deis amici;
Quod acri & nimium procace linguâ
Platonem superis parem petivit.

Hoc quidem τῶν ἀμφοῖν largimur, *Deum* fuisse *unum*, ex lumine naturæ habuisse gentiles; id quod *cap. 1. Epist. ad Rom.* docemur; tribuit n. inter alia Ethnicis Apostolus hanc laudem, quod cognoverint id, quod de Deo sciri potest; & totum illud *cap. III. lib. de Veritate*

Re-

*Vol. 5. l. 4. p. 1311. 2.

* lib. 8. de Civ. D. cap. 23. 24.

*. Tom. 2. l. 16. c. 4. pag. 346.

Schwert. in Delit. orbis.

Relig. Christiana Philippi Mornæi, nobilis Galli, ex amussim demonstrat. Relativam autem considerationem, *Deum* esse *TRINUM*, rationis lumine demonstrari posse diffitemur. Fac a. eos quasdam stricturas Veritatis habuisse, *isti nostras æmulati sunt*, ut Justinus* scribit, *opiniones. Apud nos hæc discenda sunt, qui ne elementorum quidem figuras novimus, idiotæ sermone ac barbari, sed mente sapientes.* De quibus Platonistis *Michael Neander* sic statuit*: *De Deo ac ejus voluntate Philosophi, quantumvis aliàs sapientes, eloquentes ac admirandi, certi ac explorati nihil sciverunt: tametsi sint, qui contrarium ostendere sint conati, labore quidem maximo, excussis omnibus Veteribus Scriptoribus, Patribus, Philosophis, Poetis, ac horum Interpretibus, Plotino, Porphyrio, Amelio. Sed inutili, sed supervacaneo, ut commiseratione potius digni sint, quàm reprehensionem mereantur; quæ de divinitate Filii Dei Evangelista Johannes scribit, apud Platonē reperiri impiè ac temerariè asseverare non erubuerunt, quæ Plato ne somniare quidem potuit, cum sint illa mysterium æternis temporibus tacitum.* Haud dubium est, quin Faustus Socinus ore hinc hiante ansam litium exceptârit, cum in Ecclesiam Platonis Trismegisti & cæterorum testimonia nullis adstricta vinculis videret admitti, atq; æstimiô infinitô à notis illius temporis investigatoribus adduci in tantum salutis mysterium, cujus vel quocunq; modo & occasione gloriam imminuere infaustis auspiciis tentabat Senensis. Nam in eâ commentatione, quâ à morte Patrui Lœlii Socini primum erroris semen sparserat*, asserere haud dubitavit doctrinam de SS Trinitate è *Scriptis Platonis Mercurii Trismegisti & Jamblichi originem duxisse*, eandem

in

* Apol. 2.

* in Epist. Nuncupat. Catech. pag. 40.

* in c. 1. Joh.

in miris quibusdam figmentis lubricisq; subtilitatibus homine Christiano indignissimis & portentosis opinionibus non S. literis modo adversis, sed etiam sibiipsis non constantibus, imò magnâ ex parte ridiculis longè absurdissimis consistere, in Platonis dogmatibus & in mirabilibus Sophismatibus unicè occupatam. Nempe hoc quærit, & hoc istâ verborum dilatatione vult consequi, ut mysterium illud religionis Christianæ sacrosanctum invisum reddatur; cujus certissima præsidia habemus in sacro Codice. nam qui supervacuâ vexatione agitant Platonem, nil aliud hîc consecuti sunt, quàm quod omni tempore nocuerint Ecclesiæ, nunquam profuerint. Sed, ne in aliam disputationem ex obliquo abeam, concludo.

Sunt, qui ex Virgilio Poeta Prophetam faciunt, quem de Christo cecinisse in versibus istis, qui extant *in Eclog. 4. v. 5.* ad Pollionem, volunt.

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo
Iam redit & Virgo, redeunt Saturnia regna,
Iam nova progenies cœlo demittitur alto,
Tu modò nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo
Casta fave Lucina, tuus jam regnat Apollo.

Hinc affirmatur Virgilium *sine Christo Christianum* fuisse. Augustinus, Episcopus non ille quidem Hipponensis (uti observarunt Johannes à Lovanio, Possewinus, And. Rivetus) Sed alius incertæ sedis, in Conc. ad Catech. contra Judæos, Paganos & Arrianos scribit: *Demonstremus etiam nos ex gentibus testimonium Christo fuisse prolatum, quoniam veritas non tacuit, clamando e-*

tiam per lingvas inimicorum. Nonne quando Poeta ille facundissimus inter sua carmina. Jam nova progenies cœlo demittitur alto: *dicebat, Christo testimonium perhibeat.* Eusebius *lib. 1. de præpar. Ev.* & Constant. M. in Oratione illâ, quæ extat inter opera Eusebii, in eo ita sibi placuerunt, ut fere totam illam Eclogam Græcis versibus reddiderint. Autor in editus ludi scenici *de Nativitate Christi,* rythmo vernaculo conscripti, idem planè sentit. Rythmi, quos debemus Bibliothecæ Poetæ Nostrâtis Conradi Bachmanni, vel antiquitatis causâ nobis digni visi, qui hoc etiam loco legantur hactenus inediti. Primò introducitur Augustinus, qui in hæc verba *Virgilium* alloquitur:

Noch han wir vor vns einen Helt/
Der zu der Bodeschafft irwelt/
Auch sunderlich von Gode was/
Da von hin der Schrifte las:
Wie ein Kint vff Erdin
geborn solte werdin/
Das vns von Sunden frj.
Nun stat vff Heidin Virgili,
Den Luten sage nu zu Hant/
Was dir von Christo si bekant.

VIRGILIUS *respondet:*

Jch sage uch als ich har vernumen/
Das die leste Zit ist kumen/
Da von Sybilla hat gesagit:
Wañ itz kummet vns ein Magit;
Sat'nus ruhe kument widir
Vñ võ Hymel hoch hernidir

Wert

Wert vns ein nuwe Kint gesant/
Daz sal vrichten alle Landt/
Die isene Werlt dan vgat/
Ein goldin folg bie jme irstat/
Allir Dinge folle wirt/
Die Dornhecke druben birt/
Da vone moste fliezintz
Die Eyche Honig giezint/
Frides folle wirdit dan/
D' Here wirt ein wiser Man/
Aller Lûte Missedat
Reiniget er/ sin Lebin stat
Gar noch Gotlicheme side/
Er sal auch in föllen Friede
Die Welt vrihten in sinir Jugint
mit siner fat'lichen Dugint.
Dot d' clange ligen muz
Alle Vnkrut dorrit vbfuz.
Daz edil Cruce plangen sal/
Daz Horn auch weßith ub'al/
Selbe sal vfgen die sat/
Do man scharjoch sechen hat;
Kein Schif en darf dan numerme
gedragen Kaufschatz ub Se;
Dz wirt alsolich folle/
Das sich d' Schaffe wolle
Selbe uf dem Velde geruwit
Das Krut sie selbe veruwit.
Alsolich leben wirt bereit
in godelicher stedekeit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Allen den die danne sint;
Nu sich Zartet Godis Kint/
Wie d' Werlde veste
irbibit von Sunden leste
Erde / Mer vñ Hymel ho
Des kum vñ mache die Werlt fro
Mit lachin jũgiz Kint begin
Jr Vrouwen diner Muter sin
Die Zit ist/ das du kumen salt
Du bist nach fiergig Wochent alt
Wordin in diner Muter Lib/
Kom Here / nũme langer blib.

Virgilium inscium Christo Genethliacon Poeticè scripsisse quàm Propheticè alii viderint*. Eodem modo idem Autor *Sibyllas*, tanquam Prophetissas de Christo Servatore mundi, introducit venusto carmine, quod suavitas ipsa commendat. *Sibyllarum carmina* apparet fuisse *doctorum* & *piorum Virorum* sub initia N. T. *hypomnemata* sive *πλάσματα*, quæ sub pagano titulo Ethnicis commendabant, ut hujus piæ fraudis occasione Ethnicorum filios lucrifacerent; quod eruditi observant; inter quos facile princeps (quod præfiscine dixerim) eminet celeberrimus nostræ ætatis Theologus *Dn. D. Casp. Brochmandus*, qui Sibyllas fictitias & Virgilium, ut testes de Christo sublestæ fidei, non admittit; sicut solidè monstravit in Exercitationum, qvas cùm utiliss. *χειραγωγία in Scriptores Ecclesiasticos* instituere cœpit, primâ *sect. 6. quæst. 1. & 2.* cui labori, cum Dei benedictione, πλείαν ειγμὴν animitus voveo. Fateri necesse est, nimios interdum fuisse sanctos Patres, ut

* Gentil. Lect. Virg. c. 7. Rã. & Taubm. in Virgil.

Christiana sacra commendarent barbaris, in gentium fabulis *Allegoriarum* indagatores: quando in externis scriptis allegoricos ubiq; sectabantur sensus, invitis sæpè paganorum scriptis. Eo stylo multa extant in veterum & recentiorum Commentariis, quibus simulacra rerum mysticarum & divinarum subesse ducunt. Justinus *in Apologiâ alterâ* ὑπὲρ χριστιανῶν Bacchi fabulas Bellephorontis item, Herculis, Æsculapii, totius fere gentium Theologiæ ex depravato sacrarum literarum sensu elicitas & vulgo obtusas esse docere conatur. Fabulam Promethei, fingentis ex luto hominem ex *creatione hominis* transformatam ajunt. Hortos Alcinoi, aureum seculum & campos Elysios ex *descriptione Paradisi*, Diaboli nequitià & fraudibus infuscatam fuisse dicunt. Janus illis *Noa* esse videtur, Jupiter Hammon, *Cham filius Noa.* Proserpina à Jove constuprata, *Eva* à Satana decepta. Bacchum cum *Mose* comparant. *Immolationem Isaaci*, Iphigeniæ referre tradunt fabulam. Gigantomachiam ex *turris Babel extructione* eliciunt. Deucalionis fabulam ex historià *diluvii sub Noa* trahunt. *Igneos currus Elia in cœlum transvectos* ad Solis equos detorquent. Columbā ex arcâ Deucalionis emissam; ex historia *corvi emissi à Noa.* Dies Ægyptiacos è *plagis Ægyptiis.* Fabulam Ixionis ex *concubitu filiorum Dei cum filiabus hominum.* Unctionem lapidum religiosam ex *unctione lapidis in Bethel.* Incendium Phaetontæum ex combustis cœlestibus ignibus *Sodoma & Gomorrha*; Fabulam Serapidis ab Ægyptiis cultæ ex historia *Josephi*, Phyllida mutatā in arborem, ex historiâ *Lothi uxoris in statuam salis trāsformata*; Herculis duodecim labores ex *Samsonis gestis*,

stis, aliaq; infinita veritatis divinæ fœdâ occultatione, nata fuisse adseverant: de quibus κακοζηλίας exemplis, si vis, lege Annium Viterbiensem ad Berosum fictitium aliosq; nauci autores, quos ineptè consarcinavit Joh. Annius, & parum sibi constantes Commentario edidit; ut docti viri Jos. Scaliger, Rhenanus, Canus, Possevinus, Pererius, Ant. Augustinus, Ribera, Rainoldus, Ger. Vossius, G. Gvalterius, G. Varrerius, Tilemannus, Calvisius, Casmannus & alii observârunt. Adde Alsted. *in Encyclop. histor. lib.20. c.11. §.8. c.12. §.13. c.13. c.14. §.3.* Lamb. Danæum *in Antiquitatibus primæ mundi ætatis.* Casp. Peucerum *de generibus Divinationum*, ubi compluria invenies annotata. Curam quidem Diaboli fuisse summam & maximam, ut in superstitioso cultu retineret gentiles, in iis operari æmulationem divinæ veritatis, nemo veteris memoriæ vel mediocriter peritus ignorare potest: hoc n. invenit Superstitio, ut veræ religionis imitatricem se efficere queat autore malo Dæmone, qui Dei inimicus tenaces superstitionum lappas odoratis rosis astutè permiscere didicit; quem ob id *salutaris disciplinæ adulterum* nominat Tertullianus. *Ingeniosâ tamen curiositate huc velle omnia revocare, nihil est aliud, quàm magnâ contentione magnas nugas agere*; ait Boxhornius *d. l. pag. 65.* Sed quid ego Veteres commemoro, quos literis & doctrinâ & pietate fuisse scimus excultos? Ridiculi sunt *sequioris seculi Scriptores*, qui diverso ab illis instituto gyro laxiore glossographiâ profano-sacrâ valde præpostere miscuerunt fabulas, ut sacra deformarent; & miscuerant sacra, ut illustrarent profana; nescio quo pervestigandæ antiquitatis cujusdam hieroglyphicæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

prætextu. Erant, notante Neandro, doctores præposteri, qui cacoethe tali *fabulas Ovidianas*, *sententias Aristotelis*, *Theophrasti*, *Hippocratis*, Christo, Mariæ, Christiq; discipulis aptarent, *Perseum* cum *Christo*, *Danaen* cum *Maria*, & nescio quem *Pandoræ calceum* cum *æternâ beatitudine* compararent. Theodolus quondã *in Eclogâ* Pseustin, Alethian & Phronesin ita differentes introducit, ut historiam sacram & pares gentium fabulas ex eâ natas sollicitè & superstitiosè componat. In eum autorem, qui dicitur circa *A. D. CCCCLXXX.* vixisse, Anonymus quidam interpres puerilem conscripsit commentarium, in quo allegorias allegoriis cumulat *sanctissimâ* ut nominat, *explanatione*, quæ sine nausea neq; legi potest, neq; dici sancta; nisi sanctas æquè pronunciare velis ex eodem genere insulsas incõditas & ridiculas concordantias inter S. Scripturam & fabulas Poeticas, quas Thomas de Walleis Anglus olim piâ moralisatione (loquor verbis præteritis) in Metamorphosin Ovidii architectatus fuit. Quæ hæc dementia est Dianæ, Cadmi quærentis sororem, Bacchi bis geniti, Semeles, Pythonis serpentis, Saturni comedentis filios, Jovis deflorantis Calisthenem Virginem, Aglauri in lapidem versæ, Jovis adulterantis Europam Virginem, Actæonis Dianam nudam aspicientis, Pirami & Thisbæ, Vulcani è cœlo ejecti & claudi facti, allegorias ex sacrâ Scripturâ deducere, quæ sanè sunt ita miseræ, ut ex earum lectione stranguriæ medicinam quærere quis possit: sicuti specimina Autor Epistolarum obscurorum Virorum *l. 1. Ep. 28.* & Fr. Rablesius *in Mythol. Pantagruelis* in derisum exhibent. Eâdem subtilitate *Matthias Farinator* Sacram

Scriptu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Scripturam, quemadmoduш cerdones corium, tractat. Librum ſcripſit ad deonerandas conſcientias, cui titulus, *LUMEN ANIMÆ*. ubi Galeni, Ariſtotelis, Platonis diſputationes Chriſto accommodat: quæ tamen argumento ita cohærent, ut cervix equina cum capite humano. quod dixit Horatius: in quæ monſtra ſanè ſi Hercules incidiſſet, putâſſet tertium decimum ſibi supereſſe. Deus avertat à nobis clementer omnẽ verbi ſui abuſum & profanationem, noſq; in ejus rectitudine & pietate conſervet ſimplici & ſincero corde & fide non fictâ; pernitioſas iſtas conſuetudines interpretandi ſacra, abuſusq; fœdos, qui oculos offendunt animisq; grave vulnus imponunt, è Chriſtianorum choro tollat. Fiat! Fiat!

Redeo ex domo alienâ ad S. Scripturæ ampliſs. domicilium, oſtenſurus, ut moram compenſem brevitate, ὡς ἐν τύπῳ theſauros humanorum rituum & Antiquitatis in divinæ ſapientiæ arcâ depoſitos, ſimplici verborum parſimoniâ. Sacra Scriptura bene legenti multùm patet. Vis contemplari *Antiquitates Palæſtinorum, Babyloniorum, Ægyptiorum, Perſarum, Syrorum, Romanorum, Græcorum* aliarumq; gentium, omnium ibi copia eſt; ut & aliis multis τὰ καὶ τὰ, ut Pindaricâ utar locutione. Etenim abſq; lectione ſcriptorum ſeculariũ qvis eſſet, pluria teſtimonia in ſacris extantia non intelligeret. Summa tantùm veſtigia ſignabo, unà cum Autorum elencho, è quibus uberior declaratio deſumi queat; neq; enim Diatriben ingreditur diffuſa earum amplitudo.

Ægyptii inter omnes gentes primas tenent in Superſtitione, quæ apud eos erat & abſurdiſſima & fœcun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

cundiſſima: quorum illud ſi intuemur, cernimus principia ipſa idololatriæ in cultu animalium certorum fuiſſe: nam

** multas volucresq́; ferasq́;*
Ægypti poſuêre Deos. * Lucan. lib. X.

Eaq́; de causâ à quorundam animalium, quæ in cultũ ſelegerant, eſu & mactatione abſtinebant religioſiſſimè;

** lanatis animalibus abſtinet omnis* *Juven. Sat. 15.
Menſa, nefas illîc fœtum jugulare capellæ.

Adeoq; Ebræos homines, pecudum armentorumquè paſtores & mactatores, tanquam profanos & impuros, deteſtabantur abominabanturq; ; βδέλυγμα γάρ ἐστιν Αἰγυπτίοις πᾶς ποιμὴν προβάτων; ſicut ex collatione *cap. 43. v. 32. cap. 46. v. 34. Geneſ.* & *cap. 8. v. 26. Exod.* ſat clarè pateſcit, gentem illam ſuperſtitioſiſſimam, quæ* *animalia & volucrium omne genus velut Deorum ſimulacra colebat*, abhorruiſſe à Judæis, qui bobus aut aliis animantibus indiſcriminatim veſcebantur, aut more ſuo ſacrificabant; quod *Onkelos*, *R. Salomon Jarch*, *R. AbenEſra*, confirmant; ut Ebræa gens eadem, quæ Poeta Comicus*, Ægyptiis exprobrare potuerit. * Artemidorus l. 1. ὀνειρ: cap. 9. * Rhodius Anaxandr.

Βοῦν προσκυνεῖς. Ἐγὼ δὲ θύω τῷ Θεῷ.

ÆGYPTII mortuorũ corpora componentes, aromatibus, myrrha, caſia, aloe, ſale, cera, bitumine, aliisq́; odoribus complebant; ut *corpora defuncta incorrupta ævis ſervarent**. ſicut Herodotus *in Euterpe* & Diodorus Siculus *lib. 2. cap. 5.* uberius docent. * Plinius l. 16. cap. 11.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

* Statius in Exeq. Priscillæ.

*omne illic stipatum examine longo
Ver Arabum Cilicumq; fluit, floresq; Sabæi,
Indorumq; arsura seges, præreptaq; templis
Thura Palæstini simul Hebræiq; liquores.

Quam regionis consuetudinem sobriè seqvutus *Josephus* hunc honorem magnis Viris haberi consuetum, etiam Patri Jacobo, tanquam Prophetæ & Viro eximio, voluit ex affectu pietatis exhibere. Statim n. exanime corpus paternum, quo à putredine immune diutius longum servaretur in iter, tradi *servis medicis* Gen. *cap. 50. v. 3.* curavit, ut illud aromatibus, quibus Orientales abundare solent, condirent more Ægyptiorum consueto; nam

* Silius Italicus lib. XII.

*Ægyptia tellus
Claudit odorato post funus stantia saxo
Corpora.

ÆGYPTII acclamationib9 votivis excipiebãt Regem, regniq; honoratiores. ideo in illâ Josephi inauguratione *Gen. cap. 41. v. 42.*, quo potestas & autoritas præfecturæ à Pharaone ipsi concessa publicè omnibus innotesceret, in commendationem Patriarchæ acclamabant voce in faustis comprecationibus terræ istius indigenis usuali, *ABRECH.* ויקראו לפניו אברך: V. V. *ut omnes coram eo genua flecterent.* B. Lutherus haud incommodâ sententiâ paulò aliter reddidit: **Der ist des Landts Vatter.** & in glossâ marginali *ματαιοπονίαν* & vehementem animi de sensu vocis concertationem taxans addidit: **Was Abrech heisse / lassen wir die Zencker suchen biß an den Jüngsten Tag/**

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

wollens dieweil verstehen/wie es gedeutscht ist.
Verè autem *Pater Ægypti* fuit, fidelisq; omnium bonorum dispensator; cujus curæ Paternæ testes erant cellæ sive promptuaria frumentaria, quorum rudera adhuc in Ægypto extare Wencesl. Budowiz* autor est, atq; à Turcis Isuff Beg Hambari vocari. Ex eo Lutherus Josepho, ut olim Pertinaci, acclamatum censet: *Patri pio, Patri senatus, Patri omnium bonorum**. Vide, quæ de voce exoticâ disputant Mercerus *in Gen. p. 657.* Mejerus *prod. Philol sacr. part. 1. c. 3. pag. 116. seqq.* Ad. Schrickus *in Monit. ad Orig. Belg. lib. 3. p. 28.* Laur. Fabritius *in Dub. Ebraic. dub. 2.* nam, quid eo innuatur,

*Ep. de Chron. Bucholc.

* Aur. Victor. in Epit. Cæs.

Difficile est ratione docere & vincere verbis.

* Lucret. lib. 5.

ÆGYPTII bovem *Apim* colebāt; cujus signaturam describunt Herodotus *lib. 3. in Thalia*, Ammianus *lib. 21.* Lucianus *de sacrificiis.* Quam cum vidissent in Ægypto, fuso seu conflato *aureo vitulo*, γνωρίσμασιν iisdem, ut conjiciunt, ad cultum veri Dei transferre voluerunt Israelitæ in deserto, depositâ jam Ægyptiacâ servitute; quam κακοζηλίαν ipsis exprobrat S. Stephanus*, *primicerius Martyrum N. T.* in Apologiâ suâ *Act. 7. vers. 41.* uti Lutherus *in Colloq. mensal. §. de Idololatriâ fol. 68. a.* his docet verbis: Der Gottes Dinst mit dem Judischen Kalbe ist von den Egyptern genommen vnd herkommen / die ehreten einen Ochsen vndt Götzen Apin. Deßgleichen thut das Volck Israel / wie S. Stephanus anzeigt. Consimiliter explicant Athanas. *quæst. 50.* Cyrillus Alex *lib. 2. Glaphyr. pag. 278.* Clem. *lib. 6. Const. c. 20.* Hieronymus *Comm. l. 1. in Hos. cap. 4.* Lactantius *lib. 1. de verâ sap. cap. 10.* Philo

* Aug. Ser. 2. ad frat. in er.

lo *l.3.de vita Mosis.* Salianus *in Annal.* Bullingerus *l.1.de orig.err.c.11.* Rainold⁹ *Tom.2.de l.Apoc.prælect.212.215.216 220.221.223.* Fuller⁹ *2.Misc.7.* J.Camerar. *in Act.p.247.* J. Seldenus *l.1.de Diis Syris c.4.* Danhawerus *in Idea boni Interpr.p.176.* Andr.Rivetus *Comment.in Hos.c.8.p.270.seq.* Amplius quod desideretur, nihil erit.

Nilus fluvius Ægypti fertilissimus.

ÆGYPTII ob Nili fluminis fertilitatem jactitabant fœlicissimam agriculturam & negotiationem, quæ terrâ mariq; erat. Inde *Niliacus mercator* inter præstantissimos memoratur ap. Eumenium*. Inde C. Tacitus commendat *claustra annonæ* & *vectigal provinciarum.* Inde jactavit Ægyptus populum Romanum victorem se pascere: inq; suo flumine vel abundantiam vel famem Romanorum esse. Maximam fœcunditatem eam fuisse constat *ex Esa. cap. XXIII. v 3.* ubi verba Vulgati Interpretis sunt: *In aquis multis semen* Nili, *messis fluminis* fruges ejus, *& facta est negotiatio gentium.* Quibus docet Propheta Tyrum olim frumento & annonâ ex Ægypto advehi solitâ abundasse: ut Commentatores tradunt, quos inter And. Hyperius pag. 241. scribit: *Semen Nili* (זרע שחר) *in aquis multis periphrasticῶς pro frugibus Ægyptiis, quæ foventur & perveniunt inundatione aquarum Nili; sicut ipse Propheta suis verbis interpretatur. Subindicat a. ex omnibus Ægypti oris merces Tyrum convehi solitas.* Ob eandem fertilitatẽ *Gen. c.XIII.v.10.* planities irrigua Jordanis, oculis Lothi lustrata, Ægypto assimilatur. Legimus *Deut.cap.11. v.10.* terram Ægypticam ut hortum (LXX. ὡσεὶ κῆπον λαχανείας. Kohlgarten reddit Lutherus) irrigari humanâ operâ deductis sc. ex aquâ Niloticâ rivis per sulcos & fossas. Hinc quia superfusione suâ regionem opimat,

*orat. p Schol. instit.

mat, Diodorus *lib. 1.* ait ταῖς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίαις ὑπερβάλλειν πάντας τοὺς κατὰ τὴν οἰκουμένην ποταμούς. Ammianus *lib. 22.* vocat benivolum omnium flumen; & câdem causâ χρυσοῤῥόης dicitur propter fœcunditatem ſoli & divitias, quas Ægypto præſtat immenſas. & quæ ſunt encomia alia, in quibus vix ſibi ſatisfacere potuiſſe autores videri poſſent. Hoc ob beneficium, quia irrigabat & fœcundabat terram, venerabantur Nili aquam ad ſuperſtitionem uſq;: in quem ſenſum exponunt verba *Exod. cap. 8. v. 20.* quibus narratur Pharaonis ad aquas deambulatio, religionis ergò, ut volunt: θεοπλαστοῦσι γὰρ τὸν Νεῖλον οἱ Αἰγύπτιοι, quod h.l. refert Nicolaus de Lyra, qui perſæpe ſolet ex Rabbinorum (præſertim Salomonis, cujus eſſe Simiam dicit Mercerus*) * in Gen. p. 182. traditione & lectione quædam ſuppeditare. Ejus verba apponam: *Quæritur hîc*, quare ita frequenter Pharao egrediebatur ad aquas horâ matutinâ? *Dicunt aliqui, quod erat cauſa idololatrandi: quod Nilus fluvius fœcundabat ſuâ irrigatione terram Ægypti; ideo ipſum colebat ei reverentiam exhibendo. Alii autem dicunt, quod hoc erat cauſa idololatriæ, quod APIS, quod apud Ægyptios maximum Numen reputabatur, aliquando ibi apparebat in ſpecie tauri de flumine conſurgentis. Aliter a. poteſt dici, quod erat cauſa purgationis. Credebat enim forte, quod ſicut aqua purgat faces corporales, ita & mentales. unde & de filia Pharaonis dictum fuit*, (idem habet Aben-Eſra) *quod deſcendebat, ut lavaretur in flumine, cujus cauſa potuit eſſe eadem.* AbenEſra h. l. ait exiiſſe Pharaonem ad incrementa Nili inquirenda. *Mos eſt*, inquit, *Regibus Ægypti egredi menſibus Tamus & Ab, quia tunc creſcit Nilus, ad videndum quot gradus aſcendit,*

לרעות כמה מעלות על[illegible]. Potius colligerem Pharaonem ob loci amœnitatem expatiari consuevisse ad susurrantis aquæ decursum (quò venire debuit à diluculo בבוקר Moses in occursum Regis) ut animum, qui circa miserrimum Imperii statum fluctuabat, aliquo modo à tristitiâ avocaret. Non secus *Esa cap. 7. vers 3.* legitur, Achazum ad extremum aquæ ductus piscinæ superioris in viâ agri fullonis deambulasse; solicitum de mediis, quibus cladem urbi imminentem depelleret. Expende, & cui vis subscribe, si operæ pretium fore duxeris.

Moloch Numen Orientalium.

ÆGYPTII magnâ turpitudine & flagitio Moloch colebant, quem voluêre hominum victimis placare; quæ horrenda impietas Judæis interdicitur, ne

* Levit. 18. 21. de semine suo sinat, ut traducatur ad Moloch, *להעביר

* Deut. 18, 10. המלך, ut traducatur per ignem* ad cultum Moloch; quod utrumq; conjunxit in versione sua Anglicus Interpres. Huc qui referunt *2. Sam. cap. 12. v. 30.* ἀντὶ τοῦ מלכן legentes מלכן exponunt de Moloch; ut *ex Comment. R. David.* allegat Pagninus in R. לבן; & approbat Schickardus *in diss. de nummis Ebræorum.* à quibus

* Not. ad Thiofrid. Estern. c. 2. l. 2. dissentit Robertius*, unà cum aliis. Tragica a. ista & nefanda ἀνθρωποθυσία Ethnicis sanioribus displicuit: unde in Tragœdiâ dicitur, non decere ad tumulum ἀνθρωποκτονεῖν, sed βουθυτεῖν. Nil n. intolerabilius erat ista tyrannide, nil pernitiosius. Duobus absolvebatur cultus 1. traductione, quæ pyromantia dici potest, quâ sibi persuadebant futuram ex vitiis & infortuniis liberationem; quod crederent à calamitatibus plurimis hâc πυρώσει sive lustratione vindicari homines; id quod Græcis φοιβάζειν dici observavit Cl. Heinsius sub c. 24.

Arist.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Arist. finem. 2. ipsâ ἀνθρωποθυσία. Cultum profectò abominabilem non minùs de Amorræis audivit quàm in Ægyptiis vidit R. Moses lib. 3. Nebochim; & ex veterum monimentis hujus immanissimi ritûs originẽ in tempora Seruchi rejicit Aben-Batrich; dein in usu maximo fuit apud Syros, hinc ad colonarios Phœnices transiit, abhinc ad Carthaginienses, Phœnicum colonos, aliosq; migravit. Locus mactationis in sacris dicitur *Vallis Gehinnam*, quæ גי הנום, à נהם, sive rugitu & lamentis puerorum, dum exurebantur, dicta videtur; ubi erant excelsa Molecho *2. Reg. 23. 10.* & Baali *Jer. 19. 5.* ædificata. Ne verò ploratus infantũ exaudiretur, interim totus tympanis (תפים) perstrepebat locus, si indulgere conjecturis liceat. Atq; ita consignavit glossam margin. Lutherus ad *Jer. c. 7. v. 31.* Quæ etsi parùm certa sint, tamen dum nil certius occurrit, tanquam non improbabilia à nobis haberi possunt; maximè quod illud de tympanis probabile reddat etymon nominis Tophet, per quod status ille damnatorum post hanc vitam miserrimus *Esa. c. 30. v. 33.* delineatur. Per locum n. illum cruciatuum acerbissimorum, quo infantes crudelissimè comburebantur, damnatorum cruciatus fore acerbissimos significare voluit S. Spiritus. Eò respexit etiam Christus *Matt. 5. v. 22.* Intricatior locus de MOLOCH extat *Act. c. 7. v. 43.* ubi de Judæis in gentilismum prolapsis verba S. Stephani ad Cives suos *ex Amos cap. 5. v. 26.* hæc sunt: Καὶ ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τοῦ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρον τοῦ Θεοῦ ὑμῶν Ρεμφὰν, τοὺς τύπους, οὓς ἐποιήσατε προσκυνεῖν αὐτοῖς; Moloch & Remphan ponentis ἀντὶ τοῦ מלככם & כיון, quibus rem ipsam potius spectavit, quàm verba, quibus in Ebræo

Rader. ad Curt. l. 4. pag. 131.

bræo usus est Propheta. Ritus & mores idololatrici, quibus in deserto Deum colere volebant Israelitæ, etsi non fugiunt, certè tamen fatigant ingenia interpretum. Quod Amos ait, *Siccuth Regis vestri*, LXX. & Stephanus posuêre σκηνὴν τοῦ Μολὸχ. Qui Deos ad Sidera cœlestia reducunt, intelligunt hîc Solem, cui ritu veteri tanquam Regi cœli, erectum fuerit tabernaculũ. eaq; ratio est, cur S. Lucas τὸ Siccuth per σκηνὴν vertit,
1. Synt. c. ult. p. 191. tentoriis enim & thensis, ut docet Seldenus, Molochi sive Solis effigiem circumferre solebant. *Siccuth*, *Ta-*
in Act. pag. 70 *bernaculum* (sunt verba Lud. de Dieu,) *non tantùm locus erat & receptaculum, in quo inclusus Moloch gestabatur aut circumferebatur. Sed & ipsummet idolum erat, quippe imago cœli, in quo Sol sivè Moloch, magnus ille astrorum Rex & rerum sublunarium præses, tanquam in tabernaculo continetur.* Quod Propheta ait כיון, id Stephanus ρεμφὰν, mirâ quidem verborum μεταβάσει, si verba cum verbis ad assensum pertinaciter cogas, ut Cijun cum Remphan concilies ex literarum ר & כ figuræ affinitate. Planior via videtur, ut credamus, hanc vocem Ebræam matrem non agnoscere, sed natales debere Ægyptiis: quibus Ρηφαν est idem ipse Saturnus: quod ex Alphabetico Ægyptio manuductore Salmasio Ludov. de Dieu adduxit, & nuperrimè confirmavit Athanasius Kircherus, in Ægyptiacâ lingvâ versatissimus, in elegantiss. Prodromo Copti Ægyptiaci Romæ edito c. ult. pag. 266. Quod si audimus, nec cum iis statuere licet, q. Cijun olim legi potuerit Chevan, cum abessent apices, & inde manaverit Rephan, & per epenthesin τοῦ μ Remphan. nec stare licet Lud. Capello, qui *in Spicilegio pag. 75.* ex lib. 1. hist. Diod. Siculi

profert

profert conjecturam de quodam Rege Ægypti, cujus nomen Remphin. nec movebit illorum autoritas, qui Deum tutelarem oppidi Ραφῶν sibi imaginantur. Huic autem Deo Moloch ministraverunt in deserto Israelitæ, sicut illis objicit S. Stephanus. Quo v. modo, non memoratur. Consuli de diræ immanitatis religione possunt J. Seldenus *l.1.c.16. p.167.seq.* Schickardus *in Tarich pag.126.seq.* Constant. L' Empereur *ad Itin. Benj. pag.214.* Rainoldus *Tom.1. prælect.51.* Genebrardus *in Ps.105.v.36.p.678.679.680.* Sebast. de Muis in eund. Ps. pag.188.189.

ÆGYPTII aliæq; gentes currus falcatos olim bello ad hostem proscindendum adhibebant. superioribus n. temporibus tam Medi quàm Syri & Arabes & Asiæ incolæ universi curribus utebantur falcatis. Addiderunt nempe axibus ferreas falces acutissimas circiter duorum cubitorum ex utraq; rotârum parte: atque ita citato cursu in medium agmen hostium impetum fecêre. Testes sunt Xenophon *lib.6. παιδ. Κύρȣ*, Q. Curtius *lib.4.* Autor incertus *lib. de rebus bellicis* ap. Dempsterum; apud quos descriptiones curruum militarium τετραρύμων καὶ δρεπανηφόρων & præliantium è curribus, & prohibentium quadrigas legi possunt. Hujusmodi pugnacis vehiculi genere *Habitatores Vallis* contra Israelitas utebantur *Jud.1. v.19.* Autor libri Macabæorum *c.13. v.2.* Antiochum Eupatorem *cum trecentis curribus falcatis* ad obterendos Judęos venisse retulit. *Esa. cap.31. v.1.* accusantur Judæi, quod habeant fiduciam in quadrigis aut curribus Ægyptiorum. Et qui שנאן* derivant à שנן, *acuere*, volunt eâ voce allu- * Psal. 68, 17.
di ad genus curruum falcibus instructorum. Addunt

Nahum. cap. 2. verſ. 3. & 4. ubi *Salomon Geſnerus* videatur. Eò trahit verba, *Currus & equites Iſrael*, Flacius; cujus verba* addimus: *Utebantur olim falcatis curribus, quâ vi maximè confidebant ſe hoſtilem aciem perfringere aut diſsipare poſſe. Per metaphoram vero Elias vocatur* Currus & equites Iſrael; *propterea quod ille ſanâ doctrinâ hortando ad pœnitentiam, & precibus ſuis fortius pugnabat contra omnes hoſtes, quàm Reges Duces & milites Iſraelitarum.* De curruum velocitate & violentiâ Lucretius *lib. 3. v. 643.* memorat:

* in Clav. S.S.

Falciferos memorant currus abſcindere membra
Sæpe ita deſubitò permiſta cæde calentis,
Vt tremere in terra videatur ab artubus, id quod
Decidit abſciſſum.

Tabellarii Regii Perſarum.

PERSARUM Reges ſolebant certis ſtationibus diſpoſitos habere tabellarios & nuntios, quorum alter alteri traderet mandata celeriùs perferenda. Dividebant n. itinera ſua in paraſangas, & ideo tabelliones, ut quasq; paraſangas attigiſſent, quieſcebant, atque onera ſua aliis ulterius euntibus per vices transferenda committebant: ut docet Herodotus de Perſicis Angariis in Vrania ita loquens: ὁ μὲν δὴ πρῶτος δραμὼν παραδιδοῖ τὰ ἐντεταλμένα τῷ δευτέρῳ, ὁ δὲ δεύτερος τῷ τρίτῳ. Inde explicatu difficile non erit, quod legimus *Eſth. c. 8. v. 6.* decretum iſtud Suſis publicatum nomine Regis ejusq; annulo obſignatum, quo Judæos ob incivilitatẽ Mardochæi ad mortem depopoſcerat, in ſalutem Judæorum per regios curſores (ביד הרצים, διὰ βιβλιοφόρων, Gallicus Interpres idiotiſmum Ebræum repræſentat. *Par la main des couriers de cheval*) mitti curaviſſe

Re-

Regem Ahaſuerum; quem fuiſſe *Xerxem* ex Ethnicorum ſcriptis cum Eſtheræ libro collatis indubitatum eſſe contendunt Scaliger, Genebrardus & Druſiüs. Regios iſtos curſores Suidas vocat Aſtandas. Verba ſunt: Ἄγγαροι, οἱ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόροι. οἱ δὲ αὐτοὶ Ἀστάνδαι. Τὰ δὲ ὀνόματα περσικά. ubi quid ſit ἐκ διαδοχῆς, vide explicatum apud Cl. D. Meurſium*. Conf. Rader. *ad l.3. c.5. Curt. pag.30.* Druſ. *12. Obſerv.19.* Brod. *6. Miſc.6.* Ahaſuerus *annulum* Hamano, patibuli jam Candidato, ademtum Mardochæo tradidiſſe, legitur *d. c. Eſth. v.2. 8. 10.* ſicut etiam meminit *lib. de bell. Perſ.* Procopius, ſuis etiamnum temporibus apud Perſas nemini citra Regis beneficiū aureo annulo vel Zona aut purpura licuiſſe uti. Erat autem earum literarum, quas obſignatas annulo regio dedit Rex, tanta majeſtas & autoritas, ut ſine reverentiâ excipi non liceret, nedum ut iis contradicerent. οὐκ ἐξῆν αὐτοῖς ἀντειπεῖν. ſicut hodie Sultanorum literas, quibus nil ſanctius ducūt, cum oſculo & genuflexione excipiunt. Annulis autem, quibus nunc utuntur Perſæ in ſignandis literis, non inſculpta ſunt inſignia more noſtro: ſed vel ſolū nomen, vel ejus vicem dictum aliquod inſigne ſive ſymbolum. In narratione illa futili & vanâ trium σωματοφυλάκων Regis Darii *3. Eſd. 3. v. 6.* à PſeudoEſdra conſcripta *regii honores & donaria* hæc recenſentur: ***Dabit illi Rex Darius dona magna, purpurâ cooperiri, & in auro bibere, & ſuper aurum dormire, & currum aureo freno, & cidarim byſſinam & torquem circa collum.*** Cidaris vitta erat frontalis, propriè ex holoſerico, gemmis & auro fulgens, quâ ſolebant caput ornare: quamq; hodie Perſæ vocant טאש, Teſch. Q. Curtius lib. 3. *Cida-*

* Exerc. Crit. part. 2. p. 177.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

rim Persæ regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea (erulea alii malè reponunt) *fascia albo distincta circuibat.* Idem refert Curtius *lib. VI.* Alexandrum relictis patriis morib⁹ disciplinisq; diadema purpureum distinctum albo, quale Darius habuerat, circumdedisse, vestemquè Persicam sumsisse. Hesychius: κίδαρις, πῖλος βασιλικὸς, ὃν καὶ Τιάραν καλοῦσι.

Lucorũ religio. Luci antiquitus Diis consecrabantur. Hinc est, quod Israelitico populo pręceptum fuit à Domino, ne plantarent Lucum *Deut. 16. v. 21.* Religio Lucorum notissima ex libris Ethnicorum, apud quos pleriq; Deorum in lucis coli soliti, quod Seneca *Epist. 41.* Tacitus de moribus Judęorum, Ovidius *3 Fast.* & alii testantur. Plura habebis apud Joh. Lorinum *in Deut. pag. 618. 619.* Lips. *ad Tacitum*, Bened. Curtium *lib. 3. Hortorum cap. 13.* & *lib. 4.* toto, *à pag. 79. usq; ad p. 109.*

Ad serpentes, colubros, & Dracones religiosâ veneratione colendos Babyloniorum & Ægyptiorum impulit animos, & in cultu τῶν ἑρπετῶν *Rom. 1, 23.* excitavit Draco iste infernalis: ut videre est in historiola

cap. 14. v. 22. illa in Apocryphis Danielis *de Belo & Dracone*, & ex *Sap. c. 11. n. 16. & 17*: ubi Salomoni de Ægyptiis plagis ratio redditur. *Quod*, inquit, *quidam errantes colebãt mutos serpentes & bestias supervacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam; ut scirent, quia per quæ peccat quis, per hæc torquetur.* Draconem primùm templo & statua à Babyloniis fuisse cultum, ex quo ipsa templa dicta Draconia, ex Strabonis *l. 14. Geograph.* observant. Celebratissimus quoq; erat Chaldæorum Deus Bel; ut eodem, quo ista memoratur fabulosa narratio, cap. v. 17. extat. *MAGNUS est*

BEL.

BEL. Ejus Beli magnificum fuerat Babylone templū, Jovis Beli nomine: uti testantur Herodotus *in Clione*, Strabo *lib. 16.* Plinius *lib. 6. c. 26.* Pausanias *in Atticis*. Vid. Seldenus *2. Synt. cap. ult.* Perer. *in Dan. l. 16. f. 239.*

Dan. II. ℣. 4. *Responderuntq; Regi Chaldæi Syriacè. Rex in sempiternum vive.* Nos missis illis, quibus Daniel temporum omnium conscius & totius mundi Polyhistor cruces figit filiis Chronologorum, salutandi formulam, quam invenimus in sacrâ hâc historiâ, non facimus missam. Fuit solennis salutandi formula, ut qui Reges Orientis adirent, sempiternam illis vitam & imperium precarentur. Viri Chaldæi ad Regem Babyloniorum perducti, his eum verbis Syrè, ארמית i. e. sermone Babylonio affantur. *Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationē ejus indicabimus.* Chaldæi accusantes Judæos dicunt* Nabuchodonosori: *Rex in æternum vive.* Regina ad Regē Balthasarē proloquens*, ait: *Rex in æternū vive.* Satrapæ in conspectū Darii venientes ita eum* salutant: *Dari Rex, in æternum vivas.* Hoc ipso prosequitur voto Regem* Daniel. *Rex in æternum vive.* Judith Holofernem *cap. 11. v. 5.* sic compellat: *Vivit Nabuchodonosor Rex terræ.* Q. Curtius lib. VI. Histor. scribit Artabazum Darii fidissimum cum propinquis ejus, suisq; liberis Alexandro occurrisse, & comiter exceptum dixisse: *Tu quidem, Rex, perpetuâ felicitate floreas. Ego cæteris lætus, hoc uno torqueor, quod præcipiti senectute diu frui tuâ bonitate non possum.* Ælianus narrat Sinætam quendam Persam procul à suo tugurio obviam factū Artaxerxi, cum non haberet, quod ex more Regi munus offerret, ad præterfluentem proximè amnem, no-

Mos salutandi Reges Orientis.

* cap. 3. v. 9.

* cap. 5. v. 10.

* c. 6. v. 6.

* vers. 21.

l. 1. V. H. c. 32.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

mine Cyrum, accurrisse, & undis manu utraq; haustis sic Artaxerxem, villatico suo & plebejo sermone, fuisse allocutum: Βασιλεῦ Ἀρταξέρξη, διὰ αἰῶνος βασιλεύοις. In quibus ζωτικοῖς, τὸ *Vivere* Ebræorum & Chaldæorũ, Latini & Græci variè exprimere solent. Hoc ipsum Græci tribus verbis omnium felicissimè dicerent. χαίρειν, ὑγιαίνειν, εὐπράττειν, quorum illud pertinet ad *animum*, istud ad *corpus*, hoc ad *res externas*: ita ut *bona animi, corporis & fortunæ*, alicui triga ista formularum ore rotundo comprecentur.

Eunuchi. Esth. 2. v. 21. *Duo Eunuchi Regis, qui Janitores erant.* Eunuchi Regum & Procerum in Oriente erant præfecti & ministri; qui curabant apparabantq;, quæ necessaria videbantur; eorumq; usus fuit antiquissimus Veteribus Græcis & Romanis, imò toti Orienti & omnibus gentibus, quos officiis variis promiscuè adhibebant. Fuerunt Eunuchi in officiis Pharaonis *Gen. cap. 39. v. 1.* Regis ejus, qui Josephum regni consortem adoptavit. *Gen. cap. 37. v. 36.* memoratur Putiphar, *Eunuchus Pharaonis*, סריס פרעה, militum magister; qui uxorem habuit *cap. 39. v. 7.* & fortasse filiam *cap. 41. v. 45.* Hi n. Eunuchi dicuntur, non quod execti sint: sed quia sicut execti intimis Regum cubilibus custodes, qui in fœminarum cubilis custodiam plerunq; deligebantur castrati, aderant: ita &, qui præcipuis Regum negotiis, sive publicis sive privatis, præponebantur, Eunuchi sæpè vocabantur; quia hoc hominũ genus fidelitate erga Dominos præstabat. ideoq; à Syris ab officio *Fidi* dicebantur. Theodoretus in Genesin: ***Eunuchi nominantur, non soli secti, sed etiam, qui inter famulos sunt, benevoli possessoribus. Nonnulli autem***

dicunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

dicunt, solere Ægyptios Eunuchos habere uxores propter libidinem & salacitatem. Eucherius in libros Regum: *Fuit consuetudo apud antiquos, Eunuchos vocare cubicularios & custodes Palatii, qui uxores habebant, & abscissi corpore non fuerunt.* In libro IV. Reg. cap. 18. v. 17. mentio fit cujusdam *Rab-Saris.* quasi *Magistri Eunuchorũ*, si etymon spectes vocis, רב n. est *Princeps*, סריסים *Eunuchi.* unde Rabbini סרס fecêre, quod illis est *castrare.* Nostra translatio habet **Ertzkämmerer.** Junius, Piscator, Genevenses, Tigurini ipsam vocem *Rab-Sar* retinuêre. Regum servi Eunuchi vocati. *Esth. d. cap. 2. v. 21.* Eunuchos *Janitores* fuisse, & *in primo palatii limine excubuisse* refertur. Ita septem Eunuchos in Regis Assueri aspectu administrasse, mensæq; astitisse narratur ejusdem libri *cap. 1. v. 10.* more Persarum cõsueto, qui Eunuchos habebant sibi semper astantes & ministrantes: idq; ex institutione Cyri, ut docet Xenophon VII. Pæd. Erat etiam Eunuchorum Præpositus. Daniel Propheta de stirpe David Regis, adhuc fere infans captivus è Judæâ in Babyloniam abductus, postquam Chaldeorum lingvam eorumq; artes ex Regis imperio trium annorum spatio addidicisset, cum sociis accersitur per *Eunuchorum præpositum* * *Asphenes,* * Dan. 1. v. 3.
ut Vulgata versio reddit, (רב סריס. LXX. Ἀρχιεύνουχος. Luth. **Obersten Kämmerer.** Tig. *Magister Palatii.*) ut Regem circumstaret *v. 19.* Ex regno Æthiopum *Eunuchum Candaces Reginæ* à Philippo fuisse sacro bapti- Act. c. 8. v. 27.
smate tinctum legimus. ubi in Matthiam Flacium Philippus Carolus dentes acuit, quod *in Clavi S. Scripturæ* statuat nomen istius Eunuchi, purâ religione initiati, fuisse nomen proprium officialis; cum tamen in eo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

non omnium conveniant calculi; certè auctor est ibidem Æthiopicus Interpres, fuisse hunc Eunuchum *Præfectum urbis Gazæ*, quod ex eodem observat Ludovicus de Dieu. immò nec ipse Flacius asseverârat. Servator noster *Matth. cap. XIX. v. 12.* tria memorat genera Eunuchorum; primi generis sunt εὐνοῦχοι ἐκ κοιλίας, qui nati inhabiles ad Venerem; alterius generis sunt οἱ εὐνουχισθέντες, qui castrati sunt ab hominibus. tertii sunt *Eunuchi Spiritu*, tropicè ita dicti; apud quod voluntas in ordinem redegit libidinem. qui licet maneant facultate generandi vegetâ, perpetuam tamen sibimetipsis, venerearum rerum votivâ abdicatione, castitatem peculiari Dei dono indicunt, quò servire ei absq; remoris valeant. Nam agitur de iis eò loci, qui abstinent conjugio, sive ex causâ naturali, sive propter castrationem humanâ operâ peractam, sive ob liberũ animi propositum: ut mirum sit Origenem seipsum exsecuisse, autore Eusebio*, quod factum nemo pius unquam probavit, nec imitatus est quisquam; nisi unus & alter Origenianorum: de quibus verò Epiphanius scribit: ἀθετοῦσι γάμον, ἀλλ᾽ οὐ λαγνείαν. Fuêre autem omni tempore Eunuchi. De castratis loquor: quod fiebat, modò in eum finem, ut officiis gynæceorum fierent habiliores, quod scribit Heliodorus *lib. IX. Histor. Æthiop.* unde & nomen secum fert: est enim ab εὐνὴ *cubile*, & ἔχω *habeo*; quæ derivatio Scaligero-Patri probatur: modò in pœnam stupri vel adulterii: idque perantiqvi fuisse moris apparet ex Plauti milite & Terentii Eunucho. Erant, qui origine naturæ, erant qui morbo vel clade corporis tales evasêre; de quibus (thlasiis puta, thlibiis, spadonibus) Paulus Ægineta

* l. 6. c. 8. hist. Eccl.

Exerc. 277. Sect. 4.

lib.6. agit, ubi docet modum effœminandi, quem Græci vocabant Eunuchiſmum. Turcæ, ut quæ ſunt nimis antiqua prætercam, hunc caſtrandi modum etiamnum obſervant, jacturâ omnium, quæ habent miſeri; alioquin ſimplicibus Eunuchis ſe parum tutò mulieres ſuas putant committere. ut referunt Scaliger *Exercit.104. Sect 8.* A. Busbeqvius, qui octennali legatione Byzantinâ ap. Turcarum Imperatorem functꝰ fuit, *Epiſt.3.* & Muretus *10. Var. lect.11.* V. Mendoza *in 1.Reg.8 v.15.p.620.ſeqq.* Lorinus *in Act.c.8.* Perer. *in cap.37. Gen.diſp.9:* Serrar. *in Eſth. quæſt.3.* Pignorius *de ſervis pag.189.*

Joſ. cap.II. ℣.1. *Exploratores ingreſſi ſunt domũ mulieris meretricis.* Ebræi verbo זונה exprimunt & *meretricem* & *cauponam*; nam vel eſt nomen ex participio verbi זנה, *ſcortari*, vel videtur nomen, Ebræis tamen inuſitatum, à verbo זון *cibare.* Hinc fit, ut interpretamentum unius adhibeatur pro interpretamento ſignificationis alterius ab Interprete Chaldæo, qui reddidit אתתא פונדקיתא i. e. *Mulieris hoſpitæ*, uſus verbo, quod græco πανδοκεύτρια reſpondet, leniori; quaſi fuerit omnium advenientium ſuſceptrix caupona. Chaldæum ſeqvuntur *Rabbini* pleriq;, negantes, Rachab corpus qvæſtui habuiſſe, eò quod turpe judicent ſuæ genti, ſi dicerentur Exploratores ingreſſi hoſpitium meretricis iſtius Rachab, hoſpitæ Hierichuntinæ; quã ob præſtitum fidelitatis officium Joſua, ſervus Domini, fecit vivere in terra Canaan*. Qui vim propriæ radicis זנה. *ſcortari*, propriamq; & perpetuam ejusdem ſignificationem & uſum in ſacrâ Scripturâ perſpectam habent, non Rabbinorum coactæ etymolo-

Cauponiſſama fictio infamis.

* cap.7. v.5.

giæ aſſurgunt; apud quos frigidorum ſenſuum exempla & plurima & maximè ridicula de rebus gentilium, quod infra monſtrabimus paucis, invenire licet. Utraqve tamen expoſitio conjunctim ſumta ſuo non carebit fundamento; videlicet, ut de Rahab dicamus, fuiſſe & *cauponam* & ſimul *meretricem*, quam ad functionẽ non incommodæ erant cauponæ, quæ apud gentiles, qualis fuit Rahab, non ſolùm communi tecto, verùm etiam lecto excipiebant hoſpites; fere enim καπηλεῖα erant ἀφροδίσια, ut ait Philoſtratus *in Epiſt.* ad γυναῖκα καπηλίδα; & πανδοχεῖα infamia fuiſſe declarat Dio Nic. *in Avito Pſeud.* Sed & Iſocrates, Athenæus, Ælianus, Theophraſtus & Svetonius, é quibus P. Faber *3. Semeſt. 27.* Caſaubonus *in Notis ad Theophr. Charact. cap.* περὶ ἀπονοίας *pag. 184. & ad cap.* περὶ κακολογίας *pag. 305.* demonſtrârunt. Quapropter non ineptè *Junius* & *Tremellius* verterunt: *Venerunt in domum cujusdam meretricis-cauponæ.* innuentes fuiſſe & hoſpitam publicam, & ſimul impudicam, ut ſæpe fieri in tali vitæ genere literæ & experientia teſtantur. Forſterus in Dictionario fol. 230. זונה, *Lotrix, cauponaria, publicana, quæſtuaria & meretrix; eò quod lotrices & cauponariæ antiquitus erant quoque famoſæ, & ſimul etiam corpore merebant.* J. Brentius in cap. 23. Eſa. p. 304. זונה *etſi ſignificat* ſcortum, *tamen propriè ſignificat* hoſpitam, *quæ excipit peregrinos hoſpitio, & miniſtrat eis pro mercede ſuâ cibum, qualis & Rahab fuit in Jericho. Exiſtimo autem genus vitæ harum hoſpitarum & cocarum initiò honeſtum habitum, donec hæ mulieres non cibum tantùm miniſtrarent, verum etiam corpus ſuum hoſpitibus proſtituerent. Hinc* זונה *cæptum*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

est usurpari pro scortari. Flacius in Clavi fol. 866. *Causa, quod una vox,* זנה, *utrumq; significat, nempe cibatricem & scortum, est, quod ipsæ res aut artificia crebrò conjungũtur. Nam etiam hospitæ solent esse scorta: & vicissim scorta simul etiam cibum vendere, hospitioq; suos amasios excipere solent. Sic & apud Romanos popinæ, ganeæ, cauponæ & similia loca fuerunt plena scortis.* Hæc dum cogitat Thomas de Vio, dubitat, cui velit inniti. *Non est clarum,* ait*, *an mulier hac scribatur* meretrix, *an* caupona. *Hebraica siquidem dictio anceps est, & argumenta utring; sunt; nam quod fuerit* caupona, *officium ejus testatur; quod a. fuerit* meretrix, *frequens hujus dictionis usus apud Ebræos insinuat.* Movet & illud difficultatem, cum ajunt. Si fuisset meretrix, hi viri ad illam non divertissent ob suspiciones & scortatorum advenientium metum; quod etiam doctissimo Schindlero *in Lexico pag. 476.* scrupulum injecit. Nec his abstinent *Lyranus, Titelmannus*, & alii, qui pertendunt anticipatis opinionibus ducti, non fuisse meretricem. Qvibus Barradius *Vulgatam versionem*, ut solet, authenticam objectat, cum quo velim transigant. Nos aliam excutimus qvercum. De *meretrice* explicant Græci Interpretes *Gen. 38. v. 15. Jud. cap. 11. v. 1. 1. Reg. 3. v. 16.* ubi זונה *meretricem* sive πόρνην esse συνέπεια contextus evincit; quicquid dicat Autor Promptuarii Biblici; qui in eo Lutheri versionem castigandam duxit. cui opponendi duo testes Apostolicâ autoritate insignes, Autor Epistolæ ad Ebræos S. Paulus *cap. 11. v. 31.* & Jacobus *c. 2, 25.* eam Senum versionem approbantes. & sic eo sensu Syrus utrobiq; habet זניתא; de qvo vide Cl. Dilherr. in Eclog. ad N. T. Πορνη a. ex usurpatione *Matt. 21. 31 32.*

* in h.l. f. 4. a.

Luc.15.v.30. 1.Cor.6.v.15.16. Apoc.17.v.1. atq; ita semper, *meretricem* significat. Ei insuper confirmando cum alia sunt, qvæ D. Junius* hâc de meretrice differit, tum hæc potissimum, cum ait. *Cum propria radix nil aliud propriè significet, quàm* scortari, *& nomen Ebræum ex illâ affini radice nunquam hâc formâ extet, ubi vel probabiliter in eo significatu accipi possit, equidem non video, cur magis sit necesse propriam radicis significationem & communem nominis Hebræi usum, eumq; perpetuum in hoc argumento abjicere; quam de Rahaba confiteri, quod propria vocis notatio postulat, peccatricem fuisse, & scortationi dedisse operam. Quam ad rem certè non incommoda est earum functio, quæ hospites exteros accipiunt, & quæstum faciunt cauponariam.* Hoc ipsum quoq; urget accuratus inter Pontificios Scriptor Estius*; qvod significationis hujus idonea exempla dari non possint; ubiq; n. pro *meretrice* accipi; Neq; tamen, ait idem Estius, esse cauponam negamus; nam apud gentiles, quibus simplex fornicatio non reputabatur peccatum, mulierculæ cauponariam exercentes, si viros non haberent, simul ex prostitutione corporum qvæstum faciebant. Atq; satis constat Rahab innuptam, aut certè viduam vegetam, qvod attributum זונה arguit, fuisse. Tantum enim paciscitur de salute Patris & Matris, & sororum, nec plures secum educit. Non a. libidinis suæ explendæ, aut pudoris prostituendi gratiâ, divertisse, sed potius ejus, qvod fuerit meretricis domus, prorsus inscios, ad ædes Rahab fuisse delatos, Interpretes confirmant. è qvibus videantur Martinus de Roa *3. Sing. 12.* Serrarius & Masius *in Josuam.* Frider. Spanhemius

* l. 3. paral. 11.

* in cap. 11. ad Ebr.

Dub.

Dub. Evangel. 23. pag. 203. 204. 205. Salmero *disp. 21. in Epist. ad Ebræos.*

2. Reg. XXIII. ℣. 11. *Abstulit quoq; equos, quos dederant Reges Judæ* Soli. Currus *autem* Solis *combussit igni.* Soli, illustri sideri & clarissimâ face conspicuo, tempore Josiæ, eqvos & currus, equorum quadrigarumq; fusas imagines, fuisse dicatos paragraphus præsens testatum facit; idq; ex Persarum usu, vel ex superstitione per Assyrios introductâ, ut *Tremellius** significat, qui Soli quadrigas dicarunt sacraruntq;, velut τὸ τάχιστον τῷ ταχυτάτῳ θεῶν, ut verba sunt Heliodori Æthiop. X. De Cyro prodit Xenophon *VIII. Cyrop.* quod mactaverit equos Soli, prodeuntibus curribus ante Solis ortum ad pompam sacrificii. Non prorsus dissimile de incolis Haoulam sive Zeilan tradit Benjamin in Itinerario, pag. 107. *Solem venerantur: habentq; aras sive excelsa magna, ubiq; extra civitatem ad dimidiatum milliare disposita. Mane itaq; Soli obviam occurrunt: nam in singulis aris sive excelsis veluti solaris orbis est magicis artibus confectus, qui exoriente Sole maximo strepitu vertitur. Tum singuli cum viri tum fœminæ, manu thuribulum suum tenentes, soli adolent.* ex interpretatione D. L'Empereurs, qui quædam in Notis pag. 214. adjicit. De eqvis Solis Isidorus Hisp. l. 18. c. 36. *Quadrigæ & bigæ & trigæ, & sejugæ ab equorum numero & jugo dictæ, ex quibus quadrigas Soli, bigas Lunæ, & trigas inferis, & sejugas Jovi consecraverunt. Quadrigas ideo Soli jungunt: quia per quatuor tempora annus vertitur, ver & æstatem, autumnum & hyemem.* Cassiodorus l. 3. Var. ad Faustum de Circensibus: *Biga quasi Lunæ, quadriga Solis imitatione reperta est.*

* ad c. 46. v. 1. Esa.

Ovidius *lib. 2. Metamorph.*

Interea volucres Pyrois, Eous & Æthon
Solis equi, quartusq; Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusq; repagula pulsant.

Man. l. V. *Quadrijugis it Phœbus equis & Delia bigis.*

Eodem numero quadrigas tribuunt Plutoni, quas equi quatuor atri, & naribus ignem spirantes trahebãt. Venerabilis Beda in lib. Reg. quæst. 28. eleganti conjecturâ exponit, cur equi Soli fuerint attributi: *Ostendit hic locus omni genere idololatriæ & superstitionis Judæos omni tempore fuiße mancipatos, ita ut in venerationem Solis, quem more gentilium Deum eße credebant, simulacro ejus quod fecerant, currus, equosq; subdiderint, & hoc in atriis templi Domini. Sic enim solent gentiles pingere vel facere simulacrum Solis, ut puerum juvenem in curru ponentes equos eidem q. cursu cœlum petentes subjungunt. Cui propterea pueri aptant imaginem, quia Sol, velut quotidie novo ortu natus, nullum per secula senium incidit.* ∴ *Audientes Græci ab Israelitis, quos divinas habere literas fama prodebat, quod Helias curru & equis igneis ad cœlestia translatus, vel hoc ipsum in pariete depictum videntes, crediderunt viciniâ decepti nominis* (quia ἠλίας accentu in priorem syllabam rejecto & α in ο mutato fit ἤλιος) *Solis hîc transitum per cœlos eße designatum, & miraculũ divinitus factum, commutaverunt in argumentum erroris, humana stultitia commentum, quos imitati ipsi Judæi satagerunt, ne in aliquo gentilium stultißimis minus stulti parerent.* Ex κακοζηλίᾳ igneos currus Eliæ in cœlum transvecti ad Solis eqvos detorsisse Scriptor iste multis nominibus venerandus existimavit, quanquam id

Tom. 4. pag. 459.

valde

valde incertum; etiamsi ipse Chrysostomus eandem conjecturam præoccupârit*. Conf. Pellicanus in h. l. J. Meursius *in spicil. Theocrit. pag. 150. seq.* * in serm. 2. de Elia.

1. Esdr. IV. ℣. 14. ***Memores salis, quod in Palatio comedimus.*** Olim Sal erat 1. Symbolum fœderum & amicitiæ, quæ sale utrinq; comeso sanciebantur: eò innuentes, se quæcunq; dixerint pepigerintq́;, servaturos etiam non aliter ac si sale essent condita. φιλίας οἱ ἅλες inquit Eustathius, σύμβολον, διὸ καὶ τοῖς ἐπιξενουμένοις παρετίθεντο πρὸ τῶν ἄλλων βρωμάτων. Unde sal fœderis *Levit. cap. 2. v. 13.* quod jusserat Dominus adhiberi in omnibus oblationibus, quas populo suo ordinaverat, tanquam fœdus & statutum aliquod. Sacrificia enim sunt fœderis Symbola. Et *Num. c. 18. v. 19.* ברית מלח Hieronymus vertit *Pactum salis:* ita nominatum, inquit Forsterus, ***quod debebat esse inviolabile. nam sal olim erat Symbolum amicitiæ & pactorum.*** Ex eo more explicat Esdræ verba Joachimus Zehnerus *in Adag. sacr. cent. 3. fol. 100.* De sale hospitibus apponi solito quædã D. Meursius *ad Lycophronem pag. 132.* addidit. Erat & Sal 2. *symbolũ sterilitatis.* Venit hinc ab antiquis seculis in consuetudinem, ut telluri, quæ erat devastanda, inspergeretur Sal: quod nil erat aliud quàm ad perpetuam solitudinem & infœcunditatem locum designare. Hoc fecisse legimus Abimelechum, urbe Sichemorũ destructâ ob patrata ibi facinora, ad indicãdam omnimodam vastitudinem. Inter Dei execrationes *Deut. 29 v. 23.* & *Jerem. cap. 17.* commemoratur, si terra, quæ fertilis fuerat, in salsuginem convertatur. *Terram autem* fructus* i.e. fertilem ponit præpotens Deus in salsam vel salsuginem, quia sale nil est sterilius, in iræ signum;

Sal amicitiæ fœderũq; Symbolum.

ιλ. α.

Vatablus.

in Diction. p. 442.

Jud. 9. v. 45.

* Ps. 107. v. 34.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

* Gen. 13. signum; quod de *Pentapoli** constat, quam fertilissimam olim ob peccata Sodomitarum convertit in mare salsissimum; cujus etiam aqua infructuosum & sterile reddit, quicquid attingit; ob salsedinem, quam secum vehit: id Dithmarsiam quoq; nupera Insulæ proximæ inundatio docuit. Sic *Sophoniæ c.2.v.9.* prędicitur regio Ammon futura locus derelict⁹ urticæ & fodinæ Salis. Legimus apud Nauclerum*, Fridericum Barbarossam, antiquioris ritûs æmulum, Mediolano salem inspergi curasse. Eò facient de naturâ salis loca: Plinii, qui *lib.31. cap.7.* de generibus salis & confecturis & medicinis differens inter alia ait. *Omnis locus in quo reperitur Sal, sterilis est nihilq; gignit.* Et cap. IX. *Salis natura est per se ignea, omnia erodens, corpora vero astringens, siccans, alligans, defuncta etiam à putrescendo vindicans, ut durent ita per secula.* Ætii Amideni de terrarum differentiis cap.73. *Omnibus* (salis generibus) *commune est calefacere, discutere, adstringere, exiccare, cogere, stipareq; substantiam eorum corporum, quibus adhæserint: nam totum humorem depascunt, quemcunq; invenerint, reliquam solidiorem substantiam adstringendo compingunt, propterea arefaciunt.* Virgil. Georg. 2. v. 238.

* in Frideric.

Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara
Frugibus infœlix: ea nec mansvescit arando
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat.

Matthias Flacius in Clavi Scripturæ. *Sal sterilitatem in terrâ denotat: quia teste Plinio loca salsuginosa infœcunda sunt: contrà dulcis terra fœcunda est, teste Virgilio: quia loca salsuginosa sterilia sunt. In hunc eventum aut significatio-*

cationem etiam Abimelech eversa Civitate Sichem seminavit in eâ Sal, ut indicaret eam perpetuò desertam & incultam esse debere. Hinc fit, ut aliæ translationes de excidio templi Hierosolymitani locum nostrum capiant. Etiam cum Chaldæum מלח & *salem* & μεταληπτικῶς *devastationem* significet, Kimchi in libr. Radicum vertit: *Cessare facimus ædificationem templi*, ut sit tanquam terra, מלחה i. e. salsuginosa & vasta. Hanc seqvuntur interpretationem D. Lutherus, Tigurini & Osiander. Junius in primâ editione Bibliorum juxta Ebræos reddiderat: *Quia demolitionem templi demolimur.* id est, fuimus causa, ut templum, quod erat in Jerusalem, destructum fuerit. Sed in iteratâ editione δεύτερον πλοῦν navigans vertit: *quod salarium de Regis Palatio recipimus.* quo eodem sensu Buxtorfius in Lexico pag. 412. reddit. nam salem multum comedere in aulâ est beneficia multa & diu percipere à Principibus, plurimum esse Regibus obnoxium, studiosè prævenire incommoda & præstare ad Regis libidinē, uti olim Cunradus Pellicanus *in opere suo Biblico* annotavit. Sixtinus Amama *in Recensione Bibliorum Belgicorum* reddidit cum Junio: *Qvum igitur ex Regis Palatio nostrum Salarium habeamus*; & in notis addidit ab hâc consuetudine antiquâ manasse nostrum Solt/ Besoldung/ & Latinorum Salarium; utrumq; à sale. pag. 134.
Post illum memineris prorsus idipsum observari in Editione Versionis Bibliorum jussu Ordinum Belgii sumtuosè procurata. Eandem originem invenimus in Orig. Antverp. lib. 6. circa finem Joh. Goropii Becani. alioquin ejus hominis originationes, & etymologiæ nimis sunt etymologicæ, & Lipsio judice, *sæpe*

 sine

fine indignatiunculâ vel risu legi non poßunt. quas etiam Scaliger* alicubi vocavit *ineptißimi hominis ineptißimas origines*, verbis certè amaro ſale conditis. Sed ea ληρήματα Cimbrica quid ad nos? Eum digna cognitu quædam de locutionibus à ſale deſumtis ex ſacris & profanis annotaſſe præfato loco legimus.

* in Conject. ad Fest.

JUDITH. II. v. 5. Ἀπαγγελεῖς αὐτοῖς ἑτοιμάζειν μοι γῆν καὶ ὕδωρ. *Illis denunciabis, ut aquas & terras præparent mihi.* Mos in Oriente obtinuit, ut cum Reges Magni, gentes in ſuam poteſtatem redacturi, imperii ac Dominii arrhas ſibi tradi imperarent, *Aquam* & *Terram*, tanquam deditionis ſymbola, poſcerent; eas ſc. volebant φέρειν ſive διδόναι γῆν καὶ ὕδωρ, parare terram & aquam, quæ duo in terrâ alienâ maximè ſunt neceſſariâ, ob maris terræq; commercia, quibus tàm maris quàm telluris dominium deſignari exiſtimabant, ut ex Herodoti *lib. 4. 5. & 6.* Druſius *12. Obſerv. 20.* oſtendit. Unde Nabuchodonoſor, bellum vicinis gentibus per Holophernem indicturus, jubet eas ſibi *præparari terram & aquam.* Darius ſimiliter à Rege Scytharum Indathyrſo poſcebat terram & aquam. Xerxes etiam à Lacedæmoniis*. Uterq; à Cois, quod ipſi teſtantur in Epiſtolâ ad Artaxerxem animosè perſcriptâ. Verba vide ap. CL. Joh. Seldenum *in Maris clauſi lib. 1. c. 12.* & adde Nicolaum Serrarium *in cap. 3. Judith. pag. 257.* Obvius etiam loquendi modus ab *aquâ* & *igne* deſumtus, cum fœdera ſanciebantur: ad quæ cõficienda aqua & ignis adhibebatur. unde *aqua* & *igni interdicere*, dicitur de iis, quos conſortio prohibemus; ſicut *aquam* & *terrã præparare* ſive præſtare, de iis, quorum dominium affectamus & poſſeſſionem. Terram a. coram aliquo

* Hermogenes.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

esse phrasi Scripturæ *Gen. 13. v. 9.* & *cap. 20. v. 15. Jer. 40. v. 4.* idem est, quod alicujus potestati & arbitrio subjici omnia, quæ solum continet.

Esth. I. vers. 3. חיל פרס ומדי הפרתמים
Exercitus Paras & Madaj, Principes Euphratæi.* *Arixmont;
Vox *Parthemim* stragulam injicit Interpretib⁹, qui ejus varias origines argutè quærunt. Persicum esse origine R. Shelomo scribit: הפרתמים שלטונים בלשון פרס. *Parthemim sunt gubernatores in linguâ Persicâ.* sicut Asdarpanes *Esth. c. 9. v. 3.* Optimates. R. Joseph Kimchi duces intelligit habitantes juxta flumẽ Parath. R. Kimchi. *Paratimi sunt Principes & Magnates genere illustres.* & iidem forsan, qui apud Xenophontem ὁμότιμοι, aut qui apud Curtium *cognati Regis*, ut Drusio* placet. * 12. Obser. 14.
Cognati autem apud Persas qui dicti fuerint, brevibus proponimus. Habebant Reges Persarum cohortem, quæ decem millibus equitum constabat, quos *immortales* vocabant. Causa nominis fuit, quod in demortuorum, eorumq; qui morbo sontico laborantes missionem meruissent, locum alii sufficerentur, integro semper manente numero; quemadmodum Herodotus ostendit. Inter eorum dehinc ordines qui Regis lateri proximè adhærebant, quidam *Cognati Regis* vocabantur. Utriusq; ordinis meminit Curtius lib. 3. his verbis: *Proximi ibant, quos Persæ immortales vocant, ad decem millia, cultus opulentiæ barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam habebant, manicatasq; tunicas, gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos cognatos Regis appellant, decem & quinq; millia hominum.* Inde lux *comm. 42. cap. 4.* ubi Darius, cum sermones trium juvenum percepisset, uni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

eorum dixisse legitur: *Pete, si quid vis, & dabo tibi, secundum quod inventus es sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus vocaberis.* S. Hieronymus *tyrannos* reddit. *Pro* φορθομμὶν, ait, *quod Theodotio posuit, LXX. & Aquila electos transtulerunt. Symmachus, Parthos, pro verbo nomen gentis intelligens: quod nos juxta editionem Hebræorum, quæ* κατ' ἀκρίβειαν *legitur, in* tyrannos *vertimus.* Sic ut *tyranni* nomen professionem aut dignitatem significet, & in bonam sumatur partem de primatibus, quemadmodum *eod c. Esth. v. 18.* Græco Τυραννὶς pro dominâ sive principe fœminâ accipitur in his verbis. Αἱ τυραννίδες αἱ λοιπαὶ τῶν ἀρχόντων Περσῶν καὶ Μήδων. Dominæ Latinè verteretur. quomodo peculiariter vocabantur Reginæ & Augustæ; ut in illo: *DOMINO ET DOMINÆ FELICITER.* Græcè δέσποιναι, licet postea usus (qui non immeritò Tyrannus vocatur) obtinuerit, ut in malam sumeretur partem, & *Tyrannus* dici cœperit de crudeli & sangvinario Principe, qualis erat *NERO*, Romanorum Imperator crudelissimus; cujus ferocitatem cum esset expertus Paulus, *Leonis* nomine eum apprimè *2. Tim. 4. v. 7.* insignivit, quia liberatus erat à fero Leone, uno omnium mortalium maximè facto ad crudelitatem. Sic & ob tyrannidem vocavit Assuerum *cap. 14. v. 9**. Esther. *Tribue* inquit illa, *sermonem compositum in ore meo in conspectu Leonis.* Omnino autem metuendum, ne multis potius quàm paucis ἐτυμολογίας suas in Persicis probent; ideoq; conjecturam sæpe inanem & insipidam, ut contingit in re non satis exploratâ, relinquem⁹. Medicinam tandem faciat *Cl. Dn. D. Johannes*

* in addit. V. ad Estheræ librum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Elichmannus, omnemq; literaturam Persicam, quæ paucis datur nosse, in publicum producat.

Esth. 2. v. 18. *Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem.* Agitur de nuptiis Assueri & Esther: quæ celebrari curavit Rex, data requie universis Provinciis. De tributi remissione quidam istam requiei laxationem interpretantur: nam apud Persas Reges, cum aut regnum inirent, aut ducerent uxores, tributa remittebant. sicut ex Herodoti lib. 6. clarescit. Drusius *12. Observ. 6.* Pontanus *in Ovid. lib. 3. de Ponto.*

Esth. c. III. ℣. 7. *Missa est sors in urnam, quæ (Ebraicè) dicitur Pur.* Est vox Persica PUR, & sortilegium notat. Exploraverat enim Hamanus (dicam verbis Schickardi*) per Sortes urnæ immissas, ecquisnam dies anni Judæis inauspicatior esset, cumq; numerosissimam gentem, Asiâ totâ dispersam, inaudito & immani ausu, semel & simul, uno velut ictu extingvere cogitasset, atq; vereretur ipse, homo superstitiosis artibus pro more Persarum deditus, ne quod propitium Hebræis astrum crudeles conatus suos eluderet, inquisivit arte Geomanticâ, quisnam mensis minus faveret Judæis, & reperit ultimum Adar dictum, qui nulla festivitate solennis esset, aut peculiaribus sacris sanctificaretur; deinde diem quoq; sciscitans, projectilibus magicè missis, elicuit decimumtertium. Hūc ergo diem sortitò electum, destinavit lanienæ publicæ Israelitarum, per universum Orientem; unde ipsi nomen Purim inditum. Vide quæ scripsêre de Sortibus Drusius *12. Observ. 9.* & *2. Animadv. 20.* Gregorius Francus *in Lexico pag. 188. 172. 173.* Thomas Gatackerus

* de Bacchan. Judæorum p. 9.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

lib. peculiari de sortibus. & de aliis vocabulis Persicis, quæ extant, Casp. Waser. *lib. 1. Antiq. mens. cap. 11.* & Scalig. *lib. 6. de Emend. Temp.* ubi nomina Persica simplicia, nempe propria, recenset, ex quibus alia variè componuntur. Sunt & alia permulta in libris Esdræ & Esther è Persarum moribus explicata & evoluta multis auctorum exemplis à B. Brissonio, de hisce Musis mãsuetioribus longè meritissimo Viro in opere vere regio de Regio Persarum apparatu.

Psal. CX. v. 1. *Sede à dextris meis.* De *Dextro* & *Sinistro* uter sit honoratior locus, inter sese dimicant Philologi, & ad verba Psaltis, *sede à dextris meis,* solent afferre consuetudinem ordinandi sessionis ad dextrã vel sinistram; similitudine desumtâ à consuetudine Regum, qui, quos afficere honore solebant, ad dextram collocabant. Ælius Antonius Nebrissensis *in Quinquag. 3. Ann. c. 39.* disceptat, locum sinistrum priscis fuisse honestiorem. *Cum apud omnes*, inquit, *nationes usitatissima sit consuetudo, ut qui sedet sive incedit ad dexteram alicujus, obtineat locum priorem, quia sibi vult, quod in Psal. 109. legimus.* Sede à dextris meis. *Nam cum Psalmus ille in sensu literali de Christo intelligatur, sintq; verba Patris ad Filium, quid incongruentius dici potest, aut quid magis indecorum, quàm quod Filius priorem occupet locum.* &c. *Ego verò cum hanc ordinis sedendi indignitatem mecum reputarem, subiit mihi quædam suspicio, alium fuisse ap. antiquos sedendi ordinem, quàm qui sit nostris temporibus, ut videlicet, qui sederet ad sinistram, esset potior eo, qui sederet ad dextram.* Hæc Nebrissensis opinio Lælio Bisciolæ *in Tom. 2. hor. subcis. lib. 11. cap. 5.* placet.

placet, atq; eam tanquam *ingeniosam* & *solidam* laudat *pag. 748.* adductis autoribus aliis, Cassanæo, Jansenio; in progressu tamen singulis argumentis, quæ ille pro potiori loco à sinistris affert, ex antiquitate argumenta opponit; atq; tandem *pag. 758.* concludit, vix sibi constans: *Hæc objici Nebrißensi jure poßunt, nec ejus tamen explicationem repudio, sed laudo & probo: ac fortaße ita distingvendum, in sacris tantum atq; divinis potiorem sinistrã fuiße, cum aliis in officiis humanis & civilibus eßet dextra honoratior. & hoc tamen adhuc habeo pro incerto.* Eandem sequitur sentẽtiam Hermannus Lignaridus *in Oblect. Acad. cap. 45.* De eâ opinionum divortia fuêre olim inter Lipsium & Joh. Gorop. Becanum. Hic *sinistrum* censet honoratiorem. Lipsius *dextrum*. Argumenta extant in *Elect. l. 2. cap. 2.* & *Epist. cent. sing. ep. 90.* Sessio illa Christo tributa ut Philologiæ transcẽdit limites, ita mysteria certa includit, de quibus parum Philologi, multùm verò Theologi sunt soliciti. Nos genericæ tractationis rationes habentes hîc subsistimus: nec tanti facimus Nebrissensis tela, ut iis percellamur aut de Doctorum nostrorum meliori sentẽtiâ deturbemur. Optarîmus eruditum librum Ampl. Dn. Caspari Facii *de sessione* cum orbe literato tandem communicari: ut manifestum fieret, quænam pars causæ bonitate vicerit.

Fama est, primos homines *boum cornibus* olim bibisse, Athenæo teste*: Urorum cornibus barbari Septentrionales potant, ait Plinius*. ideo *LXX. Interpretes* ex eo capiunt verba Prophetæ Jeremiæ*; ut quidem *Origenes* explicuit; cujus verba Drusius *in Fragmẽtis* affert. De Septentrionalibus ostendunt hoc Viri in

* lib. 9.
* 11. N. H. c. 37.
* c. 48. v. 12.

in antiquitatibus Patriis memorandis verſati curioſâ & exquiſitâ diligentiâ, D. Caſp. Bartholinus *lib. de Unicornu cap 3.* D. Olaus Wormius, in libro eleganti *de literaturâ Runicâ.* Dn. Stephanus Stephanius *Comm. in Hiſtoricum eminentiſſ. Saxonem:* quem propediem in integrum reſtitutum, Deo favente, cum Notis luci literatæ communicabit. Sic n. Vir humaniſſimus juxta ac doctiſſimus facturum ſe recepit. Ejusmodi pocula Haffniæ in θαυματοφυλακίῳ laudatiſs. Dn. Wormii vidi. Unius inſcriptio erat. *Salva nos JESU Salvator.* Sed hæc tranſeant.

Quid ſibi poſcant Helepolis *1. Macc. 13. v. 14.* Jupiter Olympius *2. Macc. 6. v. 2.* Jupiter hoſpitalis, *ibid.* Bacchus hederaceus, *ibid. v. 7.* Acervus Mercurii *Proverb. 26. v. 8.* Adonis *Ezech. 8. v. 14.* Titanes *Judith. 16. v. 8.* Cornu Amaltheæ *Job. 42. v. 14.* Sirenes *Eſa. 13. v. 22.* Onocentaurus *Eſa. 34. v. 14.* Augures cœli *Eſa. c. 47, 15.* Thymiamata & libationes cœli, *Jer. cap. 7. v. 18 Oſe. 3. v. 1.* Tentoria Æthiopiæ & Madian, *Hab. 3. v. 7.* Trituratio boum, *Deut. 25, v. 4.* Utres vinarii, *Joſ. 9. v. 4. Judith. 10. v. 6.* Ergaſtula, *Jud. 16. v. 21.* Præfectura carcerum, *Gen. 37. v. 36. & cap. 40. v. 3.* Battologia Baalitica, *1. Reg. 18. v. 25.* Lecti tricliniares, *Eſth. cap. 1. v. 6.* Cymbalum alarum, & vaſa papyri, *Eſa. 18. v. 1. & 2.* Meretrices funiculis redimitæ, *Baruch. cap. 6. v. 42.* Fullones, *Marc. 9, 3.* Procuratores Cæſaris, *Luc. 3. v. 1.* Pythoniſſa, *Act. 16, 16.* Areopagus Athenienſium, eorumq; ara ignoti Dei, *Act. 17, 19. 23.* Dianæ cultus, *Act. 19, 35.* Caſtor & Pollux, *Act. 28, 11.* Certamina curſûs & pugilatûs, *1. Cor. 9, 24.* Triumphus Romanorum, *Col. 2, 15. Phil. 2, 6.* θηριομαχία, *1. Cor. 4, 9. & c. 15. 32. Ebr. 10. v. 33.* & pluri-

plurima alia, ſedula dabit lectio profanorum. Deorũ
omnium in ſacris literis extantium nomina & ſacra ſi
velis, unicum commendo Joh. Seldenum, JCtum,
qui in libro *de Diis Syris* per medium Antiquitatis fun-
dum in his ſacris peregrinatur, ut S. Scriptùræ locos
quàm multos, ſicubi ad priſcos Deos remittunt, no-
bis det enodatos: qui Vir doctiſſimus etiamſi præter-
ea aliud nil præſtitiſſet, eſſet tamen, cur ei Antiquita-
tis amatores multum ſe debere faterentur.

Act. cap. XIV. ℣. 12. *Et vocabant Barnabam* Jo-
vem: *Paulum vero* Mercurium, *quoniam ipſe erat Dux
verbi. Sacerdos quoq; Jovis, qui erat ante civitatem, tau-
ros & coronas ante januas afferens cum populis volebat ſa-
crificare.* Lyſtrenſes ob ſanatum ex utero matris ſuæ
claudum divinos honores Paulo & Barnabæ decreve-
runt; & quidem Paulum θεορήτορα ob δύναμιν ἑρμηνευτικὴν,
quâ excelluit, *Mercurium* ſuperbo dixerunt titulo. Bar-
nabam verò Pauli collegam *Jovem*. taurosq; ipſis, ut
Diis conſueverant, immolare volunt, ſublatoq;
clamore inſiunt: Οἱ θεοὶ ὁμοιωθέντες ἀνθρώποις κατέβησαν versu 11.
πρὸς ὑμᾶς: quippe quos hominibus aſſimilatos è cœlo
ſive ætherio Olympo, ut cum Virgilio loquar, ad ſe
deſcendiſſe ſomniabant ex veteri ſuperſtitione. nam
qui illuſtre aliquod beneficium mortalib⁹ prǽſtiterãt,
ἀποθεώσει quâdam cœlo donabantur. quorumq; paren-
tes ignorarent, aut ex inopinato apparerent, tanquã
Numina cœlitùs delapſa mortalium bono, ſtultè cre-
debant: quod Tertullianus in Apolog. optimè ſcribit.
Videre eſt adhuc clariùs ex Fragmento de origine gẽ-
tis Romanæ, quod ſub Aurelii Victoris titulo Andr.
Schottus edidit, ſtatim ipſo initio: *Primus in Italiam*

*Æneid. 8, 319. *creditur venisse Saturnus, ut etiam Maronis Musa* testatur. Tanta autem usque id tempus antiquorum hominum traditur fuisse simplicitas, ut venientes ad se advenas, qui modo consilio ac sapientiâ præditi, ad instruendam vitam formandosque mores aliquid conferrent, quod eorum parentes atque originem ignorabant, cœlo & terrâ editos, non solùm ipsi crederent, verùm etiam posteris affirmarent.* Ex falsâ hâc persuasione Melitenses *v. 6. Act. cap. ult.* Paulum Deum esse existimabant, utpote cui vipera nil detrimenti afferret. Prius loquebantur de Paulo, tanquam homine scelerato, ὃν ἡ Δίκη ζῆν οὐκ εἴασεν. ubi Dice nil aliud est quàm Nemesis Dea scelerum vindex: quod ipse Scapula *pag. 401. Lex. ed. ult. Bas.* observavit. Mox ex Paulo jam à viperæ morsu servato mutatâ mente (μεταβαλλόμενοι) cudebant immortalem Deum; quem in Deos referendi ritum expressum legere potes apud Herodianum *lib. IV. hist. Rom.* Cur vero Lystrenses avitâ detenti superstitione, Paulum, tanquam Deorum nuntium nominârint Mercurium, ipse indicat textus causam nominis: ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου. nempe ob oris facũdiam & sermonis suavitatem, quâ meruit esse Dux verbi, nomen Ἑρμοῦ indidêre Lystrenses pagani, ὅτι χάρισμα, inquit Isiodorus Pelusiota, καὶ γνώσεως καὶ σοφίας εἴληφε, καὶ ὅτι ἑρμῆς εἶναι ἐνομίσθη. nam

V. Bisciol. T. 2. l. 17. c. 6. Mercurius Græcis dicitur ἑρμῆς ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας; item λόγιος, κατὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις σεμνότητα; quod ex Lexico Constantini vertas: *Eloquens, prudens, doctus, verbosus.* Ideo & λόγου προφήτης fingitur, & *magni Jovis Deorumque nuntius*, qui dissidẽtium animos oratione sedaret. Macrobius l. 1. Sat. c. VIII. *Scimus Mercurium vocis & sermonis potentem.* Artemid. 2. ὀνειρ. 40. *Mercurius*

bo-

bonus est his, qui ad eloquentiam animum adjecerunt, & athletis & pædotribis, & omnibus mercatoriam vitam degentibus & libripendis, propterea quod omnes hujusmodi homines Deum hunc pro tutelari numine venerantur; interprete J. Cornario. Dein Barnabam ob grandævitatem sermonisq; gravitatem *Jovis* honestant titulo; natu enim major erat. Jovis inter omnes Deos eximiam majestatem nullus non celebrat Scriptor. Eâ de causa Aristophanes κατ' ἐξοχὴν seorsim à reliquis Diis nominat; nam, ut Valerius Soranus apud Augustinũ detonat*, in Plut. Act. 1. sc. 1. v. 1.

Iuppiter omnipotens, Regum Rex ipse, Deusq;
Progenitor, genitrixq; Deûm, Deus unus & omnis.

* 7. de Civ. Dei cap. 9.

Unde & à Syro Interprete h. l. מרא אלהא i. e. *Dominus Deorum*, exponitur. Regius n. titulus imprimis Jovi ex gentium Diis est. Pindarus *olymp. od. 7.* Jupiter Θεῶν βασιλεὺς ὁ μέγας. & Nemes. od. 1. ἀθανάτων βασιλεὺς. Virgilius: *Divûm pater, hominum Rex.* Cur *Pater Deorum* appelletur, assignat Cl. Boxhornius *in Comm. ad Satyr. Sulpitiæ pag. 47.* 1. *quia Jupiter primus majestatem Numinibus induxit & numerum Deorum auxit.* 2 *quia omnia & cœlestia & terrestria regere atq; moderari credebatur.* Ipsa Jovis nomina apud Græcos id indicant. Ζεὺς n. dicitur græcè à Ζάω, quod vitæ omnium sit autor, quòd omnia faciat ζῆν, vivere. Aristoteles lib. περὶ κόσμου (quẽ tamen abjudicat Stagiritæ P. Victorius *25. Var. lect. 6.* adjudicat Patritius, *Tom. 1. disc. perip.*) cap. VII. Καλοῦσι δὲ τὸν Θεὸν καὶ ζῆνα καὶ δία, παραλλήλως χρώμενοι τοῖς ὀνόμασιν, ὡς κἂν εἰ λέγοιμεν, δι' ὃν ζῶμεν. In hanc sententiam citavit Eusebius *13. præp. Evang. 7.* Arati versus. Porrò

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

semel imbuti opinione falsâ Lystrensium animi pergunt sacra protinus iis Diis debita instituere. Sacerdos Jovis adductis *tauris & coronis* i.e. tauris coronatis sive vittatis, ἐπὶ τοὺς πυλῶνας, ad ædium fores, in quibus erant Apostoli, voluit divinos honores exhiberę. Notum est omnes gentes, summam religionis collocasse in sacrificiis, quibus Deos colebant; ut luculento opere Wilhel. Stuckius testatum fecit. Taurorum a. victimis Jovem placari credebant. Julianus Ep. XXVII. *Commoratus ibi diem unum, arcem invisi, &* Jovi *regio more* taurum candidum *sacrificavi.* Locus illustrior in hanc rem extat in l. V. Fast. Ovid., ubi, cum ad Senem Hyrea Jupiter, & alii Dii, numen dissimulantes introiissent, mox agnitus Jupiter bove honoratur; nam

cultorem pauperis agri
Immolat, & lento torret in igne bovem.

Quod ad coronas: Deorum honori litantes sumsere eas victimis simul coronatis & vittatis, teste Plinio*. quem annotant morem J. Bernartius *ad Statium*, Paschalius *de coronis*, Meursius *in Lycophronem.* Sacrificiorum v. varia genera variis gentibus fuêre pro singulorum Deorum naturâ instituta. Taurum Jovi non convenire Servii Macrobii & aliorum autoritatibus disputârunt jamdudum Viri docti, quorum sententiam vide apud Dn. Saubertum, *in Prodr. Philol. sacr. pag. 33. seqq.* Atq; ita heîc sacerdotem Jovis contra Græcorum instituta peccasse affirmârunt; de quo longum esset differere. Illustribus argumentis contrariũ docuit in quadam diatribe ἀνεκδότῳ in his literis doctissimus Dn. Gronovius, quâ lectâ mecum cogitavi:

* lib. 6. c. 4.

Victi-

Victima an ulla amplior
Potest, magisq́ opima mactari Iovi
Quàm Taurus?

Gustum dedimus earum Antiquitatum, quarum in sacris intelligentia à moribus & ceremoniis antiquis pendet. Illo nunc relicto tentaturi sumus mare scopulosum, fallax atq; pyratarum latrociniis infestum, ut eò tandem, unde solvimus, redeamus propitiis Musis incolumes. *Vos ergo* primùm *ad hanc diem* RABBINOS *iuvoco, sic reclusuri estis maria?* Obstate potius. Senec. Suaſ. 3.

RABBINOS plerosq; omnes exterarum historiarum nescios fuisse nemo est qui nesciat. Etenim Ethnicos, quâ sunt severitate, susq; deq; habent, ut illa Niobe Poetarum filios alienos. Hinc, cum neq; Latinè neq; Græcè scirent tenebrarum filii, pura puta sæpe confinxêre de rebus gentilium mendacia, fabulasq; fabulis adauxêre Paganorum hostes acerrimi. Unde Melchior Canus rectè scribit, Ebræos humanæ historiæ penitus ignaros esse, *quoniam nulla externi regni monumenta in lingvâ suâ habent, nec alios aut Persarum aut Græcorum Reges agnoscunt, nisi quos Scriptura commemorat.* In antecessum exempla ἀνιςορησίας, quâ se ridendos præbent, dabimus è multis pauca; quibus illa effutiunt, quæ nulla boni Scriptoris autoritas suffulcit. R. SEADIAS, magnæ inter Rabbinos autoritatis & in libris Talmudicis peritiæ; est enim unus eorum, quos peculiariter appellant Hagajonim, unde & καῖ ἐξοχὴν Haggaon ab AbenEsra & aliis indigitatur. Is, inquam, in verba Danielis c. VIII. v. 5. & 8. cum de Alexandri M. regno loquitur Propheta v. 5. Conspicuum hirco cornu

Rabbinorũ de sacris gentiliũ rebusq́; historicis sensus frigidi.

11. Loc. 6.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

nu illustre inter oculos ipsius situm fuisse. v. 8. Sed cũ roboratus esset ille, fractum esse cornu illud magnum, & assurrexisse conspicua cornua quatuor loco ejus versus 4. ventos cœli. Hi, inquit, quatuor venti sunt quatuor Reges, quos constituit Alexander, dum viveret, iisq; regnum suum divisit. Successorum autem nomina subjunguntur; *Romanus, Alexander, Arudus* & *Antiochus*, qui *Romæ, Alexandriæ, Ptolemaidi* & *Antiochiæ* regnârint. Miras nugas deprehendes, si conferas Scriptores probatos de Syria, Ægypto, Macedonia & Asia minore, quæ cessêre in dominatum Seleuco, Ptolomæo, Cassandro & Antigono; qui hîc per *quatuor cornua* adumbrantur, quæ ideo *illustria* vocat Angelus, quoniam omnes alii principatus evanuerunt. In Græcorum Antiquitatibus qui fuerint vel mediocriter versati sciunt, non esse illud ex vero, quod hîc tradit Seadias, Alexandrum ipsum *divisisse regnum suum, cum adhuc esset in vivis*. Omnes historici, *Aristobulus, Ptolomæus Lagi, Autores regiarum Ephemeridũ, Arrianus, Diodorus Siculus, P. Trojus, Q. Curtius*, uno ore profitentur, Alexandrum, qui obiit A. Olymp. *CXIV.* ingravescẽte morbo non divisisse regnum suum successoribus, cum adhuc viveret, sed cum de vitâ desperasset, detractum digito suo annulum tradidisse Perdiccæ, & amicis rogantibus, cui relinqueret regnum, respondisse. *Præstantissimo.* magnam quoq; fuisse contentionem inter equites & pedites præstantissimos de hærede designando; quosdam successorum ab obitu ipsius sibiipsis divisisse regnum, totidem pene Reges emersisse, quot Duces, omnesq; ita contumeliosè violenterq; imperasse, ut illius imperio grave dede-

dedecus conciliârint. Pluribus id exequitur *Joh. Rainoldus*, qui omnibus hîc otia fecit. Atq; hoc primum esto παράπτωμα ex historiæ Græcæ inscitia natum. Quod si Ebræos præterea Auctores quærimus in eorum *Chronologia mundi majori*, quæ סדר עולם רבא inscribitur, octo Græcorum Reges mentiuntur: de quibus verè dixeris: Tom. 1. præl. 99. seqq.

Nomina sunt ipso pene timenda sono.

Primus dicitur *Alexander Macedo*, 2. *Phirton*, 3. *Selymon*, 4. *Seleucus*, 5. *Sentroc*. 6. *Antiochus*, 7. *Antiochas*, 8. *Gasclanas*. Majorem partem istorum nominum ignoramus; & quia stulta operosè refutare est stultitia altera, ἐπέχουσιν. Eadem ruditate *CYRO*, primo Persarum Regi, *tres* duntaxat imperii *annos* assignant; eò quod *cap. X. Daniel.* tertius annus ei assignetur Regi; cum cõstet ex historicis obiisse Cyrum anno regni tricesimo. Eodem modo Ahasuero, quem immediatè post Cyrum numerant Regem, annos regni XII., qui in Scripturâ memorantur, tradunt. Sic *DARIO*, quem septimo ætatis anno patri successisse nugatur Zæmach David, sex regni annos attribuunt; tres quoq; Persarum Reges magna temporum & personarum confusione fingunt ex *c. XI. v. 2. Dan.* cum certò constet alios fuisse octo Persarum Reges, quorum tamen ibidem nulla fit mentio. Quin & sæpe Asiæ Reges & Syriæ cũ Græciæ Proceribus confundunt. Magnâ temporis historiæq; ignoratione Benjamin Tudelensis in מסעות seu *Itiner. pag. 15.* συγχρόνους facit *Davidem* Regem Judæorum & *Romulum* Romanorum; qvum David trecentis circiter annis regnare ante Romulum cœperit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Et quæ ſunt nugamenta alia, quibus orbi meliori ſuam propalant in hiſtoriis inſcitiam. Quis v. negare auſit in his Chronologicis Scriptores eſſe conſulendos ſeculares? His enim ignoratis magna ſe offeret nobis caligo. Scriptura ſiquidem ſacra profanam hiſtoriam & Chronologiam ἁπλῶς minimè tractat; ſed, quantum ſibi ſufficit ad hiſtorias ſacras, breviter indicat, quæ prolixiùs & evidentiùs Hiſtoriarum exterarum monumenta explicant. *Scripturæ ſanctæ propoſitum eſt non externam absq; Judæis hiſtoriam texere, ſed eam, quæ* Hier. in c. 11. Dan. *Iſrael populo copulata eſt. Quò fit, ut hiſtorias gentilium nec plenè nec ordinatè, tradat; non enim curæ fuit Spiritui Prophetali hiſtoriæ ordinem ſequi, ſed præclara quæq; perſtringere.* Ut autem in Chronologiâ Judæis nihil ad exquiſitam cognitionem adeſt; ita multùm etiam abeſt, cum ad explicationes de Diis gentilium eorumq; ritibus accedunt, quos fabulis atq. inanibus commentis ſordidant vanasq; illorum fabulas in vaniores convertunt. Nugarum exempla tria vel quatuor audi. Quis enim vel memoraret omnia?

GEN. c. XI. ℣. 28. & 31. אור כשדים, *Ur Chaſdim*, urbis nomen pro Chaldæorum Deo igne capiunt Judæi, qui hîc iter Abrahami ex Ur Chaldæorum, quod noſtri nobis Geographi tritiſſimũ relinqvunt, devium reddunt; ita ut ſcribant Abrahamum, cum relictâ Harane patria ſua veniſſet in Ur Chaſdim, omnes comperiſſe *Soli* divinos conſecraſſe honores; idq; reperiſſe R. Moſen in hiſtoriis ac libris gentilium conſignatum *R. Menaſſeh. Ben-Iſrael** retulit. R. Moſis ſententiam Mercerus refutat. Excogitârunt autem Haran fratrẽ Abrahæ, eò quòd Solem à Chaldæis tanquam Numen coli

* quæſt. 40. in Gen. p. 55. 56.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

coli ſolitum pari veneratione patriis ritibus proſequi recuſaſſet, in ignem fuiſſe à Chaldæis conjectum ſpectante Patre Tarah. Conſimiliter Abrahamum ob cultum religioſum negatum è flamma ignis, virtute divinâ liberatum Deo Iſraelis χαριστήρια perſolviſſe. cùm Moſes, qui in laudem conſtantiæ Abrahamiticæ multa conſignavit, nihil de iſtâ Abrahæ projectione prodiderit. ideo & Pererius *in Gen.diſp.15.p.447.ſeq.* & Joh. Annius, fabuloſus alioquin Scriptor, *in Comm. ad ſpurium Beroſum pag.30.* eam traditionem in fabulis putât.

Exod. c.XIV. ℣.1. *Loquere ad filios Iſrael, ut redeant & remaneant ante Pehiroth inter Migdol & inter mare, & regione Baalzephon.* Heîc *Baalzephon* itidem oppidum erat, ut ex *Num. c. 33.7.* conſtat. Aſt R. Salomon & cæteri ſomniãt neſcio quâ febri correpti Baalzephon *canem æneum* fuiſſe à Pharaonis Magis ad cœleſtium corporum poſituras vi Magicâ fabricatum, ut à deſtinato itinere latratu ſuo horrido averteret Iſraelitas, eorumq; fugam ſiſteret. Dignum Rabbinis commentum, quale & illud erit *de Nebucadnezaris imagine aureâ*, quam Marrucini, ut fingendis rebus ſunt audaces, putant loco piaculi erectam, ut ſomnii effectum eo repelleretur amoleto. Quæ divinatio nimis frivola eſt & vim illi fruſtra adſcribit.

Deut. c. III. v. 11. *Solus OG, Rex Baſan reſtiterat de ſtirpe Gigantum.* Vix cecinerat gallus, & è ſomnio Baalzephon expergiſci juſſerat, ecce tibi aliud ex eburneâ portâ ſomnium de Rege OG, quem ferunt capiti ſuo montem ingentem impoſuiſſe, ut totam Iſraelitarum multitudinem uno jactu obrueret, parumq; abfuiſſe, niſi divinitus data upupa continua corroſio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

ne molem tantam perforasset; addunt capite dein transmisso dentes fuisse enatos ad decem cubitos;atq; sic tantâ prægravatum mole fatis concessisse; sicut hanc sesquipedalem fabulam referunt Lyranus & Abulensis. Ejusmodi est & illud crassum & præpingve commentum ad verba Psaltis: *Jumenta in montibus mille:* quo narrant belluam unam vastissimam numero plurali designatam fuisse, cui in diurnum pabulum mille montium herbæ à Deo fuissent assignatæ. quæ tam vera quàm illa de *Eleazaro* & *Ismaele*, quorum ventres tam grandes, ut, cum starent faciebus & corpore conjuncti, duo validi boves inter eos transire potuerint neutrum attingendo. Quis tam ἀγέλαςος Crassus, aut, ut ait Poeta,

tam ferreus, ut teneat se
Quin rideat.

Sunt enim λῆρος μακρὸς ταῦτα, & ut ait ille, *Gerræ germanæ atq; liræ liræ.* Scitum quidem illud Rabbinorũ: *Non est Jota in Thorah, à quo non pendeant mille montes doctrinarum.* At illi eo adeò abutuntur, ut super Jod Scripturæ montes fabularum struant nugivenduli, quo nomine dicam scribunt Talmudistis Christiani Interpretes, qui portenta illa & monstra rerum & verborum, quæ illorum Talmud peperit, justâ serie examinant; è quibus *D. Christ. Helvicum**, (cui certè viro nil defuit nisi maturitas) & *Dan. Schwenterũ** nomino.

Plaut. Pœnulo.

* Tr. de Legẽdis Talm.

* Orat. de Talmud.

PSAL. XXII. v. 17. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Deploranda est Rabbinorum τῆς καρδίας πώρωσις, quod in omnibus Scripturæ locis, quibus fides nostra de Christo nititur, vel mutent verba vel tollant de me-

dio & expugnant, vel saltem sensum verum adulterare nitantur, non tam inscitiâ quàm voluntatis perversitate. Id ut præstet in illis antiqvus ille fabularum architectus Beelzebub solet Amanuensibus interpretamenta dictare anilia, quibus, ne oculos aperiant luci, illos solet dementare. Fecit hoc inter alios Autor libri Nizahon, quando salsè exarat: *Scriptum est in libris eorum,* Foderunt manus meas & pedes meos, *ubi dicunt: hos esse clavos, quibus affixus fuit manibus & pedibus ad crucem, postquam fuit suspensus. Ad quod ego dico, morē illum in Israel non fuisse, ut in manibus & pedibus hominum clavi figerentur, qui lapidabantur & suspendebantur.* An nescis, Judeæ cavillator, potestatem judiciorum capitalium fuisse ademtam synedrio à Romanis? Tené fugit desiisse supplicia capitis ad legis Mosaicę præscriptum fieri, atq; cæpisse ad consensum arbitriumq; tribunalis Romani? Flagellatio namq;, crurifragium pectorisq; transfixio ex lege Judæorum non sunt, sed gētilium & Romanorum; quippe in historiâ Passionis DOMINI nostri multa fuisse more Romano administrata, non debet cuiq; vestrûm esse dubium.

Quare semel statuendum est cuilibet in Rabbinorum libris versanti, sibi à plerisq; de rebus gentilium interpretationibus, utpote immaniss. sæpe figmētis conspurcatis, cavendum esse: lustrandos potius ipsos, si de Numine constat, natales doctores; Multa quidem aliâs fœliciter repererunt, quibus in annotandis veteribus Judeæ ritibus prævalent, quæ aliorū nunquam assecuta fuisset industria: inter quos commendant *R. Mosen Ben-Maimonida*, cujus scripta πολλὰ κεχαριεσμένα τε καὶ χρήσιμα continent; teste Scaligero

ad Caſaubonum: *Ego non ſolum illum librum* (More Nebochim) *ſed etiam omnia illius Magiſtri opera tanti facio, ut ſolum illum deſiiſſe inter Judæos nugari dicam.* Caſaubonus Ex. 16. n. 77. *Moſes Maimonides (qui & Moſes Ægyptius dicitur) ſolidæ atq; ingentis doctrinæ Vir, de quo videor mihi poſſe id verè dicere, quod Plinius de Diodoro Siculo, primum illum inter ſuos deſiiſſe nugari.* Sic *Abarbanelem*, cujus in Pentateuchum & Prophetas minores extant commentarii Venetiis impreſſi, laudat D. L'Empereur* præ omnibus aliis Ebræorum Doctoribus. Ipſi etiam Judæorum Magiſtri maximè commendant, & planè divinum (quod ex quodam Judæo Hiſpano memini me percepiſſe) autorem cenſent. Is interdum *Ariſtotelem* allegat; quo ipſo oſtendit lectionem autorum profanorum ſibi curæ fuiſſe. Ejus legit veſtigia *R. Menaſſeh Ben-Iſrael*, qui nunc Amſtelodami floret inſignis & doctus ſui ordinis Vir, tantopere laudatus C. Barlæo, ut eo nomine etiam Viro Clariſſimo litem intentârint publicam feriata ingenia. Sunt in eorum ſcriptis, ut brevi pugillo comprehendamus.

* Comm. in Middoth pag. 174.

* *φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα πολλὰ δὲ λυγρά.*

* Homer. Odyſs. δ. de Ægypto.

In noxiis legendis præcavet quisq;, utatur, quia noxia ſunt. at bonis utitur, ut fruatur; fructu impari licet: *primus namq;*, quod ait Lactantius, *ſapientiæ gradus eſt, falſa intelligere, ſecundus vera cognoſcere.* & ſicut idem Latinorum Cicero Græcos reſponſuros dicebat, *ſe alios Deos colere, ut proſint, alios ne noceant;* ita dicturi ſumus, Rabinos nos non tam ut proſint, quàm ut ne noceant legere. Ita quoq; *Ambroſius* profitebatur ſe legiſſe omnia, *pleraq; ne negligeret, alia ne ignoraret, quædam,*

1. Inſtit. 23.

c. 20. d. l.

dam, non ut teneret, sed ut reprehenderet. Non minus n. periculi est nihil probare, quod legeris, quàm omnia. Hoc *odi profanum vulgus & arceo.* in cujus numero est *Pfefercornius*, illud sui seculi ludibrium, qui quæstionem hanc κερτομίοις ἐπέεσσι agitavit contra Reuchlinū. *An sit ex usu Religionis nostræ, ut Bibliis exceptis omnes Judæorum libri exurantur?* de quo Schleidanus videatur. lib.2.Comm.
Idem jus in *Alcoranum*, quia & in eo non pauca ex Rabbinorum commentis legantur, sibi usurpant. ideoq; ignis supplicium olim* subiit Alcoranus Arabicè * Venet. A.
impressus; cum tamen ad Muhammedis δεισιδαιμονίαν 1530.
refutandam magnopere conducat exemplaria habere, eaq; simul incastrata. Christianus enim homo non magis movetur Rabbinorum & Muhammedanorum fabulis, quàm figmentis Ovidii aut Apuleji; qua de re legi potest Bibliandri *sermo Apologeticus pro editione Alcorani* nuper Rostochii curâ doctiss. Fabritii recusus. Idem error patet in Enthusiastis, qui quæstionem agitant: *An sit ex usu Christianismi, ut Bibliis exceptis omnia Philosophorum & Philologorum volumina exterminentur?* Immane quantum hîc insaniunt, qui enthusiasmum spirant, quorum solemne ignorantiæ asylum est, *Philosophiæ & bonorum autorum contemtus*, ut in omnibus eorum hominum libris perspicere licet. Prodiit hactenus *Christoph. Raselius*, qui Doctores nostros famosis vocat verbis *Ethnicologos, Aristotelogos, Cosmologos, Tol-* Bucc.novi anni
logos, Fabellologos, Spermologos, Lallogos, Grammatologos, n. 71. 72.
Sarcologos, Aristotelicos & Stoicos Physic(unc)os, & quæ sunt lœdoriæ aliæ. ὅμοια λαλεῖ Neo-Politicus *J. A. W.* qui ἐλλάμψει novâ Politicam novam *primus cœlo* (ut Socrates Philosophiam) *devocavit, ut in urbes* Hanseati-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

cas *collocaret, & in domus introduceret.* Edidit *Medullã Politices*, quæ reverà continet confuſum Paracelſiſticorum ſomniorum chaos aliaq; periſtragula *ἀλλότρια*, quæ ubiq; prominent, ut in Æſopi aſino auriculæ: quibus demtis nil niſi ſceleton ſine medullâ ſupereſt. Convitiis agit rem paſſim, Philoſophos dicit *Phylloſophos*, *mundi Phantaſtas*, *mundanos ſapientes*, pag. 438. *habitualiſticam argutiam & literalem ſapientiam* p. 545. *habitualiſtarum ſyllabarum capturã & literales tenebras*, pag. 546. *vanas ſyllogiſticationes defraudatorias*, *inaniũ terminorum ſyllabarumq́ habitum*, pag. 574. *Ethniciſmi execrabilis phraſes ac terminos*, *articulatas loquendi formulas diſputabiles*, pag. 575. *opinabiles diſputationes ſpeculationum inanium*, *habituales logomachias*, *articulos diſputabiliter pro opinione humanâ confictos*, p. 577. *habitualiſtas Ethnicos & Pſeudophiloſophos*, περισσῶς ἐμμαινόμενος perſtringit. Logicos ait *garrulæ logicæ vana crepitacula habitualiſtica* crepitare. Metaphyſicam; quæ Schillingiis *terminorum obſcurorum Lexicon* dicitur, *inanem* eſſe pronunciat. *Sebaſt. Francum*, *optimum Servetum*, *Corn. Agrippam*, *ſummum Theophraſtum*, & quẽ primâ ſede collocare debueram V. *Weigelium* (vah quantos Politicos!) commendat. Quò vero tendat prurigo Politici erratici & circumforanei; *triplicem eruditionem jactantis*, ſat dictum ſapienti; quem non movent dicteria, quibus rident rectam rationem ipſãquẽ naturam accuſant. Nec enim illam veram Philoſophiam judicamus, quæ libris *Chaldæorum*, *Ægyptiorũ* aut *Græcorum* contenta extat: ſed illa demum *vera Philoſophia* eſt, quæ non hominis alicujus, ſed ipſius Dei manu naturæ inſculpta omnibus contemplanda proponi-

ponitur. Aristoteli & Platoni credimus, non quia illi dixerunt, sed quia, quod dixere, dicit natura, aliâs ubi à naturâ discessere, ibi etiam Philosophi Christiani ab illis discedunt; de quibus præclarè monuit D. Jacobus Martini*; ideo non est, ut hîc multa dicamus. Eleganter Bertharius Cassinensis Ἀντικειμ. lib. I. interr. 31. *Humana doctrina est*, Grammatica ars *vel* Rhetorica *vel* Dialectica *etiam*; *ex quâ doctrinâ ad sacrificium quidem h. e. in his, quæ de Deo sentienda sunt, nihil suscipiendum est. Sermo vero lucidus & eloquentiæ splendor ac disputandi ratio, ad ministerium verbi divini decenter jubetur admitti.* Non adeo Philosophiam extollimus, ut dicamus, nullibi *divinæ imaginis imaginem expreßiorẽ** depictam, quàm in Logica & Metaphysica; quatenus enim illa sibi dari imperium postulant, *Hagarem ex ædibus Abrahami in deserta gentilitatis* proscribimus*. interim rationi illuminatæ *Logicum* & *Metaphysicum* quoddam *ministerium* in divinis denegare, Enthusiastarum est, qui nesciunt discrimen meliorum studiorum, nedum ut *veræ solidæq; sapientiæ*, quam *in Christo* jactant, vel umbram habeant. id quod fusissimè demonstrat Liber solidè docteq; contra *Novos Prophetas* nomine Ecclesiastarum Lubecensium, Hamb. & Lunæb. *A. 1634.* conscriptus, qui omnibus bonis veritatisq; amantibus commẽdatissimus esse debet, ut sciãt omnino cavere sibi à Pseudoprophetis Evangelicis; nominatim exire de Babylone *Apocalyptici Politici nostri*, qui tenebras enthusiasticas lucis imagine censet, quintam quasi essentiam Christianismi jactat, ac sub pelle ovilla, ut solent fanatici, insultat Philosophis & Theologis omnibus: quod animi sui venenum diu occulta-

* Præf. Exerc. Metaph.
* K. in ep. ded. Syst. Log.
* Gen. 16. v. 7.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

cultatum evomuit tandem ſub perſonato nomine *Angeli Mariani* in libro nuper edito*, ex quo inverſum & præpoſterum *Silenum*, quem diu callidè circumtulit, cognoſcere licet, verbo tituloq́; præ ſe ferentem Angelicæ puritatis paſtorem, cum re lupus ſit larvatus & prædo ovium Chriſti, quas ſub ſpecie recti Schismaticus pylurus deceptas in miſerabilem ſtragem̃ cõjicit. Sed non eſt, ut in ejusmodi refellendis immoremur. ideo ne verbum quidem amplius. Sermonem a. noſtrum exequi pergemus de *antiquioribus aliquot & obſoletis Vulgati Interpretis locutionibus ac vocibus minus uſitatis*, tentaturi, quid Lectio autorum profanorum queat præſtare.

* Ofne Hertzens-Pforth.

Vulgato noſtro Interpreti; interdum ἀρχαΐζοντι, ex profanâ literaturâ ſubſidium quærunt nonnulli curioſi antiquioris literatuæ Urinatores, ut tamen ſæpe modum excedant. Quo cæco errore inter ſui ſimiles abreptus *Ant. Poſſewinus** ſcribit, Vulgatam Verſionem planè ſtare, tanquam *columnam veritatis & portum, ad quem ex tot verſionum diſſentientium fluctibus debeamus appellere*. Eadem audaciâ multæ lectionis & doctrinæ Vir Johannes Pineda in *de rebus Salomonis p. 229*. ſcripſit. *Nos qui omninò tenemur tueri Vulgatam lectionem, cum omnibus ſuis particulis, piaculum exiſtimamus aſſerere non ſolùm in re pertinente ad fidem, ſed etiam rem geographicam, aut aliam cujuscunq; generis, Latinum Interpretem, ſi non omnia ſemper aſſecutus eſt, neq; prorſus ſenſum omnem verborum̃ exhauſit, aliquando aberraſſe, deceptumq́; fuiſſe. Vulgatæ lectionis autoritas**, *& vel ſolus apex retinendus*. Longè modeſtiùs hâc de re, ut

* l. 2. Bibl.

* in Indice.

recen-

recentiori utar exemplo, ſentit *Simeon de Muis*, Ebrææ-
arum literarum apud Pariſienſes Profeſſor, qui à vete-
ri Verſione interdum ac ſatis ſæpe diſcedit. Ejus lege
Præfationem in Pſalmos, de Hebraicæ editionis autori-
tate ac veritate. itemq; ejusd. librum *contra Morinum*,
hominem ſtolidiſſimè Vulgatæ & LXX. verſioni addi-
ctum; ut ex præfatione in editionem Bibliorum Græ-
corum Pariſiis publicatorum apparebit; quam Angli
ſibi refutandam ſumſêre. De ſtilo ſi ſermo eſt, multa
quidem ineſſe boni pretii & veteris notæ fatemur ul-
trò, non contemnenda Antiquitatis ſtudioſis; quæ n.
ſi aliis, ut interdum fieri ſolet immeritò nimis, riden-
dum propinares: ipſe ſis ridiculus. Deprehendunt in-
ſuper docti in ipſis loquendi modis πολλὰ ἐλέγχιστα, πολ-
λα κάλεργά. Nos modò de & pro re non ſumus πὺξ καὶ λὰξ
decertaturi.

JEREM. cap. XVIII. ℣. 23. בעת אפך עשה בהם:
Ἐν καιρῷ θυμοῦ σου ποίησον ἐν αὐτοῖς. *In tempore furoris tui ab-
utere eis*. Veteres *abuti* ſumebant pro *conſumere* & *con-
ſumi*; uti ex *Plauto*, *Hortenſio* & *Varrone* CL. Dn. Johan.
Laurenbergius *in Antiquario fol. 3.* conſignavit. Hinc
Cornelius à Lapide d. l. vult ſuum Interpretem elegã-
ter & doctè vertiſſe: *Abutere eis* id eſt, conſume, di-
ſperde eos. Affert in teſtem Catonem *de re Ruſtica cap.
76.* ubi ſcribit: *Donec omnem caſeum cum melle abuſus
fueris*. Quæ vera eſt lectio præ illâ Zvingeri; apud quẽ
Cato legit: *Donec omne, caſeum cum melle, aduſus fueris*. Edit. Baſil.
Ut ita *abuti* apud Veterem Interpretem, non ſit græ-
cum illud καταχρησθῆναι.

PSAL. L. v. 7. *Audi populus meus*. Hunc loquen-
di modum juſtificare volunt, quod inveniatur *meus*

Z pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

pro *mi* apud Veteres. quæ res adeo perturbavit *Scaurum Grammaticum*, referente Charisio, ut assereret Vocativum singularis masculini à *meus* multos dissidẽtes gignere, *ô mi* an *meus* facere debeat; de quo Valla *3. Eleg. 22.* Gerardus Vossius *lib. 6. Comm. de arte Gram. cap. 7.* Joh. Pincierus *in Parergis otii Marpurgensis l. 2. cap. 2.* videantur.

MATTH. II. ℣. 18. Καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι. *Et noluit consolari.* Quo loco *Consolari* accipit Vulgatus pro *consolationem accipere* sive *admittere.* quo sensu *Gen. cap. 37. v. 35.* extat de Jacobo vicem Josephi dolente. *Noluit consolationem accipere*, ut ibidem Vulgata Versio habet. Passivè hoc dicitur Jer. cap. 31. v. 15. *Vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus Rahel plorantis filios suos:* & nolentis consolari *super eis.* Comprobant hæc Scriptorum testimoniis. A. Gellius eam Q. Metelli Epistolam producit, quam, cum in exilio esset, ad Cn. & ad L. Domitios dederat: *At cum animum vestrum erga me video, vehemẽter* consolor, *& fides utriusq; vestra mihi ante oculos versatur.* Priscianus illud Asinii Pollionis affert: *Sed cum ob ea, quæ speraveram, dolebam*, consolabar *ob ea, quæ timui.* In eundem sensum Boethius *lib. 3. de consol. Philos. cap. 3.* loqvutus est; sicut iterum Dn. Vossius observavit.

Celte. JOB. cap. XIX. v. 24. *Quis mihi det, ut exarentur in libro? stylo ferreo aut plumbi lamina: vel* Celte *sculpãtur in silice.* Antiquitus literas saxis & lateribus, æri & argento, ceræ, plumbo atq; ligno, stilo ferreo atq; etiam osseo, insculptas novimus omnes; nempe ut earum perpetua extaret recordatio, nec ulla dies memoriam earum literarum oblivione deleret. Hinc

Scri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Scriptores ſacri loquendi formas ſumunt, ut exactam & firmam comprehenſionem ſignificent. Liceat hîc pauliſper immorari. Legimus Jerem. cap. XVII. v. I. Sculptum peccatum Judæ *ſtylo ferri in ungve adamantis*, נעט ברזל בצפורן שמיר, ſuper tabulâ cordis eorum. Sicut *Zach. c. 7. v. 11. 12.* legimus obſtinatos Judæos *cor ſuum poſuiſſe ut adamantem* (שמיר;) *ne audirent legem*. Et verba ad Ezechielem cap. 3. v. 9. *Ut adamantem* (כשמיר) *& ut* Silicem *dedi faciem tuam*, notant conſtantiam & immobilitatem animi, quæ nullis queat minis & convitiis expugnari. Quicquid enim durũ eſt & firmum, adamanti comparatur à Romanis, Græcis & Ebræis, quemadmodum Rittershuſius *ad Oppianum* conſignavit. nam adamas ob duritiem vix tractari poteſt, teſte Plinio*. Ideoq; volunt Ebræis dictum * l. 37. cap. 4.
eſſe שמיר q. lapidem ſervabilem* & ferro indomabilem; atq; ab eadem causâ Græcis ἄδλαμας quaſi indomitus, quod ex רום feſtivè Becmannus* deduxit; imo Arabes ejusdem radicis participes facti זיאמא, Diama, à durabilitate adamantem dixêre; quippe ferri ignisq; victricem. unde & iterum Ebræis יהלום à הלם id eſt, *contudit*, dici videtur, quia lapides omnes frangit; ipſe autem frangi nequit, ut perſuaſum fuit ex diverſa nominum origine, argutiore magis quàm veriore; nam neq; mallei ictum reſpuere Adamantem, neq; hircino ſangvine maceratum rumpi, affirmat Garcias ab Orto *1. Arom. 47.* facile etiam piſtillo ferreo confringi & atteri poſſe; imò cœlari; cujus exẽplum dedit Everard. Vorſtius* de Jacobo Treccia, qui inſignia Regis Hiſpaniæ Adamanti inſculpſerat. Non itaq; Adamantis materia, ut in eâ graphio ferreo exa-

* Buxt. p. 821.
* in Orig. pag. 317.
* de annul. Orig.

res, ob duritiem adeo incommoda foret. Si vero instrumentaliter verba Prophetæ capienda ſunt, erit *ungvis adamantis* nil aliud ſignificatu, quàm graphium adamantinum i. e. firmiſſimum & duriſſimum, Celte. Alibi LXX. Interp. & Latinus, quia antiquitus in buxo ob materiæ firmitatem optimè exarabant ſtilo, Eſaiæ verba *c. 30. v. 8.* על־לוח de tabula ſive, ut cum Iſidoro loquar*, ſcandula è buxo ſectili intelligunt. cum Dominus præcipit, ut ſcelera populi Iſraelitici *ſuper buxum* deſcribantur, ut perpetua eorum extet memoria. cum hujus arboris lignum à duritie commendetur, ut quid illi inſcribatur, non facile obliteretur aut exoleſcat. Eodem ſenſu S. Jobus in plumbi lamina accuratè conſignari jubet, ne unquam in oblivionem deveniret, dictum de Reſurrectione mortuorum:

* l. 17. cap. 4.

SCIO, QVOD REDEMPTOR MEVS VIVIT, ET NOVISSIMO DIE DE TERRA RESVRRECTVRVS SVM.

In Plumbo olim ſcribi ſolitum clarè teſtatur Plinius *lib. 13. cap. 11.* in quo etiam Heſiodi opus, quod inſcripſit ἔργα καὶ ἡμέρας, fuiſſe exaratum Pauſanias in Bœticis meminit, quod quidem Poema adeo fuiſſe ab omnibus cultum legimus, ut eo modo in plumbeo volumine deſcriptum juventuti ediſcendum propoſuerint. Similiter in *tabulis æreis* ſcriptitaſſe Veteres, ex eodem Plinio* diſcimus. Verba fœderis icti inter Judæos & Romanos δέλτοις χαλκαῖς inciſa fuiſſe εἰς μνημόσυνον εἰρήνης καὶ συμμαχίας in Maccabæorum libris* legimus. Suggerunt alia fœderum in ære ſcriptorum monimenta Cicero in Catilinam, Polybius *lib. 3.* Di-

* lib. 34. c. 9.

* lib. 1. cap. 8. v. 22. & c. 14. verſu 18.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

onys. Halic. *lib. 3.* Livius *Dec. 4. lib. 3.* & *Dec. 1. lib. 2.* Tabulæ æreæ Romanorum fasti inscripti erant, curante Augusto*. Ex eodem constabat ære Tabula Delphica famigeratissima, quæ Romæ in Palatio Minervæ dicata in Bibliotheca conspiciebatur Plinii temporib⁹; ut ex eo refert Pol. Virgilius*. Tabulam æneam antiquissimam, Ægyptiis hieroglyphicis notis cœlatam, doctissimis notis illustratam dedêre in lucem Pignorius & Kircherus. Eugubium in Palatio Tuscæ lingvæ IX. æneas tabulas adhuc servat; quarum unius sensa Baldus scripto publico tentavit; quam & Joh. Gruterus laboriosissimarum Inscriptionum vasto volumini inseruit. Nec non in eodem opere exemplaria videbimus illustria alia monumentorum plumbeorum, ligneorum, lapideorum & cæterorum Celte sculptorum. Non possum nunc aliter, quin ex eodem Antiquitatum thesauro Inscriptionem veteris lapidis afferam integram, imprimis ob vexatissimam *CELTE*, quâ Jobi Interpres Latinus utitur, vocem, pro quâ multi Codices, *CERTE*, legerunt frustra. Non enim dubium, Versionis auctorem *Celte* scripsisse, & qui, *certè*, reponunt, certum est falli. Quam etiam lectionem rectè seqvuntur Biblia Lugdunensia A. 1522. edita, ut tamen in margine posuerint, *certè*. & tuentur genuinam lectionem Joh. Pineda *in Comm. ad Jobum pag. 92. & 93.* Is. Casaubonus *in lib. 7. Athen. cap. 20.* ut reliquos taceamus. Non autem habet Mercerus, quod in Pagnino corrigat, quæ plerorumq; Codd. ψηφισμὸς probavit. Sic autem habet pervetusta ac faceta Sertii Polensis Parasiti apud Salonem Dalmatiæ inscriptio; quæ apud Gruterum pag. 329. extat.

* Macrob. 1. Sat. 14.

* lib. 1. de inv. rerum cap. 6.

 HÆC

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

HÆC OLIM SUA VOLUNTAS, VOLENTE SUOS LEGERE HOC SCRIPTUM? VAH QVID LOQVOR? IMMO SCRIPTUM. QVAM ÆGRE VERITAS ADHUC SE MECUM CONCILIAT. NAM NEQVE HIC ATRAMENTUM, VEL PAPYRUS AUT MEMBRANA ULLA ADHUC SED MALLEOLO ET CELTE LITERATUS SILEX, SILENS ADHUC QVID HIC LATET LATE.

De multiplici Priſcorum materiâ & modo Joh. Pineda *d. l. pag. 93. 94 95.* Voſſius *lib. 1. de arte gramm cap. 35.* Ol. Wormius *lib. de literaturâ Runicâ cap. 25.* Herm. Hugo *de prima ſcribendi origine cap. 10.* abunde agunt.

MATTH. XX. v. 25. *Principes gentium dominantur eorum.* Græciſſaſſe Interpretem ſcribunt: atq; huic probando adducũt illa Horatii*: *Regnavit populorum*, *Deſine mollium querelarum*, *Abſtineto irarum calidæq; rixæ;* & quæ ſunt alia ejuſdem Poetæ Venuſini. Huic enim inter Latinos maximè in Odis, quaſi peculiare ἑλληνίζειν. Niſi quis facile etiam autoritatem Horatii refugiat; tum quia ἑλληνίζει, tum quia Poetæ aliâ loqvũtur lingvâ; ut ait Tullius*. Quid enim, ſi religio eſt magnæ parti ſcriptorum ex peregrinis lingvis in Latinum ſermonem invehere novas & durè græciſſantes loqvendi formulas? Confer Voſſium *lib. 7. de art. Grã.* *cap.*

* 3. Od. 30. 2. Od. 9. 3. Od. 21.

* l. 2. de Orat.

cap. 33. pag. 119. 120. Goldastum *in Not. ad serm. Valeriani de bono disciplinæ pag. 36.* ubi contra Bezam statuit.

JOH. cap. V. ℣. 8. Ἆρον τὸν κράββατόν σου. *Tolle grabbatum tuum.* In N. T. ubi de ægris fit mentio, aliquoties legitur κράββατος. Quater hoc ipso capite, & *Marc. 2. v. 4. 9. 11. 12. cap. 6. v. 55. Act. 5. v. 15. & c. 9. v. 33.* Etiam *Amos c. 3. v. 12.* est grabatum, quod Ebræo ערש. Apud probatos autores Latinos non semel invenire est. Senec. Epist. 18. *Grabatus ille verus sit & sagum & panis durus ac sordidus.* Martial. lib. 1. 93. *Nec focus est, nudi nec sponda grabati.* Idem l. 12. 32. de supellectile paupertina: *Ibat tripes grabatus.* Interpres Aristophanis: Τὸν κράββατον σκιμπόδια λέγουσιν Ἀττικοί. Glossæ Basilicorum: Λεκτίκιον, βαστέρνα, κράββατον. apud Meursium in Glossario. Lecticarum usus solis ægris q. proprii usûs erat: de quibus adeundi Lipsius *ad 2. Annal. Tac. n. 48.* Donatus *in Suet. Aug. c. 78.* Pignorius *de Servis pag. 139.* Robierzyck *2. de luxu Rom. 5.* & de grabato Barthius *35. Adv. 8. p. 1600.* & *44. cap. 19. p. 2003.* Sed quorsum ista? Quia nasutulus quidam Triphyllius, Episcopus Leobranus, rejecerat κράββατον vocem, quâ tamen Spir. S. utitur, ut minùs græcam, mutans in σκιμπόδιον vocem Atticam. Cui Spiridion, Episcopus Trimithuntis in Cypro, in conventu Episcoporum os elatum compescebat, addens eum non esse illo meliorem, qui grabbatum dixisset: sicut eam historiam ex Sozomeno* Joach. Camerarius *in not. ad Marc. c. 2. f. 112.* & Causinus *lib. 15. de Eloq. cap. 1. pag. 946.* referunt.

* l. 1. c. 8. hist. Eccl.

LUC. IV. v. 35. *Exiit ab illo Dæmonium, neq; illum nocuit.* Hanc constructionem vindicãt ex Milite Plauti: *Jura te non nociturum esse hominem hâc de re neminem.*

nem. Sic loqui viderunt Salmasius *ad Hist. August. p. 54*. Ger. Vossius *lib. 7. cap. 21. pag. 86. art. Gram*. Potior tibi sit locutio ad abstinendum, qvàm ad imitandum. nam non statim *mentibitur*, futurum à *mentior*, nobis usitatum erit, etiamsi* rationem, analogiam & autoritatem Terentii habuerimus. Quare hoc genus dicendi antiquitati prorsus relinqvamus; ut etiam id genus multa alia, quæ consignavit Albericus Gentilis, Diss. *de Latinitate Veteris Bibliorum Interpretis malè accusatâ*, quâ insolentes locutiones Veteris Interpretis fici foliis tegere omni studio allaborat. Nec n. inerudita est hęc curiositas, quam non aversamur in universum; nisi quod contra Virum magnum eam institutã non sine supercilio Critico gaudeat *Philip. Carolus*, Professor olim Altorfinus, sed Apostaticus; quem ad res divinas & cœlestes cognoscendas fugiente oculo, horis successivis, accessisse, nôrunt, qui Noricos adierunt. A literis Ebræis imparatus ostentatione scientiæ cujusdam in literis secularibus, quorum in oculis tulit autores, ἀνίπτοις χερσὶν ad sacra volumina introrupit, cujus suæ eruditionis specimen gloriosum adinstar militis illius Plautini ostentat in libro vel charta quadam στηλιτευτικῇ, cui *Triumphi* titulum inscripsit; atq; eum triumphi abortum edidit in gratiam Adversariorum Veritatis, nec non in invidiam bene merētissimi Theologi D. Johannis Gerhardi, cujus aspectum & gravitatem ne sustinere quidem potuisset. Quem beatæ memoriæ Virum πανάριστον, contra istius Apostatæ Φιλομώμου morsus Cl. Dn. Dilherrus, Fautor noster suspiciendus, in Disputatione inaugurali Profess. quæ typis descripta extat, egregiè defendebat. Planè dimitti-

* Willich. in Horat. art. Poet. pag. 55.

mittimus *Gretſerum* & *Sandæum*, nobiles flagellatorũ ſocios inter ſeſe tam bene diſpoſitos, qui ipſi ἐπιρραψῳδοῦντες Vulgatum Interpretem cum ſuperſtitione amplectuntur; ut cum Carolo, cui hoc unicum ſtudium erat calumniari, facile paria facerent. In Vulgato Interprete aliud Theologi orthodoxi notant, aliud Critici iſti, qui vulpeculæ inſtar exteriora lambunt, mirantur.

ECCLES. cap. XXIII. v. 6. *Animæ irreverenti & infrunitæ ne tradas me.* Vulgatam variorum librorum interpretationem non ab uno Autore profluxiſſe, diverſum dicendi genus indicat, ut ὑπέρευ Joh. Wouwerius ſcribit*. Veteris eruditionis plura indicia refert; multa quoq; verba & loquendi formulas infrunitas ex rubigine & ſitu ſuorum temporum trahit. Vox, *Infrunitus*, heîc occurrit, quæ apud profanos, eosq; probatos, autores extat. Seneca minimè ſectator* aut reprenſor verborum fugientium, eâ bis utitur in hâc notatione. Lib. 3. de benef. c. XVI. *Infrunita & antiqua eſt, quæ neſciat matrimonium vocari unius adulterium.* Idem iterum de vitâ beatâ cap. XXIII. *Nec jactabit* (divitias Philoſophus) *illas, nec abſcondet; alterum infruniti animi eſt, alterum timidi & puſilli.* Utitur etiam Gellius lib. IV. c. 9. *Et gratia, ſi nimia quidem atq; immodica; & mores, ſi multi atq; varii, & verba, ſi perpetua atq; infrunita* (ſecundum Vet. editionem legitur Infinita) *& obtundentia; & fama, ſi magna & inquieta & invidioſa ſit, neq; laudabilia neq; utilia ſunt.* Concilium II. Matiſconenſe cap. XIX. *infrunitos Clericos* vocat, qui miniſterio indigni ſunt. Eſt autem idem, quod imprudens, inſipiens, inde Lexicographi nonnulli deducunt

* de Græcâ & lat. Bibl. interp.

* Lipſius 2. Elect. 1.

 cunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

cunt à Græco ἀφρόνητος; & vi originis censent legendum, infronitus, quæ est sententia Vallæ contra Raudensem. Scaliger ad Festum: *Infrunitus planè est, quod Græcis ἀπειρόκαλος i.e. ineptus, decori nescius, καλοῦ ἄπειρος*. Verbum est etiam inusitatum, *Fruniscor*, apud Lucilium, quod Lyranus ineptè deducit à frumen, uti notat Cornel. à Lapide ad h. l. quem consule. Adde Joh. Ludovicum de la Cerda in Advers. sacris cap. 134.

SAP. XIII. v. 11. *Si quis artifex faber de sylvâ lignum rectum secuerit, & hujus doctè eradat omnem corticem, & arte suâ usus diligenter fabricet* vas inutile *in conversationem vitæ.* Vas inutile dixit pro valde utili. Nicolaus Lyra vetustissimorum Codd. eam esse lectionem adserit; sed in eo erravit, quod divellendam vocem existimârit: cujus autoritate falsus Dion. Richelius exposuit, *intus utile*. Idem testatur cum Lyra ex vetustiss. libb. Franc. Lucas *in Notationibus ad Vulg. V.*, qui tamen controversiam statûs ei voci movere audet, dum illam repudiat. Michael Casp. Lundorpius cum isthæc observasset in symbolis Petronianis pag. 539. subjungit: *Per me nunc licet confidentiam sumat, & Interpreti suam sibi vocem redonet* (Franc. Lucas,) *quam ne quidem Auctor Mammotrecti ausus fuit damnare; cogitetque ad eandem faciem Tertulliano* Inbonus, *Ciceroni* infractus, *aliis alia esse dicta*. Hæc Lundorpius, qui se ficto nomine *Georg. Erhardi* venditavit. Sic Silio *invalidus*, Virgilio *incanus* dicuntur. de quibus Franc. Modius *Novant. lect. cap. 41.* Juretus *ad Symmach. lib. 2. ep. 95*, Savaro *ad Sidonium l. 5. Ep. 12.* videantur.

Aporiare. ESA. LIX. v. 16. Et aporiatus *est, quia non est, qui occurrat*. De græco Ἀπορεῖν rationem sui ostendit aporiare

riare

riare, i. e. hærere, dubitare, laborare penuria, ad angustias inexplicabiles delabi: unde ἀπορεῖσθαι, ad summam angustiam redigi, & ἀπορία, de rebus intricatis & perplexis, quod verbo vix latino exprimi posse Seneca Ep. 87. putavit. De eâ voce Priscus quidam Autor, quem allegat Nobiliss. Henr. Speelmannus*.

Aporio si sit activum, tanta notabit,
Indicat & aperit, depauperat atq; revelat.
Cum neutrum signat tunc anxior atq; laboro
In sensu & tali Deponens vult reperiri.

* in Archæol. pag. 41.

Testamentum Philippi Reg. Franc. in terram sanctam peregre profecturi Anno 1190. *De eadem medietate donabunt illis, qui per tallias nostras aporiati sunt.* i. e. qui nostris exactionibus fiunt pauperes aut ad incitas rediguntur. Ordvicus Vitalis lib. 13. Hist. Eccl. *Vehementer aporiati sunt.* P. Blesensis Serm. XXI. *Lupus autem, ut amoveat te à defensione, pedes tuos perforabit, id est, vernaculos & domesticos tuos, qui ad negotia tua discurrent, aggredietur, & eorum alios* aporiabit, *id est, pauperabit.* Autor libelli, qui Mammotrectus inscribitur, super Esa. verba. *Aporiatus est, i. e. de infelicitate eorũ molestatus est, ab aporia, quæ dicitur tristitia.* Non indigni Autores obscuri, qui in obscuro & obsoleto vocabulo adhibeantur, ut Vulgato Interpreti ex quovis specu & arculâ cascâ fidem faciant, cum aliter non liceat illis, qui ne tantillum quidem â veteri versione audent recedere, nec eam esse rejiciendam, *quovis Prætextu* ἐγχεσίμωροι toties strepunt, qui à Concilio Tridentino decretum dictatorium acceperunt, *sive Hebraici sive Græci scripti**; nihil esse *asseverandum*,

* Hart⁹ in Col. cum Rainold. cap. 6.

*quod repugnet Vulgatæ editioni, etiam quod eſset ſola periodus, ſola clauſula, vel membrum, ſive vox, vel dictio ſola, aut ſyllaba jota vé unum**; de quo diſputatio eſt Theologorum. Probi Latinitatis auctores verbi *Aporiare* uſum non agnoſcunt.

* Declar. C.T. à Cardinalib.

EZECH. IX. v. 6. *Senem, Adoleſcentulum & Virginem, parvulum & mulieres interficite.* Parvulus dicitur Terentio & Saluſtio, de puerulo, quod notat Cyp. à Popma in Saluſt. Jugurth. Apulejus lib. 2. *Parvulos ad exitium mulieris hortantur.* Et lib. 3. *Parvuli hujus in primis annis deſtinati fortunis ſuccurrite.* Heraclides cap. V. *Fit ſubitò* parvulus puer, *velut annorum decem*, minans *aſinum panes in ciſtâ ferentem*. Barthius in Cirin Virgilii num. 139. pag. 73. *Non omnibus notum eſt etiam à probatæ auctoritatis ſcriptoribus* Parvulos *pro ætate dici juvenili, dum multi phraſin eſſe dicant Biblicam. Quas illi Biblicas phraſes dicant, ego neſcio, hoc ſcio, hanc Latinã eſſe*. Non ergo habent, cur illatinitatis accuſent.

JER. cap. XXXI. v. 24. *Agricolæ &* minantes *greges.* Minare ἅπαξ λεγόμενον. Veteres uſurpant pro agere. Feſtus: *Agaſones, equos agentes i. e. minantes.* Iterum: *Agere modò ſignificat ante ſe pellere, i. e. minare.* Denuo: *Inigere pecus, agere, id eſt, minare.* Apulejus lib. 3. Mileſ. ad finem. *Domo jam vacua minantes baculis exigũt aſinos duos & equum.* Arellius Fuſcus apud Senecam. *Hoc ſcio noſtros fuiſse Majores ····· quos apud aratra ipſa minantes pecora ſua* (ut emendavit D. Meurſius*) *circumſtetere lictores.* Gregorius Dial. 1. cap. 2. *Tollite, ut habeatis, qualiter hoc jumentum minare valeatis:* Nolumus exempla alia oſtiatim quærere.

* Mant. de lux. Rom. cap. 18.

Quicquid ſit de Vulgati Interpretis Latinitate,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

malè facere videntur, qui incensi specie Antiquitatis ei salutari malagmate subveniunt, vel etiam urgente morbo, quem illi dedit seculi imbecillitas, præbent manus medicas, ut verborum curent probitate & proprietate. *Si Vulgatum Interpretem*, inquit Lud. de Dieu, *doctum imò doctissimum Virum fuisse asseram, non me peccasse judicavero. Suos habet, fateor, nævos habet & suos barbarismos. Sed quin passim ejus fidem judiciumq; admirer, etiam ubi barbarus videtur, negare non possum.* Moderata heîc sit curæ præscriptio, quæ non longiùs, quàm medicinæ ratio finit, progrediatur, absint, quæ morbum magis augeant quàm restingvant. in qvo mirè allucinantur intempestivi correctores, qui dictionis studiosiores quàm doctrinæ nefas ducunt loqui in sacris, nisi cum Cicerone & alijs. Trinitatem, Baptismum, Fidem, Salvatorem, & id genus alia quærunt apud Tullium, si non inveniunt, statim jubent exesse. Inter illos inventus est κυμινοπρίστης P. BEMBUS, cui res fidei parum sunt, nisi quod subsit Tullianarum dictionum schema. *Spiritum Sanctum* vocat auram Zephyri cœlestis. *Peccata remittere* emendat, Deos superos manesq; placare. *Christum* θεάνθρωπον vocat Heroa: quâ appellatione offendit aures Jul. Scaligeri, qui lib. VI. Poet. sic scribit: *Bembus cum Dominum JESUM Heroa vocat, valde me commovit. Sanè vox impia & utroq; indigna: ne argutetur quispiam Heroem è semisse Deum, ex altero semisse hominem. Non possunt monstrorum figmenta vero Deo nostro convenire.* Scimus in Theologiâ paganorum monstrosâ Heroes vocari homines ἀποθεωθέντες, qui ex Deo & homine-fœmina, vel ex Deâ & homine-Viro fingebantur progeniti; unde invehit

Anim. ad N. T.

Scaliger. Idem Bembus, ut oſtentaret ſe Ciceronianè loqui, *Fidem* vocat perſuaſionem; q. plus dicatur. quod ipſum è Quintiliani præceptis amplectitur Laurentius Valla, homo Rhetoricus magis quàm Theologus*. Uerum enimverò Viri docti faciunt fidem per argumenta, καινοφωνίας eſſe fugiendas: quemadmodũ enim in Republica meritò ſunt ſuſpectæ res novæ; ſic etiam in Eccleſiâ omnis novitas rerum & verborum periculoſa; nam ut ἄρχαια ἤθη, ſic ἄρχαια ἔπη, tot jam ſeculis uſurpata, ſunt retinenda. nam mutatio verborum, quæ approbata ſunt gravi autoritate in Eccleſiâ, aut errores aut diſſidia parit. Vera ubiq; ſonet doctrina, non tantum iisdem verbis ſed iisdem etiam ſyllabis. ubi vide D. Meiſnerum, qui *part. 2. Philoſ. Sobr. ſect. 7. quæſt. 30.* tractat quæſtionem: *An pro fide aſſumenda vox Perſuaſionis?* L. Valla alibi ad Garſam, Epiſcopum Illerdenſem, conqueſtus fuerat Theologos *gentilem ſermonem magis quàm Eccleſiaſticum* deamare, nec non Philoſophiæ multùm tribuere; nunc immemor ſuiipſius apprehendit, quod reprehẽdit, agit quod arguit Vir emunctiſſimę naris & lingvæ latinæ cenſor acerrimus, quem ut diſertum in convitia aliorum aculeato Epitaphio jamdudum damnavit Volaterranus:

5 Reg. 30. * Eraſ. Epiſt. ad Dorpium.

Epiſt. de libero arbitrio.

Oh eu! Valla ſilet, ſolitus qui parcere nulli eſt:
Si quæris quid agat, nunc quoq; mordet humum.

Taboùrot. l. Var. fol. 176.

Depromam huc ſcitu digniſſima verba ex eloquentiſſimi Mureti lib. XV. Var. lect. c. 1. *Diu & ipſe in eo errore verſatus ſum, ut niſi qui aut Ciceronis ætate aut paulò ante vixiſſent, aut certè illi ætati ſuppares fuiſſent, non ſatis dignos arbitrarer, quorum exemplo, qui Latinè aut ſcri-*

bere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

bere aut loqui vellent, niterentur. Sed postea re totâ mecum accuratiùs consideratâ, visus ipse mihi sum nimio plus mihi sumere. Tibi quoque, Dari, autor sum, ut idem facias, inprimisque ut ne eorum stultitiam imiteris, qui usque eo antiquitatis studiosi sunt, ut voces quoque Christianæ Religionis proprias refugiant, & in earum locum alias substituant, quarum nonullæ etiam impietatem olent; qui non Fidem, *sed* Persuasionem; *non* Sacramentum corporis Dominici, *sed* Sacrificium crustulum; non excommunicare, *sed* Diis devovere; *non* Angelos *sed* Genios; *non* Baptizare *sed* abluere *dicunt: aliaque eodem modo depravant. Qui, ut opinor, nisi sibi metuerent, etiam pro Christo,* Jovem Opt. Maxim. *dicerent. Est n. magis Ciceronianum.* Eandem Ciceronianorum delicatam turbam meritò perstringit Nicolaus Causinus in Theorhetore, ubi majestatem & formam eloquentiæ sacræ masculè vindicat à morsibus Aristarchorum umbraticorum: *Si quando vobis*, ait inter alia, *res divinæ tractandæ sunt, tantùm abest, ut facultate quadam orationis mediocri sitis contenti, pensiculatè soletis cunctas voculas examinare, numeratis apices literarum, cavetis, ne quid hiulcum aut protritum excidat, contumaces syllabas assiduo pumice levigatis, denique in eam eloquentiam cum vestris phaleris prolapsi estis, ut pudeat vos Dominum* JESUM Salvatorem *appellare.* In Ecclesiâ *Salvatorem* dicimus JESUM, licet Logodædalis hoc displiceat. *Servator* enim malunt dicere, quàm *Salvator*, qui Livium, Ovidium & Ciceronem exosculantur: contra quos observentur Manutii verba: *Soter Græcum nomen est, & eum significare*, qui salutem dedit, *ipso constat interprete Cicerone; quo patet communis* Comm in Ver. lib. 2.

nis error eorum, qui Jesum Christum, *cujus immortalia merita nullo satis uno verbo exprimi Latinè queunt,* Servatorem *appellant. Aliud enim est* servare, *aliud* salutem dare. *Servat is, qui ne salus amittatur, aliqua ratione præstat: Salutem dat, qui amissam restituit, quod si Servator non est Soter, quia minus valet: Salvator autem ut inusitatum Cicero vitavit, maluitque dicere.* Qui salutem dedit. *nimirum de eo si loquimur, qui afflictum genus humanum non in eodem statu servavit, sed à sempiterno interitu ad perpetuæ vitæ bona perduxit, quod & summi Dei Filius fecit, & facere solus potuit, necesse est vel* Salvatorem *appellare, quod σωτὴς Græcè dicitur, usurpato in re novâ novo verbo, quod Veteres quoque probarunt, vel Ciceronis exemplo uti circumscriptione, & dicere. Is qui salutem dedit.* Abrah. Scultetus in Delitiis Pragensib. cap. I. p. 17. *Servatorem an Salvatorem* Jesum *rectiùs dixeris, dubitant eruditi. Qui Livium, Ovidium alios e priscis sciunt Servatoris ac Liberatoris vulgasse vocabula, ii refugiunt nomen Salvatoris.* & post pauca, cùm Ciceronis Polybii ac aliorum exposuisset mentem, in hæc desinit verba: *Itaque non existimo (quicquid dicat Gentianus Hervetus*) satis aptè significari immortalia Christi erga nos merita, cum* Servator *appellatur. Nec ignotum,* Salvatoris *vocabulum fuisse Lactantio. imo nec Ausonio, nec Porphyrio. Mihi Christus Jesus Salvator & Servator, & omnia. Quamvis singularis mihi causa est, cur* Salvatorem *malim quàm Servatorem.* Conf. Salmer. *Tom. 3. hist. Evang. pag. 327. seqq.* Max. Sandæus *Exerc. Acad. Vol. 1. Comm. 10. pag. 370. seq.* Ang. de Roccha *in Bibl. Vat. p. 134.* Dausqueus *in Not. ad Basil. Seleuc. pag. 84.* Sed & alii sunt Biblio-

* ad c. 12. l. 1. pæd. Clem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

bliorum Ariſtarchi, quorum aures delicatulæ ſtatim læduntur, quando rerum divinarum multiformis varietas ſimplicitate ſermonis proponitur, & quibus omnia, niſi Ciceronianis lenociniis obvoluta, ſordida putantur. Eâ cauſâ invehebatur olim D. Lutherus* in eos, qui verbis & loqvendi formulis phaleratis ſublimia ambitiosè ſub incudem Tullii revocabant. **Er habe gehofft** (dabo ἰδιογλώσσως prout Mattheſius* concepit) **die jungen Hebreiſten ſolten was ſonderlichs vnd köſtlichs herfür bringen / aber es gehe jhm / wie König Salomon / der hoffet auff was köſtliches aus India / ſo bracht man jhm Affen vnd Pfawen. Das meiſte Theil brauche Affenwerck / vnd ahme endweder den Rabbinen oder vorigen Verſion nach / oder bekleide ihr ding mit Pfawenſpigeln / brocken Hebreiſch mit ein vnd verbremen jhr Ding mit** Ciceronis **Worten vnd Formulen / vnnd verſchnürens mit Greckiſchen Worten.** Eam inſolentiam Tigurini *in Bibl. præfat.* caſtigant, cum inter alia ſcribunt: *Videntur nobis quidam nimis moroſi eſſe, qui cum omnibus Profeſſionibus ſive Facultatibus peculiaria quædam permittunt vocabula, ſolis id divinis literis non concedunt, & utentes iis mirè ſugillant. Quid quod quædam in ſcripturis loqvutiones ſunt, quæ vix poſſunt in alienam lingvam tersè converti, ut non ſimul pereat bona pars gratiæ adeoq́; myſterii, quod aliâs ex relictâ lingvæ proprietate rectiùs faciliusq́; agnoſcitur.* Equidem ſi in foro Philoſophico voces & termini non ſunt rigorosè ad fori Critici tribunal examinandi, judicio orbis eruditi; multò magis id alienum erit à caſtimo-

* Præf. ad Vet. Pſalt.

* Conc. 13. de vitâ Lutheri f. 153. b.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

ſtimoniâ Theologiæ, cujus ideam in mente non habuerunt Cicero, Plautus, Terentius & omnes Latini Oratores; ideoq; nec terminis, ut vocantur, verborumq; pondere donare potuerunt*. *Qui in arduis & grandiuſculis, Theologicis puta, ſtilo luxuriant, eaq; verborum phaleris aut quaſi tectorio incruſtant, adhibitis calamiſtris & fucatis candoris ac ruboris medicamentis, iis non videntur abſimiles, qui per plateas incedere cum deberent, tripudiant: aut iis etiam, qui obvium quempiam compellaturi cum clamore & cantu adoriuntur. Interim nihilo-minus hinc efficitur, licere Theologiam tam frigidis imò ſordidis verbis ſimul ac ſententiis conſpurcare. Simplicitas ſermonis probè Theologum decet: Spurcities æquè minus ac ille quorundam typhus & barbarus in verbis faſtus.*

* Vagetius de ſtilo latino diſquiſ. 4. Sect. 3. pag. 32.

Quò magis vapulabunt in foro Theologico apud Cenſores æquos arrogantes Bibliorum emendatores, qui cum Sebaſtiano Caſtalione, ut *Ciceronianum* nobis exhibeant *Evangelium**, Angelos vertunt *Genios*, *fanum* pro templo, *lavabat Johannes* pro baptizabat, *Fatum* pro providentia, *cum bonis avibus* ab augurum obſervatione deſumptâ locutione, aliaq; ex tranſalpinâ vetuſtate pravo elegantiæ ſtudio conſtipata, obtrudunt. quæ omnia proferre nobis non licet. Hinc in eâ Caſtalionis verſione (quam probat maximè Furius Ceriolanus*) audaciam profanam ſugillant Albericus Gentilis *d. diſp.* Vergerius *in Cenſ. ad Autores omnes fol. 150.* Genebrardus *præfat. in Origenem*, Thuanus *hiſt. lib. 36. ad A. 1563.* Sed utinam verba peccarint! Utinam, qui à Cicerone omnia deducunt, à Deorum gentilium ſibi lacunis caverent, nec verborum magis gentiliũ quàm Chriſtianorum curam haberent! Deus bone, quâ fide,

* Sohnius l. 2. de Verbo Dei.

* Tr. Bononia fol. 326.

quâ

quâ conſcientiâ homines diſertiſſimi *DEOS* nominãt Deum Trinunum! Malo præit exemplo *Andreas Oſiander*, qui parum intereſſe credidit, utrum *Deum* dicas, an *Deos*. etiam coram Principe dixerat, ſe, ſi venia Eccleſiæ ſibi liceret, non vereri Deum *TRES DEOS* nuncupare, referente Sigef. Sacco*. Idem non tam dicit quàm defendit Zvinglius *in Apolog. Complanat. in Eſa. c. 10. ſub fin.* Non multùm abeſt Bonfinius Sanctos appellans *Deos* & *Numina*, Dei matrem *Numen* & *Deam*. *Catholicæ religionis diſciplina*, ait Raderus*, *non novit nec colit, niſi unum Deum, & unum Numen. Bonfinius, dum vult Latinè, quod ſincerè non poteſt, ſuperſtitioſè & profanè, ne quid dicam gravius, loqvitur.* Ab iſtâ ſcabie non immunis eſt ſtrategus ille Poetarum Italorum *Baptiſta Mantuanus*, qui in ipſo *primæ Partheniceс* frontiſpicio *Chriſtum* nominare ſolet *Profundum JOVEM*, Mariam, *Divam, cui cœlum militet omne*. An quis unquam Sanctorum fuit, qui Chriſtum *JOVEM* dixerit? Superioris barbariei ætatem Docti Viri Epiſtolis quibusdam, quas titulo Obſcurorum Virorum habemus, barbaro ſtilo conſcriptis caſtigarunt. In iis invenio, *Jovis alma parens*, de Maria θεοτόκῳ dictum. Cui reponit alter*: *Videte adhuc, quomodo ipſi ſunt boni Chriſtiani, quoniam veniunt adhuc loqvi de Jove*. Eâ de causâ quoq; contra Joh. Pedionæum hoc Scazonte inſurgit Autor innominatus:

iſtud licere contendis
Vt Jupiter *loco* Dei unici & veri
Ponatur, ut Poeticis Viris magna
Licentia eſt. At pernego licere iſtud.

* in Expl. Catech. Chytræi.

* in Bavaria S. Vol. 2. de S. Emer. pag. 191.

Ep. 38.

* in Dial. de barbaris.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Sat eſt licentiæ ſuperq́, ſi falſi
Gentilium Dii vicem creatarum
Rerum compleant in gente Chriſtianorum &c.
Sed liceat eſto; Contumelia eſt certe,
Nominibus illorum unicum Creatorem
Vocare. Si te Mævium quis appellet,
Aut Chœrilum Baviumq́ vel Philonidem,
Aut Batalum Talemonq́, ſcilicet ferres
Patienter? Et mortalium ſceleſtorum
Sibi nomen indi perferat Poli Rector.

A voce, *Divus*, Antonius Auguſtinus abhorret. *Nos non libenter*, ſcribit ad illa verba D. VI Henrici*, *eo verbo utimur. Sumtum enim videtur à Paganis, qui referebãt in Divos Imperatores ſuos. Sed Honorius II. Papa utitur eâ appellatione*, Divum Marcum *ſive* Marcianum *&* Divũ Juſtinianum *appellans*. Certè veteres Orthodoxi vocâre cœlites *Beatos* vel *Sanctos*, nunquàm aut rarò, Divos; quæ appellatio cœpit eſſe denuo, cum haud ita multis abhinc ſeculis in locum gentilis ἀποθεώσεως Canonizatio Sanctorum, ut vocant, introducta eſt; idq́; exemplo multorum autorum, qui Sanctos Sanctasq́; quaſi quædam Numina venerabantur. Campianus in Epiſt. ad Everardum Mercurium Præpoſ. generalem Societatis Jeſu Johanni Baptiſtæ, ut *DIVO TUTELARI* cauſam iterq́; ſuum commendat. Utrisq; enim* & Ethnicis & Papiſtis ſui ſunt *Dii tutelares*, quos pro ingenii ſui acrimoniâ more gentilium honorificâ appellatione ſibi demereri ſatagunt. Etiam Papam Romanum *Jovis* honeſtant titulo; qui *non obſtantibus conſtitutionibus*

*Not. ad antiq. collect. Decr. tit. 35. c. 1.

*Rainold. l. 1. c. 2. n. ult. & c. 5. n. 25. de Idololat.

nibus & ordinationibus Apostolicis cæterisq; contrariis, in verbis se dicit Servum Servorum, de facto se adorari permittit, ut Nuwen Joviale; *Titulo parentem mentitur. factis JOVEM ostentat:* ut sunt verba Guntheri Episcopi Coloniensis & Thergandi Episcopi Trevirensis ad Papam Nicolaum, teste Aventino. Utiq; dolendum passim multa occurrere inter Christianos nulli, aut modicæ frugis vocabula. Nil putant esse eleganter dictum, nisi vocēt Deos Deasq; omnes, nisi *Junonem pronubam*, *Dianam juvantem*, *Martem faventem*, *Cererem adspirantem*, *Mercurium adstitem*, *Lucinam opitulatricem*, *Herculem Servatorem*; sursum ac deorsum misceāt; nisi *Pol ædepol, mehercle, proh Deûm fidem, proh Jupiter*, in juramentis usurpēt; nisi etiam

Ortygiâ Phœbus, Nysâ Semeleius Evan,
Iuno Samo, Lemno Vulcanus, & alma Cytheris
Cypria, Bæotoq; adsint Helicone Camœnæ:
Oceano veniant Neptunus & Amphitrite,
Dorisq; Panopeq; Eudoraq; Cymothoëq;
Protoq; Eucrateq; Saoq; & pulchra Galene
Spioq;, Glauceq; Thaliaq;, Cymodoceq;.

Quorsum tot verborum labyrinthi? *Qvorsum tot gestus, qvorsum tot inania verba?* Ne a. videamnr è proprio cerebro sapere, interponant autoritatem D.Rungius *in cap. 23. Exod. pag. 868.* D. Frantzius *de Interp. S. Script. pag. 95. & 941.* D. Rivetus *in Ps. 16. p. 57.* Eobanus Hessus *in Epist. dedicat. Heroid. Christ.* Pasor *in præf. Lexici*, D.Finckius *syll. illust. qvæst. sect. 1. q. 22. pag. 180. seqq.* Becmannus *Manud. ad ling. lat. cap. 10.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Ut tandem vela complicem⁹. Lectio tot auctorũ & Historicorum plurimùm potest ad veri honestiq; usũ, ad Elenchum, ad adhortationem, interdum ad consolationem, si eorum dicta & præcepta ad nostrum usum nostræq; religionis ornamentum convertamus; si infœlix lolium sterilesq; avenas ex Veterum Poetarum & Oratorum scriptis rejiciamus, atq;, quæ puritati Christianæ videbuntur adversa, resecemus; si eorum erratis & calamitatibus discamus in melius vitã moresq; componere. Habem⁹ ubiq;, quæ imitemur, testimonia Sapientiss. hominum, vel moralibus respersa præceptis, vel dictis referta politissimis, quæ in evolvendis utriusq; lingvæ autoribus sectabatur olim Augustus, quod Suetonius in ejus Vitâ scripsit. Quis non admiretur Aristotelem de morib⁹ differentẽ? Ex Ethicâ certè Theologus deprehendit, quousq; mens humana naturali discursu post lapsum, absq; renovatione Spiritûs Sancti, progrediatur in notitiâ virtutum ac beatitudinis,& quantum in operando humana possit assequi industria; quæ πρᾶξις ob crebram appetitus & rationis pugnam in naturali viriũ statu itidem langvida deprehẽditur; ut dictitant tum sacræ literæ,tum natura probat. Quis *Seneca*, omnium Stoicorum acutissimo, acutior in Exhortationibus? Quis non dilaudet sententias Pythagoræ, Phocylidis, Plutarchi, Ciceronis & aliorum, qui se totos in tradendis bene vivendi præceptis & componendis hominum moribus exercuerunt? Quorum Sententias insigni labore collegerunt *Dom. Nanus, Erasmus, Neander, Mirandulanus, Langerius, Gruterus*, alii Dubium nemini esse

Psal. 94. v. 10. debet, quin Deus, qui *docet etiam Ethnicos sectari quod*

rectum

rectum est, dictaverit admirabili cõsilio, quæ hodie legimus, ut nobis testes essent veritatis τῆς γνώσεως Θεοῦ; ac profecto si Pagani nil aliud nobis præstarent, certè hoc esset longè maximum & amplissimũ, quod, Deo sic disponente, virtutes vitiaq; magno firmamento descripserunt, unde ex eorum ἀρχείοις ad *Ethicæ Christianæ* ornamentum plura adsciscere queamus, ac si pretiosa Ægyptiorum vasa ad ornatũ tabernaculi Domini conferamus. Sententiæ certæ è profanis Scriptoribus depromptæ & ad Theologorum rationes intra certos cancellos accommodatæ, præterquam quod suâ venustate non carent, ad excitandos homines maximè conducunt; dum quod ab Ethnicis vel laudatur vel reprehenditur, id in iis, quæ religioni non adversantur, aut sequi aut fugere tantò magis deceat eos, qui Christo nomina dederunt, quantò Ethnicâ superstitione, pura & sancta Christianorum religio potior & præstantior est. *Nos quicquid diversâ lectione quæsivimus, convertamus in usum virtutis, ut omnia in ordinem gerendorum, rationis judicio digerente, coalescant*, præclarè inquit Seneca. Quàm fœdum, quàm plenum dedecoris est, si Christianum hominem & de Deo suo pendentem, & cui æternæ vitæ spes certa sit, virtuti, liberalitati erga egenos & pios Dei mystas,& continẽtiæ dare operam pigeat, cùm gentiles viros à veri cultu Dei ac religione longè alienos probitati, modestię, frugalitati, cæterisq; id genus animi humani ornamẽtis impensiùs studuisse comperit: ut pudendum vehementer sit, si id minus exhibeat Christi quàm mundi Philosophus, plusq; in gentili pectore possit amor gloriæ inanis, quàm in animo Christiano religiosæ pieta-

Treter' in Ind. Horat.

Fr. Ambrosius in Laertium.

tis

tis affectus. Id observarunt SS. Patres. S. Basilius *in opusc. de legendis libris Ethnicorum*, ad alendam augendamq; virtutem ex uberiore gentilium minimè tamē gentili (cnm & illis aliqua divini luminis strictura illuxerit) de virtutibus & exemplis doctrinâ pulcherrima dedit monita; ut tamen id omne fiat modicè, gustando magis quàm potando. S. Nazianzenus in Carmine quodam sacro scribit, se tandem literas humanas omnes *ad pedes Christi*, abjecisse. S. Chrysostomus Hom. 66. ex istâ Pharaonis & Ægyptiorum erga Sacerdotes munificentiâ *Gen. 47. v. 22. 26.* Christianis liberalitatem erga ministerium Ecclesiasticum commendat gravibus verbis; nam gentiles decimas suis Sacerdotibus liberali solvisse manu prolixè Joh. Azorius* probat. Et ut aliquibus ἐκ τῶν ἐναντίων αὐξήσω sacra nostra illustremus, vel ob hoc solum Christianis liceat gentiles libros legere, ut ex his, quantum lux ac tenebræ, veritas & error distent, discernant; quod monuit olim Willerammus Eberspergensis Abbas. Eandem rationem vidit Guilielmius Fabritius, Apostolicus & Archiducalis librorum Censor, quando Censurâ libri de Festis Græcorum Petri Castellani vel in hunc finem priscos illos gentilitatis ritus imprimi permisit, *ut etiam ex ejusmodi superstitionum tenebris suam fœlicitatem pius agnoscat, quod ereptus de potestate tenebrarum translatus sit in lumen Dei.* Idem monuit Flemmingum Theodorus Pulmannus Epistolâ: *Voluit Deus apud Ethnicos Vates hujusmodi testimonia extare, ut mortales, quantis in tenebris versarentur, agnoscerent, & ad honestam beatamq; vitam peragendam ipsa animi pravitate deterriti tandem allicerentur, & impellente conscientiâ ducerentur.* Bar-

*l. 7. Inst. mor. cap. 23. q. 22

Præfat. in Cant. Salomon.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Barthius 42. Adv. 11. *Haud dubiè Dei omnipotentis singulari permissione atq; indultu, extremo ævo in lucem redacta sunt talia scripta, per tot seculorum calamitates non extincta, ut discere posteritas possit, quantâ in nocte Dei timorem contemnens mortalitas quondam vixerit.* Unde hortatur alicubi Chemnitius, ut Ciceronis tres *de Natura Deorum* libros in manus sumamus, tum enim ex collatione illorum & nostræ doctrinæ evidentissimè nos cognoscere, quanta gentilium, etiam sapientissimorum, tenebræ de Deo fuerint, & quanta lux divinæ gratiæ per verbum revelatum nobis sit communicata, quantas Deo debeamus grates. Sic prolixa illa *Herodiani* narratio de *Romani Imperatoris consecratione*, quid aliud quàm Ethnicorum superstitionem stultitiam & superbam vanitatem arguit. Sic Cornelii Taciti de moribus Germanorum dictum: *Nemo illic vitia ridet &c.* nos nostræ σκληροκαρδίας arguit, unde B. Rhenanus ibi p. 106. annotat: *Quantò sanctiores fuère nobis Ethnici. nam quotusquisq; hodie vel vitia non ridet, vel quantumvis enormibus vitiis non prætexat illud. Sic seculum est. Si quis aliena matrimonia contaminantem aut puellis illudentem damnet, statim addit. Sic seculum est.* Cæsar ille, cui à rebus actis & auctis Augusti cognomen, ne Romanæ Reip. plurimum detrimenti Ovidii libris de amore conscriptis importaretur, publicè proscripsit, & auctorem pro eo, quòd *tres libellos amatoriæ artis* conscripserat, exilio damnavit anno imperii secundo & quinquagesimo. Meminit ipse Naso 2. Trist. Aur. Victor in Epit.

Perdiderint cùm me duo crimina, carmina & error
Alterius facti culpa silenda mihi est.

Factum hoc Augusti attentè considerans Joh. Gerson, exclamat: *ô Deus, ô sancti & sanctæ, ô devota religionis Christianæ curia, ô præsentis temporis mores! Inter Paganos paganus Judex & incredulus paganum condemnat, qui doctrinam scribit, quæ ad fatuum alliciebat amorem, & inter Christianos & per Christianos tale aut pejus opus sustinetur, laudatur, defenditur.* Sensibus hoc imis (res est non parva) reponas.

Cont. Roman. de Rosa f. 70. a edit. A. 1513.

Si Poesis te delectat, melior est illa, quæ indicium melioris fidei ex usu castæ antiquitatis exhibet, ac exemplo *Prudentii, Juvenci, Vidæ, Buchanani, Flaminii, Lauterbachii, Hugenii,* aliorumq; Christianorum Poetarum, ad Deum & mysteria religionis celebranda sese applicat; melior quoq; est illa, ne per otium torpescat vena, quæ doctrinam de moribus decenti versu tractat, monente P. Bertio*, quàm quæ in otio maleferiato Poetarum profanorum cloacas ac gentilium fabularum lacunas exhaurit, quàm quæ in numeros & pedes lascivos minusq; verecundos, exemplo Nasonis, abit.

* Orat. de dig. Eth. pag. 44.

Nulla Venus nobis, nulli hîc cantentur Amores,
Nec Iovis hîc mœchi furtaq; Martis erunt.
Turpe quod est factu, quis dicere credat honestum,
Talia nam in fibras semina mortis agunt.

Dom. Nanus in Polyanth.

Apage sis ridiculos illos fabularum pædagogos, numinumq; Poeticorum moriones, quorum uberrima seculo provenit annona; quos, si hodie viverent, ipsi Pagani essent damnaturi, eorumq; accusaturi in mollium puellarum erotopegniis salacissimis lusus impudicos: utpote qui in tantâ divini verbi luce, ad quam

omnis

omnis ſapientia humana meræ tenebræ ſunt, tenebras magis adamârint, quàm ipſam lucem. Annon enim putas magnos illos Poetas, Virgilium, Ovidium, Horatium, & ſi qui ſunt cæteri permulti, de Deo ſine Diis, de amoribus ſine obſcœnitate, ſcripſiſſe, ſi notitiam divinarum literarum, quæ ad ſanctitatem nos hortantur, habuiſſent? Equidem ſic exiſtimamus. Quod ergo iſti vitaſſent, Chriſtianus non cavebit Poeta? *Materia deeſſe non poteſt gravis & ampla Chriſtianis, quam videmus antiquis Scriptoribus defuiſſe: eoq; ars illorum eſt nobis, non quæſtio mirabilis. Si fructuoſi Poetæ eſſe volumus, danda opera eſt, ut argumentum noſtrum ſit, ars verò veterum Poetarum.* Bonif. lib. 1. de Sap. pag. 70. Quo magis miramur ſcomma Joh. Majoris in *Georg. Fabritium,* eruditè-pium Poetam, famâ ſuper æthera notum, ut Poeticè de tanto Poeta loquar. cum enim Poemata ſua revideret & ex iis profana, tanquam urticas & ſilices ex agro culto eradicaret, motus Hieronymi graviſſimâ voce: *Abſit, ut de ore Chriſtiano ſonet Jupiter omnipotens, audiatur mehercle.* Leuting. de M. Brand. l. 3. part. 6. pag. 71. notabatur aculeato diſticho iſto:

Fabricius Veneres omnes è carmine tollit,
Miror, quî potuit tollere, nulla fuit.

Chriſtianorum proprium ſit, quando vitiorum ſunt cenſores aut in amœniorum Charitum amore deſcribendo verſantur, ex decoro, ſtilo verecundo, verba naturæ & moribus maximè accommodata attribuere, ut abſterreant à ſcortationis aliorumq; flagitiorum opprobrio, non alliciant libidinoſâ verborum diligẽtiâ; maxima enim reverentia Poetam Chriſtianum decet. Caſtus qui volet eſſe Poeta, caſtos numeros

 amet

amet necesse est. Vanissimæ sunt illæ excusationes:

Castum esse decet pium Poetam
Catull⁹. *Ipsum, versiculos nihil necesse est,*
Qui tum deniq; habent salem & leporem,
Si sunt molliculi & parum pudici

Rursus:

Ovidi⁹. *Crede mihi distant mores à carmine nostri:*
Vita verecunda est, Musa jocosa mihi.

Nec enim audimus excusantes, quos ipsa accusat impietas & impuritas animi juxta & corporis; ita ut extra dubium sit, ipsos dum talia scripsêre, arsisse interius.

* Paling. in Zod. vitæ. **quis enim non judicet illos*
Flagitio imbutos omni, talesq; fuisse.
Qualia sunt chartis quæ mandavêre nefandis?
Index est animi sermo.

in Theotim. l. 2. Ed. Paris. A. 1549. Risum potes tenere, inquit Gabriel Putherbeus, cum audis Catullo Poetam oportere esse castum, Catullum simul tam parum esse castum, ut à lascivissimo Poeta lascivus vocetur; nec uno contentus multos captârit amores, in quibus ipse fassus est adulterium. Sanè *fœditates nemo bonus nominare debet, nedum ut literis mandet, è quibus qui legant, evadant deteriores,* quod Scaliger monet*. Tale quippiam cum timeret *Plato*, justos libros de amoribus ætate jam adultâ, Vulcano, ut expiaret, tradidit*. Alius dena carminum millia de rebus amatoriis elaborata ignibus dedit ustulanda; pollicitus se posthac piis carminib⁹ reliqvum vitæ impensurum: *Animadverto*, inquit, *quid illud sit, expedire ei,*

* 3. Poet. c. 97. pag. 343.

* Laert. in vita.

Bonif. lib. 1. de Sap. p. 88.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

re ei, qui ſcandalum præbet, ut potius demergatur in profundum maris, quàm pedicas objiciat, quibus ſe fratres illaqueent. Sed quid agam? mundi morem ſeqvuto illa exciderunt, Chriſti Domini vocem nunc audiens reſipiſco. Pari zelo Fridericus II. Elector Palatinus, cum in *Steganographia Trithemii* ad Philippum Electorem datâ dæmoniacas adjurationes obſervaſſet, αὐτόγραφον flammis tradi curavit, ne quis vel Trithemii abuteretur narratione, vel Princeps optimus incantatorias artes fovere videretur. quod non poteſt concoquere Guſtavus Selenus, eoq; nomine Fr. Junio, cujus conſilio erat uſus Elector, dicam ſcribit*; ratus Spanhemenſem occultam ſcribendi rationem à dæmonum præſtigiis puram tectis verbis docuiſſe; id quod etiam Sigismundus Abbas Monaſterii Seon in Bavaria A. 1616. *in Apologia Steganographiæ* probavit, & Coloniæ A. 1635. Johan. Caramuel continuavit. Sed eam liticulam noſtram non facimus. Res turpis, ut diximus, multitudine immunditiarum non eſt augenda. quâ in re à multis, quorum nominibus parcimus, largiter erratum eſt. Ut autores reſtituant, fœdiſſimos in Scriptoribus locos inerti negotio non tam detergunt quàm detegunt; & in omnia proſtibula & luparū cellas & matellas ſe vertunt. Diſertè explicant, *Jovis cum Alcmena concubitum ejusq; ſpurios innumeros*; & quo pacto *Danaæ miſerit in gremium imbrem aureum*; quid *cava manus Baubûs, Criſſare, fellare, Jovis* τριέσπερος νὺξ, ſibi velint. Taceo *Vulcani zelotypiam, Ganymedis Phrygis raptum, Neptuni Melanippam, Veneris meretricios concubitus, Laji pæderaſtiam*, aliaq; dictu fœda, immunda, pudenda. Pigeat Chriſtianum heîc longo loqui ſermone;

* 3. Crypt. 15.

V. Campeg. Adm. ad Crit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

mone; non enim ſine pietatis diſpendio & meliorum ſtudiorum damno in his tetris minutiis multum ſtudii & operæ ponitur, ubi nobis Crypticos convenit eſſe, non Criticos. Idcircone Deus Chriſtianos voluit eſſe, ut ex putida camarina propudioſos amores in lucem tam effuſè tam petulanter efferrent! ut pigri illius & malitioſi ſervi exemplo talentum in ſordidum pulverem defoderent, atq; non aliter quàm Judæi *inaures atq; armillas pretioſas* i. e. dona ingenii, *ad idolum aurei vituli conflandum* i. e. rebus inanibus & obſcœnis in tantâ literarum luce conſecrarent? *Confundimini & erubeſcite ſuper viis veſtris, domus Iſrael**. Vitia ſcire & in communi crimine criminum fœditates cognoſcere, non eſt crimen, nec poteſt vitio dari exprimere vitia, & vitia vitia nominare, ut ea explodantur, exemplo ſacræ Scripturæ*, quæ *aliquando nominat turpia* ὀνλαβομένως, *propter utilitatem, aliquando præ verecundiâ non nominat.* At vitioſum eſſe, & ea patrare, quæ cognoveris, ea curioſè & ad vivum reſecare, quæ ſalaciſſimi nequam patrarunt; ea quoq; deſcribere, quæ patraveris, crimen eſt. uti extat ad externam ignominiam Romanæ ſedis prodigioſus libellus, qualis nunquam poſt homines natos inter impuriſſimos Ethnicos extitit, *JOHANNIS DE LA CASA*, Pontifici à ſecretis, Cameræq; Apoſtolicæ Decani, Archiepiſcopi Beneventani, & in ditione Venetâ Legati, de *laude Sodomiæ* conſcriptus rythmicè, quem *Erhardus Snepfius* oculis uſurpavit. Italis (animus meminiſſe horret) etiamnum, quod audio, præpoſtera Venus uſui; cujus etiam πάθη Medicè, uti cum horrore legi, deſcripſit nuper D. Zachias *in Quæſtionibus Medico-legali-*

* Ezech. 36. V. Gamb. de perf. Poeſ. ratione.

*Sedul. ad Eph. cap. 5.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

galibus, quæ in luce & hominum manibus versantur.
Verè dixit Scaliger:

ROMA, quod inverso delectaretur amore,
Nomen ab inverso nomine cepit AMOR

Addere possemus alia, inprimis Jesuitarum exempla, in quos olim Gallia hoc reliquit monumentum: A. 1610. V. Harangue de la grosse margot. p. 13.

JESUITARUM SECTA,
Ἀναγρ.
ET TU MARES VICIAS.

Recentiora in literas misit Alphonsus de Vargas, Hispanus, in libro gravi & valde illustri, quem *de Stratagematis Jesuitarum* confecit, ὀφθαλμοφανεςῶς monstraturus, *plerosq; Jesuitas turpem ac flagitiosam traduxisse vitam*; quæ ipsa fuit ἐπίκρισις G. Gothardi de Pontificib. Romanis. Et quî possunt aliter cœlibes Ascetæ? l. adv. Heerb. pag. 116. Vide mihi *Joh. Bapt. Pozæ* insignem lasciviam, quâ tantum sibi indulsit, ut mollibus verborum delitiis, quibus Venus, Medea, Helena, Phryne, Thais, apud antiquos insigniebantur, B. Virginis Mariæ immaculatam conceptionem celebrârit, in quo meritò hæc notat prædictus Vargas*. Similem profanitatem Poetæ cujusdam (Gaguini ni fallor) damnavit Isaacus Waake *in Rege Platonico.* Hæc non illis tantùm, sed etiam *G. Scioppio* Apostatæ accidisse alii relinqvunt scriptis, quæ cum non sint nunc ad manus, hæc jejuniùs exhibuimus. Qui ardor veteris nequitiæ nondum in Sene Scioppio, ut audio, resedit; Hodie (sive Romæ scortetur sive Venetiis nescio) audet eructare, prout libido fert, os hominis impuri illa verba: *Nullus omnino protestantium Theologorum* (quorum ille libros affa- V. Aut. Vitæ Scioppii.

*cap. 16.

niis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

niis & inaniis pellegendis occupatus nunquam legit) *dici potest, cujus lectio vel paululum animos ad æterna illa & superba bona consideranda & quærenda excitet.* Quæ calumnia est si non hæc? Quasi vero nobis, qui sanctissimè vivant, qui piè erudiant, non sint.

Mendacium esse suspicor matrem tibi,
Nam postquam natus es, nugidoloquides
Totus fuisti: ob id nunc litteratus es.

Sed Harpocrates illud St' insusurrat. Purgent illi tàm animum, quàm *Juvenalem*, *Persium*, *Martialem*, *Virgilii quasdam Eclogas:* de quibus autoribus recte monemus, inde capiendum quod imitemur, fœdum inceptu, fœdum exitu, quod vitemus.

Utiliter faciunt & moribus Christianorum convenienter agunt, qui, quicquid in profanis utilitatis capiunt ad laudem UNIUS DEI Opt. Max. vendicant, exemplo Nazianzeni, sacraq; numeris adstricta profanis cum laude dant. Eo consilio *Eudoxia* Centones elegantes ex Homero in Christi Domini laudem cõfecit. Proba Falconia, Adelphi Proconsulis Romani uxor, Virgilianis Versib⁹ miranda Christi opera celebravit opere eleganti, quod *Centometrum* dicitur apud Burchardum* & Ivonem* de Christo *Virgilianis compaginatum versibus apogryphum.* Laudabile hoc institutum exigendorum Poetarum gentilium instituerunt Ephraim Syrus Eremita & Apollinaris Syrus, qui loco Homeri, Menandri, Euripidis carmina sua in scholas introduxêre; teste Sozomeno. Isidorus adjungit Pomponium quendam, qui *stili otio Tityrum in Christi* honorem composuit, similiter & Æneida. Commen-

*lib.3.cap 22.
* part.4.c.65.

V. Gold. ad Columb. p.73. 75.

mendavit hoc studium nuperrimè Magnific⁹ Dn. Georg. Volcamerus, Duumvir Norimbergensis, omnē laudem supergressus, eleg. Epistolâ Rev. Dn. Sauberto: *Ego v. in eâ sum sententiâ, castis oculis animisq́ legendos esse illos* (Poetas gentilium,) *& phraseologiam ipsorū, quoad ejus fieri potest, ad sacras veræ Religionis explicationes transferendam. Hæc enim spolia Græciæ & Latii Veteris vel solâ hâc ratione collocari rectissimè possunt.* Obtemperabat monenti Cl. Saubertus, & ex Homero pulcherrimum Centonem de Victoriâ nostri Salvatoris concinnavit, quem vide sis in Exequiis summi Viri Volcameri. Eodem filo *Martialem Christianum* Paurmeisterus, *Horatium Christianum* Sagittarius, *Terentium Christianum* Corn. Schonæus, versibus perpurgatis reddidêre. Horum exemplo magis resecemus ad Christianismi illustrationē externam scientiam, qvàm ad eas res externas, in quibus vacua delectatio; uti fassi sunt, qui extremùm impuras suas chartas damnârūt, *Nonnus, Æneas Sylvius, Joh. Picus, Petrus Bembus, Torquatus Tassus, Theod. Beza, P. Ronsardus, Laurent. Gambara*, digno facinore & laudabili; ut, queis grata prius nos vidimus esse profana, gratiora fuerint graviora.

Profana perperam exarent profani
Deditiq́ fabulis
Novum inde nomen aucupentur: at mens Melissus lib. 3. Od. 13.
Destinata seriis
Sacros frequentet eleganter hymnos.

Deplorandum sanè eò perversitatis res humanas priscâ nostraq; ætate devenisse, ut meliora, quæ ad veram pietatem, ad Christi regnum, ad Dei gloriam & salutem hominum magis prodesse & possunt & debent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

abjiciantur communiter, deteriora eligantur frequẽter, adeoq; spinæ spicis & sentes segetibus non raro præferantur. Tantum abest, ut verborum Christianorum delectum sectentur plurimi, ut id studio quærãt, quo ethnicismi rubiginem suis Poematibus immisceant, opinati nil esse scriptum, nisi Jovem Deosq; cæteros more Catonis anteponas, quasi in Israel non sit Deus. Qui licet sibi quidlibet audẽdi jure Poetico potestatem datam sumant, hanc tamen effrenis cujusdã licentiæ plenam *jure divino* denegatam esse sciant. Judica ipse, pie lector, & ingenii aciem intende ad ἀξιόλογα verba Eobani Hessi, Poetæ pii, quo duce lascivis & turpibus obruta ludis exeruit Pieris alta castum caput*. *Non eos probare soleo*, ait d.l., *qui eousq; Antiquitatis sunt studiosi, ut ejus velut imaginem eo se expreßiùs referre posse arbitrantur, quò à Religione nostrâ sunt diversi. Qui in omnibus suis Poematis, etiam levibus aliquando & futilibus*, ita Ethnica Numina *invocare solent: itaq; spurcißimis istis veterum nominum illecebris q. offa quadam Cerbereâ inescari peßimeq; affici, ut* Joviani *magis quàm* Christiani *videantur. Quin etiam si quis bonus pro* Jove *aut* Phœbo *Christum aut alium quempiam Cœlitũ in Carmen coegerit, hunc statim velut Poeticæ majestatis reum calumniis insectantur spurcißimi vitiligatores tanquam divinum Poeticæ nomen in profanis istis & aliquando impudicißimis nugamentis, non secus ac limitibus quibusdam, quos exire non liceat, includatur ac præfinitum sit. . . . . Non desunt etiam, qui profanis Diis omne suum ingenium devovẽt, ipsisq;, dum naturales hymnos concinunt, q. sacrificare videntur. Non negaverim quosdam naturæ communis imaginem omnibus, ut ajunt, lineamentis expreßisse, sed ita, ut*

Exod. 23. v. 13.

* R. Gualt. in Epic.

pestem

pestem quandam in Religione seminasse videant, dum naturam ipsam solis Deorum veterum nominibus venerantur & q. adorãt, *tanquam nisi Dii vocentur*, Terra, Aqua, Aer, Ignis, *& per & præter hæc existentia describi non possint. Quid n.* Marullo *nostræ ætatis alioqui nobiliß. Lyrico ad summam ingenii fœlicitatem, nisi solus Christianæ Religionis fervor defuit.* Hæc hactenus Poeta Hassiæ immortalis, μέγας πατρίδος ἀνὴρ, religiosè & scripsit & præstitit ipse.

Negotiis vanißimis, *Satisq; plusq; sat hactenus*
Erroribus tot litibus *Vacastis eheu singuli.*
Speculationi & futili, *Hæc quæso fugite somnia,*
Prodesse nil valentia.

Quare & *Victor Giselinus* scitè admodum & venustè monuit, quantopere ista cavenda sint, quæ habere cordi & memoriæ operæ pretium esset, cum inter alia cecinit:

Sint Heliconiades Christus, sit Christus Apollo,
Inq; tua illius tempora laurus eat
Non tibi Pegaseus fons & Libethrides undæ,
Sed Christi extingvat vivida lympha sitim.

Sed ne longius exeamus, dirigimus cum BONO DEO cursum ad littus, tandem dicturi; οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων legẽda esse scripta secularia, & in lectione ista & studio neq; nihil neq; nimium operæ poni oportere. Sit norma judicii in omnium istorum lectione doctrina in verbo Dei tradita. Ethnicis enim Scriptis deest *sal verbi divini*, sine quo omnia sũt insipida.

Non te vetamus omnium per artium
Campos vagari, dummodo mentem tuam
Ad clariora præparant, non occupant.
Una aucupanda sed tibi scientia est,
Vitæ magistra, veritatis regula,
Qui nescit illam, perperam scit cæteras.

Quibus quidem Aphorismis grande Sophos acclamam⁹. Christi enim Schola non Logicæ, non Rhetoricæ aut Grammaticæ est, sed Ethicæ, i. e. vitæ & bonorũ operum; omnisq; doctrina demtâ pietate venenum est. Idcirco habitem⁹ in scripturis divinis toti,

 quarum

quarum ſingula verba deprehendemus eſſe ſingula axiomata & quandam langventis animi Medicinam. Aurea ſunt verba Gregorii XIII. Papæ in literis ad Philip. II. Regem Hiſpaniæ, quæ extant in Bibliis Regiis: *Quod ad Theologiam attinet, his libris noſtræ Religionis & divinitatis myſteria explicantur; quod v. attinet ad eam partem, quæ* moralis *dicitur, hinc quoq; omnia Virtutis præcepta colliguntur, quibus quidem partibus omnis noſtræ ſalutis & fœlicitatis ratio cōtinetur.* Non poterat grandius aliquid Homo-Papa dixiſſe; eoq́; gravior erit ſententia quò rarior. Sacra etenim Scriptura eſt fons uberrimus cœleſtis ſapientiæ, ex quo dulces pręceptiones de vitâ piè juſteq́; inſtituēda hauriri poſſunt. Hæc exorbitantem Ethnicorum Sapientiam q. digito monſtrat, & intra rectæ rationis orbitam coercet. Hæc neminem labi errareq́; ſinit, fines bonorum malorumq́; conſtituit, quid mortiferum, quid vitale, terminat, quid faciendum, quid fugiendum definit, ut mores egregiè formet. Quicquid homo extra hanc docet, ut B. Auguſt. ſententiâ utar, ſi noxium eſt, ibi damnatur, ſi utile eſt, ibi invenitur. Hîc diſcit homo, quæ doctiſs. Plato neſcivit, Seneca acutiſs. ignoravit, Homer[9] doctrinarum & antiquitatis paganæ parens non intellexit, Hegeſias, qui à ſtupenda eloquentiæ vi πεισιθάνατος nuncupabatur, nunquam audivit. Demoſth. eloquentiſs. nunq́;. attigit, Ariſtot. ſapiētiſs. nūquam indagavit.

Theodulph. Aurel. in Inſtr. V. & N. T.

Quicquid in ingenuis mundanâ diſcitur arte,
Artibus, hîc currit liberiore viâ.

Plutarchus in Mario. Sicut autem Platonem moriturum memorāt triplici potiſſimum nomine egiſſe Diis gratias, quod eſſet natus HOMO, non beſtia; quod Græcus, non barbarus, quod in integerrimi Doctoris Socratis tempora incidiſſet; Ita nos Chriſtiani in omni recordatione divinæ beneficentiæ gratâ memoriâ totoq́; pectore Deum celebremus; quod nos non reliquerit in barathro errorum, quibus
Eph. 2. v. 12. cum luctati ſunt Plato, Socrates & gentiles omnes; quòd cum divite miſericordiâ nos gentiles etiam, qui olim eramus χωρὶς χριστοῦ ad Eccleſiam ſocietatemq́; regni cœleſtis pervenire voluerit, nobisq́; beneficiorum ejus uſu-
verſ. 19. ram commiſerit; adeo ut jam ſimus συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ θεοῦ; quod hoc ipſo tempore DEUS Opt. Max. iis in locis naſci nos atq́; converſari voluerit, ubi viva adhuc & inviolata vox Evangelii ſonat, tot regnis & provinciis hâc luce verbi divini carentibus & miſerrimè caligantibus.

Illi TRINUNI-DEO, DEO-PATRI, DEO-FILIO, DEO-SPIRITUI SANCTO ſit LAUS & HONOR.

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

JOH. FREDERICUS GRONOVIUS

V. E.

JOHANNI CUNRADO DITERICO

S. P. D.

PRæſtantiſſime VIR, Amice προσφιλέστατε, Quanquam ea occupationum amplitudine, iis verò temporis anguſtiis premar, ut apud ſummos viros, penes quos plurima officii & obſervantiæ meæ exſtare documenta cupio, negligentiæ reatum ſubire neceſſe ſit mihi: tamen & vi promiſſi admonitus, & amantiſſima epiſtola tua flagitatus non exſpectabo pipulũ, ſed jam nunc mea commoda tuis poſthabebo. Semel confirmavi tibi, nihil magni ſperandum à nobis, & ne dicerem modo, ſed & fidem verbis facerem, publice privatimq́; re ipſa tibi dedi argumenta. quæ tamen neſcio quo amore noſtri occæcatus (quod gaudeo ſane & reddam vicem) æſtimas tanti quaſi Ilium expugnaſſem9, cupisq́; iterum tentare nos, hoc eſt, ὁ δελφὶς ὢν νήχεσθαι μανθάνειν. Ego quid poſſum, niſi cum maximo opere amem te, mi DITERICE, & cupiam omnia quæ vis inq; amicitia tua ſoleam καυχᾶσθαι, ut obſequio affectum tuum retineam? qui haud dubie tenues conatus noſtros, immo errores, benigne interpretabitur. Nunc ad rem. de qua ſane ſi excutienda tota eſſet, non epiſtola ſed liber poſſet conſcribi. ſed quia doctiſſimorum hominum ſagacitas induſtriam noſtram occupavit, neq; ut conteſtatus ſum, otium nunc nobis evolvere rejiculas chartas noſtras, pauca hæc habe, quibus illis autoritatibus, quas proferunt ad confirmandam confuſionem horum titulorum, *Proconſul*, *Prætor*, *Imperator*, reſpondetur. Proconſules olim dicti, qvi finito Conſulatu provincias ſortiebantur, easq́; proconſulari imperio regebant. Poſteaquam autem provinciæ inter Cæſarem & populum ſive Senatum potius diviſæ ſunt, Legati Cæſaris ſub

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Prætorum, Proprætorum, vel simpliciter Legatorum nomine provincias ejus administrabant: qui vero in publicas provincias mitterentur cum imperio, Proconsules aut proconsulari potestate erant. Utriq; generali nomine Præsides appellabantur. l. 1. D. de Off. Præsid. Mansit vero istud quod diximus discrimen, usq; dum omnes provinciæ in potestatem Cæsaris transirent. Falsum est à Cæsare Proconsules esse missos. Lex citata disertim, cum affirmasset & Proconsules & Legatos Cæsaris omnesq; provincias regentes appellari Præsides, subjungit: *Proconsulis appellatio specialis est.* In verbis Tertulliani, *usq; ad Proconsulatum Tiberii*, nomen Tiberii est alicujus Proconsulis, non Legati Cæsaris aut ipsius Cæsaris. quod nomen non magis notū est quam Scapulæ aut Hilariani, quos alibi Africæ Præsides salutat Tertullianus. ut observavit Vir maximus. Jam abutuntur l. 1. &3. D. de alienat. jud. mut. c. f. l. 27. §. 1. de minorib l. 26. de dolo malo. ubi adscribuntur Proconsuli, quæ alibi *Prætori*, & appellatur *Edictum Proconsulis*, quod alias Prætoris. Vere ὀλίγη ἐπιχειρία, quam tamen pulchra, si credimus, ratione fulciunt ex l. 2. D. de Or. J. ubi dicitur, cum Consules avocarentur bellis finitimis, neq; esset qui in civitate jus reddere posset, factum ut Prætor quoq; crearetur. Ergo ajunt, quia Consulis fungebantur officio, quod ad judicandum attinet, Proconsules erant Prætores. Scias quam turpis sit Jurisconsultis nostris ignoratio Romanæ Reipublicæ, à qua Leges accepimus. Senserunt boni Viri Proconsulem appellari eum, qui vices Consulis gerit: quod falsissimum est. Proconsul is est, qui Consulatu functus in provinciam abit: non quivis qui vice Consulis administrat. Alias & Prætor urban⁹ esset Proconsul absentibus Consulibus, quia tum jus habebat cogendi Senatus loco Consulis. Cicero lib. X. fam. epist. XII. *placuit nobis ut statim ad Cornutum Prætorem Urbis literas deferremus, qui quod Consules aberant Consulare munus sustinebat more majorum.* Livius lib. X. *& defendendæ urbis consilia agitabantur, summæq; rerum Prætor P. Sempronius aderat.* Lucanus lib. III.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

non Consule sacræ
Fulserunt sedes, non proxima jure potestas
Prætor adest.

Alias & Præfectus urbi Proconsul. Tacitus lib. VI. annal. *Namq; antea profectis domo regibus & mox magistratibus, ne urbs sine imperio foret, in tempus diligebatur, qui jus redderet, ac subitis mederetur. dein Coss. mandabant: duratq; simulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur, qui Consulare munus usurpet.* Deniq; & Legati Consulis in exercitu forent Proconsules. Atqui nemo per somnium cogitavit unquã hos omnes Procõsules vocitatos. Nunc respondeamus ad Leges. Provinciis præfecti olim *Prætores*, aut Cõsules, si gravius bellũ ingrueret, qui si prorogato imperio post *Præturam* aut Consulatũ in provinciis manerent, Proprætores & Procõsules, vel pro Pretore & pro Consule dictitati. uti & qui ex Pretura aut Cõsulatu, quem in urbe gesserant, in provinciam ibant. Sic in libertate eædem provinciæ modo à Pretoribus modo à Proconsulibus regebantur. C. Verrem Siciliæ fuisse Prætorem cum æterna ejus infamia vulgo notũ est. At ecce Marcellũ eandem provinciam *pro Consule obtinuisse* ait Cicero l. 3. in Verr. An ideo Proconsul idem quod Prætor? Nequaquam: sed quam provinciã regente Marcello tenuit Proconsul, eandẽ sortito Verre Prætor. Hinc apparet, cur illud *edictum* dicatur *Proconsulis*. cum nimirũ ab illo, qui Proconsul erat, sive in libertate Consulatu functus, sive sub imperio Cesarum in publica provincia, non ab eo, qui Prætor, conscriptũ foret. Notabile est a. tres illas leges fragmenta unius Caji esse ex libro ad Edictum Provinciale. Potuissent igitur addere l. 2. D. unde cognati & l. 7. D. Testamenta quemadmodum aper. insp. & desc. sed & primã eodẽ, in qua in ipsorũ, si accipere volunt, gratiã eodem modo emendamus: *Omnibus quicunq; desiderant tabulas testamenti inspicere vel etiam describere, dispiciendi describendiq; potestatẽ facturum se Proconsul pollicetur.* non *Prætor*, ut vulgo est. Sunt n. hæc verba itidem Caji ex nominato libro, ad edictum provinciale *Proconsulis*, ut ex collatis locis aliis liquet, non *Prætoris*. quod miror tot eruditos legum Interpretes nondum vidisse. Vitiũ ortum

credi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

credi poteſt ex ſcribendi compēdio. Quia igitur illud Edictum à Proconſule, qui provinciam obtinebat, conditū fuit, *Edictū* vocatur *Procōſulis*, quæq; vi illius Edicti geruntur, à Procōſule proficiſci dicuntur: quod ſi eſſet propoſitum à Prætore, *Prætoris* appellaretur *Edictū*, & quæ ex ejus ordinatione geruntur, à Prætore ordinata eſſe. Ulpian. in l. 4. §. 3. ff. de Off. Proconſulis: *Antequā vero fines provinciæ decretæ ſibi Proconſul ingreſſus ſit, Edictū debet de adventu ſuo mittere.* Et iterum in l. 9. §. 2. eod. dicit Procōſulem *poſtulare ſolū eos pati debere, quibus per Edictū ejus poſtulare licet.* Utiq; hoc Edictū Proconſulis eſt, non Prætoris: quem etiam alio titulo, *de officio Prætorum*, ab illo Pādectes diſtingvit. Quemadmodum ſi bello orto Conſul in provincia eſſet & Edictum promulgaret, id equīdem Edictū diceretur Conſulis; neq; inde quisquā argumentaretur Cōnſulem & Prętorem promiſcue poni. Ad Taciti locū, ubi Prętorem in provincia procōſulari ponit, dicimꝰ aut idem mendū ibi eſſe quod in d. l. 1. teſtam. quemadmod. aper. aut ἀκυρολογίαν eſſe ex conſuetudine in libertate frequentata, excuſari dignam potius quam imitari. Simillima Strabonis illa l. III. ἡ μὲν Βαιτικὴ προσκεῖται τῷ δήμῳ καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπ' αὐτὴν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν. ἀνθύπατος dicere debuiſſet. Ac etſi vox στρατηγοῦ generalis eſſe videatur, tamen in magiſtratibus Romanis explicādis ſignatè ea Græci pro Prætore utuntur. Talem committūt hi ἀκυρολογίαν, cum Imperatorem vocant βασιλέα. quod nomē primos Cęſares omnes ac diu poſt optimos quosq; refugiſſe notiſſimum eſt. Sic Polybiꝰ cum Suffetes, qui bini annui erant Carthagine, ut Romæ Conſules, βασιλέας Καρχηδονίων vocavit lib. III. & l. VI. Æmilius Probus in vita Annibalis: *Hic ut rediit, Prætor factus eſt, poſtquam Rex fuerat anno ſecundo & vigeſimo. Ut n. Romæ Conſules, ſic Carthagine quotannis bini Reges creabantur.* In quo fallit tamē, quod Annibalem *Regē*, ut Suffetes *Reges* dicebantur, annos viginti & duos ait fuiſſe. Clarum id ex Livio l. XXX. *Senatū itaq; Suffetes (quod velut conſulare imperiū apud eos erat) vocaverūt. ibi tribus dictis ſententiis, una de pace legatos ad Scipionem decernebat; altera Annibalem ad tuendam ab exitiali bello patriam revocabat; &c.*

Si Suf-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Si Suffetes fuerunt tātum duo, si Senatus apud eos habitus, in quo sentētia de Annibale revocando dicta, quomodo Annibal potuit esse Suffes? Sed & hæc potestas à populo haud dubie mādabatur, cum Annibal creat⁹ esset Imperator seu Rex ab exercitu, postmodū à Senatu cōfirmatus. Quādo igitur *Rex* vocatur, ut Silio quoq; non semel, ita id accipiendū, quomodo imperatores dicūtur *Reges* ob militare imperium. Et Livius accuratior, qui imperatores Carthaginensium *Prætoribus* assimulat l. XXI *nos tamen minime decet juventutem nostram pro militari rudimēto assuefacere libidini Prætorū*. Verba Hannonis in Senatu Carthaginēsium. Ita ascribendum est pro eo quod vulgo legitur, *Imperatorum*, ex trib⁹ MSSc. & editione vetustissima. Quid mirū, cum eadē comparatione eod. lib. Liv.: *ex quo die dux est declaratus velut Italia ei provincia ei decreta bellumq; Romanū mandatū esset, nihil prolatandū ratus* Sic l. IX. *Prænestinus Prætor per timorē segnius ex subsidiis suos duxerat in primā aciē*. i. e., ut ego interpretor in bello præfectus, inquit Sigonius l. II. de Jure Italiæ c. XIV. & recte. Καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ. Sequitur de Imperatore. ea vox tribus modis in re Romana accipitur, quos omnes eleganter expressit Dio Nicæus in Julio: Ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ τὸ τοῦ Αὐτοκράτορος ὄνομα: οὐχ ὥσπερ τοῖς τισι μεγάλην μάχην νικήσασιν, οὐδ' ὥσπερ τοῖς αὐτοτελῆ τινα ἐξουσίαν λαβοῦσιν, ἀλλὰ καθάπαξ τοῦτο δὴ τὸ καὶ νῦν τοῖς τὸ κράτος ἀεὶ ἔχουσι διδόμενον. καὶ πρῶτος αὐτοκράτωρ οὕτως ἀνηγορεύθη. ὥστε καὶ ἀπὸ τούτου τοὺς αὐτοκράτορας τῶν Ρωμαίων δεῖ ἀριθμεῖν. Primum ergo is dicitur *Imperator*, cui ob belli necessitatem Pop. Rom. exercitum mandavit. Ita Sallust. de bello Catil. *sibi magnū imperium, exercitum, bellum novum exoptabat*. Erudite hoc circumscribit Dion, cum ait, ὥσπερ τοῖς αὐτοτελῆ τινα ἐξουσίαν λαβοῦσιν. Nempe Imperator belli obtinebat absolutam potestatem & merum imperium, eratq; sine provocatione; quod jus nemini magistratuū competebat. Hoc est quod ita explicat Sallust.: *duabus his artibus audacia in bello, ubi pax evenerat, æquitate seq; remq; publicam curabant*. Cave hic cum magistrorū vulgo *audaciam* intelligas τὴν θρασύτητα in hostes. Describit Sallustius actiones civium inter se, puta, magistratuum & populi. Quomodo n.

do enim *audaciæ* adversus hostes opponitur *æquitas?* Quomodo quadrat exemplum quod sequitur: *quarum rerū ego maxima documenta habeo, quod in bello sæpius vindicatum est in eos, qui cōtra imperium in hostem pugnaverant, quiq; tardius revocati prælio excesserant, quam qui signa relinquere aut pulsi loco cedere ausi erant: in pace v. beneficiis magis quam metu imperium agitabant. Audacia* ergo est merum strictumq; imperium, jure vitæ & ac necis in imperatoris potestate. Ex hac ratione Cicero l. III. de legibus: *Militiæ ab eo, qui imperabit, provocatio ne esto: quodq; is qui bellum geret imperasset, jus ratumq; esto.* Ergo inquit, militiæ disciplinæ causa stricto duroq; imperio magistratus erga cives milites usos, in pace civiles & æquitatis patientes studiososq;. Ita hac voce utitur perpetuus imitator Sallustii Tacitus l. III. Histor. *Præfectus castrorum legionis septimæ quia audacius quam civili bello imperabat, subtractus militum iræ ad Vespasiannm missus est.* h. superbius, severius. Lipsius hic spernit τὸ *audacius.* nec protervo militi unquam ea in duce displicuerit, sed rigor potius & severitas. Vides magnum virum vim hujus verbi usumq; elegantē non vidisse. Nimis excurrimus. Secundo ergo *Imperator* dicitur, qui certo numero hostium cæso victor, acclamatione militum solēni *Imperator* appellatus est. Cicero Philip. XIV. *At si quis Hispanorum aut Gallorum aut Thracum mille aut duo millia occidisset, non eum à consuetudine, quæ increbuit, Imperatorem appellaret Senatus.* Dio lib. XLI. Οὕτω μέντοι τὴν γνώμην εἶχεν, ὡς καὶ διαπεπολεμηκὼς κἀκ τούτου τὸ μὲν αὐτοκράτορος ὄνομα ἔλαβεν. Alia testimonia infinita passim reperire est. Tertio *Imperator* dicitur post eversum populi imperium Princeps. quo significatu in nummis & lapidibus nomini ut plurimum præponitur. nam prima notio titulum non dat, sed appellationem tantum. Sic: *Imp. Cæs. Augustus. Divi. f.* Item. *Imp. Cæs. Titus. Vespasian⁹. Aug. p. m. tr. pot. Cos. VIII.* At contra alius lapis: *Ti. Claudi. Cæs. Aug. Germanici Pont, max. trib. pot. VIII. Cos. IIII. Imp. XV. P. P. Censoris.* Dicit enim tot expeditionibus meruisse eum nomen *Imperatoris* exercitus acclamatione. Ut plurimū tamen dico, non indefinite, ut nonnulli docti viri. Inveniūtur quippe Inscriptiones, ubi illo sēsu

etiam

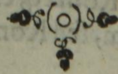
etiam postponitur. Ut in lap. Sagunthino: *Senatus.&.populus.Saguntinorum.Claudio.invicto.pio.felici. Imp.Cæs.Pont.max. trib.pot.P.P.procos.* Hinc apparet, nullam ex his notionibus Procōsuli aut Prætori cōvenire qua Prætori aut Proconsuli. De postrema non est dubium. Si Consul aut Proconsul aut Prætor in provincia haberent exercitum, utiq; poterāt dici Imperatores & habebant imperium: si vicissent & soléni acclamatione salutati à militibus Imperatores erant, poterant etiam scribi & ipsi exigere eum titulū. Inde Cicero l. I. Epist. fam. cum aliquoties scripsisset: *P.Lentulo Procos.* Postea ponit: *P.Lentulo Imp.* Sic l. II. ep. VII. VIII. IX. legitur: *Cicero procos.* at X. & sequentibus; *Cicero Imp.* quia ut scribit in eadem X. *victoria justa ab Exercitu Imperator appellatus fuerat.* & talia passim in Epist. Tullii occurrūt. Poterat igitur & Consul in provincia & Proconsul & Prætor fieri Imperator: sed nunquā Proconsul aut Prætor sine exercitu dicetur Imperator. nec consul eo quod sit Imperator, dicetur Proconsul vel Prætor. nec Proconsul quod Imperator, Prętor, & sic porro. Talem ergo censendum, qui apud Petronium *Imperator provinciæ* appellatur. quod clarius est ex loco Tullii ad Pisonem, quem proferunt Interpretes, ut ostendant Proconsulē & Imperatorem promiscue poni. Quod verū est in eo, qui utrūq; est. is n. & Procōsul & Imperator est, & alterutro nomine potest indigetari. At nemo Procōsul, eo quod Proconsul est, Imperator: nemo Imperator, eo quod Imperator est, Proconsul. Potest n. aut Prætor aut Consul aut Dictator esse. Verba Tullii sunt: *appellatus est hic Vulturius, illius provinciæ Imperator.* Cur? an quia Procōsul fuit. minime: sed rationem dat Cicero in pręcedentibus: *Quas res gessisti in Imperio, exercitu, provincia Consulari?* Res evidens est. Proferunt & Sallustium in orat. Adherbalis; *me quem vos Imperatorem Numidis posuistis.* i. Præsidem provinciæ, ajunt. Non puto. sed referendum hoc sub primum quod diximus genus τῶν αὐτοτελῆ τινα ἐξουσίαν λαβόντων. Et Regis quidē refugit nomen, quia hoc αὐτεξουσιότητα & potestatem insitam atq; ab illo modo qui Rex est pendentem notat, Romæq; erat odiosum: Imperatoris v. potestatem quidē summam, sed Romæ pendentē ab alio & à po-

pulo

pulo Rom. mandatam ſignificabat. Ita Salluſt. Conſules vocat *Imperatores: immutato more annua imperia, binos Imperatores fecere.* hoc eſt, quibus ſumma rerum mandata à populo eſſet. Et eſt ſane proprium domicilium verbi *Imperator* in militia: ſed migratio in alienum hæc, cum denotat poteſtatem abſolutam, imperium merum & audacius, ut Salluſtius & Tacitus loqvuntur, habentem, quale non eſt Procõſulum aut Prętorũ ſine exercitu. ideoq; nec convenit hoc nomen illis, nec à quoquam tribuitur veterum. Unde factũ, ut *imperari* etiam diceretur in rebus inanimatis, quod vi quadã & poteſtate ab illis exigitur. Virg. 1. Georg.

Exercetq; frequens tellurem atq; imperat arvis.

quaſi durum imperium in ea exercet. Plinius l. XVIII. c. XXVIII. *Italia aquarias cotes dedit limæ vice imperantes ferro.* Quid elegantius? quid magis abſtruſum plebi? Simili a. ſubmiſſione, ut Adherbal, Maſgaba Maſaniſsæ filius ad Senatum: *Sed duas res ei rubori fuiſse: unam quod rogaſset eum per legatos Senatus, quæ ad bellum opus eſsent, non imperaſſet; alteram quod pecuniam ei pro frumento miſiſset. Maſaniſsam meminiſse, regnum à pop. Romano partum auctumq; & multiplicatum habere: uſu regni contentum, ſcire dominium & jus eorum qui dederint eſse.* Hæc nũc ſufficiant: & defatigatus ſum ſcribendo, ut tu legendo, opinor. Si quid poſtea invenies aliud, quod illam horum nominum σύγχυσιν confirmare arbitrentur, me mone. Sed & ſi quid eſt, in quo non fecerim tibi ſatis, libere profare, reprehende, corrige. Jam breviter ad tuas. Pagellas quas miſiſti ubi paulo fuero otioſior, quando ita vis, & ſi quid in mentem veniet, quod ſervire queat tibi, non celabo. Eximii Dilherri humanitatem omni ſtudio ἀντασπάζομαι, & comi opera tua, niſi grave eſt, eum reſaluto, Viri pii, docti, pacis (quod paucorum eſt hujus ordinis) ſtudioſi obitum moleſte fero & vulnus hoc florentiſſimi Lycei ſucceſſore pari, ut ſanet, Deum precor. Vale, mi Diterice, καὶ Σημερῶν Διάλει. Hagæ in Batavis a. d. prid. Kal. Nov. A. cIↄ Iↄ c XXX VII.

1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

222

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157

005643661

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
CFMAGL. 1.6.157